

MARKO GALIĆ, LUKA MUSTAPIĆ i LEON SIĆ, STUDENTI PSIHOLOGIJE NA ZADARSKOM SVEUČILIŠTU, PROVELI ISTRAŽIVANJE O COVID-U 19TE U ČASOPISU *FRONTIERS IN PSYCHOLOGY* OBJAVILI ČLANAK *RELATED KNOWLEDGE AND MENTAL HEALTH: CASE OF CROATIA*

Krizni stožer i Vlada RH imaju veliku odgovornost kada se obraćaju građanima

STR. 50

NOVI VIZUALNI IDENTITET SVEUČILIŠTA U ZADRU

Rozeta znanja predstavlja Sveučilište koje drži do svoje tradicije, ali teži modernosti

STR. 4

IZV. PROF. DR. SC. **MARIJANA TOMIĆ**, ODJEL ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI, VODITELJICA NOVOOSNOVANOG ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKOG CENTRA ZA ISTRAŽIVANJE GLAGOLJAŠTVA SVEUČILIŠTA U ZADRU

Zadar je jedini među gradovima na Jadranu nosio atribut „glagoljaškoga grada“

STR. 18

PROF. DR. SC. **JOSIP LISAC** NA PROSLAVI DANA SVEUČILIŠTA NAGRAĐEN POČASNIM ZVANJEM *PROFESSOR EMERITUS*

Ovo priznanje dodatno me vezalo za Sveučilište na kojemu sam studirao i radio četrdesetak godina

STR. 14

IZV. PROF. DOC. DR. SC. **TATJANA ŠIMURINA**, PRIM. DR. MED., ODJEL ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE, SUAUTORICA UDŽBENIKA *OPĆA KLINIČKA ANESTEZIOLOGIJA I REANIMATOLOGIJA*

Riječ je o prvom udžbeniku za studente sestrinstva, ali i drugom sveučilišnom udžbeniku iz anestezije

STR. 44

Uvodnik

Drage čitateljice i čitatelji, pred vama je novi broj našega glasila *Lanterna*. I ovaj, poput dosadašnjih brojeva, osvjetljava različita postignuća Sveučilišta u Zadru koja su rezultat znanstvenih, nastavnih i stručnih aktivnosti djelatnika i studenata. Riječju i slikom prikazani su znanstveni projekti, izdavački pothvati, ostvarenja u različitim vidovima kulture te sportska postignuća, što svjedoči o bogatom sveučilišnom životu koji zrcali različitost i uključivost, visoku specijalizaciju i svrhovitu interdisciplinarnost. Sve su to rezultati osobnih talenata, sustavnoga rada, kolegijalne suradnje i institucijske potpore, želje da se postigne nešto novo, smisleno, a k tome, prepoznato i visoko ocijenjeno.

Naše zajedništvo pokazalo se važnom značajkom u kriznim vremenima uzrokovanim pandemijom koronavirusa. Unatoč nezaustavljivoj širenju zarazne bolesti COVID-19, odgovorno smo primijenili epidemiološke mjere i standarde te se nimalo obeshrabreni - uhvatili u koštac s brojnim izazovima. Svoje ideje, znanstvene i profesionalne porive i kompetencije nezaustavljivo smo pretočili u obilje vrijednih ostvarenja u različitim područjima znanosti koja su međunarodno relevantna i kao takva prepoznata.

Nastavili smo s gradnjom studentskoga doma i restorana te pripravili tehničku dokumentaciju za obnovu zgrade stare Tehničke škole i ruševne vojarne na otoku Molatu. Tim infrastrukturnim zahvatima osiguravamo daljnji napredak našoj sveučilišnoj zajednici - ugodniji, suvremeno opremljen prostor za boravak i rad, a ujedno obogaćujemo kulturni krajolik u kojemu živimo.

Čitajte i spoznajte, spoznajte i prosudite, prosudite i zaključite: gdje smo, što smo i kakvi smo te kamo bismo trebali ići u hodu prema znanstvenoj i nastavnoj izvrsnosti koja je temelj našega doprinosa Zadru i Gospiću, sjevernoj Dalmaciji i Lici, ali i cijeloj Hrvatskoj, a da pritom iz vidika ne ispustimo naše međunarodno usmjerenje, uz ostalo, i ono funkcionalno objedinjeno u nastojanjima u sklopu EU-CONEXUS-a.

prof. dr. sc. **Dijana Vican**,
rektorica Sveučilišta u Zadru

UPIS NA PREDDIPLOMSKE STUDIJE ZA AKADEMSKU GODINU 2020./2021. PRVI PUT U POVIJESTI PROVEDEN ONLINE

Upisano 1040 brucoša, 73 više nego prethodne akademske godine

Postupak upisa na preddiplomske studije Sveučilišta u Zadru za akademsku godinu 2020./2021. proveden je **od 21. do 27. srpnja 2020.** - prvi put u povijesti online.

Sam postupak provedbe upisa bio je znatno pojednostavljen u odnosu na upise prethodnih godina. Pristupnici su trebali ispuniti online Prijavni list te učitati presliku osobne iskaznice i obrazac zahtjeva za izdavanje studentske iskaznice (iksice). Dokumentaciju su pregledali djelatnici Ureda za preddiplomske i diplomatske studije (za dvopredmetne studije), odnosno odjelna tajništva (za jednopredmetne studije) i povratno se javili pristupnicima s daljnjim uputama.

Sva komunikacija odvijala se putem elektroničke pošte. Velika prednost takvog načina upisa je činjenica da su se pristupnici mogli prijavljivati od 0 do 24 sata unutar zadanih datuma.

Tako su poštovane sve mjere koje je propisao Hrvatski zavod za javno zdravstvo i koje su bile aktualne u trenutku provedbe upisa. Organizacijom online upisa i provođenjem mjera o sprječavanju širenja bolesti COVID-19 Sveučilište u Zadru pokazalo se kao odgovorno i suvremeno sveučilište.

U akademsku godinu 2020./2021. upisano je ukupno 1040 brucoša, 73 više nego prethodne akademske godine.

PROJEKT *FRAUENGESCHICHTE(N) IN ZADAR - ZADARSKE ŽENE KROZ POVIJEST*

Cilj projekta je šetnjom po gradu javnosti predstaviti postojanje i djelovanje zadarskih žena

Od početka ove godine studenti Odjela za germanistiku Sveučilišta u Zadru rade na projektu u kojem istražuju život i djelovanje zadarskih žena kroz povijest

Studenti Odjela za germanistiku Sveučilišta u Zadru od početka 2020. godine rade na projektu *Frauengeschichte(n) in Zadar* u kojem istražuju život i djelovanje zadarskih žena kroz povijest. Naime, žene su često nevidljive, rijetko spomenute u povijesnim knjigama, a po njima se i rijetko nazivaju ulice. Projekt je pokrenula austrijska ugovorna lektorica Eveline Thalmann, kroz suradnju Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock“ i Odjela za germanistiku. Cilj je projekta šetnjom po gradu javnosti predstaviti postojanje i djelovanje zadarskih žena. U potrazi za izvorima i mjestima u gradu gdje su žene živjele i djelovale kroz povijest, studenti su posjetili Državni arhiv u Zadru gdje im je dr. sc. Mirisa Katić dala vrijedne informacije o izvorima, a Edi Modrić pokazao blago arhiva i uvid u načine istraživanja. Nakon faze istraživanja, uslijedila je šetnja. U tu svrhu 13. studenog 2020. održana je virtualna radionica na njemačkom jeziku *Sag' mir, wo die Frauen sind...* s kulturnom

FOTO: MARIA NOISTERNIG

posrednicom Petrom Unger iz Beča, koja je utemeljila bečke ženske šetnje. U prvom dijelu pozornost je bila usmjerena na to kako se do sada pisala ženska povijest i kako može izgledati drukčiji pristup. Drugi je dio obuhvatio praktične primjere za planiranje, oblikovanje i pripremu ženske šetnje po gradu. Radionica je na njemačkom jeziku održana putem aplikacije MS Teams, a otvorena je za sudjelovanje svim zainteresiranima.

GRADILIŠTE NOVOG KAMPUSA OBIŠLA REKTORICA PROF. DR. SC. DIJANA VICAN

Dovršena konstrukcija triju paviljona u Novom kampusu, radovi teku prema planovima

Na širokom platou iznad prizemlja „iznikla“ su tri stupa s paviljonima na pet katova, u kojima će se urediti 129 soba za smještaj 284 studenata. Određeni broj soba bit će prilagođen osobama s invaliditetom

Na gradilištu Novog kampusa dovršena je armirano-betonska konstrukcija nove studentske menze s paviljonima. Radnici Projektgradnje nastavljaju s previđenim radovima, a najvažniji su oblaganje konstrukcije betonskim blokovima, koji će osigurati visoku energetska učinkovitost budućih paviljona.

Prostor prizemlja, površine oko 2.000 četvornih metara, u kojemu će se nalaziti studentski restoran i kuhinja s pomoćnim prostorijama, obložen je staklenim zidovima te se u unutrašnjosti nastavlja s radovima na instalacijama i stolariji. Na širokom platou iznad prizemlja „iznikla“ su tri stupa s paviljonima na pet katova, u kojima će se urediti 129 soba za smještaj 284 studenata.

Određeni broj soba bit će prilagođen osobama s invaliditetom.

U sredini između paviljona, na terasi iznad restorana, bit će prostor s klupama za druženje studenata. Prema arhitektonskom rješenju, stolarija na zgradi bit će u dalmatinskom „štihu“. U ovom trenutku već se proizvodi u radionici te će nakon završetka ove faze radova biti postavljena na paviljone. Svi radovi trebali bi završiti za oko pola godine, a kako mnogi studenti trenutno borave u privatnom smještaju, u sljedeću akademsku godinu većina će ući u adekvatnijem i povoljnijem smještaju. Gradilište novog doma obišla je i rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican, koja je izrazila zadovoljstvo napretkom radova.

DIES ACADEMICUS 28. I 29. RUJNA

Rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican: Sveučilište u Zadru moderno je međunarodno sveučilište, generator znanja i pokretač inovativnih promjena

Budući da 25. ožujka ove godine Sveučilište u Zadru nije moglo obilježiti *Dies Academicus* i proslaviti svoj 18. rođendan, dvodnevni program sveučilišne proslave, primjeren situaciji s aktualnom pandemijom COVID-a 19, bez gostiju i prijatelja Sveučilišta, proslavljen je 28. i 29. rujna.

Tom su prigodom 29. rujna odana priznanja studentima i djelatnicima, a predstavljen je i novi vizualni identitet Sveučilišta koji, kako je istaknula rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican, „sustavno grade nastavnici i studenti, kao i svi drugi djelatnici koji putem svojih znanstvenih, nastavnih i stručnih aktivnosti postižu vrijedna postignuća i tako implementiraju našu viziju“.

Istaknula je da Sveučilište u Zadru sebe vidi kao moderno međunarodno sveučilište koje je generator znanja i pokretač inovativnih promjena.

Pod novim znakom

Rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican potrebu Sveučilišta u Zadru za novim vizualnim identitetom obrazložila je naglasivši kako se svaka komunikacija, od

Imamo jasan strateški diskurs, od gradnje infrastrukture, Studentskog doma i studentskog restorana koji vidljivo rastu iz dana u dan, a nećemo dopustiti ni kašnjenje s radovima na Tehničkoj školi i zgradi na otoku Molatu. Strategiju Sveučilišta realiziramo s dvogledom. Bez obzira na povremene prepreke, drži nas ona akademska draž sazdana od kreativnosti i slobode, a osobito kolegijalnosti koja nam je prioritet

one među pojedincima i timovima do one među institucijama, zbiva primjenom različitih znakova, govornih i negovornih, primarnih i onih koji obiluju simbolikom.

„Naše ideje, osnovne strateške smjernice te koncepte uloge znanosti i visokog obrazovanja u središnjemu dijelu hrvatskoga Jadrana, s pogledom preko mora na inozemna sveučilišta, posebno na ona s kojima u sklopu EU-CONEXUS-a jačamo modernu akademsku alijansu, nastojali smo dotaknuti novim znakom i novim grafičkim standardima“, obrazložila je rektorica Vican.

Sveučilište u Zadru se za idejna rješenja dizajniranja novog loga i identiteta obratilo studiju

dizajna na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, s kojim je, uvažavajući stručnost i usmjerenost njihovih profesora, postiglo izvrsnu suradnju.

Studenti Arhitektonskog fakulteta, vođeni svojim mentorima, razvili su nekoliko idejnih rješenja, među kojima je Sveučilište u Zadru odabralo jedno koje je prvi dan proslave Sveučilišta i predstavljeno.

„Nadam se da ćemo se lako identificirati s novim znakom koji tako jednostavno odiše bogatom simbolikom“, rekla je rektorica Vican te pozdravila prof. dr. sc. Feđu Vukića, pročelnika Odsjeka studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, mentore izv. prof. dr. sc. art.

Tomislava Vlainića, docenticu Romanu Kajp, asistenticu Mariju Juzu i Emila Flatza, predavača, kao i studentice Tanu Jeić, Ivu Primorac i Moniku Vodopija, odnosno autorski tim novog znaka Sveučilišta u Zadru.

„Zahvaljujem vam na studijskom poniranju i misaonoj prožetosti u sve povijesne, geografske, kulturne, znanstvene i studentske pore našega Sveučilišta“, istaknula je rektorica.

Napomenula je kako je na studentima, profesorima, istraživačima i predavačima da nastave živjeti sveučilišno i akademsko poslanje kroz lepezu znanstvenih i obrazovnih područja - društvenih, humanističkih, tehničkih, prirodnih, bio-

medicinskih, interdisciplinarnih, te kroz sve cikluse kvalifikacijske strukture.

„Imamo jasan strateški diskurs, od gradnje infrastrukture, Studentskog doma i studentskog restorana koji vidljivo rastu iz dana u dan, a nećemo dopustiti ni kašnjenje s radovima na Tehničkoj školi i na zgradi na otoku Molatu. Strategiju Sveučilišta realiziramo s dvogledom. Bez obzira na povremene prepreke, drži nas ona akademska draž sazdana od kreativnosti i slobode, a osobito kolegijalnosti koja nam je prioritet“, rekla je prof. dr. sc. Dijana Vican.

Uspješni i u situaciji novog normalnog

Drugoga dana proslave Sveučilišta u Zadru, 29. rujna 2020., rektorica Vican pred gostima, studentima i kolegama osvrnula se na okolnosti uzrokovane širenjem zarazne bolesti COVID-19 te prilagođavanje obveza na Sveučilištu zbog pandemije koronavirusa.

Naime, rektorica Vican podsjetila je na činjenicu da je na Sveučilištu u Zadru 410 nastavnika u suradničkim, nastavnim,

znanstveno-nastavnim i umjetničko-nastavnim zvanjima te oko 5500 studenata na sve tri razine sveučilišnoga obrazovanja uspješno realiziralo nastavne planove na ukupno 79 studijskih programa na preddiplomskoj i diplomskoj razini, sedam posljediplomskih doktorskih i jednom posljediplomskom specijalističkom studiju.

„Akreditiran je jedan novi diplomski sveučilišni dvopredmetni studij (dvopredmetni studij Hrvatski jezik i književnost) i jedan novi preddiplomski stručni studij (Informacijske tehnologije), dok su pri završetku postupak akreditacije diplomskog studija Mediteranska poljoprivreda (u suradnji s Agronomskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu) te priprema nastavnog programa Međunarodnoga združenog diplomskog studija pomorstva. Posebno treba istaknuti da je završen prvi ciklus akreditacije svih naših doktorskih studija, među kojima su tri dobila najvišu ocjenu i stoga stekla markicu kvalitete. To su doktorski studiji Sociologija regionalnog i lokalnog razvoja, Kvaliteta u odgoju i obrazovanju i Humanističke znanosti.“

Uz redovite nastavne obveze, naglasila je rektorica Vican, studenti su bili uključeni i u brojne kulturne i sportske aktivnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

„Znanja i sposobnosti, darovitost i inovativnost nagrađeni su zapaženim odjekom u javnosti te mnogim priznanjima za postignuća u sportskim natjecanjima.“

Djelatnicima i studentima Sveučilišta u Zadru, podsjetila je rektorica Vican, horizonti međunarodne suradnje prošireni su potpisivanjem 40 novih bilateralnih i programskih ugovora sa sveučilištima i drugim institucijama u svijetu te, posebno, pristupanjem alijansi EU-CONEXUS koju, uz zadarско, čine Sveučilište La Rochelle (Francuska), Poljoprivredno sveučilište u Ateni (Grčka), Sveučilište u Klaipedi (Litva), Građevinsko tehničko sveučilište u Bukureštu (Rumunjska) i Katoličko sveučilište u Valenciji (Španjolska).

Riječ je o jednoj od 17 alijansi kojima je odobreno financiranje u prvom pozivu projekta Europska sveučilišta koji financira Europska unija.

U sklopu EU-CONEXUS-a

obavljeno je više aktivnosti pripreme združenih preddiplomskih, diplomskih i dokorskog studija, kao i zajedničkih prijava projekata.

Povećan broj znanstvenih radova

Sveučilište u Zadru aktivno je sudjelovalo i u unaprjeđenju djelovanja međunarodnih sveučilišnih asocijacija poput UniAdriona, rektorskih konferencija Alpe Adria i Dunavske regije i drugih.

„Nastavilo se s uspješnim prijavama i provedbama znanstvenih i stručnih kompetitivnih projekata na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U prethodnoj kalendarskoj godini prijavljeno je ukupno 20 projekata, odobreno 16, završeno 28. U provedbi je ukupno 38 prije započelih stručnih i 27 znanstvenih kompetitivnih projekata, kao i više desetaka institucijskih projekata koji se izvode na našim odjelima.“

Međunarodna suradnja rezultirala je i mnogim znanstvenim ostvarenjima. Znatno je povećan broj znanstvenih radova objavljenih u znanstvenim časopisima indeksiranim u WoS-u i Scopusu i onih objavljenih u drugim časopisima.

Markice kvalitete trima doktorskim studijima Sveučilišta u Zadru dodijelila je ravnateljica AZVO-a prof. dr. sc. Jasmina Havranek

pisima koji su najviše vrednovani u postojećem sustavu znanosti u Hrvatskoj. Na Sveučilištu je objavljeno 30-ak knjiga (monografija, udžbenika, priručnika i zbornika radova), a redovito su objavljivani i novi brojevi naših sveučilišnih časopisa.

Gradnja i nova ulaganja

Od ožujka 2019. održano je 55 domaćih i međunarodnih znanstvenih i stručnih skupova te više od 100 javnih predavanja, okruglih stolova i predstavljanja. Na Festivalu znanosti u proljeće 2019. održano je oko 150 aktivnosti s više od 100 izvoditelja, navela je, uz ostalo, rektorica Vican u svome govoru u povodu obilježavanja Dana sveučilišta te istaknula kako je Sveučilište osnovalo dva nova centra: Centar za istraživanje glagoljaštva i Centar za karijerno savjetovanje.

„Velik napor uložen je u provedbu strateških sveučilišnih infrastrukturnih projekata. Nakon administrativnih Scili i Haribdi, započeli smo s gradnjom studentskoga doma i restorana, čime je intenziviran proces izgradnje Novoga kampusa. Una-

toč pandemiji, građevinski radovi napreduju predviđenom dinamikom. Također, u visokoj je fazi dovršenosti tehnička dokumentacija za gradnju zgrade za STEM odjele s dormitorijem, čime smo postigli dobru polaznu osnovu za financiranje u sklopu novoga programskog okvira koji Hrvatska dogovora s Europskom komisijom za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

Sveučilištu je u sklopu sredstava iz mehanizma Integralnih teritorijalnih ulaganja alociran najveći dio financijskog iznosa koji je potreban za obnovu stare zgrade koju je nekada koristila Tehnička škola. Ishodovana je građevinska dozvola, s Ministarstvom regionalnog razvoja i EU fondova ugovoreno financiranje građevinskih radova, a pri kraju smo s izradom dokumentacije koja je potrebna da bi se pristupilo složenoj proceduri javnog natječaja za izvođača radova i nadzor nad tim radovima. Isto tako, pripremljena je dokumentacija za obnovu vojarne u uvali Lučina na otoku Molatu te je pri završetku višegodišnja pro-

cedura dodjele te vojarne našoj ustanovi. Time se konačno ostvaruju konkretni preduvjeti za prvu fazu provedbe programa Arhipelagos.“

Postignuća i priznanja

„Kao Sveučilište bili smo potpora srednjim školama u natjecanju za Regionalne centre kompetentnosti. Zadar je dobio dva takva centra, a naše sveučilište partner je Srednjoj obrtničkoj školi ‘Vice Vlatković’“, otkrila je rektorica Vican.

Kako dan našega sveučilišta nije mogao biti obilježen 25. ožujka, odlučili smo ga obilježiti 28. i 29. rujna, iako u skromnim razmjerima, a 29. rujna uručene su nagrade i pohvale istaknutim djelatnicima i studentima te plaketa o dodjeli počasnoga zvanja profesor emeritus zaslužnome znanstveniku i nastavniku prof. dr. sc. Josipu Liscu.

„Postignuća na Sveučilištu nije malo. Zahvalnost upućujem članovima sveučilišnog Savjeta; članovima Senata; prorektorici i prorektorima; pročelnicima, zamjenicima pročelnika, članovima stručnih vijeća svih odjela te ostalim djelatnicima naših odje-

la; svim profesorima, asistentima, predavačima i lektorima; projektnim timovima, voditeljima centara, voditeljima službi i ureda, povjerenstvima; Studentskom zboru, dakako, i svim studentima uspješnim sportašima, pojedincima i ekipama; Agenciji za studentski standard, Poslovnom centru te Rektorskom zboru.“

Rektorica je zahvalnost za svesrdnu suradnju uputila i Agenciji za znanost i visoko obrazovanje, Agenciji za odgoj i obrazovanje, Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agenciji ZADRA NOVA i ravnateljici gđi Marini Vuković Dujmović, Gradu Zadru i gradonačelniku gosp. Brancku Dukiću, posebno Upravnom odjelu za fondove EU, Zadarskoj županiji i županu gosp. Božidaru Longinu, Vladi RH i premijeru Andreju Plenkoviću koji je prepoznao sva razvojnja nastojanja Sveučilišta u Zadru i pružio im potporu.

„Za neka postignuća, ipak, nitko nije vrjedniji zahvalnosti od vas kojima danas ide nagrada i priznanje“, zaključila je rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican.

NAGRAĐENI SU:

GLORIJA GRBIĆ sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) ekonomije (univ. bacc. oec.)
MONIKA LUKIĆ studentica treće godine preddiplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Njemačkog jezika i književnosti i Ruskog jezika i književnosti
MARIN VRKIĆ sveučilišni prvostupnik (baccalaureus) inženjer nautike i tehnologije pomorskog prometa (univ. bacc. ing. naut.)
LEA STOJANOVIĆ sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) engleskoga jezika i književnosti (univ. bacc. philol. angl.) sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) sociologije (univ. bacc. soc.)
KARLA BIUKOVIĆ studentica treće godine preddiplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Anglistike i Talijanskog jezika i književnosti
BARBARA MIKOVIĆ sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) sestrinstva (univ. bacc. med. techn.)
FILIP KRIŠTO student druge godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Primijenjene geografije
ZLATKO GAŠIĆ magistar geografije (mag. geogr.)
GABRIJELA JUKIĆ studentica druge godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Kulturne i prirodne baštine u turizmu
TOMISLAV DENEGRI student druge godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Anglistike, znanstveni smjer i Francuskog jezika i književnosti, prevoditeljski smjer
LARA NOVAK studentica prve godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Hispanistike, opći smjer i Ruskog jezika i književnosti, nastavnički smjer
TEA GRBIĆ studentica druge godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Hrvatskog jezika i književnosti, na-

stavnčki smjer
MARIJANA ČIKLIĆ magistra edukacije talijanske filologije (mag. educ. philol. ital.) magistra edukacije povijesti (mag. educ. hist.)
LUCIJA OSTROGOVIĆ studentica druge godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Etnologije i antropologije i Njemačkog jezika i književnosti, prevoditeljski smjer
KATI KEZIĆ studentica prve godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Psihologije
LUKA BAULE apsolvant diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Anglistike, nastavnički smjer i Francuskog jezika i književnosti, nastavnički smjer
LORENA MARNIKA studentica prve godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Suvremene talijanske filologije, nastavnički smjer i Pedagogije
DORA SESAR studentica druge godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Hispanistike, prevoditeljski smjer i Povijesti umjetnosti, opći smjer
ELA ŠPREM magistra primarnog obrazovanja (mag. prim. educ.)
MARIJA OŠTARIĆ studentica prve godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Održivo upravljanje vodnim ekosustavima
ANTONIJA GRGEČ studentica druge godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Informacijske znanosti
KATJA OSREDEČKI studentica druge godine diplomskog sveučilišnog dvopredmetnog studija Njemačkog jezika i književnosti, prevoditeljski smjer i Pedagogije
KREŠIMIR BALJKAS apsolvant diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Povijesti, nastavnički smjer
ANDREA SELEC studentica četvrte godine integriranog preddiplomskog i di-

plomskog Učiteljskog studija (Gospić)
PIO DOMINES PETER student prve godine diplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija Arheologije
LAURA PETRIČEVIĆ, studentica prve godine preddiplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija psihologije, za postignuti uspjeh u studiju i izniman doprinos sustavu vršnjačke potpore
ANA JOVANOVIĆ, studentica prve godine preddiplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija psihologije, za postignuti uspjeh u studiju i izniman doprinos sustavu vršnjačke potpore.
LUKA PREVIĆ, student prve godine preddiplomskog sveučilišnog jednopredmetnog studija psihologije, za postignuti uspjeh u studiju i izniman doprinos sustavu vršnjačke potpore.

OBRAZLOŽENJA – NAGRADA REKTORICE – DJELATNICI

Izv. prof. dr. sc. **MIRNA SINDIČIĆ SABLJO**, za višegodišnji nastavni i stručni rad na Odjelu za francuske i frankofonske studije te izvrsna postignuća u znanstvenom radu
 doc. dr. sc. **TOMISLAV ŠARIĆ**, za višegodišnji znanstveno-nastavni i stručni rad na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu te poseban doprinos u pripremi i provedbi projekta Europskih sveučilišta
IRENA KOZULIĆ, dipl. oec., za višegodišnji samoprijegoran rad, kvalitetno vođenje Ureda za znanost, projekte i transfer tehnologija Sveučilišta u Zadru i zalaganje u pripremi i provedbi infrastrukturnih projekata.
TAMARA GLUŠIĆ, prof., za višegodišnji samoprijegoran rad i zalaganje u pripremi i provedbi infrastrukturnih projekata.

NAGRADE SPORT 2020.

ANI BURAZER - Odjel za kroatistiku
 ZA OSVOJENO PRVO MJESTO NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2019. GODINE U PLIVANJU NA 50 M I 100 M PRSNO, 100 M SLOBODNO I 100 M LEPTIR TE ZA OSVOJENO DRUGO MJESTO U PLIVANJU NA 50 M LEPTIR

ŽENSKOJ ŠTAFETI U PLIVANJU NA 4X50 SLOBODNO I 4X50 MJEŠOVITO

ZA OSVOJENO TREĆE MJESTO NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2018. GODINE

Ana Bajok i Leonarda Strenja - Odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja i

Lea Stojanović - Odjel za anglistiku i Odjel za sociologiju,

MARTINI ŽARKOVIĆ - Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

ZA OSVOJENO DRUGO MJESTO U JUDU U KATEGORIJI DO 52 KG NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2019. GODINE

MUŠKOJ EKIPI STUDENTSKOG ŠPORTSKOG KOŠARKAŠKOG KLUBA SVEUČILIŠTA U ZADRU

ZA OSVOJENO DRUGO MJESTO NA MEĐUNARODNOM TURNIRU „ZADAR UNIVERSITY GAMES 2019“ I TREĆE MJESTO NA MEĐUNARODNOM KOŠARKAŠKOM TURNIRU SIAS UNIVERSITY U KINI 2019. GODINE

Nikola Jadrijević - Pomorski Odjel

Vito Barbaroša - Pomorski Odjel

Duje Mavra - Pomorski Odjel

Josip Marčelić - Pomorski Odjel

Gabrijel Majica - Pomorski Odjel

Filip Vujičić - Odjel za informacijske znanosti

Dominik Zelanto - Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

Niko Manojlović - Odjel za ekonomiju

Karlo Banović - Odjel za geografiju

Pavao Lepur - Odjel za anglistiku i Odjel za sociologiju

Andro Kasunić - Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

Karlo Buterin - Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

ŽENSKOJ EKIPI STUDENTSKOG ŠPORTSKOG KOŠARKAŠKOG KLUBA SVEUČILIŠTA U ZADRU

ZA OSVOJENO TREĆE MJESTO NA MEĐUNARODNOM TURNIRU „ZADAR UNIVERSITY GAMES 2019“

Ivana Tomić - Odjel za zdravstvene studije

Nicol Dražević - Odjel za ekonomiju

Marija Šimatović - Odjel za ekonomiju

Katarina Barna - Odjel za anglistiku i Odjel za pedagogiju

Marija Šolić - Odjel za kulturu i turizam

Tea Turić - Odjel za geografiju

Matea Keran - Odjel za kroatistiku

Ivana Dujić - Odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja

Nika Jelenković - Odjel za ekonomiju

Kristina Čorić - Odjel za ekonomiju

Patricija Baždarić - Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Andela Oštrić - Odjel za ekonomiju

ŽENSKOJ EKIPI ODBOJKE NA PIJESKU

ZA OSVOJENO TREĆE MJESTO NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2019. GODINE

Vana Mrduljaš - Odjel za kulturu i turizam

Franka Volpi Kobal - Odjel za ekonomiju

ŽENSKOJ BADMINTON EKIPI

ZA OSVOJENO TREĆE MJESTO NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2019. GODINE

Ivana Tičić - Odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja

Vanja Petrović - Odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja

NINI JURIĆ - Odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja
 ZA OSVOJENO TREĆE MJESTO U JUDU U KATEGORIJI DO 78 KG NA DRŽAVNOM STUDENTSKOM PRVENSTVU 2019. GODINE

KAKO JE NASTALA **ROZETA ZNANJA**, NOVI VIZUALNI IDENTITET SVEUČILIŠTA U ZADRU KOJEMU JE U PODLOZI ROZETA S PROČELJA CRKVE SV. STOŠIJE

Studentice Tana Jeić, Iva Primorac i Monika Vodopija ponudile su pobjedničko rješenje, a onaj tko je sve to „zakuhao“, prof. dr. sc. Feđa Vukić, ponosno nosi majicu s novim logom Sveučilišta u Zadru

Novi vizualni identitet Sveučilišta u Zadru rezultat je zajedničkog rada studentica 2. godine diplomskog studija dizajna, Tane Jeić, Ive Primorac i Monike Vodopije, pod mentorstvom izv. prof. art. Tomislava Vlanića, docentice Romane Kajp i asistentice Marije Juze te predavača Emila Flatza, mentora za dizajn nove web stranice Sveučilišta u Zadru. Stručni suradnik na projektu bio je rođeni Zadrani prof. dr. sc. Feđa Vukić, pročelnik Odsjeka studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ključna osoba u procesu osmišljavanja novog vizualnog identiteta Sveučilišta

Za vrijeme ljetnog semestra akademske godine 2019./2020. Sveučilište u Zadru je s Odjelom vizualnih komunikacija studija dizajna Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu organiziralo pozivni natječaj za studente dizajna s ciljem rada i izrade novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru. Zajednički rad studentica 2. godine diplomskog studija dizajna, Tane Jeić, Ive Primorac i Monike Vodopije, pod mentorstvom izv. prof. art. Tomislava Vlanića, docentice Romane Kajp i asistentice Marije Juze te predavača Emila Flatza, mentora za dizajn nove web stranice Sveučilišta u Zadru, urodio je plodom - rozetom znanja. Stručni suradnik na projektu bio je rođeni Zadrani prof. dr. sc. Feđa Vukić, pročelnik Odsjeka studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ključna osoba u procesu osmišljavanja novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru.

Timski rad

Prof. dr. sc. Feđa Vukić angažirao je kolege s Vizualnih komunikacija studija dizajna da osmisle i organiziraju rad na novom vizualnom identitetu Sveučilišta u Zadru. Budući da je teoretičar i povjesničar dizajna, prof. dr. sc. Vukić inicijator je generalnog koncepta u smislu potreba Sveučilišta u Zadru. „Generalni koncept prof. dr.

sc. Vukića pretvorili smo u natječaj na studiju dizajna. Htjeli smo da se javi što više studenata i studentskih grupa. Shvatili smo to i kao vježbu za nas i za studente, odnosno prigodu da radimo na nekom projektu koji će se realizirati. Na studiju smo najčešće određeni prema kurikulumu projekata koji nisu realizirani, a ovo je nešto što je zanimljivo svim kolegama: biti u procesu nečega što će se napraviti i implementirati. U krajnjoj liniji, da imaju krasnu referencu, i mi i oni“, kaže izv. prof. na studiju dizajna Tomislav Vlaineć.

Na novom vizualnom identitetu Sveučilišta u Zadru kontinuirano se počelo raditi od ožujka 2020., dakle, od prvog zatvaranja Hrvatske zbog COVID-a 19, pa do usvajanja u jesen 2020.

Izv. prof. art. Tomislav Vlaineć s Odjela za vizualnu komunikaciju Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu predvodio je mentorsku ekipu, koja predaje dizajn i vizualnu komunikaciju, pri radu na novom identitetu Sveučilišta u Zadru.

„Mi kao mentori imali smo istu ulogu, nas troje zajedno smo radili i to je načelo našega rada. Na prijedlogu rješenja radilo je nekoliko studentskih timova, a svaki tim bio je sastavljen od po dvoje ili troje studenata“, kaže izv. prof. Vlaineć koji je, s ostalim mentorima i stručnim savjetnikom prof. dr. sc. Feđom Vukićem pozvao

Pobjednički tim

Članice dizajnerskog tima čije je rješenje izabrano za novi vizualni identitet Sveučilišta u Zadru su studentice druge godine diplomskog Studija dizajna - Monika Vodopija, Iva Primorac i Tana Jeić.

Za izradu logotipa Sveučilišta u Zadru u jednom trenutku imale su koncept ujedinjen u modularni sustav, dakle, više simbola i značajki Zadra, pa su se pojavljivale i orgulje, i rozeta, i more, i neki simboli Mediterana poput lista, vala, sunca. Međutim, odlučile su se za rozetu znanja kojoj je u podlozi rozeta s pročelja crkve sv. Stošije.

MONIKA VODOPIJA, studentica druge godine dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu

Mentori s Odjela vizualnih komunikacija pozvali su nas da radimo na novom vizualnom identitetu Sveučilišta u Zadru. Kako smo nas tri prije toga radile neke stvari zajedno i funkcioniramo kao tim, odlučile smo se skupa upustiti i u taj projekt.

IVA PRIMORAC, studentica druge godine dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu i autorica loga predsjedanja Hrvatske EU

U promišljanju novog loga Sveučilišta u Za-

studente prve diplomatske i treće preddiplomske godine studija dizajna da se uključe u projekt stvaranja novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru, a oni su se dobrovoljno javili. Daka-ko, nakon što su dobili inicijalne upute od kolega sa Sveučilišta u Zadru o tome kakav vizualni identitet žele.

Art direkcija

Marija Juza, asistentica na

Odjelu za vizualne komunikacije Studija dizajna i jedna od mentorica, dodaje kako je uloga mentora ustvari bila „nešto kao art direkcija ukupnih projekata“.

„Naša uloga bila je davati studentima upute, prolaziti s njima skice, razne konceptualne faze, usmjeravati ih, istraživati pa im u nekom daljnjem razvoju idejnih rješenja pomoći u odabiru ideja koje će dalje razvijati. Isto tako, uloga nas mento-

dru išle smo u tri smjera s obzirom na to da smo u timu nas tri. Jedan smjer bio je klasičniji da bude bliže trenutačnom vizualnom identitetu Sveučilišta u Zadru. Drugi je bio između klasičnijeg i onog trećeg koji je usvojen. Na Sveučilištu su izabrali treći koji je proizašao iz istraživanja znamenitosti Zadra, njegovih građevina. Nakon istraživanja, kao osnovu izabrali smo rozetu s pročelja crkve sv. Stošije, a igranjem, povećavanjem i smanjivanjem lanceta rozete zapravo smo sve povezale s rastom i razvojem znanja, izlaženjem iz okvira, novim spoznajama. Skupnim razmišljanjem došle smo do tih rješenja i to smo razradile. Bio nam je zanimljiv i kružni oblik za koji smo pretpostavljale da će dobro izgledati kao logotip. Sveučilište u Zadru imalo je kružni oblik kao logotip i dosad pa smo znali da će to funkcionirati.

TANA JEIĆ, studentica druge godine dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu

U potrazi za logotipom i vizualnim identitetom Sveučilišta u Zadru ključne sastavnice htjele smo prikazati organskim oblicima tako da je sve to zajedno dovelo do takvog znaka - rozete znanja, što je prošireno na vizualni identitet. Inspirirao nas je, među ostalim, i pogled iz zgrade Sveučilišta, sinergija profesora i studenata itd.

ROZETA ZNANJA - DIZAJN VIZUALNOG IDENTITETA SVEUČILIŠTA U ZADRU; SLUŽBENO OBRAZLOŽENJE SVEUČILIŠTA U ZADRU

Rozeta znanja predstavlja Sveučilište u Zadru kao centar edukacije koji drži do svoje tradicije, ali i teži modernosti

Tijekom ljetnog semestra akademske godine 2019./2020., Odjel vizualnih komunikacija studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu u suradnji sa Sveučilištem u Zadru organizirao je pozivni natječaj za studente dizajna s ciljem dizajniranja novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru.

Sveučilište u Zadru najveće je integrirano sveučilište u Republici Hrvatskoj, koje uključuje 27 odjela i četiri znanstveno-istraživačka centra te studije na preddiplomskoj, diplomskoj i postdiplomskoj razini. U vrijeme pandemije i online nastave navedeni zadatak i suradnja bili su dodatni izvannastavni izazov koji je realiziran najuspješnije moguće. Nekoliko studentskih kreativnih timova radilo je na prijedlozima vizualnog identiteta, od kojih je jedan odabran kao izved-

beno rješenje i budući službeni identitet Sveučilišta u Zadru. Vizualni identitet *rozeta znanja* predstavlja Sveučilište u Zadru kao centar edukacije koji drži do svoje tradicije, ali i teži modernosti. Sam je znak kružnog oblika i time simbolizira sinergiju studenata i profesora koji zajedno grade perspektivnu zajednicu utemeljenu na znanju, potpori i suradnji. Plava boja predstavlja more, Mediteran, znanje i obrazovanje, a zlatna simbolizira zrake sunca, izvrsnost i toplinu. Facete oko centra znaka se povećavaju i izlaze iz okvira, čime simboliziraju rast i razvoj znanja i spoznaja, baš kao što studenti razvijaju svoje znanje na Sveučilištu. Vizualni identitet Sveučilišta u Zadru objedinjuje tradiciju i suvremenost, pristupačnost i otvorenost i Zadra i zadarskog sveučilišta koje je usmjereno prema budućnosti i modernosti.

ra bila je i da, nakon što je izabran njihov rad, pomognemo s prezentacijom i uputama te da u izvedbenom rješenju uskočimo kao tehnička pomoć i sustavni savjetnici“, kaže asistentica Marija Juza i dodaje da je uloga mentora, uz ostalo, bila i komunikacija sa Sveučilištem u Zadru u vezi sa svim pitanjima koja treba razjasniti u informacijskom sustavu koji je tim sa studija dizajna počeo raditi paralelno s web stranicom Sveučilišta. Naime, Emil Flatz, koji je na studiju dizajna predavač interaktivnih medija, s kolegicama studenticama najprije je napravio cijelu analizu postojeće web stranice, zatim razrađivao navigaciju web stranice, istraživao kako novi identitet primijeniti na taj koncept itd.

Docentica s Odjela vizualnih komunikacija studija dizajna Romana Kajp navodi da je u svemu bila ključna komunikacija sa Sveučilištem u Zadru.

Devet ponuđenih rješenja

„Bile su nam nužne povratne informacije, a kontinuiranom komunikacijom mnogo se toga postiglo. Zajednički rad i uključenost studenata u ovakve projekte koji se realiziraju iznimno su važni jer studenti tako najbliže mogu živjeti neku simulaciju realnog okruženja i svog budućeg posla. To je najviše što mo-

PRIMARNA VIZUALNA IDENTITETA | DIZAJN KONCEPT

MOJETA ŽANJKA

VIZUALNA IDENTITETA SVEUČILIŠTA U ZADRU

MOJETA, 2008

NAČIN PRIZORAN VIZUALNO IDENTITETA

MOJETA ŽANJKA

VIZUALNA IDENTITETA SVEUČILIŠTA U ZADRU

MOJETA, 2008

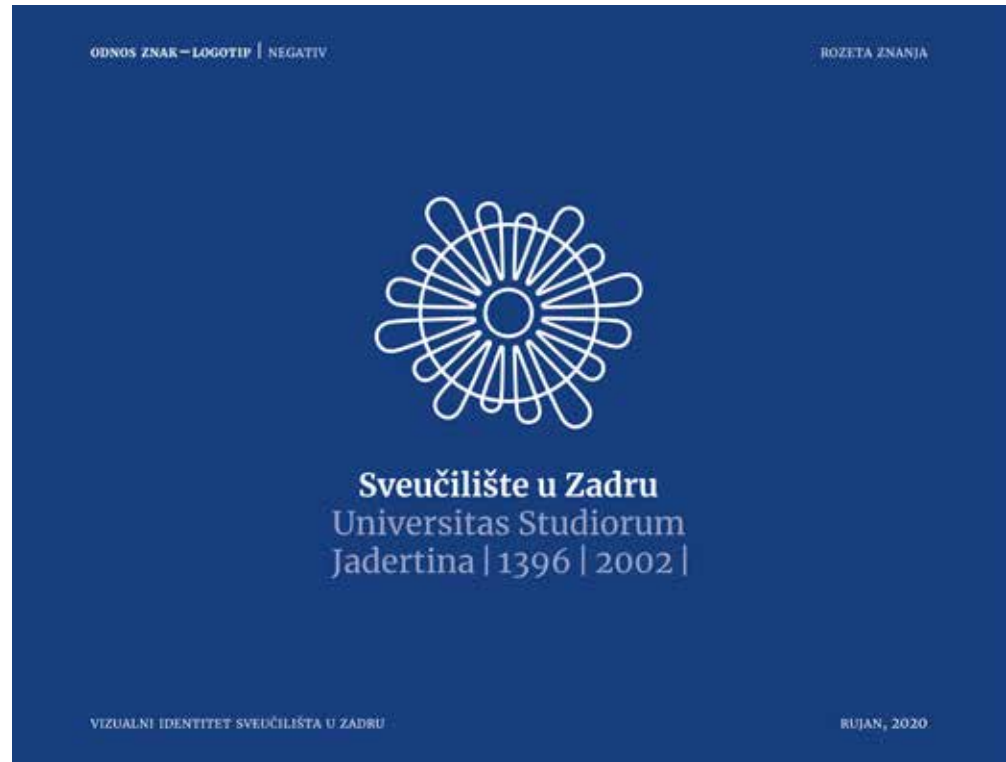
žemo na fakultetu realizirati“, ističe docentica Kajp.

Odjel vizualnih komunikacija studija dizajna Sveučilištu u Zadru ukupno je ponudio devet rješenja koji su bili rađeni najprije kao identiteti, a onda i kao dijelovi sustava s dodatnim aplikacijama.

„Kolegice studentice i mi mentori to smo *online* prezentirali Upravi Sveučilišta u Zadru, nakon čega je Uprava

Generalni koncept prof. dr. sc. Vukića pretvorili smo u natječaj na studiju dizajna. Htjeli smo da se javi što više studenata i studentskih grupa. Shvatili smo to i kao vježbu za nas i za studente, odnosno prigodu da radimo na nekom projektu koji će se realizirati. Na studiju smo najčešće određeni prema kurikulumu projekata koji nisu realizirani, a ovo je nešto što je zanimljivo svim kolegama: biti u procesu nečega što će se napraviti i implementirati. U krajnjoj liniji, da imaju krasnu referencu, i mi i oni, kaže izv. prof. na Studiju dizajna Tomislav Vlanić

neko vrijeme odlučivala o tim prijedlozima. Ne znamo kako je išao tijekom njihovih razgovora, no mi smo nekako sugerirali kriterije prema kojima bi trebali vrednovati same radove, ne samo iz naše perspektive. Nismo htjeli sugerirati rješenje, tek dati smjernice, a konačna odluka neka bude njihova. Oni su suzili rješenje na dva rada. Onda smo zamolili kolege i kolegice iz naša

NAČIN PROMJENA VIZUALNOG IDENTITETA

ROZETA ZNANJA

VIZUALNI IDENTITET SVEUČILIŠTA U ZADRU

RUJAN, 2020

dva tima da svoja rješenja još detaljnije dorade kako bi se u Zadru lakše odlučili za jedno od rješenja“, pojašnjava prof. Vlanić.

Od četiri tima koja su radila na vizualnom identitetu Sveučilišta u Zadru, studentice Tana Jeić, Iva Primorac i Monika Vodopija ponudile su čak tri rješenja, a jedno od njih bilo je pobjedničko.

„One su bile kreativni tim

koji je osmišljavao koncept i rješenja, napravile su istraživanja za indeks dizajna, kako to inače čine i po pravilima kako se to radi, pripremu i konceptualizaciju idejnog rješenja“, objašnjava prof. Tomislav Vlanić.

„Uprava Sveučilišta u Zadru od početka je bila naklonjena tome da se ovaj projekt radi na studiju dizajna, imali su respekta prema struci i nekim na-

šim mišljenjima, a kolegice su se potrudile da ispune ta očekivanja. Možemo ovo istaknuti kao sjajan primjer rada, zato smo i mi sami bili silno motivirani“, zaključio je izv. prof. art. Tomislav Vlanić.

Odjel vizualnih komunikacija odnosno studenti sa studija dizajna radili su i logo predsjedanja Hrvatske Europskom unijom te vizualni identitet Sveučilišta u Zagrebu.

„Za zagrebačko sveučilište radili smo redizajn vizualnog identiteta i kreiranje sustava, da bude urednije, sustavno posloženo, ali je implementacija toga malo ‘zaštekala‘“, kaže asistentica Marija Juza.

Na kraju, onaj tko je sve „zakuhao“, prof. dr. sc. Feđa Vučić, veoma je zadovoljan rješenjem. On, naime, ističe, „ponosno nosi majicu s novim logom Sveučilišta u Zadru“.

PROF. DR. SC. FEĐA VUKIĆ, PROČELNIK ODSJEKA STUDIJ DIZAJNA NA ARHITEKTONSKOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, JEDAN OD KLJUČNIH LJUDI U PROCESU OSMIŠLJAVANJA NOVOG VIZUALNOG IDENTITETA SVEUČILIŠTA U ZADRU

Za sveučilište koje je i moja *alma mater* rezultat može biti samo najbolji mogući

Sveučilište u Zadru za izradu novog vizualnog identiteta angažiralo je Studij dizajna Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu zato što je međusveučilišna suradnja jedan od važnih segmenata visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a i stoga, vjerujem, što je Studij dizajna najstarija i središnja institucija za edukaciju u području dizajna u Hrvatskoj. Očekivala se visoka razina izvedbe i kvalitetan finalni rezultat i to se postiglo, na obostrano zadovoljstvo

Prof. dr. sc. Feđa Vukić, voditelj Studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, jedan je od ključnih ljudi u procesu osmišljavanja novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru.

Kako je došlo do toga da budete poveznica na izradi novog vizualnog identiteta Sveučilišta u Zadru?

Logikom pozicije, s obzirom na to da sam pročelnik odsjeka Studij dizajna na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Ima li s tim veze vaše podrijetlo s obzirom na to da ste rođeni, odrasli i studirali u Zadru?

Samo interno, u meni osobno, jer mi je, nakon što smo projekt uspostavili, bilo iznimno stalo da bude izveden prema svim pravilima struke i metodologiji kakvu standardno primjenjujemo. Za sveučilište koje je i moja *alma mater* rezultat može biti samo najbolji mogući.

Novim logom Sveučilišta u Zadru svi su sretni: Sveučilište, autorice i mentori. Jeste li vi zadovoljni?

Iznimno sam zadovoljan, kao i cijeli kreativni tim koji ga je stvarao. Siguran sam da koncentriram i komuniciram bitne strateške odrednice Sveučilišta u Zadru, kao i karakteristike konteksta, a to je sam grad i njegova tradicija.

Kao voditelj Studija dizajna povjerili ste izradu novoga loga Sveučilišta u Zadru stu-

Prof. dr. sc. Feđa Vukić, voditelj Studija dizajna na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, rođen je u Zadru 1960. godine. Povijest umjetnosti diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1984. godine.

Nakon studija, uslijedilo je stručno usavršavanje 1994. i 1995. godine na The Wolfsonian Foundation Research Center / Florida International University, Miami Beach, SAD. Doktorirao je u znanstvenom području teorija dizajna na Univerzitetu u Ljubljani. Od 1994. predaje na Arhitektonskom fakultetu, Studiju dizajna u Zagrebu.

Objavio je desetak knjiga na temu moderne arhitekture, dizajna i vizualnih komunikacija. Knjiga *Stoljeće hrvatskog dizajna* prevedena je 1997. godine i na engleski jezik. Prema knjizi bila je postavljena istoimena izložba u MGC-u Klovićevi dvori. Urednik je knjige *Zagreb, modernost i grad* i zbornika *Od oblikovanja do dizajna*, 2003. Autor je znanstvenog istraživanja o povijesti oglašavanja u Hrvatskoj, koje je kao knjiga i izložba predstavljeno 2006. pod naslovom *Umjetnost uvjeravanja, Oglašavanje u Hrvatskoj 1835. - 2005.* Koautor je knjige *Croatian Design Now*, s Victorom Margolinom 2008. Od kraja devedesetih istražuje identitete zajednica, o čemu objavljuje i znanstvene članke te knjigu *Grad kao identitetski sustav*, 2013.

Vukić je, uz ostalo, autor sveučilišnog udžbenika *Teorija i povijest dizajna - kritička antologija* i knjige *The Other Design History*.

Objavio je i velik broj studija i kritika u stručnim časopisima, kao i izvornih znanstvenih studija i radova u hrvatskoj i stranoj periodici. Član je uredništva znanstvenog časopisa *Prostor*.

U edukaciji je najvažnije dati mladim ljudima, studentima, priliku da rade u okruženju koje će ih naučiti kako funkcionirati jednoga dana izvan sigurnosti obrazovne institucije, u realnom životu. Stoga se kroz obrazovni program na Studiju dizajna putem suradnje s privatnim i javnim sektorom trudimo stvoriti upravo takve okolnosti. Uostalom, ako ne date mladim ljudima priliku da stvaraju, kako će izgledati budućnost?!

Trenutačno sam angažiran na projektu stvaranja novog studijskog programa koji će još bolje odgovoriti izazovima civilizacijskog tipa i pripremati mlade ljude da se snalaze u dramatično brzim promjenama te da na njih kreativno odgovaraju i daju rješenja za bolji i kvalitetniji život ljudi

dentima na Odjelu vizualnih komunikacija, mladim ljudima. Otkud tolika vjera u mlade?

U edukaciji je najvažnije dati mladim ljudima, studentima, priliku da rade u okruženju koje će ih naučiti kako funkcionirati jednoga dana izvan sigurnosti obrazovne institucije, u realnom životu. Stoga se kroz obrazovni program na Studiju dizajna putem suradnje s privatnim i javnim sektorom trudimo stvoriti upravo takve okolnosti. Uostalom, ako ne date mladim ljudima priliku da stvaraju, kako će izgledati budućnost?!

Kako je tekao taj proces?

Kroz punu suradnju naručitelja i projektnog tima koji je kreirao novi vizualni identitet. Od početka i razumijevanja potreba, preko definiranja metode i ciljeva pa sve do konačnog rezultata - vizualnog sustava - iznimno je važno su-djelovanje obiju strana, korisnika i autora-projektanta.

Zašto je Sveučilište u Zadru za izradu novog vizualnog identiteta angažiralo upravo Studij dizajna Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu?

Zato što je međusveučilišna suradnja jedan od važnih segmenata visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a i stoga, vjerujem, što je Studij dizajna najstarija i središnja institucija za edukaciju u području dizajna u Hrvatskoj. Očekivala se visoka razina izvedbe i kvalitetan finalni rezultat i to se postiglo, na obostrano zadovoljstvo.

Siguran sam da novi logo koncentrira i komunicira bitne strateške odrednice Sveučilišta u Zadru, kao i karakteristike konteksta, a to je sam grad i njegova tradicija

Jedna od autorica novog loga Sveučilišta u Zadru je i autorica loga predsjedavanja Hrvatske EU. Kako vam se čini taj logo?

Vizualni identitet predsjedanja EU posljedica je prve nagrade na anonimnom javnom natječaju koji je svojedobno raspisala Vlada RH. On je ispunio svoju svrhu, unatoč činjenici da je tih pola godine, stjecajem okolnosti, bilo označeno pandemijom i „zaključavanjem“ društva.

Unatoč tome što su mnogi poznati „majstori“ vizualnog identiteta (Davor Bruketa, Nikola Žinić...) završili Studij dizajna, stječe se dojam da javnost ne zna dovoljno o tom visokostručnom studiju ili se barem tako čini?

Studij dizajna je interdisciplinarni sveučilišni studij u području umjetnosti koji nudi preddiplomsku i diplomsku razinu. Imamo vrlo dobru komunika-

ciju sa srednjim školama i već godinama redovito visok interes za upis na studij, u prosjeku 4,5 kandidata na jedno slobodno mjesto. Nažalost, zbog materijalnih okolnosti ne možemo povećati upisne kvote, iako realne potrebe postoje.

Može li se Studij dizajna koji vodite mjeriti sa sličnim svjetskim studijima?

Programski da, materijalno ne.

Dijelimo sudbinu lokalnog konteksta i ekonomije, radimo u prostoru koji nije projektiran za edukacijsku funkciju, ali smo u tridesetak godina uspjeli stvoriti više od osam stotina diplomiranih dizajnera koji su značajno utjecali na društveni, gospodarski, ekonomski i kulturni ambijent suvremene Hrvatske.

Na kojem ste projektu trenutno angažirani?

Trenutačno sam angažiran na projektu stvaranja novog studijskog programa koji će još bolje odgovoriti izazovima civilizacijskog tipa i pripremati mlade ljude da se snalaze u dramatično brzim promjenama te da na njih kreativno odgovaraju i daju rješenja za bolji i kvalitetniji život ljudi.

Što je u vašoj akademskoj karijeri bilo ključno da se počnete baviti teorijom dizajna?

Ja sam klasično obrazovan (povijest umjetnosti i arheologija), ali me popularna kultura (glazba, film) zanimala od mladosti. Dizajn kao kulturno sučelje između zone umjetničkog stvaranja i masovne potrošnje bio mi je zanimljiv jer je kulturni simptom, a i zona kreacije. Nakon istraživačke stipendije u Sjedinjenim Američkim Državama i doktora u području teorije dizajna na Sveučilištu u Ljubljani, moj je akademski profil kompletiran.

PROF. DR. SC. **JOSIP LISAC** NA PROSLAVI DANA SVEUČILIŠTA NAGRAĐEN POČASNIM ZVANJEM *PROFESSOR EMERITUS*

Ovo priznanje dodatno me vezalo za Sveučilište na kojemu sam studirao i radio četrdesetak godina

Prof dr. sc. Josip Lisac na proslavi Dies academicus 29. rujna 2020. na Sveučilištu u Zadru nagrađen je počasnim zvanjem *professor emeritus*.

Što vam znači dodijeljeno počasno zvanje professor emeritus na nedavnoj proslavi Dana Sveučilišta?

Počasno zvanje zaslužnoga profesora vrlo mi je važno. Nečem takvom nisam se nadao jer je to došlo brzo nakon mog odlaska u mirovinu, a definitivno je dodalo smisla mom životu.

Tijekom studija odbio sam poziv na asistentsko mjesto uglavnom iz obiteljskih razloga, a iz sličnih razloga teško se bilo i naknadno odazvati. Nije bilo lako iz roditeljske kuće otići u podstanare, iz Delnica u Zadar na mnogo nižu plaću, s neodobra-

vanjem među najbližima itd. Nisam bio siguran ni u to hoću li što ostvariti u struci. Sama dodjela priznanja silno me uzbuđila, ali me nije iznenadila jer je to bilo jasno najavljivano. Neka druga priznanja bila su velika iznenađenja, npr. nagrada „Judita“ koju sam 2013. primio u Splitu za najbolju knjigu o hrvatskoj književnosti u 2012. godini. Nisam znao ni da sam predložen kada je stigla prva čestitka. Iznenađenje je bila i nagrada HAZU-a 2000. No, najveće iznenađenje i najveće priznanje bilo je kada sam nedavno slučajno na Facebooku pročitao komentare bivših studentica. Jedna, Doris Babić, napisala je *Veliki čovjek i profesor*, druga, Martina Milekić, *Najbolji dijalektolog i čovjek koji nikada ne kasni*. To mi je bio veliki događaj. Rado se sje-

Nečem ovakvom nisam se nadao jer je to došlo brzo nakon mog odlaska u mirovinu, a definitivno je dodalo smisla mom životu. Moram se sjetiti svoga Odjela za kroatistiku koji me predložio za *professora emeritusa*, rektorice koja je prijedlog prihvatila, Senata koji je donio odluku. Zahvalan sam članovima Povjerenstva koje je napisalo obrazloženje za moje priznanje. Bile su tu pohvale veoma naglašene pa je bilo teško vjerovati kada sam, stojeći u prvome redu Svečane dvorane, slušao o sebi. Činilo mi se kao da slušam o nekom sasvim drugom čovjeku

vanjem među najbližima itd. Nisam bio siguran ni u to hoću li što ostvariti u struci. Sama dodjela priznanja silno me uzbuđila, ali me nije iznenadila jer je to bilo jasno najavljivano. Neka druga priznanja bila su velika iznenađenja, npr. nagrada „Judita“ koju sam 2013. primio u Splitu za najbolju knjigu o hrvatskoj književnosti u 2012. godini. Nisam znao ni da sam predložen kada je stigla prva čestitka. Iznenađenje je bila i nagrada HAZU-a 2000. No, najveće iznenađenje i najveće priznanje bilo je

kada sam nedavno slučajno na Facebooku pročitao komentare bivših studentica. Jedna, Doris Babić, napisala je *Veliki čovjek i profesor*, druga, Martina Milekić, *Najbolji dijalektolog i čovjek koji nikada ne kasni*. To mi je bio veliki događaj. Rado se sje-

čam bivših studenata, drago mi je kada ih sretnem npr. u Slimeanu (rodno mjesto Josipa Pupačića) ili u Metkoviću; poglavito kolegice dođu na određeni kulturni događaj kojem se onda dodaju pozdravljanja i sjećanja. U radu sa studentima katkad ima neugodnosti, ali uvijek sam osjećao da ima smisla posvećivati im ljubav i pozornost.

Moram se sjetiti svoga Odjela za kroatistiku koji me predložio za *professora emeritusa*, rektoricu koja je prijedlog prihvatila, Senata koji je donio odluku. Zahvalan sam članovima Povjerenstva koje je napisalo obrazloženje za moje priznanje (akademici Stjepan Damjanović, Josip Bratulić i Goran Filipi). Bile su tu pohvale veoma naglašene pa je bilo teško vjerovati kada sam, stojeći u prvom redu Svečane dvorane, slušao o sebi. Činilo mi se kao da slušam o nekom sasvim drugom čovjeku, kao da nije riječ o meni. To priznanje i dodatno me vezalo za Sveučilište na kojem sam studirao i radio četrdesetak godina. Na Sveučilištu i dalje djelujem kao mentor i kao glavni urednik časopisa *Croatica et Slavica Iadertina*, a veliko mi je zadovoljstvo da je CSI postao periodik najviše kategorije, tzv. A1 časopis, da i u ovim teškim vremenima redovito izlazi.

Što je bilo presudno da se počnete zanimati za hrvatski jezik i književnost?

Mislim da je važno to kakav je čovjek uopće, ali i u kakvom kontekstu živi. Ja sam maturirao 1969., a imao sam u gimnaziji dobre profesore, među kojima su se isticali Miljenko Krželj i Ante Sekulić. Sekulić mi je bio i razrednik. On, istaknuti bunjevački Hrvat iz Bačke, bio je izrazito nacionalno orijentiran pa je to tijekom Hrvatskoga proljeća ponijelo i nas gimnazijalce. S nezaboravnim Harijem (Franjom Smiljanićem, istaknutim kolegom sa zadarskoga sveučilišta) bio sam u istom razredu. Bilo nas je više gimnazijalaca (Ivan Mihelčić, Branko Pleše, Stjepan Štimac) uvijek najdublje povezanih s Domovinom i vlastitim narodom. Toliko je onda bio važan hrvatski jezik. Bio sam silno vezan i sa svojim zavičajnim govorom. Tako se i dogodilo da sam postao hrvatski jezikoslovac, hrvatski filolog, dijalektolog i povjesničar jezika, veoma zainteresiran i za hrvatsku književnost.

Ja jesam kajkavac, ali se bavim svim hrvatskim govorima, kajkavskima, čakavskima, štokavskima, a i onima što pripadaju tzv. torlačkom narječju kojim se govori na Kosovu i u Rumunjskoj, u novije doba i u zagrebačkoj Dubravi i u Kistanjama. Objavio sam sintetske knjige o štokavskim, torlačkim i čakavskim hrvatskim govorima, još nisam o kajkavskima jer ne stižem od brojnih obveza. Prema svim segmentima hrvatskoga jezika odnosim se s dubokom ljubavi, pa i prema hrvatskom standardnom jeziku, najvažnijem hrvatskom idiomu. Rad u hrvatskim selima i gradovima uvjerava me kako se hrvatski narod s mnogo ljubavi odnosi prema svome jeziku

Jeste li se za vrijeme studija odlučili za dijalektologiju?

Ne, ni govora, više me privlačila književnost. Privlačila su me i neka jezikoslovna pitanja, ali ne dijalektologija. Ipak, moram priznati da sam već na početku studija, na nagovor gimnazijskoga prijatelja koji je trebao postati urednik lista koji se ipak nikada nije pojavio, napisao člančić o goranskoj kajkavštini, sasvim početnički. Poslije mi je to postalo temom disertacije.

Koliko je u svemu tome bio zaslužan akademik Dalibor Brozović?

Profesor Brozović silno je imponirao kao nastavnik. Odmah se vidjelo da je reprezentativ-

ni znanstvenik i profesor. Rado sam ga slušao i cijenio što je bio živo uključen i u znanstveni i u nacionalni život. Ipak mi je dijalektologija bila donekle strana, iako sam rado čitao znanstvenu literaturu koju studenti obično posve zanemaruju i oslanjaju se samo na profesorska predavanja i udžbenike. Zapravo, na tešku odluku da radim u Zadru presudno je utjecao Dalja, kako smo ga rado zvali. Teško da bih i otišao u Zadar da to nije bio njegov prijedlog. U tom je smislu svakako bio dragocjen, a važna je bila i njegova podrška. Imali smo blizak odnos, već 1984. prešli smo na Ti, iako je bio dvadesetak godina stariji, rođen 1927. S njim sam razgovarao sasvim slobod-

no o svemu.

Učili su nas da su narječja, dijalekti i govori hrvatskoga jezika bogatstvo, međutim, kao da nismo svjesni tog bogatstva?

Neki ljudi koječega nisu svjesni. Ipak je svijest o govorima vrlo živa u brojnih pojedinaca, osobito od 1990. kada se prestalo loše gledati na one koji se zanimaju za organske idiome umjesto da se bave npr. komunizmom i politikom nesvrstanosti, posebno u malim sredinama. Danas vidimo kako je dijalektološka literatura posljednjih desetljeća izvanredno obogaćena, a poglavito su dobro zastupljeni dijalektalni rječnici. U taj golemi posao izvanredno se uključuju i mnogi ljudi koji nisu filološki obrazovani, ali su tijesno povezani s vlastitim govorima. Doista neumorno rade ne bi li svoje znanje zabilježili i ostavili budućim naraštajima i budućim istraživačima. Dakle, ljubav prema vlastitome jeziku ipak je prevladavajuća, ali u mnogim krugovima i potpuno nezastupljena.

Kajkavica i čakavica povukle su se pred štokavicom, što se da razumjeti, ali mnogi lokalni govori u svim narječjima nestaju i/ili postaju „mrtvi govori“. Što nam je činiti?

Kajkavica i čakavica nisu se

povukle pred štokavicom, osim pretežno onoliko koliko je bilo potrebno. Naciji je, normalno, potreban standardni jezik da bi mogla funkcionirati kako treba. Mi smo Hrvati odabrali štokavštinu iz objektivnih i opravdanih razloga. Recimo, više od pola Hrvata su štokavci, da ne idemo dalje u pomalo komplicirana obrazlaganja. Uostalom, pogledajte hrvatsku književnost, pogledajte hrvatske serije, hrvatske filmove, hrvatsko kazalište, hrvatske pjesme... Čim u kakvu društvu npr. krene pjesma, ubrzo se svakako čuje pjesma koja nije napisana hrvatskim standardnim jezikom. Štoviše, svi prihvaćamo *Ribar plete mrižu svoju* ili *Falu* kao svoje blago, ili pak Tinov *Oproštaj (Ovdi usrid luke naša mlada plavca)*, Arsenovu *Staru curu (Poslin podne u pet ura / I sad stoji iza škurra / I u porat uvik gleda / Ona ista stara cura)* ili Domjanićevu pjesmu *Kaj (Vre tičeki spiju / A šume mučiju. / Naj moja popevka zvoni / Po dolu i gaju. / Po dragomu kraju / Od kojeg mi lepšega ni)*. Naravno, nikome ne smeta Tinova pjesma napisana po prilici Marulićevom čakavštinom, Dedićeva pjesma napisana šibenskim govorom ili Domjanićeva pjesma napisana nekom vrstom općekajkavskog jezika.

Mora se reći da na jezičnome polju nije sve kako treba, a nije nikada ni bilo. Politika nije dala. Ona je presudno oblikovala i muke oko standardizacije hrvatskoga jezika te detalje povezane s tim.

Hrvatski jezik prolazio je mnoge Scile i Haribde, baš kao i narod, a i današnja globalizacija kao da potire naš identitet kroz engleski jezik i internacionalizme. Koji su danas najveći izazovi u očuvanja nacionalnoga identiteta kroz jezik?

Dakako, engleski jezik je tu, internacionalizmi su tu, globalizacija također. Svakako se ipak ne smije zanemariti vlastiti jezik. Njega se mora čuvati i doradivati. Uvijek je u teškim uvjetima bilo tako, mora biti i dalje. Samo moramo biti dostojni situacije u kojoj smo se našli. Mnoge nas sile udaljuju od onoga što nam je cilj, a to je dobar jezik, njegova pouzdana obradba i puno funkcioniranje. To se ne može preskočiti, materinski jezik mora se kultivirati i dalje. Uporno, svjesno, makar se to činilo nei-

splativim. Neisplativo je mnogo toga, makar na prvi pogled. Lakše je biti lopov ili trgovati drogom nego zahtjevno znanstveno raditi. Ipak, uvijek ima ljudi koji izabiru teži i dostojanstveniji put. Sada ne bih govorio o tome ima li globalizacija možda kakve veze s političkim izborima ili možda s koronom.

Naraštaji hrvatskih jezikoslovaca imali su problema s raznim režimima zbog jezika. I sami ste imali problema. Mlađi naraštaji danas u čudu slušaju kad im se to spomene, gotovo da ne vjeruju da je to moguće?

Naraštaji hrvatskih jezikoslovaca doista su imali problema s raznim režimima i sa sobom (uvijek se nađe onih s potpuno neprihvatljivim stavovima), a tako je i danas. U literaturi se istina o jezičnim pitanjima prošlosti i sadašnjosti često prikazuje pogrešno, kao i toliko toga. I povijesne istine često se zanemaruju ili falsificiraju, kao što vidimo. Doista je često bilo teško, ali naši veliki učitelji sve su to izdržali. Očuvali smo svoj jezik i predajemo ga budućima. Mene su, naravno, često gledali kao neprijatelja, ali nikad nisam imao baš teških iskustva. Npr. nikad nisam bio ni na kakvom informativnom razgovoru, nisam bio u zatvoru. Međutim, išao sam težim putem i snosio posljedice, logično.

Koji su, ako izuzmemo Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, najvažniji događaji u povijesti otpora hrvatskih jezikoslovaca?

Deklaracija je zaista bila važna, zna se da je razlika između Hrvata prije i nakon Deklaracije velika kao da je riječ o dva različita naroda. Ona je donijela mnogo novoga, dodatno je povezala iseljenu i domovinsku Hrvatsku. No, borba za hrvatski jezik trajala je i mnogo godina prije Deklaracije, a i nakon nje.

Pritisci su bili teški, tako je npr. na prijelazu 19. u 20. stoljeće došlo do pobjede tzv. hrvatskih vukovaca, do čega ne bi došlo bez presudnih utjecaja bečke i budimpeštanske politike. Početak 20. stoljeća bio je osobito težak u nacionalnom životu pa se nije čuditi što su mnogi Hrvati dulje ili kraće vrijeme pisali ekavicom: Frano Alfirević, Ivo Andrić, Antun Barac, Dobriša Cesarić, Gustav Krklec, Miroslav Krleža, Antun Branko Šimić, Tin Ujević itd. Tako je bilo i u novijim vremenima. Npr. Ljudevit Jonke pošao je 1954. u Novi Sad s drugim hrvatskim predstavnicima, ali se 1971. i odrekao tog tzv. novosadskog dogovora. Sjednica u Karađorđevu potkraj 1971. također je bila golem pritisak, ali se i to prevladalo. Dakako, nije bilo lako. Bilo je previše ljudi koji su zbog ove ili one riječi dospjeli u zatvor. Nikada se tako nešto nije dogodilo nekom Srbinu, jedino se događalo Hrvatima. Npr. časopis *Krugovi* napadan je pedesetih godina kao nacionalistički jer nije odobravao zabranu nekih hrvatskih riječi, npr. siječanj, veljača. Nisu bili napadani oni što su donosili takve nepravedne zabrane. Tako je onda 1967., nakon Rankovićeva pada, došlo do glasovite Deklaracije.

Što vas je pokretalo u radu i stvaranju na području jezikoslovlja?

Nastojao sam raditi savjesno. Kad sam već postao hrvatski lingvist, obavljao sam svoj posao. Nikada uvjeti nisu bili dobri, moralo se raditi mnogo izvan onoga što bi bilo racionalno rješenje. Npr. lektorirao sam *tušta i trna* tuđih tekstova, besplatno ili češće za sitan novac. Nije bilo druge jer kakve pomoći s drugih strana nije bilo. Sjećam se, npr., koliko je koštala predaja potrebnih primjeraka disertacije pri doktoriranju. Morao sam se za to pobrinuti sam, nije bilo pomoći roditelja ili slično, kao što je uglavnom bilo mojim kolega-

ma. Naravno, uvijek sam bio duboko svjestan koliko je savjestan jezikoslovni rad ujedno i rodoljubni čin prvoga reda.

Govori li se u Gorskom kotaru još uvijek kajkavica? Sami ste obranili disertaciju *Delnički govor i govor Gornjih Turni u svjetlosti goranskih kajkavskih govora*. Obraniti disertaciju pred Brozovićem i Mogušem, divovima hrvatskoga jezikoslovlja, nije mala stvar. Sjećate li se, jeste li imali tremu?

Naravno, u Gorskom kotaru još se govori kajkavski, štokavski i čakavski, doduše, sa stanovitim promjenama koje kontinuirano traju, kao i drugdje. Disertaciju sam obranio pred Daliborom Brozovićem, Milanom Mogušem i Dunjom Jutronić. Dakako, događaja iz travnja 1986. živo se sjećam. Bilo je uzbudljivo i prije obrane i tijekom nje. To se ne zaboravlja. Trema je, naravno, bila velika. Ali, to treba izdržati. Tako je bilo sa mnom, to prolaze i drugi.

Iako ste izvorni kajkavac, bavite se čakavicom. Kako je došlo do toga?

Ja jesam kajkavac, ali se bavim svim hrvatskim govorima, kajkavskima, čakavskima, štokavskima, a i onima što pripadaju tzv. torlačkom narječju kojim se govori na Kosovu i u Rumunjskoj, u novije doba i u zagrebačkoj Dubravi i u Kistanjama. Objavio sam sintetske knjige o štokavskim, torlačkim i čakavskim hrvatskim govorima, još nisam o kajkavskima. To, naravno, nije slučajno. Moje su obveze vrlo velike, npr. uređujem spomenuti sveučilišni časopis, također *Zadarsku smotru, Čakavsku rič*, *Stoljeća hrvatske književnosti*. Godinama sam uređivao i veliku ediciju *Povijest hrvatskoga jezika*. Velika širina obveza svakako je teško opterećenje. Prema svim segmentima hrvatskoga jezika odnosim se s dubokom ljubavi, pa i prema hrvatskom standardnom jeziku, najvažnijem hrvatskom idiomu. Rad u hrvatskim selima i gradovima uvjerava me kako se hrvatski narod s mnogo ljubavi odnosi prema svome jeziku. Rado se sjećam svoga rada u brojnim hrvatskim mjestima, i u Hrvatskoj i izvan nje. Napominjem da sam istraživao hrvatske govore i u Italiji, Sloveniji, Mađarskoj, Srbiji, Rumunjskoj, Austriji, Slovačkoj itd.

Danas vidimo kako je dijalektološka literatura posljednjih desetljeća izvanredno obogaćena, a poglavito su dobro zastupljeni dijalektalni rječnici. U taj golem posao izvanredno se uključuju i mnogi ljudi koji nisu filološki obrazovani, ali su tijesno povezani s vlastitim govorima. Doista neumorno rade ne bi li svoje znanje zabilježili i ostavili budućim naraštajima i budućim istraživačima

Suradivali ste s brojnim velikanima jezikoslovcima, hrvatskim i slavenskim, od Katičića i Brozovića do vaših suvremenika, Bratulića i Damjanovića. Tko je na vas ostavio naj snažniji dojam?

Suradnja s velikanima svakako je nezaboravna. Brozović je bio netko sasvim poseban, ali mislim da ovo nije prigoda da se o tome detaljno govori. Katičić je također ostavio dubok trag. Kao i Brozović, i on je bio i velik i veličanstven. I njega sam dobro poznavao i bili smo bliski. S Bratulićem i Damjanovićem također dugo surađujem, rado i u najprijateljskijem ozračju. I oni su tvorci velikih opusa, oni su i skromnost i veličina. Važni su mi bili i neki drugi lingvisti, ne samo hrvatski. Živo se sjećam lingvista iz Slovenije (npr. Tine Logar), Srbije (npr. Pavle Ivić) ili Makedonije (npr. Božidar Vidoeski), iz SAD-a, Rusije, Austrije itd. Od svih njih nastojao sam učiti i o životu i o znanosti, kao i od kolega u zadarskom sveučilišnom životu.

Gotovo da ste cijeli radni vijek proveli u Zadru, najprije na Filozofskom fakultetu (kroatistika), a onda na Sveučilištu, Odjelu za kroatistiku. Ne računajući studij, 42 godine poučavate naraštaje i naraštaje studenata. Zadarska kroatistika odrađuje nacionalnu zadaću, nije li tako?

U Zadru sam proveo radni vijek, uvijek svjestan velikih obveza. Zadovoljan sam zbog traga što sam ga ostavio među svojim učenicima, među kojima su i današnji izvršni znanstvenici kao npr. Kristina Štrkalj-Despot ili Vuk-Tadija Barbarić. Naravno, učenja Dalibora Brozovića, Vladimira Anića, Franje Šveleca, Nikole Ivanišina i drugih bila su i jesu izvršenje velikih nacionalnih zadaća. Tako i ja nastojim raditi.

Koji su problemi s kojima ste se najčešće suočavali tijekom svoga rada?

Sveučilišni život vrlo je lijep, ali nije jednostavan. To je težak život, slabo isplativ, ali je izvrstan ako su odnosi među suradnicima dobri. Nažalost, prečesto se bez prave potrebe odnosi kvare. Ipak, bez obzira na sve, treba njegovati što bolje odnose. Problemi su i drugi, stambeni, financijski itd., no sve se to rješava, teže ili lakše.

IZVJEŠĆE SENATU S OCJENOM I MIŠLJENJEM O POSTUPKU DODJELE POČASNOGA ZVANJA PROFESSOR EMERITUS REDOVITOM PROFESORU U MIRU DR. SC. JOSIPU LISCU

Prof. Lisac je dijalektolog i povjesničar hrvatskoga jezika koji je ostvario opus kakvih je malo u ukupnom trajanju hrvatske filologije

Josip Lisac rođen je u Turnima pokraj Delnica 1950. godine. Na Filozofskome fakultetu u Zadru 1974. godine završio je studij kroatistike i filozofije, a na istome je fakultetu 1986. godine doktorirao obranivši disertaciju *Delnički govor i govor Gornjih Turni u svjetlosti goranskih kajkavskih govora*. Od 1978. godine zaposlen je na Filozofskome fakultetu u Zadru (od 2003. Sveučilište u Zadru), i to najprije kao asistent, zatim kao docent, izvanredni profesor, redoviti profesor i redoviti profesor u trajnome zvanju.

U matičnoj je ustanovi bio prvi pročelnik Odjela za kroatistiku i slavistiku, član Senata Sveučilišta i voditelj poslijediplomskoga studija iz jezikoslovlja. Od 1980. do 1991. godine bio je tajnik *Radova Filozofskoga fakulteta u Zadru*, a 2005. godine pokrenuo je izdavanje časopisa Odjela za kroatistiku i slavistiku *Croatica et Slavica Jadertina*, čiji je glavni i odgovorni urednik do danas. Glavni je i odgovorni urednik i časopisa Ogranka Matice hrvatske u Zadru *Zadarska smotra* te član uredništva časopisa Čakavska rič Književnoga kruga u Splitu i Matičine edicije „Stoljeća hrvatske književnosti“.

Na matičnom je odjelu predavao do 2019. više kolegija, pretežno onih iz područja svojih temeljnih znanstvenih interesa dijalektologije i povijesti hrvatskoga jezika. Osim na poslijediplomskome studiju iz jezikoslovlja Sveučilišta u Zadru, bio je ili jest predavač i na kroatističkim ili općejezikoslovnim poslijediplomskim studijima na sveučilištima u Rijeci, Zagrebu i Splitu i pritom ostvario više mentorstva. Bio je voditelj nekoliko znanstvenih projekata iz područja dijalektologije i povijesti hrvatskoga jezika.

Član je suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Razreda za filološke znanosti) od 2004. godine. Redoviti je član Matice hrvatske. Bio je član Glavnoga odbora, a od 2010. do danas član je Predsjedništva Ogranka Matice hrvatske u Zadru. Bio je član Povjerenstva za dodjelu državnih nagrada u znanosti pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja.

Suradivao je u izradi Općeslavenskoga lingvističkog atlasa i Općekarpatskog dijalektološkog atlasa.

Za svoj je znanstveni i nastavni rad profesor

Lisac više puta nagrađivan. Dobio je Nagradu HAZU za trajne zasluge za Republiku Hrvatsku (2000.), Nagradu Zadarske županije, Rektorovu nagradu, Nagradu grada Zadra i Nagradu „Judita“.

Profesor Josip Lisac je dijalektolog i povjesničar hrvatskoga jezika koji je ostvario opus kakvih je malo u ukupnom trajanju hrvatske filologije.

Uvidom u znanstvene i stručne radove predloženika stručno je povjerenstvo stiglo do ovih zaključaka:

Profesor Josip Lisac jedan je od najuglednijih naših filologa kroatista, s posebnim zaslugama za istraživanje hrvatskih narječja i hrvatske jezične povijesti. Napisao je 13 autorskih knjiga, uredio i priredio 20 knjiga, napisao gotovo 300 znanstvenih rasprava, izradio 6 dijalektoloških karata te napisao više od 600 stručnih radova.

Znanstveni radovi Josipa Lisca i njegovi nastupi na znanstvenim i stručnim skupovima uvijek su iznova utvrđivali ugled hrvatske filologije i zadarskoga sveučilišta.

Iznimna je i u europskim razmjerima njegova briga za popularizaciju znanosti: nema hr-

vatskoga filologa novijega vremena koji je napisao toliko recenzija i prikaza jezikoslovnih i književnih djela. Tome treba dodati njegove uredničke sposobnosti koje su rezultirale time da su zadarski časopisi *Croatica et Slavica Iadertina* i *Zadarska smotra* u samome vrhu hrvatskih časopisa. Osim toga, organizirao je brojne značajne znanstvene i stručne skupove.

Dugogodišnji je ugledni profesor koji je snažno utjecao na sve razine sveučilišne nastave, u prvome redu na Sveučilištu u Zadru, ali i na fakultetima u Zagrebu, Rijeci i Splitu.

Za svoj je znanstveni i nastavni rad profesor Lisac više puta nagrađivan na sveučilišnoj, gradskoj, županijskoj i nacionalnoj razini.

Stručno povjerenstvo smatra da dr. sc. Josip Lisac, redoviti profesor u miru, obilato ispunjava sve uvjete za dodjelu počasnoga zvanja *professor emeritus* Sveučilišta u Zadru i predlaže Senatu Sveučilišta u Zadru da mu to počasno zvanje dodijeli.

U Zagrebu, 23. siječnja 2020.

*Stručno povjerenstvo:
akademik Stjepan Damjanović
akademik Josip Bratulić
akademik Goran Filipi*

ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKI CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE GLAGOLJAŠTVA SVEUČILIŠTA U ZADRU OSNOVAN 25. VELJAČE 2020.

Zadar je kao jedini među gradovima na Jadranu nosio atribut „glagoljaškoga grada“, a Zadar i njegova okolica bili su živi centar i pravi rasadnik glagoljske pismenosti

Znanstveno-istraživački Centar za istraživanje glagoljaštva osnovan je na temelju odluke Senata Sveučilišta u Zadru donesene na sjednici održanoj 25. veljače 2020. Podloga za njegovo osnivanje bio je elaborat o programu i aktivnostima Centra koji su izradili znanstvenici s više odjela Sveučilišta u Zadru. Glavni poticaji osnivanju Centra mnogostruki su, od onih koji se odnose na tradicionalne usmjerenosti i visoke rezultate koje Sveučilište u Zadru ostvaruje u području humanističkih znanosti, pa tako i u području glagoljaštva, do potrebe za preispitivanjem znanstvenih metoda u području humanističkih znanosti i njihova povezivanja sa STEM-om, potrebe za koordinacijom i omogućavanjem suradničkoga rada dislociranih znanstvenika na temama vezanim uz glagoljaštvo te podizanjem konkurentnosti projektnih prijedloga na temu glagoljaštva putem interdisciplinarnih suradnje i suvremenih istraživačkih pristupa.

Moramo izraziti zadovoljstvo i zahvalnost Upravi Sveučilišta u Zadru na čelu s rektoricom, prof. dr. sc. Dijanom Vican, što su prepoznali važnost istraživanja glagoljaštva te osnivanjem ovoga centra stvorili pretpostavke za sustavni rad na ovim temama. Riječ je o istraživanjima koja su se do sada provodila u okvirima pojedinih sveučilišnih odjela, pri čemu su posebno značajna ona koja su se provodila na Odjelu za kroatistiku, Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja i Odjelu za povijest, ali i projekata kao što je projekt *Pisana baština* koji se provodio na Odjelu za informacijske znanosti u suradnji s hrvatskim i međunarodnim partnerima. Posljednjih desetljeća osobito valja istaknuti prikupljanja građe i istraživanja

Obilje dokumenata pisanih glagoljicom ili o glagoljici, ali i snažan humanistički temelj Sveučilišta u Zadru osnažen društvenim i tehničkim područjem te značajan broj znanstvenika čiji je predmet istraživanja glagoljska baština i mreže suradnji koje su ti znanstvenici do sada uspostavili, stvorili su izuzetne preduvjete za osnivanje Centra za istraživanje glagoljaštva

Najuži tim znanstvenika i suradnici s matičnog fakulteta i drugih hrvatskih i stranih znanstvenih ustanova

Centar za istraživanje glagoljaštva je znanstveno-istraživački centru koji ima za cilj okupljanje znanstvenika sa Sveučilišta u Zadru, ali i iz drugih relevantnih hrvatskih i međunarodnih znanstvenih ustanova, koji se bave istraživanjima glagoljaštva te stvaranje pretpostavki za njihov rad.

Najuži tim znanstvenika koji su ujedno i članovi stručnog vijeća Centra čine voditeljica Centra, izv. prof. dr. sc. Marijana Tomić s Odjela za informacijske znanosti, njezina je zamjenica dr. sc. Ivana Petešić Šušak s Odjela za kroatistiku te prof. dr. sc. Ivica Vigato s Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja, izv. prof. dr. sc. Kristijan Juran s Odjela za povijest i dr. sc. Josip Galić Odjela za kroatistiku. Suradnici sa Sveučilišta u Zadru na koje Centar za istraživanje glagoljaštva osobito računa u okvirima budućih aktivnosti su i doc. dr. sc. Zdenko Dundović s Teološko-katehetskog odjela te znanstvenici s ostalih sveučilišnih odjela, osobito Odjela za kroatistiku, Odjela za informacijske znanosti i ostali koji će svojim pridruženjem kroz projektne i druge aktivnosti pridonijeti provedbi interdisciplinarnih istraživanja hrvatskoga glagoljaštva.

Osobito je važno što je osnivanje i rad Centra podržao značajan broj renomiranih znanstvenika koji dolaze iz svih najvažnijih ustanova u kojima se istražuje bilo glagoljaštvo, bilo pitanja koja su uz glagoljaštvo najuže vezana. Riječ je o znanstvenicima iz svih najvažnijih ustanova u kojima se istražuje hrvatsko glagoljaštvo, i to s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Odsjeka za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci; Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu te Staroslavenskog instituta i Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Osobito valja istaknuti da su osnivanje Centra podržali i ti, ali i drugi suradnici projekta *Pisana baština* koji se od godine 2017. provodio na Sveučilištu u Zadru, s Odjelom za informacijske znanosti kao matičnim te uz suradnju s Vestigia Instituta za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, u Austriji. Osim navedenih, svoje su sudjelovanje potvrdili i prof. dr. sc. Erich Renhart kao direktor i osnivač Vestigia Instituta za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, u Austriji, prof. dr. sc. Anne Gilliland sa Sveučilišta UCLA, SAD, prof. dr. sc. Koraljka Golub sa Sveučilišta Linneaus, Švedska, i prof. dr. sc. Andrej Soboljev s Instituta za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti.

glagoljske baštine koja je provodio don Pavao Kero okupljajući oko sebe istraživače koje je i hrvatska znanstvena zajednica počela prepoznati pod nazivom *Zadarski glagoljski krug*, te mons. Mile Bogović. Uz njih, zadarski su odsječak hrvatskoga glagoljaštva u svoja istraživanja uključivali i drugi ugledni hrvatski i strani znanstvenici, razmatrajući ta pitanja u sklopu raznih hrvatskoglagoljskih studija. Na tim temeljima izrastao je Centar za istraživanje glagoljaštva Sveučilišta u Zadru.

Glagoljica na zadarskom području

Zadarsko područje, zahvaljujući svom geografskom položaju, ali i političkim, ekonomskim, društvenim i kulturnim okolnostima tijekom svoje povijesti, bogato je kulturnom i pisanom baštinom koja datira u najranije doba hrvatske pismenosti. Pri tome je glagoljska tradicija posvjedočena velikim brojem različitih dokumenata, od epigrafskih spomenika do rukopisa i tiskanih knjiga, umjetničkih i uporabnih liturgijskih i drugih predmeta kulturne baštine, pa do usmene kulture i glagoljaškoga pjevanja. Iz tih i mnogih drugih razloga, okolica Zadra i Nina smatraju se rasadnicima hrvatskoga glagoljaštva. Tome u prilog govori obilje arhivskih dokumenata, ali i drugih trago-

Moramo izraziti zadovoljstvo i zahvalnost Upravi Sveučilišta u Zadru na čelu s rektoricom, prof. dr. sc. Dijanom Vican, što su prepoznali važnost istraživanja glagoljaštva te osnivanjem ovoga centra stvorili pretpostavke za sustavniji rad na ovim temama. Riječ je o istraživanjima koja su se do sada provodila u okvirima pojedinih sveučilišnih odjela, pri čemu su posebno značajna ona koja su se provodila na Odjelu za kroatistiku, Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja i Odjelu za povijest, ali i projekata kao što je projekt Pisana baština koji se provodio na Odjelu za informacijske znanosti u suradnji s hrvatskim i međunarodnim partnerima

va glagoljanja na ovom području koji se čuvaju razasuti u velikome broju baštinskih ustanova, ali i u župnim uredima, samostanima te u privatnom posjedu u Hrvatskoj i izvan nje.

Bogatstvo i heterogenost zadarske pisane baštine, osobito njezina glagoljskoga odsječka, kao i njezino značenje za hrvatsku i europsku pismenost i kulturu, ipak još uvijek nisu posve istraženi, pri čemu je jednu od prepreka moguće prepoznati upravo u tome što su dokumenti razjedinjeni. Uz okupljanje i koordiniranje znanstvenika koji će istraživati glagoljsku baštinu, što je temeljni cilj novoosnovanog Centra za istraživanje glagoljaš-

tva, jedan od njegovih ciljeva je i virtualno okupljanje podataka o zadarskom, šibenskom i ličkom glagoljaštvu na jednome mjestu kako bi se omogućilo njezino ukupno sagledavanje i istraživanje.

To se planira ostvariti stvaranjem skupne i specijaliziranih baza podataka zadarskoga glagoljaštva, odnosno digitalizacijom. Preduvjeti za to stvarani su putem projekta Pisana baština koji je proveden na Odjelu za informacijske znanosti te nam je sada moguće na mrežnom portalu GlagoLab koji smo izradili u suradnji s tvrtkom ArhivPRO, postaviti katalog s digitalnim reprodukcijama glagoljske gra-

đe koji će se dalje nadograđivati, uz popratne baza podataka, kao što su katalog vodenih znakova na papiru glagoljskih rukopisa. U planu je i katalog epigrafskih spomenika, a počeo je i rad na sastavljanju bibliografije radova o glagoljskoj građi zadarskog područja, leksikona zadarskoga glagoljaštva i drugih baza i alata koji će predstavljati virtualnu zbirku zadarskoga glagoljaštva na mrežnom portalu.

Virtualna zbirka – mrežni portal *GlagoLab*

Cilj je takve virtualne zbirke da bude iscrpna te da omogućiti sagledavanje cjelovite slike zadar-

skog glagoljaštva, ali osobito da pruži preduvjete za provedbu istraživanja. Posebno će se stoga razvijati i nadograđivati infrastruktura za suradničko istraživanje glagoljske baštine koja mora biti usklađena s potrebama istraživača hrvatskoga glagoljaštva te opremljena alatima za istraživanja u digitalnom okruženju. Takvi će se alati razvijati suradnjom s kolegama iz područja informacijskih tehnologija.

Vjerujemo da ćemo tako ostvarivati krovni cilj, a to je postavljanje Centra za istraživanje glagoljaštva u središte istraživačkih aktivnosti vezanih uz glagoljaštvo zadarskog, šibenskog i ličkog područja, okupljanje i koordinacija aktivnosti istraživača iz toga područja kojih ima značajan broj i na Sveučilištu u Zadru i izvan njega te osiguravanje provedbe kvalitetnih istraživačkih aktivnosti, ali i diseminacije rezultata tih i ostalih istraživanja u području glagoljaštva kroz zajednički mrežni portal *GlagoLab* te ostale oblike izdavačke djelatnosti.

Dosadašnja istraživanja glagoljaštva koja su se provodila i na Sveučilištu u Zadru i izvan njega

Bogatstvo i heterogenost zadarske pisane baštine, osobito njezina glagoljskoga odsječka, kao i njezino značenje za hrvatsku i europsku pismenost i kulturu, ipak još uvijek nisu posve istraženi, pri čemu je jednu od prepreka moguće prepoznati upravo u tome što su dokumenti razjedinjeni. Uz okupljanje i koordiniranje znanstvenika koji će istraživati glagoljsku baštinu, što je temeljni cilj novoosnovanog Centra za istraživanje glagoljaštva, jedan od njegovih ciljeva je i virtualno okupljanje podataka o zadarskom, šibenskom i ličkom glagoljaštvu na jednome mjestu kako bi se omogućilo njezino ukupno sagledavanje i istraživanje

potvrđuju da je na zadarskome području glagoljica bila u uporabi od najranijega doba, iako najstarija rukopisna građa datira u 14. st., kada je glagoljica na tom području već izuzetno obilato zastupljena, i to na otocima, ali i u samome gradu Zadru i njegovu zaleđu te Ninu. Uvriježeno je ipak stajalište da se glagoljica u Zadru upotrebljavala u drugoj polovici 12. st. Jedna od najvećih poznavateljica hrvatskoga glagoljaštva uopće, akademkinja Anica Nazor, zaključila je da su Zadar i njegova okolica sa susjednim Ninom bili živi centar i pravi rasadnik glagoljske pismenosti te da je Zadar kao jedini među gradovima na Jadranu nosio atribut „glagoljaškoga grada“.

Glagoljica u baštinskim ustanovama (knjižnice, arhivi, muzeji)

Mnoge hrvatske i inozemne knjižnice i arhivi, samostani i župe te mnoge druge ustanove posjeduju značajne zbirke glagoljske građe zadarske, šibenske i ličke provenijencije. Najviše glagoljskih kodeksa i dokumenata nalazimo u Državnome ar-

Interdisciplinarnost pristupa - Suvremena istraživanja hrvatskog glagoljaštva – ključ je u razumnom omjeru humanističkih znanosti i informacijskih tehnologija

Suvremena istraživanja pisma, pismenosti i pisane kulture općenito zagovaraju i zahtijevaju interdisciplinarnu pristupe u kojima se pismo promatra uklopljeno u ukupno kulturološko stanje u kojem se stvaralo. Prevladavajući je stav da istraživanja hrvatskoga glagoljaštva moraju biti interdisciplinarna, odnosno jezikoslovni temelji moraju biti poduprti povijesnim i svim drugim istraživanjima konteksta u kojima se glagoljica stvarala, primjenjivala, mijenjala i živjela. Stoga Centar podupire širi raspon istraživanja iz područja glagoljaštva, i to jezikoslovna i povijesna istraživanja, uključujući paleografiju, grafolingvistiku, grafetiku, grafemiku, leksikografiju, odnosno povijest, povijest kulture, ekonomije, gospodarstva, demografiju, političku i društvenu povijest uopće, ali i povijest knjige i pisma uz pomoćne povijesne znanosti i sl.

Interdisciplinarna suvremena istraživanja u području humanističkih znanosti u današnje se vrijeme osobito razvijaju u području digitalne humanistike kao suvremene znanstvene discipline koja se razvija na razmeđu humanističkih znanosti i tehnologija. Takav će pristup nastojati omogućivati i Centar.

hivu u Zadru, Arhivu Zadarske nadbiskupije, Državnome arhivu u Zagrebu, u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu,

Znanstvenoj knjižnici u Zadru, Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, Državnome arhivu u Splitu, itd. U Državnome je arhivu u Zadru velik broj matičnih knjiga, ali i oporuka (npr. u zbirci zadarskih

knezova) te spisa brojnih samostana pisanih glagoljicom. Velik je dio te građe još neistražen i neiscrpan je vrelo ne samo za proučavanje glagoljaštva, nego i povijesti Zadra uopće.

Kada je riječ o zbirkama izvan Hrvatske, najvažnija je za Zadar tzv. Berčićeva zbirka, koja se nalazi u Javnoj biblioteci Saltykov-Ščedrin u Petrogradu, a koju je ruska vlada kupila 1873. godine. Berčićeva zbirka sastoji se od rukopisa i tiskanih knjiga koje je Berčić skupio na svojim putovanjima po sjevernoj Dalmaciji i Kvarneru od 1848. do 1870. godine.

Glagoljaštvo i u matičnim knjigama

Zadarsko područje obiluje glagoljskim rukopisima nastalim za potrebe bogoslužja, ali i drugih potreba, osobito župskih, pa je tako bila u uporabi i u matičnim knjigama. Istraživanja tih matičnih knjiga, godara, madrikula i regula omogućuju se nove spoznaje iz raznih područja kulture i znanosti, a osobito su važne za mjesnu onomastiku, patronimike, praćenje kretanja pučanstva, podrijetlo i raširenost pojedinih obitelji, povijest i slično, ali i za istraživanja iz područja paleografije i lingvistike, povijesti kulture i društva, etnologije i običajnog prava.

Uz liturgijske i župne, manje su istraženi, a osobito vrijedni i neliturgijski zbornici zadarske provenijencije kojima će Centar pridati posebnu pozornost kroz svoj istraživački rad.

Utvrđivanje „zadarskih korijena“ vrijednim glagoljskim kodeksima

Iako na pitanjima provenijencije brojnih glagoljskih rukopisa, među kojima su i pitanja zadarske provenijencije, još uvijek valja raditi, mnoga istraživanja utvrđuju da su upravo iz zadarskih skriptorija i neki od najljepših, najstarijih i najvrjednijih glagoljskih rukopisa, kao što je glagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića, koji se danas čuva u Carigradu. Riječ je o predivno iluminiranom kodeksu koji je napisao pisar Butko, a iluminirao nepoznati iluminator. Neki znanstvenici pretpostavljaju da je taj glagoljski biser napisan upravo u nekom zadarskom skriptoriju, moguće u skriptoriju sv. Krševana. Iste se tvrdnje na-

Područja istraživanja koja se u Centru planiraju provoditi

U sklopu Centra u prvome će se redu istraživati jezik hrvatskoglagoljskih tekstova, i to različitih tipova hrvatskoglagoljskih kodeksa, s naglaskom na kodeksima južnije provenijencije, konkretnije na liturgijskim kodeksima južne ili „zadarsko-krbavske“ skupine, na kasnosrednjovjekovnim i ranonovovjekovnim neliturgijskim zbornicima sa zadarskoga i ličkoga područja te na pravnim tekstovima, matičnim knjigama, knjigama bratovština sa zadarskoga, ličkoga i šibenskoga područja. Istraživanjima će se obuhvatiti zadarska glagoljska epigrafika. Iako je do sada bila istraživana, pri svakom novom istraživanju popis epigrafskih spomenika raste te je potrebno neprestano istraživanje, nadopunjavanje popisa i interpretacije novih tako prikupljenih povijesnih dokaza o uporabi glagoljice na zadarskome području.

Planiraju se, a dijelom već i provode, sustavna istraživanja u području glagoljske paleografije, a na temelju paleografskih će se istraživanja nastojati razravnati rukopise po određenim uobičajenim kategorijama, uspremeđivati će se rukopisi različitih osoba te uobličavati pisarske škole i obrasci. U sklopu Centra osobito će se promatrati mogućnosti kodikoloških istraživanja, poglavito tzv. digitalne kodikologije, dosad podzastupljena u Hrvatskoj. Istraživanja vodenih znakova na papiru, odnosno filigranološka istraživanja u Hrvatskoj su također podzastupljena, osobito kada je riječ o filigranologiji u području hrvatskih glagoljskih rukopisa i tiskanih knjiga. U Centru će se digitalizirati vodeni znakovi zadarskih glagoljskih dokumenata i oblikovati baze podataka vodenih znakova. Povijesna istraživanja (uključujući crkvenu povijest, povijest knjige i tiskarstva, povijest knjižnih zbirki i knjižnica) činit će osobit istraživački smjer Centra, posebno stoga što je povijesna istraživanja važno snažnije uključiti u ukupna istraživanja zadarskoga glagoljaštva jer se samo tako pismenost i nalazi istraživanja povijesti glagoljice i glagoljaštva mogu kontekstualizirati i pravilno interpretirati.

Osnivanjem ovog centra Sveučilište u Zadru dokazuje i svoju ulogu kao generatora suvremenih metoda i infrastrukture u području (digitalne) humanistike. Naime, nametnuvši se kroz povijest kao izvorište značajnih istraživačkih rezultata u području humanističkih znanosti, osobito filologije i povijesti, Sveučilište u Zadru osnivanjem interdisciplinarnog centra u području glagoljaštva nastoji ne samo nastaviti takvu tradiciju, nego i iskoračiti iz tradicionalnih istraživačkih okvira u humanističkim znanostima i poticati uključivanje tehnologija i uporabu suvremenih istraživačkih digitalnohumanističkih metoda u istraživanju u području glagoljaštva

vode i za znameniti *Newyorški misal* s početka 15. st. Takve tvrdnje svakako treba potkrijepiti i novim nalazima te će se u Centru raditi i na takvim istraživanjima čija je svrha utvrđivanje provenijencije glagoljskih kodeksa na temelju paleografskih, jezičnih, kodikoloških, filigranoloških i drugih istraživanja.

Obilje dokumenata pisanih glagoljicom ili o glagoljici, ali i snažan humanistički temelj Sveučilišta u Zadru osnažen društvenim i tehničkim područjem te značajan broj znanstvenika čiji je

predmet istraživanja glagoljska baština i mreže suradnji koje su ti znanstvenici do sada uspostavili, stvorili su izuzetne preduvjete za osnivanje Centra za istraživanje glagoljštva.

Zadaća Centra

Zadaća Centra za istraživanje glagoljštva je pružiti potporu pri koordinaciji međudjelnih i međuinstitucijskih interdisciplinarnih istraživačkih aktivnosti, stvoriti platformu za suradnički i udaljeni rad znanstvenika Sveučilišta u Zadru i izvan njega

te raditi na uključivanju interdisciplinarnih tema u znanstvena istraživanja glagoljštva i tehnologija u istraživačke metode u području glagoljštva.

Posebna će se pozornosti pridati i uključivanju zainteresirane javnosti (zajednice) u istraživačke aktivnosti, čime se može dodatno podići kakvoća istraživačkih rezultata. Nastojat će se ojačati uključivanje tema iz područja glagoljštva u nastavu više odjela, dodatno potaknuti međudjelnu suradnju pri kreiranju nastavnih sadržaja

za studente sa Sveučilišta u Zadru, kao i za studente u dolaznoj mobilnosti, te ostvariti veća pokretljivost i međunarodna suradnja znanstvenika iz područja glagoljštva.

Cilj nam je stvoriti kvalitetnije uvjete za suradnju istraživača koji istražuju glagoljštvo na Sveučilištu u Zadru, kao i onih izvan njega. Vjerujemo da će suradnja, za koju je potrebno osigurati infrastrukturne i druge uvjete, omogućiti kvalitetnija suradnička, interdisciplinarna istraživanja u skladu sa suvremenim međunarodnim trendovima u istraživanjima u humanističkim znanostima te, ondje gdje je to potrebno i moguće, implementaciju suvremenih istraživačkih metoda iz područja digitalne humanistike. Poticanjem suradnji s istraživačima izvan Sveučilišta, u Hrvatskoj i u inozemstvu, povećat će se međunarodna vidljivost istraživanja u području hrvatskoga glagoljštva koja se provode na Sveučilištu u Zadru te osnažiti međunarodna konkurentnost projekata u području istraživanja hrvatskoga glagoljštva.

Prepoznatljivi i konkurentni i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini

Osnivanjem ovog Centra Sveučilište u Zadru dokazuje i svoju ulogu kao generatora suvremenih metoda i infrastrukture u području (digitalne) humanistike. Naime, nametnuvši se kroz povijest kao izvorište značajnih istraživačkih rezultata u području humanističkih znanosti, osobito filologije i povijesti, Sveučilište u Zadru osnivanjem interdisciplinarnog centra u području glagoljštva nastoji ne samo nastaviti takvu tradiciju, nego i iskoračiti iz tradicionalnih istraživačkih okvira u humanističkim znanostima i poticati uključivanje tehnologija i uporabu suvremenih istraživačkih digitalnohumanističkih metoda u istraživanja u području glagoljštva. Time Centar ima priliku, uz jasnu potporu Sveučilišta u Zadru, uključiti u istraživanja glagoljštva tehnološka rješenja i metode koje se na takvim rješenjima temelje te učiniti istraživanja hrvatskog glagoljštva međunarodno prepoznatljivim i konkurentnim i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini.

Izdavački planovi, digitalizacija te obrazovna uloga odnosno uključenost studenata

Centar će voditi brigu o izdavačkoj djelatnosti na temu hrvatske glagoljske baštine, osobito one zadarskoga područja.

Jedan od zadataka Centra bit će i digitalizacija, na temelju koje će se glagoljska građa virtualno okupiti i na jednome mjestu biti dostupna kroz portal *GlagoLab*. Digitalizacija omogućuje znanstvenicima i javnosti otkrivanje do tada nepoznatih, „skrivenih“ dokumenata, čije istraživanje pridonosi boljoj kontekstualizaciji i pravilnim interpretacijama postojećih spoznaja o kojem predmetu. Na portalu je za sada objavljen katalog glagoljske baštine zadarskoga područja koji je izgrađen prema suvremenim međunarodnim standardima za opis rukopisa.

Unatoč tome što je riječ o znanstveno-istraživačkom centru, obrazovna uloga i uključivanje studenata u radne postupke izuzetno su nam važni. Cilj nam je uključivanjem studenata u rad Centra pridonijeti njihovoj izobrazbi u području glagoljštva, ali i uopće senzibiliziranja u području očuvanja, istraživanja i zaštite baštine.

Jedna od prvih studentskih aktivnosti u sklopu Centra je i rad na virtualnoj izložbi *Tragovima glagoljaša s Ugljana i Pašmana* koja je rezultat terenske nastave organizirane u sklopu Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja i Odjela za informacijske znanosti.

DON PROF. DR. SC. IVAN BODROŽIĆ, GLAVNI ORGANIZATOR MEĐUNARODNOGA ZNANSTVENOG SKUPA **VRIJEME, PROSTOR I DUHOVNOST: BENEDIKTINSKO MONAŠTVO I NJEGOVO NASLIJEĐE** O BENEDIKTINSKOME NASLIJEĐU NA ZADARSKOM PODRUČJU U POVODU 11 STOLJEĆA PRISUTNOSTI SESTARA BENEDIKTINKI U SAMOSTANU SV. MARIJE U ZADRU

Benediktinska krilatica *ora et labora* temelj je moderne Europe

Ne može se mjeriti tko je dao veći doprinos simpoziju jer nikoga nije trebalo vući za rukav, svi su zdušno izvršavali preuzete obveze. Časne sestre samostana sv. Marije bile su nam višestruka potpora, a ne treba zaobići niti Nadbiskupiju zadarsku te nadbiskupa mons. Želimira Puljića koji je sudjelovao u radu simpozija. Sve pohvale Zadarskom sveučilištu na čelu s rektoricom Dijanom Vican koja nas je počastila i svojom nazočnošću na simpoziju. Bio bih nepravedan ako jednoga čovjeka ne bih posebno istaknuo, a to je prorektor Josip Faričić, koji je svojim mirom i marom dao golem doprinos te je imao rješenje u svim teškoćama

Don Ivan Bodrožić, svećenik Splitsko-makarske nadbiskupije, znanstvenik patrolog, književnik i pjesnik, profesor na Katoličko-bogoslovnom fakultetu u Splitu, nekadašnji predavač na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru i Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, organizirao je, u suradnji sa zadarskim kolegama, međunarodni znanstveni skup *Vrijeme, prostor i duhovnost: Benediktinsko monaštvo i njegovo naslijeđe* o benediktinskom naslijeđu na zadarskome području u povodu 11 stoljeća prisutnosti sestara benediktinki u samostanu sv. Marije u Zadru.

Kako ste postali glavni organizator međunarodnoga znanstvenog skupa, održanog na Sveučilištu u Zadru, o benediktinskome naslijeđu pod nazivom *Vrijeme, prostor i duhovnost: Benediktinsko monaštvo i njegovo naslijeđe*?

Moja uža specijalnost je rano kršćanstvo, tzv. patrologija, patristika. Bavim se tim početnim razdobljem u kojem izučavam

velika imena, to jest znamenite osobe ranoga kršćanstva koje su ostavile traga u povijesti Crkve i teologije, stoga ih i zovemo svetim ocima. U razdoblje patristike također se ubraja i sveti Benedikt koji je živio na razmeđu 5. i 6. stoljeća te je bio značajna figura u udaranju temelja monaškoga života na Zapadu. Do sada se nisam imao prigode posebno baviti tim velikim svecem jer sam većinu istraživanja posvećivao sv. Augustinu i Jeronimu, no ipak mi nije bilo teško pronaći određenih dodirnih točki i u ovom istraživanju posvetiti se benediktinskoj duhovnosti. Uostalom, prednost je što sveci slično razmišljaju pa je moguće lako pogoditi bit svakoga od njih jer jedan omogućuje bolje poznavanje drugoga.

Obljetnica je zapravo inicirala simpozij?

Naravno da je u ovom slučaju obljetnica inicirala simpozij, premda ima simpozija koji se održavaju bez obzira na obljetnice. Međutim, kad sam naišao na neke podatke da već početkom 10. stoljeća postoje nazna-

ke prisutnosti i ženskoga ogranka Reda sv. Benedikta, s nekim kolegama iz znanstvenih krugova dao sam se na posao te, nakon niza savjetovanja, ipak odlučio organizirati znanstveni skup. U prvome redu riječ je o dvoje talijanskih kolega - Roberti Franchi s Odjela klasične književnosti Sveučilišta u Firenzi i Gabrielle Archetti s katoličkog milanskog sveučilišta Sacro Cuore. One su brzo uključile još nekoliko kolegica i kolega te se broj zainteresiranih iz Italije popeo na 7, što nije bilo malo. Oni su bili oduševljeni glede svega što su do sada znali o benediktinskoj prisutnosti na našim prostorima pa je bilo lako surađivati s njima.

Zatim se trebalo još malo angažirati i pronaći dvadesetak naših znanstvenika, tako da se skupio vrlo lijep broj za kvalitetan simpozij. Na žalost, zbog zatvaranja granice i svih teškoća vezanih uz pandemiju koronavirusa, kolege iz Italije ipak nisu mogli doći, iako su žarko željeli, pa su bili prisiljeni sudjelovati preko Skypea. Bogu hvala pa imamo modernu komunikacijsku mo-

gućnost tako da smo ih vidjeli i s njima komunicirali te su vrlo aktivno sudjelovali u programu, no svejedno, svima je žao što nisu mogli doći u Zadar.

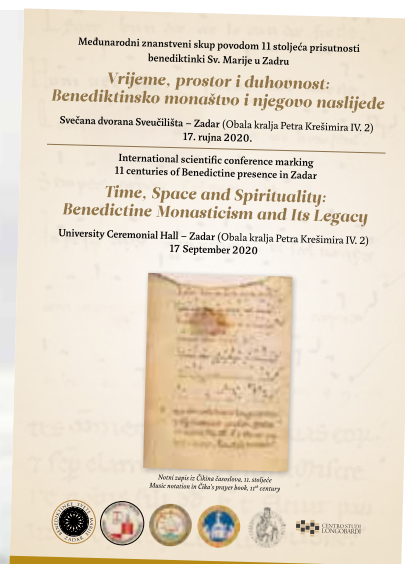
Simpozij je trebao biti održan u ožujku?

Planirali smo simpozij najprije u ožujku, tada je trebao biti dvodnevni simpozij, a treći dan trebala je biti održana sv. misa, 19., 20. i 21. ožujka. Međutim, tada je počeo *lockdown* i sve se zatvorilo. Kretanje je bilo ograničeno i simpozij je prebačen za rujan. Očekivalo se da će pandemija tijekom ljeta opasti i da će biti drukčije, međutim, opet se nakon sezone krajem kolovoza povećao broj zaraženih pa smo se našli u sličnoj situaciji kao ona u ožujku. No, ovaj put smo odlučili ići do kraja i ipak održati simpozij.

Koji je doprinos Teološko-katehetskog odjela Sveučilišta u Zadru ovom simpoziju?

Kako je riječ o jednoj zadarskoj crkvenoj obljetnici, bilo je logično da se u organizaciju simpozija uključi i Teološko-kate-

hetski odjel Sveučilišta u Zadru. Svesrdnu znanstvenu i organizacijsku pomoć dali su nam profesori Zdenko Dundović i Elvis Ražov, a bilo je pravo zadovoljstvo raditi na ovom projektu i s njima surađivati. S njima me vežu i svećeničke i prijateljske veze, a i sam sam jedno vrijeme predavao na zadarskom TKO-u pa nam je simpozij bila prigoda i da nešto zajedno napravimo za dobro Crkve i akademske zajednice, ne samo u Zadru, nego i šire.

Jednostavno, ne može se mjeriti tko je dao veći doprinos jer nikoga nije trebalo vući za rukav, svi su zdušno izvršavali preuzete obveze. Već kad spominjemo zaslužne, naravno da gotovo

ne treba ni govoriti kako su nam časne sestre samostana sv. Marije bile višestruka potpora, a ne treba zaobići niti Nadbiskupiju zadarsku te nadbiskupa mons. Želimira Puljića koji je sudjelovao u radu simpozija. Naposljetku, ali ne i najmanje važno, iskreno hvala zadarskom sveučilištu. Bio bih nepravedan ako jednoga čovjeka ne bih posebno istaknuo, a to je prorektor Josip Faričić, koji je svojim mirom i marom dao golem doprinos te je imao rješenje u svim teškoćama. Pogotovo stoga što smo se morali nositi sa situacijom pandemije koronavirusa te smo bili u neizvjesnosti, gotovo do uoči samoga simpozija, hoće li

se uopće održati. Sve je to bilo na mahove toliko komplicirano jer nismo znali hoćemo li uspjeti, hoće li biti ponovnog zatvaranja i koliko može biti dopušteno. No, na kraju sve pohvale Zadarskom sveučilištu na čelu s rektoricom Dijanom Vican koja nas je počastila i svojom nazočnošću na simpoziju.

Što kažu Talijani o simpoziju, obljetnici?

Naše strane njima su veoma zanimljive, čuvaju mnogo povijesti koja nam je zajednička, a to je najprije utjecaj samoga kršćanstva koje se širilo iz Rima. Zanimljivo je da mi, u usporedbi s njima, imamo bolje dokumen-

taranu povijest vezanu za benediktince i sam razvoj cjelovitog kršćanstva. Mi smo s njima tako bliski jer je riječ o istom kulturnološkom ambijentu. Ovo je isti civilizacijski bazen koji poziva da se, dobrohotno i sa zadovoljstvom, u svojim istraživanjima međusobno podupiremo. Italija je velika zemlja, a naša mjesta su pravi mali biseri. Mi nemamo toliko glomaznih gradova ni samostana, ali imamo te bisere na kojima treba zastati i čitati povijest. Stoga je njima draga naša obalna strana. Onaj tko se bavi znanosti može na jednome malom primjeru Zadra otkrivati slojeve povijesti, umjetnosti, razvoja kršćanstva. Malo mjesto ali veliko bogatstvo duha. Njima je fascinantno koliko mi do toga držimo, koliko to negujemo i volimo. Možda bi se to kod njih u Italiji i zagubilo na društvenoj razini, ne bi se prepoznalo, kao što je to kod nas. Fascinantno im je i koliko se mi oko toga angažiramo te koliko ove proslave ostavljaju traga i na širem ambijentu. Mi kao narod zajamčili smo kontinuitet cijele povijesti na koju smo ponosni i čini se da do toga intenzivnije i bolje držimo. Jedna takva obljetnica ne bi imala odjek na širu zajednicu u Italiji kao što ima kod nas. Mi smo manji narod i to ljubomorno čuvamo i držimo se toga, a oni to vrednuju i prepoznaju.

Kojim temama su se, u povodu simpozija, znanstvenici bavili, hrvatski i talijanski kolege i prijatelji?

Kolege iz Milana više se bave srednjovjekovnim razvojem kršćanstva, a nekoliko kolega, jedan benediktinac i jedna kolegica iz Firence, kao i ja izvornim

Kako je riječ o jednoj zadarskoj crkvenoj obljetnici, bilo je logično da se u organizaciju simpozija uključi i Teološko-katehetski odjel Sveučilišta u Zadru. Svesrdnu znanstvenu i organizacijsku pomoć dali su nam profesori Zdenko Dundović i Elvis Ražov, a bilo je pravo zadovoljstvo raditi na ovom projektu i s njima surađivati. S njima me vežu i svećeničke i prijateljske veze, a i sam sam jedno vrijeme predavao na zadarskom TKO-u pa nam je simpozij bila prigoda i da nešto zajedno napravimo za dobro Crkve i akademske zajednice, ne samo u Zadru, nego i šire

otakćim kontekstom. Rasporedili smo izlaganja u, možemo reći, tri cjeline. Jedna cjelina bila su izlaganja vezana za Zadar i zadarsko okruženje u povodu obljetnice, a riječ je o arheološkim i teološkim istraživanjima i radovima.

Zatim, bavili smo se i benediktinskim utjecajem na naše druge prostore gdje se moglo još nešto dodati, od Dubrovnika do Rijeke. Neki kolege dali su svoj doprinos prikazujući pojedine samostane ili prisutnost benediktinki na riječkom i dubrovačkom području, njihovo povijesno značenje i umjetničku vrijednost.

Treća cjelina bile su opće teme koje se odnose na sv. Benedikta, njegova *Pravila sažetog* u glasovitoj krilatici *ora et labora* te teologije i duhovnosti. Na simpoziju smo imali i teološki dio da se pokaže koliko je i danas bitna duhovnost kako bismo tako i malo promicali benediktinske duhovnosti.

Vaša tema bila je poslušnost od sv. Jeronima do sv. Benedikta?

Kroz temu o poslušnosti u monaškoj duhovnosti, od sv. Jeronima pa do Benedikta, prikazao sam kako se ona razvijala kod sv. Jeronima pa zatim sv. Augustina koji je napisao jedno od prvih monaških pravila. Bilo je zanimljivo uspoređivati ta tri velikana duha i specifičan doprinos koji je dao svaki od njih. Svakako, kad je riječ o poslušnosti, Benedikt je bio kruna procesa te je svojim *Pravilom* jasno definirao da pravi monasi žive u zajednici pod starješinom. Kod njega se poslušnost artikulira kao jedna od glavnih kreposti, a *Pravilom* predviđa i potiče monahe o tome kako biti poslušni. To je, smatra on, jedna od stožernih kreposti monaškoga života.

Izlaganje časne sestre Anastazije bila je jedna od okosnica simpozija?

M. Anastazija je opatica u samostanu sv. Marije u Zadru. Ona je iznijela svojevrstan povijesni presjek, ističući kroz stoljeća pojedine od snažnih likova, značajnih opatica koje su ostavile traga u povijesti samostana, ali i u povijesti Zadra, pa i nacionalnoj povijesti. Nekada su kraljevi davali nadarbine da samostani od toga mogu živjeti. Naši kraljevi podupirali su samostane jer su bili svjesni da hrvatski

Tko je don Ivan Bodrožić

Ivan Bodrožić, redoviti profesor na Katoličko-bogoslovnom fakultetu u Splitu i Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru te Katoličko-bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, rođen je 1968. godine u Svibu u Imotskoj krajini.

Osnovnu školu pohađao je u Svibu i Splitu, nakon čega je boravio u sjemeništu te završio klasičnu nadbiskupsku gimnaziju u Splitu. Prve dvije godine teološkog studija završio je u Splitu, a zatim četiri na Sveučilištu Santa Croce u Rimu. Godine 1994. zaređen je za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije. Poslije je upisao poslijediplomski studij Patrologije na Patrističkom institutu Augustinianum u Rimu. Doktorirao je 2000. na specifičnoj temi koja se odnosi na učenja sv. Augustina, na tzv. numerologiji, njegovoj egzegezi brojeva, njegovu tumačenju brojeva.

Nakon doktorata tri je godine služio kao nadbiskupov tajnik, a zatim je imenovan za predstojnika Tiskovnog ureda Nadbiskupije, u kojem je bio urednik i voditelj radijske emisije „Vjera i život“, a poslije i televizijske „Ustanite, hajdemo“. Bio je odgovoran za dopisništvo Glasa koncila, IKA-e itd. te je imenovan članom Odbora za medije HBK do 2006.

Predaje na Katedri povijesti kršćanske literature i kršćanskoga nauka Katoličko-bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

Iako je sveučilišni profesor, autor brojnih knjiga i teoloških studija, don Ivan Bodrožić svake je nedjelje na ispomoći u župi sv. Kaja u Solinu. Nedjeljom, prigodno i na blagdane, u župi sv. Kaja pomaže, ističe, redovito i rado. Kao svećenik, naglašava don Ivan, trebam biti među pukom.

narod koji je tu došao nema veliku duhovnu povijest, duhovnu tradiciju. Naš narod se na ovim našim prostorima susreće s kršćanstvom gdje je polako otkrivao te vrijednosti, ali je znao da ih mora i utjeloviti, upiti da mu uđu u dušu, a kako drukčije ako neće poticati one koji su bili srce duhovnosti kao što su konkretno benediktinci. Duhovni nasljednici sv. Benedikta zaslužni su za veliki preporod Europe onoga vremena.

Koliko dugo su, zapravo, benediktinke prisutne u Zadru?

U Zadru bi se moglo govoriti o 11 stoljeća prisutnosti benediktinki. Naravno, na razini

dokumentacije nije sve pokriveno, no ima naznaka da je doista tako. Ako su benediktinci bili prisutni od 6. ili 7. stoljeća kod nas, na našim stranama, na obalama mora i u Dalmaciji, za pretpostaviti je da su benediktinke mogle kod nas biti prisutne 3 - 4 stoljeća kasnije, to jest u 10. stoljeću. U samostanskim kronikama samostana sv. Marije spominje se opatica Lampredija (oko 920. godine), što nas vodi do ove visoke obljetnice. Dakle, ako su benediktinci prisutni dva-tri stoljeća prije, onda je sigurno da smo u 10. stoljeću mogli imati i benediktinke.

Benediktinci su, kako navo-

dite, nakon barbarskih provala u 6. i 7. stoljeću zaslužni za obnovu i stvaranje nove jedinstvene Europe?

Već u 5. stoljeću palo je Zapadno Rimsko Carstvo, došli su Goti, a zatim i druga plemena, Germani i Franci, te Europa pada u 6. i 7. stoljeću. U novonastalim okolnostima trebalo je djelovati. Snaga monaških benediktinskih zajednica mogla je posvjedočiti Evanđelje i donijeti preobrazbu Europi. U novom zamahu, u obnovi, benediktinci su nove narode uspjeli pridobiti za Evanđelje i Krista i dati im novu svijest, novu viziju te malo po malo dati svoj obol duhovnom jedinstvu Europe.

Poznata benediktinska krilatica *ora et labora* kako tvrdite, temelj je Europe, što ju je spasilo i ujedinilo?

Benediktinci su bili prvi koji su djelovali po cijeloj Europi, oni su otvarali škole, bili učitelji, prenosili staro znanje, liječili, brinuli se o starijima. Na kraju krajeva, naučili su ljude poslu i radu te dužnoj promjeni mentaliteta. U tim turbulentnim vremenima u doba kasne antike i pada Rima malo tko je živio od rada. Ako je netko i radio, morao je strahovati od barbarskih provala na konjima koji bi sve to opljačkali i zagorčavali život pučanstvu. Nije bilo stabilnosti, ali malo pomalo, kroz zamah produhovljivanja naroda, preko Benediktove *ora et labora*, stanje se mijenjalo. Solucija nije bila ljenčariti ili krasti, niti voditi ratove i pljačkati druge narode, nego raditi. To je bila veličina benediktinaca i zato je njihova sinteza, *ora et labora*, ono što je Benedikt imao u *Pravilu* za svoje monahe, u kratko vrijeme mijenjalo svijest: ne treba ratovati, ne treba biti neprijatelj dugima, ne može se živjeti od neprijateljstava, treba živjeti od rada svojih ruku i stvarati zajedništvo, viziju nove budućnosti. U tim vremenima je i stvorena jedinstvena Europa.

Benediktinci su evangelizirali i naš narod?

Naš narod na ove prostore pristiže u 7. stoljeću. Prije toga štovao je kojekakve vile i vukodlake i kojekakva božanstva. Kad su došli ovdje, upoznaju kršćansku vjeru i prigrbljuju vjeru u jednoga pravoga Boga. Smatram da su naši kraljevi tada vukli dobre poteze kad su dovodili benedik-

tinske monahe te im pomagali u njihovu vjerskom i kulturnom djelu. Tako se događalo i duhovno opismenjivanje našega naroda.

Benediktinci su, kako tvrđite, imali poštovanja prema našim posebitostima u povijesti. Pojasnite, molim vas?

Kad su benediktinci dolazili na našu obalu, upoznali su naš narod koji nije znao latinski, a oni nisu poznavali naš jezik. Mogli su ga prezreti, mogli su ga odbaciti i izolirati, ali nisu to činili. Vidimo koliko su oni, nošeni potrebom da navijeste Evanđelje, prepoznali i uvažavali naše specifičnosti, što je omogućilo da se razvije glagoljica. Da su eventualno imali agresivniji pristup, šteta bi bila nesaglediva. I benediktinci su shvaćali da se može i treba Boga slaviti i na narodnome jeziku, premda su oni više njegovali latinsku liturgiju. Svakako, velika je stvar da su imali osjećaj za puk i njegove domete i potrebe te su se tome prilagođavali. U kasnijim vremenima i pape će dati službenu potporu da se bogoslužje održava na narodnome jeziku, no to je bio proces u kojemu ne treba zaobići to međusobno razborito razumijevanje odnosa i okolnosti. Benediktinci su zacijelo bili ljudi koji su bili otvoreni nekoj vrsti inkulturacije, nisu dopustili da se radi jezika napravi jaz između Crkve i naroda. Imali su sluha za spasenje čovjeka.

Na našem prostoru imali smo suživot koji je bio drukčiji nego što je bio u Italiji. Naime, u Italiji je postojao određeni kontinuitet jezika. Bitno je uočiti da oni koji su nas evangelizirali, koji su nam dolazili kroz monahe benediktince, nisu imali želju niti tendenciju da nas na neki način učine nekim drugim, da nas talijaniziraju. Bilo je možda pokušaja germanizacije na razini slavenskih naroda u ono vrijeme kad su dolazila sveta braća, Ćiril i Metod, no, sve u svemu, imali smo milost izbjeći takvu radikalizaciju vjerske scene. Želim reći da smo imali milost i blagoslov što smo imali monahe koji su imali razumijevanja, a pritom je ključan utjecaj bio Rima, Svete Stolice koja nije na usiljen način tjerala ljude da nas promijene i latiniziraju. Dali su nam vjeru, ali su nam dopustili da možemo na svom narodnom jeziku slaviti Boga. To je model koji je kod nas uspio i kojeg nije bilo nigdje drugdje.

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SIMPOZIJ **VRIJEME, PROSTOR I DUHOVNOST: BENEDIKTINSKO MONAŠTVO I NJEGOVO NASLIJEĐE**

Benediktinski red jedna je od najvažnijih snaga zapadnog kršćanstva, utkana u identitet Europe, a Hrvatska u tome zauzima značajno mjesto

Na Sveučilištu u Zadru 17. rujna održan je međunarodni znanstveni simpozij *Vrijeme, prostor i duhovnost: Benediktinsko monaštvo i njegovo naslijeđe* u povodu 11. stoljeća prisutnosti benediktinki sv. Marije u Zadru.

„Riječ je o redovnicama reda koji je svojim geslom *ora et labora* ispisao kulturnu, gospodarsku i znanstvenu povijest europske civilizacije“, istaknula, uz ostalo, u pozdravnoj riječi rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican.

Jedanaest opatica kroz 11. stoljeća

„Vrijeme, prostor i duhovnost velike su teme. Benediktinski red jedna je od najvažnijih snaga zapadnog kršćanstva, utkana u identitet Europe. Hrvatska u tome zauzima značajno mjesto, osobito kada se zna kakvu su ulogu imali samostani u unaprjeđenju pismenosti na ovom prostoru i integraciji srednjovjekovne hrvatske države u zapadnoeuropski i mediteranski kulturni areal“, dodala je rektorica Vican.

Zadarski nadbiskup mons. Želimir Puljić, u povodu otvaranja simpozija, rekao je kako je duhovnost četvrta dimenzija, koja nam omogućava da osim materijalnog, spoznamo vječno i metafizičko, a to se stječe molitvom, meditacijom i moralnim življenjem, kao u slučaju zadarskih benediktinki.

Opatica samostana s. Anastazija Čizmin pripremila je izlaganje o povijesti benediktinskog samostana od najstarije spomenute opatice Lampredije do današnjih dana. Č. M. Anastazija Čizmin, opatica zadarskog samostana sv. Marije, i s. Klara Begić održale su predavanje pod nazivom *Milenij za nama - osobe i zbivanja u prošlosti Samostana i crkve benediktinki Svete Marije u Zadru*.

Govoreći o djelovanju jedanaest opatica kroz 11. stoljeća Č. M. Anastazija Čizmin je rekla:

„To su vjerne, hrabre i Bogu odane mudre, samozatajne žene, koje su tijekom milenijske svetomarijanske povijesti snagu i dostojanstvo svoga života nalazile u Božjoj Riječi. Prošlost samostana sv. Marije od samih početaka obilježena je jakim, samozatajnim ženama koje su snagu crpile iz Božje riječi, mudro razlučujući u teškim situacijama i štiteći samostan i benediktinski način života.“

Vjerne, hrabre i Bogu odane žene

Među njima su Lampredija, Čika, Vekene-ga, Nikoleta, Marija Begna, Laura Nassi, Donata Nassi, Glorija Calcina, Lucija Fanfogna, Antonia Seismit i Benedikta Braun.

„Te vjerne, hrabre i Bogu odane žene tijekom tisućljetne povijesti bile su graditeljice na sveto-

marijanskom prostoru u radosti, iz dana u dan... Zajedničko im je da su nakon određenih teških političkih i ekonomskih situacija u stabilnijem razdoblju života samostana, pristupale značajnijim građevinskim zahvatima, dodala je opatica Čizmin.

Ove godine se, naime, obilježava 1100 godina od spomena opatice Lampredije koja se, pak, spominje 146 godina prije Čike koja je 1066. obnovila samostan. Opatica Vekenege je u 12. st., nakon dara kralja Kolomana, sagradila kapitularnu dvoranu i zvonik. U 15. st. opatice Marija Begna i Laura Nassi obnovile su zvonik... Tako su kroz povijest časne sestre ustrajno obnavljale i gradile. Iscrpan prikaz djelovanja 11 opatica dala je Č. M. Anastazija Čizmin.

Spominjući teške prilike Drugog svjetskog rata, Č. M. Anastazija dodaje da su se „koludrice još jednom odlučno oduprle odlukama da se sakralno blago iz riznice samostana, zadarske katedrale, Nina i crkve sv. Šime, koje je bilo pohranjeno u podnožje zvonika, preda talijanskim vlastima i odnese u Italiju“.

Kada je 16. prosinca 1943. bombardiran Zadar, koludrice su prisiljene napustiti samostan pa su kraj rata dočekale u benediktinskim samostanima na Pagu, Rabu i Cresu. Međutim, već u kolovozu 1945. sestre se vraćaju u Zadar.

Opatica Benedikta Braun (1947. - 1972.) je, prema riječima opatice Čizmin, „obilježila 20. stoljeće kao duhovna i materijalna obnoviteljica Samostana svete Marije.

„Iz Čikinog starog panja nicala su nove mladice. Koludrice su provele gotovo 27 godina u nastojanjima da se samostan obnovi i njima omogući povratak. Počinje dramatična borba s novim civilnim vlastima za obnovu samostana i povratak koludrica. U restauratorskim planovima i urbanističkoj poslijeratnoj obno-

vi Zadra vlast nije željela obnovu kompleksa Samostana sv. Marije u svrhu nastavka samostanskog života. Mnoga pisma i dokumenti govore o borbi koju je Benedikta Braun vodila da bi vratila koludrice u njihov dom. Zauzimanjem istaknutih hrvatskih intelektualaca, naročito Miroslava Krleže, 1967. godine potpisuje se ugovor koji omogućuje obnovu samostana i crkve sv. Marije te osnivanje Stalne izložbe crkvene umjetnosti u kojoj će biti izloženo sakralno blago“, rekla je, govoreći o povijesti samostana, uz ostalo, opatica Čizmin.

Svečani povratak u obnovljeni samostan

Svečani povratak u obnovljeni samostan dogodio se 27. rujna 1970. Bila je procesija „kakvu Zadar nije vidio“, a puk, svećenici i redovnici dopratili su koludrice u njihov samostan.

„Milenijsko postojanje našeg samostana odraz je neizmjerne ljubavi naših predšasnica koje su svakodnevno izlijevale ulje vjernosti u svjetiljku života. Živjele su u svom vremenu, prateći zbivanja u Crkvi, oblikujući samostanski život“, zaključila je opatica Čizmin.

Na simpoziju su se mogla čuti zanimljiva izlaganja o samostanskim posjedima, regulama, kalendaru-godovnjaku, kultu sv. Krševana itd. Predavanja su održali brojni domaći i strani izlagači, koji su u radu sudjelovali preko Skypea. Na skupu se okupilo 28 predavača iz Hrvatske i Italije.

Organizatori simpozija su Samostan benediktinki sv. Marije u Zadru, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Teološko-katehetski odjel Sveučilišta u Zadru, Katoličko sveučilište Sveto srce - Odjel za srednjovjekovne i humanističke znanosti i renesansni studiji u Milanu, Sveučilište u Firenzi - Odjel klasičnih znanosti te Studi Longobardi - Istraživački institut u Milanu.

Na simpoziju su se mogla čuti zanimljiva izlaganja o samostanskim posjedima, regulama, kalendaru-godovnjaku, kultu sv. Krševana itd. Predavanja su održali brojni domaći i strani izlagači, koji su u radu sudjelovali preko Skypea. Na skupu se okupilo 28 predavača iz Hrvatske i Italije

IZLOŽBA BERLINER MYTHEN OTVORENA NA SVEUČILIŠTU 13. LISTOPADA 2020.

Mia Mandić

Za otvorenje izložbe odabrala sam priču o glumici Henny Porten. Njezina je karijera trajala šest desetljeća od 1906. - 1955. godine, a u dobi od 65 godina snimila je svoju posljednju produkciju *Die Schätze des Teufels*. Ova je izložba odličan način da se mlade ljude, bili oni studenti germanistike ili ne, zainteresira za kulturu Njemačke kroz medij filma. Ponekad je vrlo teško shvatiti povijesne okolnosti samo čitajući tekste pa stripovi, kao i u ovoj izložbi, pružaju zanimljiv uvid u nekadašnja zbivanja unutar njemačkog društva.

Barbara Maškarin

Za otvorenje izložbe odabrala sam prikaz priče pod nazivom *Onkel Wackelflügel* ili „ujak koji maše krilima“. Među ostalim mitovima Berlina privukao me upravo taj jer tematizira ratnu akciju američkih pilota za djecu Berlina. Piloti su stanovnicima Berlina redovito dostavljali hranu, ali se jednom pilot Gail Halvorsen dosjetio kako bi mogao i djeci uljepšati sumornu svakodnevnicu ispuštanjem posebnih paketića. Akcija je bila sačinjena od vezivanja svakojakih slatkiša za papirne maramice koji bi se ispuštali poput padobranaca ponad Berlina. Kako su ta djeca živjela u konstantnom strahu, trebao im je znak da su to dobroćudni zrakoplovi. Halvorsen im je rekao da će ga prepoznati po tome što će prije ispuštanja paketića „mahati“ krilima svog aerovozila. Kako se on dobro slagao s djecom, ona su ga nazvala ujakom - ujakom koji maše krilima.

ti po tome što će prije ispuštanja paketića „mahati“ krilima svog aerovozila. Kako se on dobro slagao s djecom, ona su ga nazvala ujakom - ujakom koji maše krilima.

Andrea Krivokapić

Strip pod nazivom *Das bestickte Kissen* povezuje dvije slavne ličnosti, glumice Marlene Dietrich i Henny Porten. Prikazuje jednu zgodu iz njihovih života u kojoj saznajemo da je velika Marlene pronalazila uzor u Henny Porten. Tu priču odabrala sam za otvorenje izložbe jer mi je bilo zanimljivo vidjeti ulomke iz života slavnih u kojima primjećujemo da i oni imaju svoje idole i ideale, ono čemu se dive, te da su, na kraju krajeva, vrlo slični nama, iako ih gledamo kroz neke sasvim drukčije naočale.

Wollen Sie die Geschichte hören?

Želite li čuti priču, pitanje je koje upućuje Ozan, vozač taksija, koji svoje „putnike“ vozi Berlinom kroz izložbu plakata, strip-priča *Berliner Mythen*. Otvorenje izložbe i odabir priča priredile su studentice Andrea Krivokapić, Mia Mandić i Barbara Maškarin, u suradnji s austrijskom ugovornom lektoricom Eveline Thalmann

Studenti 2. godine preddiplomskog studija njemačkog jezika i književnosti 13. listopada 2020. otvorili su izložbu plakata pod nazivom *Berliner Mythen*.

Izložbu romana u stripu ustupio je Goethe-Institut iz Zagreba, a moglo je se razgledati do 26. listopada 2020. na 4. katu Starog kampusa Sveučilišta u Zadru.

Wollen Sie die Geschichte hören? - pita Ozan, vozač taksija, koji svoje „putnike“ vozi Berlinom kroz izložbu plakata, strip-priča *Berliner Mythen*.

Pritom pripovijeda o Erwinu koji se kao dijete u okupiranoj Njemačkoj u školu vozi tenkom, o američkim pilotima koji su dostavljali zalihe ili o slavnoj Marlene Dietrich. Na temelju četiri odabrane strip-priče koje je izradio crtač Reinhard Kleist prema zamisli Michaela Groenwalda i Lutza Göllnera, izložba je vodila posjetitelja kroz njemačku metropolu Berlin i povezivala mjesta s nepoznatim anegdotama. Na takav se zanimljiv način studentima njemačkog jezika i književnosti približava njemački jezik i kultura te daje novi pogled u nekad podijeljeni grad.

Otvorenje i odabir priča priredile su studentice Andrea Krivokapić, Mia Mandić i Barbara Maškarin, u suradnji s austrijskom ugovornom lektoricom Eveline Thalmann.

Osim pripreme i otvorenja izložbe, studenti njemačkog jezika i književnosti tijekom listopada sa svojim su profesorima mogli na virtualnim kavama na njemačkom jeziku razgovarati o temama poput idola i uzora, filma i serija ili načinima nastajanja trendova.

Eveline Thalmann, austrijska ugovorna lektorica

DUBRAVKO PEJDO, MAG., ODJEL ZA EKOLOGIJU, AGRONOMIJU I AKVAKULTURU; ZNANSTVENI SAVJETNIK I ISTRAŽIVAČ NA PROJEKTU *ADRIREEF INNOVATIVE EXPLOITATION OF ADRIATIC REEFS IN ORDER TO STRENGTHEN BLUE ECONOMY*

Cilj projekta je promicanje plave ekonomije, davanje dodane vrijednosti odabranim lokacijama, odnosno pružanje novih mogućnosti njihove eksploatacije putem održivog načina upravljanja

Uz Sveučilište u Zadru, od hrvatskih partnera na projektu su angažirani Institut „Ruđer Bošković“ i Pomorski fakultet u Rijeci kao znanstveni predstavnici te agencije Zadra NOVA, Rera i Sunce kao predstavnici javnosti odnosno lokalne zajednice. Od talijanskih partnera angažirani su Municipality of Ravenna kao lead partner, Regional agency for prevention, environment and energy in Emilia Romagna (Bologna), Consiglio Nazionale delle Ricerche - CNR (Ancona), Agenzia regionale per la prevenzione e la protezione ambientale della regione Puglia (Bari) i Istituto Nazionale di oceanografia e di geofisica sperimentale - OGS (Trst)

Dubravko Pejdo, mag., znanstveni je savjetnik i istraživač na projektu ADRIREEF, kojemu je cilj promicanje plave ekonomije i davanje nove i dodane vrijednosti jadranskim grebenima.

Uz Sveučilište u Zadru, od hrvatskih partnera na projektu su angažirani Institut „Ruđer Bošković“ i Pomorski fakultet u Rijeci kao znanstveni predstavnici te agencije Zadra NOVA, Rera i Sunce kao predstavnici javnosti odnosno lokalne zajednice. Od talijanskih partnera angažirani su *Municipality of Ravenna* kao lead partner, *Regional agency for prevention, environment and energy in Emilia Romagna* (Bologna), *Consiglio Nazionale delle Ricerche - CNR* (Ancona), *Agenzia regionale per la prevenzione e la protezione ambientale della regione Puglia* (Bari) i *Istituto Nazionale di oceanografia e di geofisica sperimentale - OGS* (Trst).

ADRIREEF dio je Interreg projekata Hrvatska-Italija koje financira EU. Vrijednost projekta je 2.815.000,00 eura, a financira ga s 2.392.000,00 ERDF (European Regional Development Fund) i s 422.224,00 eura država suradnica.

Naručitelj Studije slučaja osam odabranih grebena u svrhu unaprijeđenja plavoga gospodarstva je EU tj. lead partner Comune di Ravenna.

Na koji ste način angažirani u projektu ADRIREEF *Innovative exploitation of Adriatic Reefs in order to strengthen blue economy?*

Na projektu sam znanstveni savjetnik i istraživač zadužen za prikupljanje i obradu podataka vezanih za živi svijet. Posao mi je procijeniti stanje ribljih populacija na tri grebena koja su odabrali hrvatski partneri te prikupiti i popisati što više ribljih vrsta koje su potencijalno važne za plavu ekonomiju. Dakle, vrste koje su zanimljive profesionalnim i sportskim ribolovcima, ribolovnom i ronilačkom turizmu te znanstvenoj zajednici. Cilj je iskoristiti lokacije, u ovome slučaju lokaciju Vele i Male Lagne, kao mjesta na kojima bi se provodila praktična nastava za studente Sveučilišta u Zadru.

Uz vašu ulogu determinacije i popisa ihtiofaune koja obitava na grebenima na hrvatskoj strani Jadrana, kako je Sveu-

čilište u Zadru još uključeno u projekt ADRIREEF?

U projekt je uključena i izv. prof. dr. sc. Claudija Kruschel, također sa Sveučilišta u Zadru, kao voditeljica projekta i iskusna istraživačica. Moram spomenuti i ekipu iz Ureda za znanost koja se brine za sve administrativne stvari. Osim toga što je moj posao prepoznati i determinirati što je više moguće ribljih vrsta koje borave na grebenima, s obzirom na to da su ribe uvijek najatraktivniji stanovnici a samim time i najzanimljiviji onima koji pružaju turističke usluge bilo vezane za turizam ili ribolov, u suradnji s prof. Kruschel moja je zadaća i determinacija što većeg broja algi i drugih sesilnih organizama.

Kako teče suradnja s talijanskim partnerima?

Suradnja s talijanskim partnerima je izvrsna i za svaku pohvalu. Do sada smo održali desetak sastanaka, znanstvenih i inih radionica i sve su protekle bez ikakvih problema te rezultirale kvalitetnim zaključcima i prijedlozima. Kao najveći dionici Jadrana, svima nam je u interesu dobra suradnja i zaista se trudimo unaprijediti plavu ekonomiju na obje strane. Talijanskim partnerima zanimljivo je naše podmorje i želja im je upoznati svoju javnost s njegovim bogatstvom

ADRIREEF dio je Interreg projekata Hrvatska-Italija koje financira EU. Vrijednost projekta je 2.815.000,00 eura, a financira ga s 2.392.000,00 ERDF (European Regional Development Fund) i s 422.224,00 eura država suradnica

i ljepotama. Cilj im je i proširiti vidike svojim sunarodnjacima o tome što Hrvatska ima za ponuditi osim lijepih plaža i čistoga mora.

Koji su ciljevi projekta?

Ciljevi projekta su unaprijediti plavu ekonomiju u obje zemlje partnerice tako da se odabranim lokacijama daje dodana vrijednost. Dodana vrijednost odnosi se na pružanje novih mogućnosti eksploatacije lokacija putem održivog načina upravljanja. To se odnosi na novu turističku ponudu, bilo ronilački ili ribolovni turizam. Dodana vrijednost promatra se i iz aspekta sporta u vidu natjecanja koja se mogu održavati na grebenu. Također, jedan od ciljeva je iskorištavanje lokacije u edukativne i znanstvene svrhe, u čemu Sveučilište u Zadru prednjači s obzirom na to da bi se lokacija zbog svoje pristupačnosti i biodiverziteta iskoristila kao poligon za terensku nastavu.

U studiji se često spominju biotski i abiotski grebeni. Molim vas, pojasnite značenje pojmova?

Najveća mi je motivacija ljubav prema moru, otkrivanje novih spoznaja o tom čarobnom svijetu te prenošenje znanja na one koji ga vole jednako kao i ja

Dubravko Pejdo, mag., rođen je 1984. u Zadru, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Na Sveučilištu u Splitu na Odjelu za studije mora završio je smjer Morskoga ribarstva. Na istom sveučilištu upisao je doktorski Studij primijenjenih znanosti o moru, koji se bliži kraju. Nije stalni zaposlenik Sveučilišta u Zadru, nego je trenutno zaposlenik na projektu ADRIREEF.

„U tom projektu najveća mi je motivacija ljubav prema moru, otkrivanje novih spoznaja o tom čarobnom svijetu te prenošenje znanja na, nadam se, one koji ga vole jednako kao i ja. Uz more sam vezan cijeli život. Bavim se sportskim ribolovom od svoje desete godine, višestruki sam prvak države, član reprezentacije Republike Hrvatske i – ono na što sam najviše ponosan u sportskom pogledu – izbornik juniorske reprezentacije RH i trener u školi ribolova u ŠRD-u Zubatac Zadar gdje mogu prenijeti znanje i ljubav prema moru na mlađe generacije. Motivacija za rad na projektu mi je buđenje svijesti o važnosti grebena za cjelokupni morski ekosustav, davanje nove vrijednosti, u ovom slučaju olupini broda *Michelle* i lokalitetu Vele i Male Lagne, te buđenju svijesti o očuvanju mora“, kaže Dubravko Pejdo.

Biotski grebeni su oni koje tvori živi svijet, najčešće koraljne zajednice. Najbolji primjer je Veliki greben u Australiji. Abiotski grebeni su svi oni nastali geološkom aktivnosti ili su umjetno stvoreni ljudskim djelovanjem.

Što su koraligeni grebeni i obiluje li njima hrvatsko podmorje?

Pod pojmom koraligenih grebena misli se na zajednice koralja koje žive na vertikalnim liticama u podmorju. Najbolji primjeri su strme litice na Dugom otoku, Kornatskom otočju i svim velikim južnodalmatinskim otocima tipa Vis, Mljet, Lastovo i ostali.

Kakvi su grebeni u Jadranu pandan koraligenim grebenima?

Takav primjer koraljnih grebena nalazi se na otoku Mljetu, tj. u Velikom i Malom jezeru. Tamo je najveći koraljni greben na Jadranu. Osim njega, postoje i manji grebeni kod Prvića i otoka Paga.

Definirajte umjetne grebene i koji su najpoznatiji u Hrvatskoj i Sredozemlju?

Pod pojmom umjetnih grebena smatraju se sve tvorevine nastale ljudskom rukom a ne nekim od prirodnih procesa, najčešće geološke prirode. Tu spadaju grebeni napravljeni od prirodnih elemenata, najčešće kamenja naslaganog u željenoj formi ili nasumično razasutog po morskom dnu. Nadalje, sve tvorevine nastale izgradnjom od prije željenih elemenata ili oblika (najbolji primjer je umjetni greben u Dubaiju koji čine replike vojnika od terakote iz Kine). Umjetni grebeni su i potopljeni brodovi, bilo slučajno ili namjerno. Sve te tvorevine, bilo s namjerom ili bez nje, čine pogodno stanište za razne vrste organizama, bili oni mobilni kao ribe ili sesilni kao alge ili spužve.

Mogu li, prema istraživanjima, umjetni grebeni pridonijeti plavom gospodarstvu i kako?

Mogu. Najbolji primjer je gore spomenuti umjetni greben od vojnika od terakote u Dubaiju

koji je jedna od najvećih atrakcija uopće u gradu koji obiluje svim čudima. Nadalje, brojni umjetni grebeni u karipskome moru primjer su podizanja vrijednosti ionako dobre turističke ponude. Umjetni grebeni, osim što pridonose povećanju biomase na određenom području, pridonose i bioraznolikosti koje je zanimljiva svima koji se bave ronjenjem. Istraživanja pokazuju da se u svim područjima u kojima se nalaze umjetni grebeni, bilo sagrađeni ili oni koji su slučajno to postali (potopljeni brodovi), postoji izrazit rast ronilačkog turizma.

Prema kojim je kriterijima u studiji analizirano osam područja morskih grebena u hrvatskome podmorju i koji su to grebeni?

Kad je riječ o talijanskim partnerima, oni baš i nisu imali nekoga izbora jer je njihova obala siromašna ikakvim grebenima. Stoga su odabrali dva umjetna i dva prirodna jer drugih nisu imali. Kad je riječ o partnerima iz Hrvatske, za lokacije koje smo odabrali vodili smo se kriterijem da su donekle poznate, ali malom krugu ljudi. Nadalje, da su relativno lako dostupne i da nisu zahtjevne. Pod pojmom zahtjevne mislilo se da ne traže napredni oblik ronjenja, bilo na dah ili s aparatom za disanje. Isto tako, pored ronilačkog turizma, gledalo se da budu zanimljive i dostupne akademskoj zajednici. Lokacije koje su uvrštene kao one koje će se istraživati su pličina Konjsko na sjevernom Jadranu, Vele i Male Lagne na srednjem Jadranu te plič Seget i Stupišće na južnom Jadranu. Sve su one blizu turističkih središta, a nisu toliko poznate široj javnosti.

Jesu li svi grebeni prirodni ili ima i umjetnih?

Svi su grebeni prirodni, tj. na dva koji su prirodnog podrijetla nalaze se i olupine brodova. To su Vele i Male Lagne s olupinom broda *Michele* i Stupišće s olupinom broda *Vassilios*.

Veliku pozornost izazvala je, i još uvijek izaziva, olupina talijanskog teretnog broda *Michele*?

Proslavio ju je Gibonni u svojoj pjesmi „Ej, Vapore“ za koju je snimio spot upravo na toj olupini. Riječ je o olupini teretnog broda koji se nasukao pod još

ADRIREEF – U SKLOPU PROJEKTA 30. LISTOPADA 2020. ODRŽANA II. ZNANSTVENA RADIONICA Fokus radionice na sadašnjim i potencijalnim dionicima

U Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru 30. listopada 2020. u sklopu projekta ADRIREEF održana je II. znanstvena radionica. Bila je predviđena za travanj ove godine, ali se zbog pandemije bolesti COVID-19 nije održala.

Zbog nemogućnosti okupljanja većeg broja ljudi, a prema uputama Nacionalnog stožera, radionici je nazočilo 30 sudionika iz Hrvatske uz pridržavanje epidemioloških mjera te 20 sudionika preko Zoom platforme.

Talijanski partneri i hrvatski znanstvenici i istraživači te dionici iz područja turizma, plave ekonomije i javnih ustanova koji nisu mogli doći na radionicu uključili su se preko Zoom platforme te održali prezentacije o dosadašnjim rezultatima svojih istraživanja u sklopu istoimenog projekta.

Od hrvatskih partnera sudjelovali su predstavnici Pomorskog fakulteta u Rijeci, Instituta „Ruđer Bošković“, Javne ustanove RERA S. D. iz Splita, Udruge za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce Split, Razvojne agencije Zadarske županije Zadra Nova i organizatora Sveučilišta u Zadru.

Budući da je cilj projekta promicanje plave ekonomije i davanje nove i dodane vrijednosti jadranskim grebenima, fokus radionice bio je na sadašnjim i potencijalnim dionicima. U tu svrhu pokraj istaknutih znanstvenika kao što su prof. dr. sc. Petar Kružić i dr. sc. Bruna Petani, prezentacije su održali predstavnici sportskog turizma Ante Kolanović, ronilačkog turizma Igor Glavičić, adrenalinskog turizma Filip Vulić, Turističke zajednice Dugog otoka Lucija Uglešić te Javne ustanove „Natura Jadera“ mr. sc. Morana Bačić.

uvijek nerazjašnjenim okolnostima 1983. godine na SZ dijelu grebena. Godinama je olupina, tj. njezino nadgrađe, bila izvan morske vode, ali je zub vremena učinio svoje i olupina se danas gotovo u cijelosti nalazi pod vodom. Zbog dubine na kojoj se nalazi, samo 6 m na krmnom dijelu, i kristalno čistog mora pravi jeamac za turiste koji nisu vični ronjenju. Gotovo sve bitno na olupini može se vidjeti s površine maskom i disalicom bez potrebe zaranjanja, tzv. snorklanjem. Brod je obrastao algama, ima plovu fratara (*Diplodus vulgaris*) koja je tamo našla dom, kao i nekoliko malih

kirnji (*Epinephelus marginatus*). U toplijem dijelu godine redoviti stanovnici su i plova nedoraslih gofova (*Seriola dumerili*) i ušata (*Oblada melanura*). Sve to čini idealan start za razvoj ronilačkog turizma u našoj županiji, a posebice otocima Molatu i Dugom otoku.

U kojoj su fazi dosadašnja istraživanja?

Istraživanja smo podijelili među hrvatskim partnerima. IRB je zadužen za vodeni stupac i sediment. Pod vodenim stupcem mislim na kemijske parametre kao što su salinitet, otopljeni kisik, kontaminanti, pH

itd. Pomorski fakultet u Rijeci zadužen je za fizikalne parametre kao što su morske struje, temperatura i vidljivost odnosno turbiditet. Sveučilište u Zadru zaduženo je za živi svijet, bilo životinjski ili biljni. Moram spomenuti i ekipu iz udruge Sunce koja nam pomaže i koja je odradila koralične zajednice na svim lokacijama. Završili smo s analizom sedimenta, još moramo učiniti jedno uzorkovanje vodenog stupca pa smo u cijelosti gotovi s istraživanjem eventualnih zagađenja i ljudskog utjecaja. Ali, prema dosadašnjim rezultatima možemo zaključiti da su sve lokacije glavninom pošteđene ljudskog utjecaja. Još moramo završiti popis biljnog svijeta i pri kraju smo sa životinjskim. Dio istraživanja bit će obavljen na zimu i početkom proljeća, nakon čega slijedi obrada rezultata koji će ući u bijelu knjigu odnosno skup svih saznanja na svim lokacijama.

Hrvatska strana dobila je vrijednu tehnologiju, podvodni dron i razne sonare?

Uz nadogradnju postojeće opreme kao što su BRUV (*Baited Remote Underwater Video*) sistemi, podvodne ronilice s kamerom (*Towfish*), kupili smo i *multibeam* sonar 3. generacije s mogućnošću prikaza morskog dna u 3D, kao i tvrdoće dna te pokrova. Kupili smo i podvodni dron koji nam u realnome vremenu može reći što se zbiva pod površinom. Iznenadilo me koliko dron može snimiti ribljih vrsta i kako ga se one, suprotno mojem vjerovanju, zapravo ne boje. To su sve vrijedni uređaji koji će nam pomoći u daljnjim istraživanjima nezanimnim za ovaj projekt, ali i u praktičnoj nastavi sa studentima.

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu može se, dakle, nositi s izazovnim projektima?

Odjel je jedan od vodećih u primjeni novih znanja i tehnologija u znanosti na Sveučilištu u Zadru. Moje kolege s Odjela među prvima su opisali problem izumiranja plemenite periske (*Pinna nobilis*) u Jadranu. Također, Odjel se može pohvaliti i drugim kvalitetnim projektima vezanim kako za more tako i za kopnene ekosustave. Sve više studenata upisuje programe našeg Odjela, što je veliko priznanje i za odjel i za samo Sveučilište.

Za lokacije koje smo odabrali vodili smo se kriterijem da su donekle poznate, ali malom krugu ljudi, da su relativno lako dostupne i da nisu zahtjevne, odnosno ne traže napredni oblik ronjenja, bilo na dah ili s aparatom za disanje. Lokacije koje su uvrštene kao one koje će se istraživati su pličina Konjsko na sjevernom Jadranu, Vele i Male Lagne na srednjem Jadranu te plič Seget i Stupišće na južnom Jadranu. Sve su one blizu turističkih središta, a nisu toliko poznate široj javnosti

MEĐUNARODNI INTERDISCIPLINARNI SIMPOZIJ *DEMOKRACIJA I SPOSOBNOST PROSUDBE*

Preduvjet uspješne interpretacije i razumijevanja demokracije u suvremenom društvu razložen je govor jedino u kontekstu prosudbene moći

Ideja vodilja međunarodnog interdisciplinarnog simpozija *Demokracija i sposobnost prosudbe*, koji su već petu godinu zaredom organizirali Odjel za filozofiju Sveučilišta u Zadru i Zaklada „Konrad Adenauer“, bila je prosudba kao sposobnost koja čini integralni dio razumijevanja i interpretacije. Kao takva, sposobnost prosudbe trebala bi visoko kotirati u poimanju demokracije koja obilježava suvremeno društvo posljednjih 30-ak godina.

Širi tematski spektar

S obzirom na to da eminentni filozofi smatraju kako prosudba nije dio samo humanističkih znanosti, već bi trebala imati zapaženo mjesto u prirodnim i tehničkim znanostima, ali i svakodnevnom rezoniranju, simpozij je obuhvatio širi tematski spektar, čime je omogućen put do zajedničke misli o uspješnom kultiviranju sposobnosti prosuđivanja svega što ubrajamo u stvaralaštvo ljudskog duha. Također, prosudba je važan dio projekta *Relevantnost hermeneutičke prosudbe* prijavljenog pri Hrvatskoj zakladi za znanost, koja već godinama ostvaruje odličnu suradnju sa zadarskim sveučilištem i Odjelom za filozofiju. Tako je prosudba kao krovna tema zaživjela i u obliku dvodnevnog interdisciplinarnog simpozija koji je okupio velik broj zainteresiranih sudionika.

Na simpoziju su s Odjela za filozofiju Sveučilišta u Zadru sudjelovali izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić, pročelnik Odjela, prof. dr. sc. Jure Zovko i doktorandica Maja Ferenc Kuća. Nakon uvodne i pozdravne riječi, izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić simbolično je otvorio simpozij govoreći o ne-demokratskoj praksi MOST-a, relativno mlade, ali brzorastuće političke stranke u Hrvatskoj, i njihovoj, jednako takvoj, praksi u Hrvatskom saboru. Prof. dr. sc. Jure Zovko govorio je o kultiviranju političke misli, naglasivši važnost prosudbene moći u kontekstu suvre-

Simpozij su već petu godinu zaredom organizirali Odjel za filozofiju Sveučilišta u Zadru i Zaklada „Konrad Adenauer“, a s Odjela za filozofiju Sveučilišta u Zadru sudjelovali su izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić, pročelnik Odjela, prof. dr. sc. Jure Zovko i doktorandica Maja Ferenc Kuća. Nakon uvodne i pozdravne riječi, izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić simbolično je otvorio simpozij

mene demokracije, ističući kako se ona ne smije koristiti samo kao paravan za prazne floskule.

Nova pitanja i novi okviri

Na simpoziju su, iako u izmijenjenim okolnostima zbog novonastale situacije uzrokovane pandemijom koronavirusa, sudjelovali međunarodno ugledni filozofi, kao što su prof. dr. Hans-Peter Grosshans sa Sveučilišta u Münsteru, prof. dr. Violetta Waibel sa Sveučilišta u Beču i prof. dr. Dymitris Karydas sa Sveučilišta Humboldt u Berlinu, a svatko od njih je dihotomni odnos demokracije i sposobnosti prosudbe uokvirio

unutar svog znanstveno-istraživačkog diskursa i područja interesa.

Aktualnost tema spomenutih govornika potvrdile su i usmjerene naknadne diskusije koje su opravdano otvorile neka nova pitanja, postavljajući nove okvire unutar kojih se kultiviranje ljudskog uma uopće može pojmiti. Novu, gotovo nepoznatu perspektivu u zapadnome svijetu, predstavila je Doreen Sesiro sa Sveučilišta u Botswani, govoreći o takozvanoj *Botho-etici* u kontekstu stigmatizacije, ali i reintegracije bivših zatvorenika u Botswani. Sveučilišni profesori iz susjedne BiH govorili su o

svojevrsnoj demokratskoj prekretnici, ali i ponudili rješenja za općepoznate i stalno tinjajuće probleme na području BiH. Na simpoziju su svoja istraživanja predstavile i studentice poslijediplomskog studija Humanističke znanosti sa Sveučilišta u Zadru, kojima su prisutni predložili, odnosno dali konstruktivne prijedloge za što uspješniji nastavak njihova istraživačkog rada.

Kritičko suočavanje

U konačnici, prateći ozbiljnost demokracije i njezine potencijalne krize, ovim se simpozijem, među ostalim, željelo postići kritičko suočavanje s postojećim oblicima kulturnog i društvenog svijeta. Budući da govor o kultiviranju ljudskog uma i (kritičke) prosudbe općenito, pred obrazovanje stavlja veoma zahtjevu zadaću, preduvjet uspješne interpretacije i razumijevanja demokracije u suvremenom društvu razložen je govor jedino u kontekstu prosudbene moći.

Na simpoziju su, iako u izmijenjenim okolnostima zbog novonastale situacije uzrokovane pandemijom koronavirusa, sudjelovali međunarodno ugledni filozofi, kao što su prof. dr. Hans-Peter Grosshans sa Sveučilišta u Münsteru, prof. dr. Violetta Waibel sa Sveučilišta u Beču i prof. dr. Dymitris Karydas sa Sveučilišta Humboldt u Berlinu

PONUĐA STUDIJSKIH PROGRAMA SVEUČILIŠTA U ZADRU OBOGAĆENA PROGRAMIMA IZBORNIH KOLEGIJA **EU-CONEXUS-a** U PODRUČJIMA **PLAVA EKONOMIJA I RAST TE OBALNI RAZVOJ I ODRŽIVI TURIZAM**

Prvi put šest europskih sveučilišta surađuje na združenom izvođenju programa s ciljem obrazovanja budućih stručnjaka u području održivog razvoja urbanih obalnih područja

U sklopu mnogih projektnih aktivnosti u okviru alijanse EU-CONEXUS, Europskog sveučilišta za pametno i održivo upravljanje urbanim obalnim prostorima, partnerska sveučilišta članovi alijanse izradila su dva združena programa izbornih kolegija (Minors) koji se počinju izvoditi od ljetnog semestra akademske godine 2020./2021. na Sveučilištu u Zadru i na drugim partnerskim sveučilištima

Studentima Sveučilišta u Zadru od ljetnog semestra ove akademske godine pruža se jedinstvena mogućnost studiranja istodobno na još pet sveučilišta iz pet europskih zemalja. Naime, u sklopu mnogih projektnih aktivnosti u okviru alijanse EU-CONEXUS, Europskog sveučilišta za pametno i održivo upravljanje urbanim obalnim prostorima, partnerska sveučilišta članovi alijanse izradila su dva združena programa izbornih kolegija (*Minors*) koji se počinju izvoditi od ljetnog semestra akademske godine 2020./2021. na Sveučilištu u Zadru, kao i na drugim partnerskim sveučilištima. Programi izbornih kolegija EU-CONEXUS-a nude kolegije iz dvaju područja, *Plava ekonomija i rast te Obalni razvoj i održivi turizam*. Kolegiji su novost u obrazovanju jer prvi put šest europskih sveučilišta surađuje na združenom izvođenju

programa s ciljem obrazovanja budućih stručnjaka u području održivog razvoja urbanih obalnih područja. Riječ je o interdisciplinarnim programima podijeljenim u nekoliko tematskih cjelina, koje studenti mogu birati prema vlastitim interesima i pohađati kao dio svog studijskog programa ili kao dodatne kolegije te tako steći vještine i znanja koja će im pružiti veće mogućnosti zapošljavanja.

Virtualna mobilnost

Program *Plava ekonomija i rast* omogućuje studentima stjecanje kompetencija i profesionalnih vještina povezanih s glavnim industrijskim i uslužnim djelatnostima plave ekonomije, koje su među najvažnijim razvijenim granama pomorskoga gospodarstva u nastajanju. Tematska područja programa su: Akvakultura i ribarstvo, Biotehnologija mora, Energija oceana, Transport i brodogradnja i

Obalni turizam. U sklopu svakog tematskog područja studenti mogu izabrati po jedan od ponuđenih kolegija, koji se izvode na engleskom jeziku na različitim sveučilištima alijanse te ih pratiti na daljinu ostvarujući time virtualnu mobilnost.

U ljetnom semestru 2020./2021. u ponudi je devet kolegija: dva se izvode na Sveučilištu La Rochelle, Francuska (LRUniv) - *Production of Biomass for Blue Applications i Functional and Nutritional Properties of Blue Resources*; kolegiji *Aquaculture i Creativity and Innovation Management* izvode se na Katoličkom sveučilištu u Valenciji, Španjolska (UCV); *Introduction to Microbial Biotechnology* na Sveučilištu u Zadru (UNIZD), a čak četiri kolegija studenti mogu pratiti u virtualnoj mobilnosti na Tehničkom građevinskom sveučilištu u Bukureštu, Rumunjska (UTCB): *Built Facilities for Aquaculture, Energy from Renewable Resources I (wind, waves, tidal, currents), Energy from Renewable Resources II (solar, hydrothermal, biomass, osmotic, OTEC) i Sustainable Transport Engineering for Coastal Region*.

Drugi program izbornih kolegija *Obalni razvoj i održivi turizam* omogućava stjecanje vještina i znanja potrebnih za rad u djelatnostima vezanim uz obalne regije, primjerice, u lučkim upravama, u razvoju nekretni-

na, vladinim agencijama, lokalnoj i regionalnoj samoupravi, privatnim i javnim organizacijama iz područja okoliša, turizmu i kulturi te nevladinim organizacijama. Program obuhvaća sljedeća tematska područja: Bioraznolikost i upravljanje obalnim područjima, Obrazovanje o okolišu, Humana geografija, Održivi turizam i Obalno inženjerstvo. U sklopu programa u ovoj akademskoj godini nudi se ukupno deset kolegija: *Tourism Facing Digital Transition* izvodit će se na Sveučilištu La Rochelle, tri kolegija nudi Sveučilište u Zadru: *Ecological Psychology, Cultural Geography i Maritime History*, a šest Tehničko građevinsko sveučilište u Bukureštu: *Geographic Information Systems and Remote Sensing, Pollution/Depollution (water, air, soil), Effects of Climate Change, Sustainable Built Environment, Natural Hazards in Coastal Regions i Performant Built Facilities for Sustainable Tourism*.

Prednost pri zapošljavanju

Bodovno opterećenje svakog od ponuđenih kolegija je 6 ECTS-a, a mogu ih upisivati studenti svih studijskih usmjerenja tijekom druge i treće godine preddiplomskog studija. Može se upisati najviše 30 ECTS-a odnosno jedan cijeli program izbornih kolegija (*Plava ekonomija i rast* ili *Obalni razvoj i održivi turizam*). Ako

Program *Plava ekonomija i rast* omogućuje studentima stjecanje kompetencija i profesionalnih vještina povezanih s glavnim industrijskim i uslužnim djelatnostima plave ekonomije, koje su među najvažnijim razvijenim granama pomorskoga gospodarstva u nastajanju

EU CONEXUS

se odluče za upis jednog cijelog izbornog programa, studenti odabiru kolegije iz najmanje dva tematska područja i s tri različita partnerska sveučilišta EU-CONEXUS alijanse, uključujući i matično sveučilište. Studenti mogu upisati samo dio programa, odnosno pojedine kolegije prema vlastitom izboru, ovisno o području u kojemu se žele specijalizirati. Odabrani i položeni kolegiji navode se u dopunskoj ispravi o studiju, a ako studenti za vrijeme preddiplomskog studija odslušaaju više kolegija unutar istog *Minora*, dobivaju potvrdu/certifikat o završenom programu izbornih kolegija, što im daje prednost pri zapošljavanju jer upućuje na skup znanja i vještina koji se danas traže i cijene na tržištu rada.

Kao što je vidljivo iz popisa ponuđenih kolegija, programima su obuhvaćene različite teme, od upravljanja obalnim područjem, turizma i obrazovanja o okolišu do plavih energija, biotehnologije i akvakulture. Neki su kolegiji zahtjevniji i traže određeno predznanje, dok su drugi dostupni svima i mogu se kao dodatni sadržaj uklopiti u bilo koji studijski program.

U prvom (ljetnom) semestru izvođenja združenih programa, četiri kolegija izvodit će profesori Sveučilišta u Zadru: prof. dr. sc. Slaven Zjalić s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu (*Introduction to Microbial Biotechnology*), izv. prof. dr. sc. Lena

Drugi program izbornih kolegija *Obalni razvoj i održivi turizam* omogućava stjecanje vještina i znanja potrebnih za rad u djelatnostima vezanim uz obalne regije, primjerice, u lučkim upravama, u razvoju nekretnina, vladinim agencijama, lokalnoj i regionalnoj samoupravi, privatnim i javnim organizacijama iz područja okoliša, turizmu i kulturi te nevladinim organizacijama

Mirošević s Odjela za geografiju (*Cultural Geography*), doc. dr. sc. Ana Šimunić s Odjela za psihologiju (*Ecological Psychology*) i izv. prof. dr. sc. Mateo Bratanić s Odjela za povijest (*Maritime History*). Nastava, kako je navedeno, počinje u ljetnom semestru, a rok za prijavu na kolegije je trajao do kraja studenoga.

Pet studenata po sveučilištu

U ponudi izbornih kolegija za sljedeću akademsku godinu nalaze se još dva kolegija koja će izvoditi zadarski profesori: izv. prof. dr. sc. Mladen Rajko s Odjela za ekonomiju (*Entrepreneurship*) i izv. prof. dr. sc. Irena Radić Rossi s Odjela za arheologiju (*Introduction to Underwater Archaeology*).

Kolegiji će se u ljetnom semestru, odnosno prvom semestru provedbe *Minors*a odvijati na

daljinu, u sklopu virtualne mobilnosti, putem akademske razmjene slične Erasmus+ programu. Studenti se za pojedine kolegije, bez obzira na to na kojemu sveučilištu se izvode, prijavljuju na matičnom sveučilištu, a zatim se, ovisno o broju prijava, vrši bodovanje kandidata. Upisna kvota ograničena je na pet studenata po sveučilištu za svaki ponuđeni kolegij. Osnovni uvjet za prijavu je poznavanje engleskog jezika na B2 razini, a pri vrednovanju još se uzimaju u obzir uspjeh postignut tijekom studija, motivacija te izvannastavne aktivnosti koje se dodatno boduju.

EU-CONEXUS programi izbornih kolegija (*Minors*) izvrsna su prigoda studentima da usvajanjem teorijskih znanja i putem praktičnih aktivnosti steknu znanja i vještine potrebne za suočavanje s glo-

balnim izazovima razvoja obalnih područja pružajući održiva rješenja. Navedenim programima studentima se omogućava usvajanje teorijskih i praktičnih znanja te upoznavanje i suradnja s profesorima i studentima iz pet drugih europskih zemalja, što pridonosi razvijanju kulturne osviještenosti i interkulturalnih kompetencija. To je izvrsna prigoda da budu dio međunarodne akademske zajednice, da budu uključeni u inovativni obrazovni program te da oblikuju svoj osobni program izbornih kolegija iz različitih obrazovnih područja, odnosno oblikuju personalizirani fleksibilni međunarodni i multidisciplinarni program kojim stječu kompetencije tražene na tržištu rada.

Treba napomenuti da se pri izradi programa izbornih kolegija EU-CONEXUS-a vodilo računa o mišljenju struke, odnosno potreba tržišta rada, na temelju anketa provedenih s predstavnicima gospodarstva i poslodavcima. Programi izbornih kolegija EU-CONEXUS-a čije izvođenje počinje u ljetnom semestru akademske godine 2020./2021. su pilot-faza u kojoj se pojedini program sastoji većinom od izbornih kolegija. Programi će se nadopunjavati novim ponudama izbornih kolegija, kao i tematskih cjelina koje će nuditi dodatnu specijalizaciju u skladu s potrebama tržišta rada (*Microcredentials* ili *Minors*).

U prvom (ljetnom) semestru izvođenja združenih programa, četiri kolegija izvodit će profesori Sveučilišta u Zadru: prof. dr. sc. Slaven Zjalić s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu (*Introduction to Microbial Biotechnology*), izv. prof. dr. sc. Lena Mirošević s Odjela za geografiju (*Cultural Geography*), doc. dr. sc. Ana Šimunić s Odjela za psihologiju (*Ecological Psychology*) i izv. prof. dr. sc. Mateo Bratanić s Odjela za povijest (*Maritime History*)

IZV. PROF. DR. SC. MATEO BRATANIĆ, ODJEL ZA POVIJEST, AUTOR KNJIGE *POMORSTVO DALMACIJE U 19. STOLJEĆU: OTOK HVAR*

Bogatu pomorsku baštinu treba sustavno, kvalitativno i kvantitativno istraživati jer u se njoj mogu naslutiti brojni problemi i pravci kretanja kakve danas imamo u Hrvatskoj i svijetu

Ove je godine u izdanju Sveučilišta u Zadru obavljena knjiga izv. prof. dr. sc. Matea Bratanića *Pomorstvo Dalmacije u 19. stoljeću: otok Hvar*, djelo kojim otok Hvar postaje historioografski vidljiv kao jedno od povijesnih pomorskih središta na hrvatskoj obali.

Povjesničari u suvremenoj hrvatskoj historiografiji, osim vas i časnih iznimaka, ne posvećuju dovoljno pozornosti proučavanju i istraživanjima naše pomorske prošlosti. Zašto?

Pomorska povijest jedna je od grana povijesnih znanosti koja piljeni interes povjesničara u zemljama s pomorskom tradicijom. Takva je situacija i kod nas, to je stara grana koja je postojala još od narodnog preporoda, ali je posebno uzela maha između dva svjetska rata, kao i nakon nastanka Republike Hrvatske. Manjak interesa ima brojne razloge, a jedan od najvažnijih je što pomorska povijest zahtjeva specifičan pristup u smislu istraživanja koja nadilaze jedno središte ili temu, a zahtjeva se multiperspektivnost i poimanje kretanja.

Kako tumačite takvu „nezainteresiranost“ s obzirom na to da je pomorska prošlost (brodogradnja, ribarstvo, promet i trgovina) važan dio jadranske, kako hrvatske tako i prošlosti prije dolaska Hrvata?

Zainteresiranost postoji, posebno je prisutna u „primorskoj Hrvatskoj“, dok je ona znatno manja kod istraživača u kopnoj Hrvatskoj, što je, s obzirom na geografsko pozicioniranje, jasno. Bogatu pomorsku baštinu, što uključuje i vidove koje ste spomenuli, treba sustavno, kvalitativno i kvantitativno istraživati jer se u njoj mogu naslutiti brojni problemi i pravci kretanja kakve danas imamo u Hrvatskoj i svijetu.

Liburni, Dalmati, Grci i Rimljani udarili su dobre pomorske temelje, ako je suditi prema vašim sintezama. Dolaskom Hrvata uslijedili su recesija i nazadovanje, pogotovo kada je riječ o pomorskom značaju Hvara. Što se dogodilo?

Svaka etnija i narodi, ako su obitali pokraj i blizu mora, bili su prisiljeni na uspostavu inte-

Pomorska povijest jedna je od grana povijesnih znanosti koja piljeni interes povjesničara u zemljama s pomorskom tradicijom. Takva je situacija i kod nas, to je stara grana koja je postojala još od narodnog preporoda, ali je posebno uzela maha između dva svjetska rata, kao i nakon nastanka Republike Hrvatske

rakcije sa samim morem, što se u istraživačkom smislu potvrđuje raznolikim povijesnim izvorima, pisane ili pak materijalne prirode. Kao rezultat arheoloških istraživanja, s obzirom na prirodu mora, najviše se istražuju brodovi koji su potonuli i koji nam mogu dati značajne predodžbe o pomorskoj aktivnosti tih naroda. Nepoznavanje ranoga pomorstva kod Hrvata rezultat je nepostojanja takvih tragova, kao i činjenice da su se Hrvati doselili iz kopnenog prostora te da nisu bili navikli na pomorsku aktivnost, koju su s vremenom aprprirali od drugih etničkih skupina.

Kada Venecija ovladava Jadrantom i dijelom Mediterana, dakle pomorskim rutama istočnoga Jadrana, Hvar postaje važna tranzitna luka, ali se razvijaju i brodogradnja, pomorstvo i ribarenje. Koji su bili preduvjeti napredovanja, ako je to napredovanje, u pomorstvu za vrijeme vladavine Mletaka?

Venecija je u svojoj srži pomorska republika i njezina cjelokupna aktivnost okrenuta je moru i kontroliranju svojeg po-

Povjesničar se najbolje snalazi u prostoru koji poznaje, pa su time jasniji podaci iz dokumenata i odgovori na brojna pitanja predmetom su stvarnoga poznavanja prostora. Kada je riječ o istraživanju pomorske povijesti, Odjel za povijest ima nekoliko ljudi koji se aktivno bave istraživanjima te teme zahvaljujući prof. dr. sc. Mithadu Kozličiću čiji smo bili studenti. To su kolega Milorad Pavić, kolegica Sanda Uglešić, djelomično kolega Kristijan Juran i moja malenkost. Nadam se da ćemo podariti još više radova iz pomorske povijesti i tako pojačati taj važan dio hrvatske historiografije

morskog „dominija“, koji se prostire istočnim Jadranom i Levantom. U tom kontekstu luka grada Hvara bila je od izrazite važnosti jer je s obzirom na relativnu sredinu na istočnom Jadranu bila „zimski luka“ Mletačke Republike, prostor za pristajanje, opskrbu i dulje zadržavanje jedrenjaka. U tom kontekstu Venecija je izrazito štitila luku i pazila da se održava na visokoj razini, a istodobno je takav pristup omogućio nastojanje lokalnog stanovništva da prodube svoje gospodarsko djelovanje vezano uz ribarstvo i trgovinu. Ta trgovina bila je većinom vezana uz sam Jadran, a trgovalo se i izvan prostora Venecije, npr. do Ancone i ostalih luka Papinske Države, kao i Kraljevstva Dviju Sicilija.

Propašću Venecije i Dubrovnika opet je uslijedila kriza i pad u razvoju pomorstva na Jadranu, pogotovo pomorstva Hvara?

Ta je kriza vezana uz nesigurna vremena Napoleonskih ratova. Bilo je to vrijeme gusarstva i piratstva, kao i opće nesigurnosti koja je pogodila pomorsku trgovinu, pa tako napose dalmatinsku i onu otoka Hvara. Nakon

Ako imate otočne pomorske obitelji poput Novaka iz Hvara, Dubokovića iz Jelse i Maroevića iz Staroga Grada koje ravnopravno sudjeluju u pomorskoj trgovini na globalnoj razini, onda nije potrebno upirati se u davanje dodatnih značenja i pozicioniranje hrvatske povijesti unutar svjetske i globalne povijesti. Hrvati u njoj sudjeluju, a najjasniji tragovi toga upravo se ocrtavaju u pomorskoj povijesti

ruskih operacija do 1807. u Jadranu se pojavljuju Englezi koji zauzimaju Vis i odatle vrše svoje aktivnosti koje su išle na štetu francuske uprave u Dalmaciji, pa tako i otoka Hvara.

Zbog čega je, unatoč svemu, hvarsko i dalmatinsko brodarstvo doživjelo svoj procvat u 19. stoljeću? Jesu li tome zaslužni austrijsko zakonodavstvo i organizacija ili državni i strateški interes Carstva?

Brodarstvo je u razdoblju druge austrijske uprave koja se proteže na veći dio 19. st. postiglo svoju konjunkturu sredinom stoljeća koja je potrajala do početka osamdesetih godina. Razlog tome nije samo na lokalnoj razini, nego je to odgovor globalnih trendova koji se javljaju kao

posljedica industrijske revolucije koja potiče snaženje pomorske trgovine. U takve relacije uključili su se i dalmatinski, a napose hvarski brodari koji sudjeluju u tramperskoj trgovini na Sredozemlju i drugim svjetskim morima. Istodobno Austrijsko Carstvo prati razvoj pomorstva s pozitivnim zakonodavstvom, a situacija se znatno popravlja nakon osnivanja Središnje pomorske vlade u Trstu 1850. godine. Međutim, važno je naglasiti kao se u isto vrijeme u pomorski prijevoz uključuju parobrodi koji zahvaljujući tehničkoj superiornosti polako zauzimaju prostor jedrenjacima koje su posjedovali hvarski brodari.

Zanimljivo otkriće u vašim istraživanjima je činjenica da

su Hvarani, barem kada je riječ o ribarenju, išli izvan jadranskog akvatorija i lovili ribu na obalama Sicilije i sjeverne Afrike. Zašto se i kako to dogodilo?

Ribarske operacije izvan Jadrana bile su rezultat konkurencije sa zapadne obale, ali i nedostatka srdela koje su Hvarani lovili i konzervirali (solili). Zbog toga su pronašli nove prostore izlova, prije svega oko Lampeduse, južno od Sicilije i uz obale sjeverne Afrike, tj. Tunisa. Tamo oni ne love ribu, nego je kupuju od lokalnih ribara i sole, a zatim prodaju po Sredozemlju i Crnome moru. Razvija se izrazito plodna gospodarska aktivnost brojnih hvarskih obitelji, koja je rezultirala time da su se neki članovi trajno preselili u Mahdiju u Tunisu, a neki u portugalsku pokrajinu Algarve gdje su Hvarani također imali svoje ispostave.

Tu je i sudjelovanje Hvarana u prijevozu u trgovini žitom s crnomorskim lukama?

Otočni brodari trgivali su žitom koje su uvozili iz crnomorskih luka, posebno iz Galatija i Braile, pa i Odesse, a žito bi prevozili za druge trgov-

ce sve do obala zapadnog Atlantika. Naime, istočna Europa, napose Rusija, Vlaška i Moldavija, bile su najvažnije izvoznice žita za veliko europsko tržište pa se u takav trgovački promet uključuju i brojni dalmatinski pomorski trgovci.

Kako tumačite nedovoljno istraženu prošlost moćnih pomorskih, brodarskih obitelji Hvara koje su u svom vremenu igrale važnu ulogu u svojoj branši na ondašnjoj „svjetskoj“ pozornici? Koje su to obitelji?

To su teme koje su ostale slabio istražene zahvaljujući činjenici da se hrvatska historiografija još uvijek bavi temama od nacionalnog interesa. Međutim, takve teme pokazuju da su neki drugi, alternativni pristupi važni i da se u njima reflektira značaj hrvatske povijesti. Ako imate otočne pomorske obitelji poput Novaka iz Hvara, Dubokovića iz Jelse i Maroevića iz Staroga Grada koje ravnopravno sudjeluju u pomorskoj trgovini na globalnoj razini, onda nije potrebno upirati se u davanje dodatnih značenja i pozicioniranje hrvatske povijesti unutar svjetske i globalne povijesti. Hrvati u njoj sudjeluju, a najjasniji tragovi toga upravo se ocrtavaju u pomorskoj povijesti.

Osim vina, ulja i usoljene ribe, Hvar je, kao i mnoga mjesta Dalmacije u prošlosti, „izvezio“ ljude, vrsne pomorce. Danas, na žalost, „izvozimo“ samo ljude. Je li današnji razvoj turizma nadomjestak za nekadašnju proizvodnju i prodaju vina i ribe?

Svako razdoblje ima svoje gospodarske prioritete. Oni su posljedica višestrukih silnica koje definiraju prioritete ili se prilagođavaju onom najboljem što se može realizirati. Kako je pomorstvo u prethodnim razdobljima bilo važna gospodarska grana na istočnom Jadranu, tako je danas u primorskoj Hrvatskoj to postao turizam. Vrsni pomorci u 19. su st. značili sve jer je njihovo znanje, najviše stečeno praksom, značilo uspjeh pomorskoga pothvata i, u konačnici, siguran povratak u matičnu luku. Uspješno su se suočavali s preprekama u obliku oluja, pojave različitih bolesti, poput kolere, koja je znala ograničiti njihove plovidbe. Današnji turizam suočava se s aktualnom epi-

Izv. prof. dr. sc. Mateo Bratanić rođen je u Splitu 1976. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Jelsi. Na Filozofskom fakultetu u Zadru 2000. diplomirao je povijest, engleski jezik i književnost s diplomskom radnjom T. G. Jacksonova povijest obalnih i otočnih gradova istočnoga Jadrana. Iste godine upisao je poslijediplomski znanstveni magistarski studij Povijest hrvatskog pomorstva. Godine 2000. primljen je kao znanstveni novak na projektu Povijest istočnojadranskog pomorstva istraživača prof. dr. sc. Mithada Kozličića. Magistarski rad Pomorstvo otoka Hvara u 19. st. obranio je 2004., a 2007. izabran je u suradničko zvanje asistenta na predmetima Svjetska povijest u 19. st. i Povijest pomorstva. Godine 2009. obranio je doktorsku tezu Hrvatski zbjegovi u Egipat 1943. - 1946. Ove godine izabran je u znanstveno-nastavno zvanje izvanrednog profesora.

demijom pa ćemo vidjeti koliko su turistički djelatnici poduzetnici kao pomorci u prethodnim stoljećima.

Koji su uzroci propasti pomorstva Dalmacije na kraju 19. stoljeća? Možda nedovoljna akumulacija kapitala domaćih brodara da idu ukorak s ondašnjim naprednim tehnologijama ili državni (austrijski) monopol kompanijama u državnom vlasništvu?

Uzroci se mogu naslutiti u po-

javi parobroda koji se razvio kao konkurencija jedrenjacima. Lokalni brodari sa svojim financijskim mogućnostima nisu mogli konkurirati takvim tvrtkama koje je bogato financirala država. Austrijski Lloyd kao jedna od najvećih svjetskih kompanija toga vremena do kraja stoljeća preuzeo je od jedrenjaka prijevoz ljudi i robe na duljim relacijama, a jedrenjaci se koriste samo na manjim međuotočnim i uskim obalnim prostorima.

Je li danas u aktivnom i du-

goročno samoodrživom načinu ostalo ijedno zanimanje kojim se bave Hvarani, osim turizma i mogućeg uzgoja ribe?

Danas je turizam najvažniji. Još ima ljudi koji stječu pomorska zvanja i služe na brodovima svjetskih kompanija. Brodogradnja na otočnoj razini je izumrla, a ribolov je izgubio važnost kakvu je imao u prošlosti.

Ovo je prva cjelovita monografija koju ste objavili. Ako se po „jutru“ dan poznaje, vaša istraživanja prošlosti pomorstva Dalmacije tek su počela. Ima li vaše zanimanje za povijest pomorstva Hvara veze s vašim podrijetlom?

Naravno da ima. Povjesničar se najbolje snalazi u prostoru koji poznaje, pa su time jasniji podaci iz dokumenata i odgovori na brojna pitanja predmetom su stvarnoga poznavanja prostora. Kad je riječ o istraživanju pomorske povijesti, Odjel za povijest ima nekoliko ljudi koji se aktivno bave istraživanjima te teme zahvaljujući prof. dr. sc. Mithadu Kozličiću čiji smo bili studenti. To su kolega Milorad Pavić, kolegica Sanda Uglešić, djelomično kolega Kristijan Juran i moja malenkost. Nadam se da ćemo podariti još više radova iz pomorske povijesti i tako pojačati taj važan dio hrvatske historiografije.

Svako razdoblje ima svoje gospodarske prioritete. Oni su posljedica višestrukih silnica koje definiraju prioritete ili se prilagođavaju onom najboljem što se može realizirati. Kako je pomorstvo u prethodnim razdobljima bilo važna gospodarska grana na istočnom Jadranu, tako je danas u primorskoj Hrvatskoj to postao turizam

OBJAVLJENA MONOGRAFIJA **PIER ALESSANDRO PARAVIA: ZADARSKI FILOLOG I KNJIŽEVNIK**
ANDRIJANE JUSUP MAGAZIN

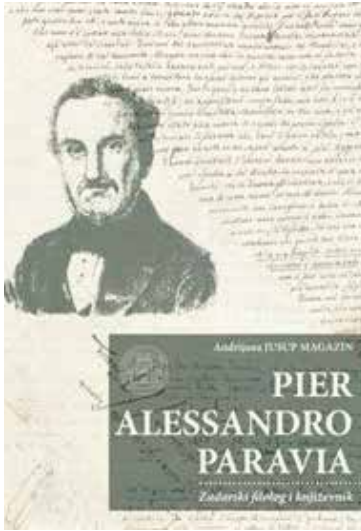
Vrijedan doprinos proučavanju hrvatsko-talijanskih književnih i kulturnih prožimanja kroz život i djelo utemeljitelja zadarske Znanstvene knjižnice

Monografija autorice Jusup Magazin istražuje književnokritičko stvaralaštvo i vrednuje Paravijinu ulogu u povijesti talijanske znanosti o književnosti. Prvi dio posvećen je njegovu životu i donosi zanimljive činjenice, s posebnim osvrtom na njegovu povezanost sa Zadrom i donaciju svoje knjižnice rodnome gradu, čime je postao utemeljitelj gradske knjižnice koja je godinama nosila njegovo ime. U drugom dijelu razmatra se i valorizira Paravijin intelektualni, filološki i književni doprinos te ga se smješta u povijesni i kulturološki kontekst vremena

U izdanju Sveučilišta u Zadru ove je godine objavljena monografija *Pier Alessandro Paravia: zadarski filolog i književnik* autorice Andrijane Jusup Magazin, izvanredne profesorice na Odjelu za talijanistiku. Premda se autorica tim Zadraniom bavila u svojoj doktorskoj disertaciji, u međuvremenu je, kako i sama napominje u uvodnome dijelu, osvijestila činjenicu kako gotovo da i nema priloga na hrvatskome jeziku o tom znamenitom osnivaču zadarske knjižnice. Među rijetkim hrvatskim znanstvenicima koji su pisali o Paravijinu životu i djelu je profesor emeritus Mate Zorić u svojim brojnim radovima o hrvatsko-talijanskim književnim i kulturnim prožimanjima, posebice u monografiji *Romantički pisci u Dalmaciji na talijanskom jeziku* (1971.) Monografija o Alessandru Paraviji jedna je od mnogih publikacija kojom zadarski talijanisti nastavljaju znanstvenu viziju istraživanja prof. Zorića o književnim i kulturnim prožimanjima na Jadranu, posebice u Dalmaciji, pa se može govoriti i o zorićevskoj zadarskoj talijanističkoj školi.

Izvor za daljnja istraživanja

Monografija autorice Jusup Magazin istražuje književnokritičko stvaralaštvo i vrednuje Paravijinu ulogu u povijesti talijanske znanosti o književnosti. Prvi dio posvećen je Paravijinu životu i donosi zanimljive činjenice, s posebnim osvrtom na njegovu povezanost sa Zadrom i na donaciju svoje knjižnice rodnome gradu, čime je postao utemeljitelj gradske knjižnice koja je godinama nosila njegovo ime. Nekad je

knjižnica „Paravia“ bila smještena u prostoru Gradske lože na Narodnom trgu, zatim u zgradi Gradskog poglavarstva, a danas ta donacija čini vrijedni dio bogatoga fonda Znanstvene knjižnice.

Unatoč iscrpno dokumentiranom životopisu, autorica ne propušta upozoriti čitatelja kako priča o Paravijinu životu nije lišena subjektivne interpretacije i osobnog doživljaja, čime vlastitom materijalu s razlogom naslovljenom *Prilozi za životopis Piera Alessandra Paravije* dodjeljuje ulogu poticajnog izvora biografskih i bibliografskih podataka za sve buduće istraživače tog slavnog Zadrana, sveučilišnog profesora, povjesničara književnosti, kritičara i prevoditelja. U sustavnom prikazu Paravijina života upućuje se na to kako je za njega bila ključna zemljopisna uvjetovanost - rodni grad te Venecija i Torino u kontekstu preporodne Italije i njezine specifične kulturne scene. Iz Paravijina bogatoga epistolarija iščitava se njegova povezanost s kraljem Pijemonta Carlom Albertom, kojemu

je bio prijatelj i savjetnik, s uglednim književnicima kao što su Alessandro Manzoni i Ugo Foscolo u Italiji te Šibenčanin Nikola Tommaseo i zadarski književnik i prevoditelj Nikola Jakšić u Dalmaciji.

U drugom dijelu monografije autorica razmatra i valorizira Paravijin intelektualni, filološki i književni doprinos i smješta ga u povijesni i kulturološki kontekst vremena. U studiji se ilustriraju Paravijino pjesništvo i prevoditeljski rad te aktivno sudjelovanje u gorućim pitanjima u književnoj kritici, teoriji i problematici jezika u predrisorgimentalnoj Italiji.

Na tragu Tommaseove erudicije

U pjesništvu je Paravija dao najviše kao autor soneta, no uspješniji je bio kao prevoditelj, u prvome redu s latinskog. U monografiji se, s obzirom na karijeru profesora na Torinskom sveučilištu, naglasak stavlja na Paravijine priloge književnoj historiografiji i književnoj kritici u kontekstu onodobnih rasprava između pobornika klasicizma i romantizma. Raspravljajući i polemizirajući o jezičnim, književno-teorijskim i kritičkim pitanjima, Paravia svoja mišljenja oslanja na bogato znanje, ali prihvaća književne promjene ako ne ugrožavaju previše njegov preskriptivni intelektualni dom, često usmjeren profesionalnoj didaktičkoj vokaciji. Upravo po komplementarnosti u svom segmentu djelovanja, tvrdi autorica, od svih Dalmatinaca možda je upravo Paravia najbliži Tommaseovoj erudiciji.

Posebno mjesto u kontekstualizaciji Paravijina razvoja od mladenačkih djela sve do posljednjih prinosu, autorica dodjeljuje prilo-

zima koji potvrđuju interes za prostor svog zavičaja (Gundulićev *Osman* i njegov prijevod na talijanski, Goldonijeva *Dalmatina*), čime još jednom upozorava na neupitnu i neraskidivu vezu Piera Alessandra Paravije i Dalmacije.

Vjerno i subjektivno svjedočanstvo

Studija o tom Zadrani, utemeljitelju Znanstvene knjižnice, čija se bista nalazi na ulazu u čitaonicu, a njegovo ime nosi ulica u kojoj se nalazi njegova rodna kuća u drevnoj zadarskoj četvrti Kampo Kaštelo, nastavlja tako tradiciju zadarske talijanistike koja već godinama njeguje zavičajnu perspektivu pridonoseći, na tragu istraživanja uglednih zadarskih i hrvatskih kroatista i romanista, daljnjem osvjetljavanju bogatog književnog i kulturnog nasljeđa na hrvatskom i talijanskom jeziku na Jadranu. Paravijina rukopisna ostavština predstavljena u monografiji, a posebice osobna prepiska s obitelji i bliskim prijateljima, ostaje vjerno i subjektivno svjedočanstvo važnog povijesnog trenutka stvaranja talijanskog nacionalnog identiteta, ali ne manje i svijesti o višeznačnosti i multikulturalnosti zavičaja, devetnaestostoljetne Dalmacije, kojoj će u konačnici podariti svoju knjižnicu kao zalag kulturnog i civilizacijskog napretka.

Monografija je, kao što je navedeno, vrijedan doprinos proučavanju hrvatsko-talijanskih književnih i kulturnih prožimanja, a namijenjena je ne samo stručnjacima iz područja filologije i povijesti, nego i znanstvenoj i široj javnosti zainteresiranoj za život i djelo utemeljitelja zadarske Znanstvene knjižnice.

PROF. DR. SC. **DRAŽEN PERICA**, ODJEL ZA GEOGRAFIJU

Zašto se trese Velebit

Potresi nastaju u zoni kontakta litosfernih ploča, odnosno u zoni subdukcije. Za tu zonu karakteristično je da u njoj nastaje oko 17 %, a u sredozemnom području 3 % svih potresa koji su registrirani. Najvećim dijelom riječ je o plitkim potresima, odnosno onima kojima je žarište ili hipocentar na dubini manjoj od 70 km. Pod Velebit se podvlači jadranska litosferna mikroploča. Jadranska mikroploča zapravo je mali „odvojeni“ dio ili „rt“ afričke litosferne ploče. Ona je dno Jadranskoga mora, ali i dolina rijeke Po u Italiji, pojašnjava prof. dr. sc. Dražen Perica

Prof. dr. sc. Dražen Perica s Odjela za geografiju pojašnjava zašto Velebit i šire područje pogađaju potresi i zašto je mitska hrvatska planina geomorfološki, biološki i klimatski iznimno važna.

„Sa svojom površinom od 2359 km², Velebit je najveća (ali

ne i najviša) planina Dinarskoga gorskog sustava. Iako najstarije stijene koje sudjeluju u građi Velebita potječu iz razdoblja karbona, odnosno njihova starost je oko 310 mil. godina, Velebit, kao i ostale planine Dinarskoga gorskog područja, pripada mladim gorjima alpsko-himalajskog ili

alpidskog orogenog pojasa. Tom orogenetskom pojasu, dugom oko 15.000 km, pripada niz planinskih lanaca od krajnjeg zapadnog dijela, odnosno Atlasa, preko Alpa, Dinarida, Anadolije, Kavkaza, Hindu Kuša, Karakorumu, Himalaje preko Indokineskog poluotoka sve do Sumatre

i Jave. Alpska orogeneza posljedica je konvergentnih kretanja litosfernih (ili tektonskih) ploča. Afrička, arabijska i indijska ploča s juga se kreću uz istodobno podvlačenje pod euroazijsku ploču na sjeveru. To približavanje, dalje praćeno podvlačenjem - subdukcijom, odnosno pro-

cesom orogeneze počelo je krajem krede, prije približno 80 do 90 milijuna godina, a traje i danas. Zbog toga spomenuta gorja možemo nazvati sestrama i braćom, ali su neki zaostali u razvoju zbog manje oslobođene energije tijekom rasta. Upravo u zoni kontakta litosfernih ploča, odnosno u zoni subdukcije nastaju potresi. Za tu zonu karakteristično je da u njoj nastaje oko 17 %, a u sredozemnom području 3 % svih potresa koji su registrirani. Najvećim dijelom riječ je o plitkim potresima, odnosno onima kojima je žarište ili hipocentar na dubini manjoj od 70 km, pojašnjava prof. dr. sc. Dražen Perica.

Što se u cijelom tom procesu događa s našim Velebitom?

Pod Velebit, kao i ostali dinarski prostor, podvlači se jadranska litosferna mikroploča. Na području Velebita proces orogeneze, odnosno izdizanja bio je osobito intenzivan u razdoblju od približno 40 pa do prije 5 milijuna godina.

Jadranska mikroploča zapravo je mali „odvojeni“ dio ili „rt“ afričke litosferne ploče. Ona je dno Jadranskoga mora, ali i dolina rijeke Po u Italiji.

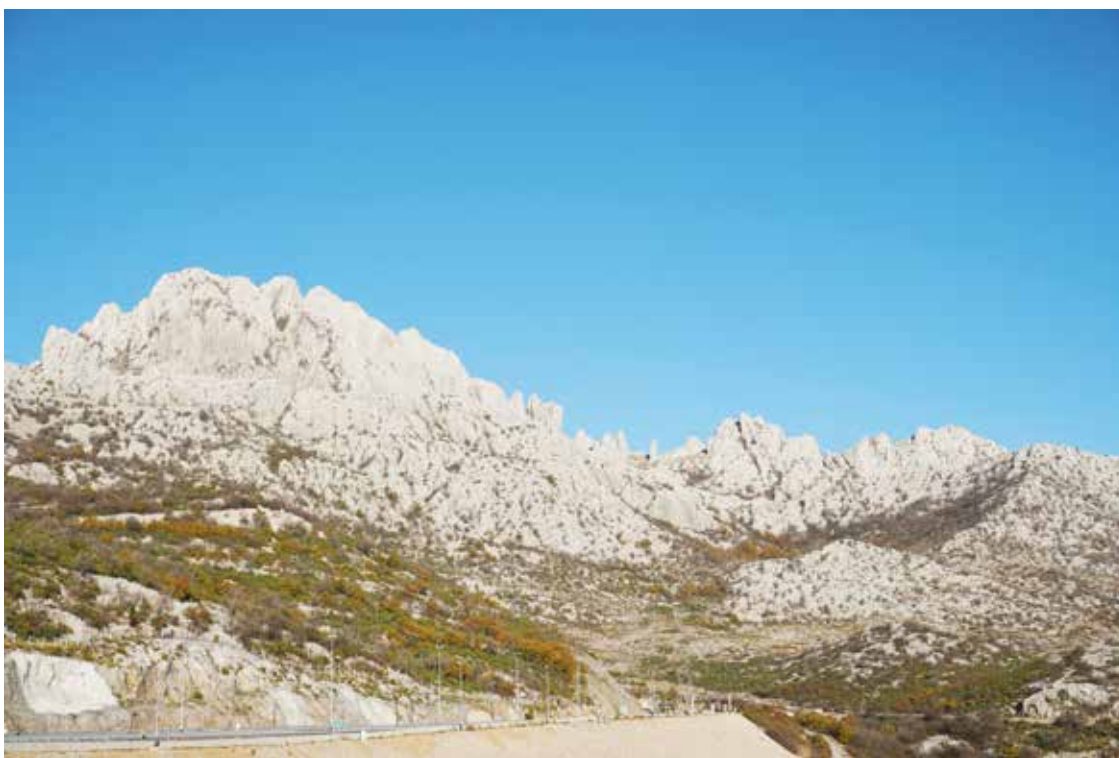
Gdje su granice te afričke odnosno jadranske mikroploče?

Na području Velebita granično područje jadranske mikroploče je zona velebitskog i Zrmanja rasjeda. Velebitski rasjed zona je koja je dijelom potopljena Velebitskim kanalom, a mjestimično doseže i do 300 m visine. Upravo u toj zoni dolazi do podvlačenja jadranske mikroploče, pri čemu Velebit „raste“. Osim velebitskog rasjeda, značajan je i lički rasjed. Visina skoka, odnosno razlika vertikalnog pomaka rasjednih krila iznosi oko 500 m. Zapravo, Velebit je JZ krilo razlomljene antiklinale (uzdignutog dijela bore). Upravo su zahvaljujući tome najstarije naslage izbile na površinu.

Kako je nastala Paklenica?

Na području NP-a Paklenica posebno je značajan paklenički rasjed duž kojeg je došlo do izdizanja starijih naslaga. S obzirom na to da su te naslage vodonepropusne, odnosno imaju funkciju hidrološke barijere, to je pogodovalo nastanku tekućica na tom području (potoci V. i M. Paklenice).

Pojasnite, molim vas, što su

Rasjedi su krte deformacije stijena pri čemu dolazi do njihova pucanja. Na području Velebita rasjedi najčešće nastaju kao posljedica kompresije izazvane podvlačenjem jadranske mikroploče, zbog čega dolazi i do pojave potresa. Međutim, vrlo često do oslobađanja energije dolazi u zonama rasjeda. Tako se i ovaj zadnji, jači potres od 4,7 stupnjeva po Richteru dogodio u zoni pakleničkog rasjeda

rasjedi i kakve veze imaju s potresima, konkretno potresom koji je pogodio Velebit početkom listopada?

Rasjedi su krte deformacije stijena pri čemu dolazi do njihova pucanja. Na području Velebita rasjedi najčešće nastaju kao posljedica kompresije izazvane podvlačenjem jadranske mikroploče, zbog čega dolazi i do pojave potresa. Međutim, vrlo često do oslobađanja energije dolazi u zonama rasjeda. Tako se i ovaj zadnji, jači potres od 4,7 stupnjeva po Richteru dogodio u zoni

pakleničkog rasjeda. Prema tipu ti rasjedi pripadaju reversnim rasjedima, a njihova osnovna značajka je da dolazi do kompresije koja je praćena izdizanjem jednog rasjednog krila.

Ima li sve to veze s potresima na području Dubrovnika i južnog Jadrana?

Mnogi znanstvenici zapravo smatraju da jadranski prostor treba podijeliti na dvije mikroploče: na sjevernu Adria ili jadransku mikroploču te južnu ili apulijsku mikroploču. Granicu

tih dviju mikroploča čini tektonska struktura poznata kao linija Gargano - Dubrovnik. Kako te ploče imaju suprotne smjerove rotacije, upravo je u zoni njihova kontakta česta pojava potresa, a na našoj strani Jadrana oni se posebno osjete na širem području Dubrovnika i Stona.

Velebit je važno i ranjivo krško područje koje bi trebalo zaštititi, pogotovo zato što ga UNESCO želi na popisu svjetske baštine krša?

S obzirom na to da je Velebit poglavito građen od karbonatnih naslaga, a uz to je tektonski „zdrman“ te je kao posljedica toga došlo do pojave brojnih pukotina koje omogućuju infiltraciju vode, to je pogodovalo oblikovanju raznolikog krškog reljefa kao dominantnog. U međunarodnom projektu kojemu je glavni cilj bio opisati što veći broj grizina - malih krških reljefnih oblika (*karren forms*) te područja prepoznatljivih po njima, za jedno od 22 takva izabran je i Velebit. Na prijedlog glavnog voditelja projekta, a ujedno i glavnog urednika knjige *Karst rock features: Karren sculpturing* Angela Ginésa, termin „sige“ (specifična površinska mikroforma) prihvaćen je kao zaseban naziv.

Reljef Velebita oblikovao je i led?

Kao posljedica klimatskih promjena tijekom prošlosti u višim zonama na Velebitu možemo

Mnogi znanstvenici zapravo smatraju da jadranski prostor treba podijeliti na dvije mikroploče: na sjevernu Adria ili jadransku mikroploču te južnu ili apulijsku mikroploču. Granicu tih dviju mikroploča čini tektonska struktura poznata kao linija Gargano - Dubrovnik. Kako te ploče imaju suprotne smjerove rotacije, upravo je u zoni njihova kontakta česta pojava potresa, a na našoj strani Jadrana oni se posebno osjete na širem području Dubrovnika i Stona

pronaći i brojne tragove utjecaja leda na oblikovanje reljefa.

Velebit je i geomorfološki veoma zanimljiva planina. Kako su nastale tzv. breče od kojih su, primjerice, najpoznatije Tulove grede?

U već spomenutom razdoblju tektonska aktivnost je bila izrazito jaka, pri čemu je došlo do drobljenja starijeg stijenskog kompleksa. Naknadno, tako nastalo kršje povezano je u breče s glinovito-limonitnim i kalcitnim vezivom. Danas su te breče poznate pod nazivom jelar naslage ili velebitske breče. Kako je čest slučaj da je vezivo jače otporno na trošenje, ali i razlika u podložnosti trošenju samih fragmenata starijih stijena, te su naslage prepoznatljive po svojim neobičnim oblicima. Dovoljno je samo spomenuti Tulove grede, Dabarske kukove, Bojinac, Hajdučke i Rožanske kukove.

Velebit je važan i zbog svojih bioloških posebnosti?

U botaničkom pogledu Velebit je poznat po tome što na njegovu području raste oko 2000 biljnih vrsta i podvrsta. Mnoge od njih su izuzetno rijetke odnosno endemske kao što su velebitska degenija (*Degenia velebitica*), prozorski zvončić (*Campanula fenestrellata*), hrvatsko zvonce (*Edraianthus graminifolius var. croaticus*), hrvatska sibireja (*Sibiraea altaiensis ssp. croatica*), a po svojoj iznimno rijetkoj pojavi ističe se pjeskarica (*Arenaria orbicularis*) koju možemo vidjeti jedino u dolinama potoka V. i M. Paklenice.

I klimatski je poseban i zanimljiv?

Klimatski, Velebit sprječava miješanje najnižeg sloja zraka s primorske i ličke strane do visine od približno 1000 m. S obzirom na to da ne leže na različitim podlogama, svojstva zraka se znatno razlikuju. Primorska padina izložena je utjecajima s mora, a lička kontinentalnim. Na cijelom području prevladavaju kontinentalni vjetrovi, a po-

Prof. dr. sc. Dražen Perica rođen je u Dmrišu 1960. godine. Osnovnu i srednju školu pohađao je u Zagrebu. Završio je studij Geografije na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 22. listopada 1998. i doktorirao s temom Geomorfologija krša Velebita. Od 1990. radi na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu kao znanstveni novak, a od 15. listopada 2002. do 30. rujna 2005. godine u Zavodu za pedologiju Agronomskog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu, kao docent i voditelj kolegija Geomorfologija na studiju Uređenje krajobrazca. Od 2005. godine zaposlen je u Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru kao docent, a zatim izvanredni i redoviti profesor.

Područje interesa mu je prije svega vezano uz fizičku geografiju, osobito uz problematiku geografije krša.

Do sada je objavio više od dvadeset znanstvenih radova te sudjelovao na mnogim domaćim i međunarodnim skupovima.

Osim znanstvenih radova, objavio je dvadesetak znanstveno-popularnih članaka te je jedan od (tri) autora udžbenika za prvi razred gimnazije izdavačkog poduzeća Meridijani.

seбно se ističe bura. Najčešće, bura puše u uvjetima visokog tlaka zraka iznad kontinentalnog dijela Europe (sjever i sjeveroistok) i polja sniženog tlaka zraka iznad Jadrana.

Zašto su u podnožju Paklenice najjači udari bure?

Bura je katabatički vjetar, a vezan je uz prodore hladnih zračnih masa sa sjevera koje se nagomilavaju pri nailasku na umjereno visoku barijeru Ve-

lebita te se na kraju prelijevaju prema moru. Kako je prelijevanje najjače na najnižim i najužim mjestima, tamo ona dobiva i najveću brzinu.

Kakvu percepciju stranci imaju o Velebitu?

Visok stupanj očuvanosti prirode, uz raznolik reljef, izuzetne krajobrazne vizure, pri čemu se posebno ističu kontrasti padina i mora s brojnim otocima, kao i mnogi mitovi i priče, kod stra-

naca izazivaju veliku pozornost. Iako se Velebit ne ističe visinom, navedene razlike i dosta zahtjevan teren ostavljaju pozitivan dojam. Velebit još uvijek ima brojna mjesta koja omogućavaju samoću i „osjet duše“ planine. U priobalnom području, povoljne klimatske prilike utječu na rani dolazak i kasniji odlazak turista, odnosno posjetitelja koje u obilasku Velebita možemo susresti od ranog proljeća do kasne jeseni.

U botaničkom pogledu Velebit je poznat po tome što na njegovu području raste oko 2000 biljnih vrsta i podvrsta. Mnoge od njih su izuzetno rijetke odnosno endemske kao što su velebitska degenija (*Degenia velebitica*), prozorski zvončić (*Campanula fenestrellata*), hrvatsko zvonce (*Edraianthus graminifolius var. croaticus*), hrvatska sibireja (*Sibiraea altaiensis ssp. croatica*), a po svojoj iznimno rijetkoj pojavi ističe se pjeskarica (*Arenaria orbicularis*) koju možemo vidjeti jedino u dolinama potoka V. i M. Paklenice

ZNANSTVENI SKUP **800 GODINA OD OBNOVE RIMSKE KULE I PRVOG SPOMENA IMENA NOVIGRAD U PISANIM IZVORIMA** 31. SRPNJA 2020. U ZAVIČAJNOJ ZBIRCI NOVIGRAD

Snažno utvrđen i dobro geostrateški pozicioniran, Novigrad je od prapovijesti do ranog novog vijeka imao istaknutu ulogu

U Zavičajnoj zbirci Novigrad 31. srpnja 2020. u organizaciji Sveučilišta u Zadru i Općine Novigrad održan je znanstveni skup *800 godina od obnove rimske kule i prvog spomena imena Novigrad u pisanim izvorima*. Riječ je o nastavku sustavnih istraživanja koja su 2016. godine dovela do objavljivanja monografije *Novigrad nekad i sad*, a nakon ovog skupa do kraja godine očekuje se i objavljivanje nove.

„Prije pet godina održali smo znanstveni skup na kojemu smo s više aspekata osvjetlili Novigrad. Skup je rezultirao monografijom koja je imala zapažen odjek u znanstvenoj, kulturnoj i široj javnosti. Već tada bilo je najavljeno da će se tijekom ove godine obilježiti 800. obljetnica prvog spomena Novigrada pa smo pojedine aspekte istraživanja tada namjerno izostavili i ostavili za drugi dio zbornika. Općina Novigrad jedna je od rijetkih koja je tijekom nekoliko godina uložila znatna sredstva u istraživanja te bi trebala biti primjer i drugim općinama kako ne treba zaboraviti svoju prošlost“, istaknuo je u uvodnoj riječi predsjednik znanstvenog odbora prof. dr. sc. dr. h. c. Ante Uglešić.

Sužanjstvo dviju kraljica

Na ovom prostoru u uzastopnim slojevima tijekom prapovijesti, antike, ranoga i razvijenoga srednjovjekovlja rađao se *genius loci* povijesnoga grada poznatog od 1220. godine kao *Castrum Novum*. U izlaganju koje su pripremili Željko Tomičić, Ivna Anzulović i Lovre Lučić rečeno je kako brojni tragovi svjedoče o dugotrajnom životu značajnog središta nastalog na izuzetnom geografskom položaju između Karinskog i Novigradskog mora u zaleđu tisućljetnog Zadra. Nakon Justinijanove epohe na promatranom prostoru početkom 7. stoljeća naseljavaju se Slaveni i Hrvati.

Iako neki istraživači još uvijek smatraju da su sredinom siječnja 1387. godine pristao ugarsko-hrvatskog protukralja Ladislava Napuljskog u Novigradu pogubile ugarsko-hrvatsku kraljicu Elizabetu Kotromanić, čime je taj potpuno anonimni

dalmatinski gradić praktički „preko noći“ pretvoren u jedan od najspominjanijih europskih lokaliteta toga vremena, iznesena su i nova saznanja o tome da ona

ipak nije pogubljena upravo u Novigradu. Međutim, mnogo je važnija činjenica da su kraljicini krvnici odabrali upravo Novigrad kao mjesto njezina sužanjstva i sužanjstva njezine kćeri Marije, ugarsko-hrvatske kraljice i supruge protukralja Sigismunda Luksemburgovca. To ne bi bilo moguće da Novigrad u to vrijeme nije bio snažno utvrđen i dobro geostrateški pozicioniran na samoj granici srednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske.

Pozdravljajući sudionike skupa, načelnik Općine Novigrad Josko Klapan zahvalio je rektorici Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijani Vican, koja je prije dvije godine prihvatila ideju o objavi nove monografije, kao i, kako je istaknuo, znanstvenoj kremi Sveučilišta, kakvu će u neko buduću doba teško biti okupiti. U ime župana skup je pozdravio dožupan Šime Mršić, koji je rekao da šira javnost može mnogo naučiti ne samo o prirodnim ljepotama ovoga prostora, nego i njegovoj bogatoj prošlosti, nakon čega ga je službeno otvorio prorektor za strategiju ra-

zvoja i izdavaštvo Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Josip Faričić.

Prigodna poštanska marka

„Ovo je bila dobra prigoda kako bismo još jednom uspostavili suradnju akademske i lokalne zajednice. Važno je da znanstvenici izađu iz svojih ureda, terenski istražuju prostor te da se njihovi rezultati istraživanja koriste za buduće znanstvene radove, ali i na korist lokalnoj zajednici kako bi mogla osmišljavati svoj prostor. Novigrad je od prapovijesti do ranog novog vijeka imao istaknutu ulogu u tadašnjim konstelacijama između više različitih država, posebno kao enklava mletačkoga posjeda zaokružena osmanlijskim posjedom. Stoga je poseban značaj imala novigradska utvrda“, rekao je Faričić, ističući kako je jedna od misija Sveučilišta popularizacija znanosti, pa i putem interdisciplinarnih monografija koje okupljaju istraživanja različitih disciplina. Zarobljavaju ugarsko-hrvatskih kraljica Elizabete i Marije 1386. godine kod Gorjana u Slavoniji te njihovo zatočništvo pod paskom vranskoga priora Ivana Paližne bilo je tema izlaganja Hrvvoja Gračanina, dok su drugi izlagači obrađivali ulogu Novigrada u različitim povijesnim epohama, ali i ostatke oružja, topovske kugle, toponime, odjeke u Šenojnoj Kletvi itd. U sklopu znanstvenoga skupa, a uz 800. obljetnicu Novigrada, predstavljena je i prigodna poštanska marka Duje Šegvića.

Dr. sc. **BRUNA PETANI**, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu, 2. listopada 2020. u Muzeju antičkoga stakla održala predavanje ***Plemenita periska: jučer, danas, izazovi***

Ima li spasa za plemenitu perisku (*Pinna nobilis*) u Jadranskom moru

Upravo kada se populacija plemenitih periski zbog zaštitnih mjera počela obnavljati, došlo je do katastrofe. Sve je počelo 2016. na krajnjoj zapadnoj obali Mediterana, kod Balearskih otoka, gdje su zabilježena masovna uginuća. Utvrđena je smrtnost do 100 posto, i to jedino kod ove vrste. Znanstvenici su otkrili uzročnika - na više od 90 posto uginulih istodobno su bili prisutni parazit ***Haplosporidium pinnae*** i bakterija iz roda ***Mycobacterium***. U 2017. smrtnost se proširila na Italiju, Francusku, Grčku, Cipar i sjevernu Afriku, da bi 2019., nažalost, došla i do Jadrana

ma li spasa za plemenitu perisku (*Pinna nobilis*) u Jadranskom moru? - tim pitanjem već se neko vrijeme bavi tim stručnjaka s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru: doc. dr. sc. Ivan Župan, doc. dr. sc. Tomislav Šarić, izv. prof. dr. sc. Bosiljka Mustać, izv. prof. dr. sc. Zoran Šikić i dr. sc. Bruna Petani, koja je 2. listopada 2020. u Muzeju antičkoga stakla održala predavanje *Plemenita periska: jučer, danas, izazovi*, uz otvaranje izložbe mlade zadarske umjetnice Zvonimire Karavida.

Kritična situacija

Periska je endem i najveći školjkaš Sredozemnog mora, koji može narasti do jednoga metra. Na mjestima s osekom može čak i izviriti izvan mora, a živi do dubine od 60 metara. S obzirom na to da živi dugo, do 45 godina, ima usporenu obnovu populacije, što je problem u kritičnim situacijama poput ove u kojoj se našla.

„Osim što filtrira veliku količinu vode i time pridonosi čistoci i bistrini mora, na nju se često hvataju ostali organizmi pa povećava bioraznolikost u svojoj okolini. Na jednoj od njih pronađeno je čak 45 različitih vrsta“, objasnila je dr. sc. Petani.

U prošlosti je prolazila kroz različite izazove zbog izlova, zagađenja, oštećenja livada morskih cvjetnica nautičkim sidrima te je bila zaštićena međunarodnim konvencijama kao kritično ugrožena vrsta. Upravo kada se populacija zbog zaštitnih mjera počela obnavljati, došlo je do katastrofe. Sve je počelo 2016. godine na krajnjoj zapadnoj obali Mediterana, kod Balearskih otoka, gdje su zabilježena masovna uginuća. Utvrđena je smrtnost do 100 posto, i to jedino kod ove vrste.

Bolest se ne može liječiti, a usporava se kada se temperatura mora spusti ispod 13 stupnjeva. Procjenjuje se da je u Sredozemlju izumrlo više od 90 posto populacije - u Španjolskoj su ostale dvije male udaljene populacije, dok je u Italiji primijećena mlađ, kao i na Telašćici. Upravo se za tu „slamku nade“ hvataju hrvatski znanstvenici

Znanstvenici su otkrili uzročnika - na više od 90 posto uginulih istodobno su bili prisutni parazit *Haplosporidium pinnae* i bakterija iz roda *Mycobacterium*. U 2017. godini smrtnost se proširila na Italiju, Francusku, Grčku, Cipar i sjevernu Afriku. Na kraju je 2019., nažalost, doš-

la i do Jadrana, najprije na vanjskim otocima, a zatim i uvalama u blizini kopna, što se poklapa sa smjerom morskih struja. Do kraja srpnja ove godine bolest je stigla do Istre.

Za razliku od situacija u kojima umiru pojedine dobne kategorije neke vrste, ovdje imamo

masovnu smrtnost, umiranje jedinki svih dobnih kategorija, odnosno izumiranje vrste. Nadali smo se da će u Podvelebitskom kanalu i uz ušća rijeka biti bolje, ali je, nažalost, i tamo zabilježen pomor.

Tračak nade

Da s periskama nešto nije u redu, moglo se prosuditi dok su još bile žive, prema sporij reakciji plašta na vanjski podražaj. Znanstvenici su kao daljnje simptome detektirali gubitak mase, specifične tvorbe u unutrašnjosti te mijenjanje boje i konzistencije probavne žlijezde. Najprije su uginule najveće jedinke, zatim manje. Bolest se ne može liječiti, a usporava se kada se temperatura mora spusti ispod 13 stupnjeva.

Procjenjuje se da je u Sredozemlju izumrlo više od 90 posto populacije - u Španjolskoj su ostale dvije male udaljene populacije, dok je u Italiji primijećena mlađ, kao i na Telašćici. Upravo se za tu „slamku nade“ hvataju hrvatski znanstvenici.

„Tražilo se različita rješenja - jedinke se prebacivalo u drugi okoliš, ali bi uginule, pa je jedino rješenje staviti ih u akvarije poput onoga u Puli, koji će s jedinki bez patogena pokušati prikupiti gamete i ostaviti ih za neke bolje dane. Mi smo na Telašćici postavili kolektore za prikupljanje mlađi, uskoro ćemo provjeriti je li se nešto prikupilo i može li se nešto napraviti na repopulaciji“, rekla je dr. sc. Petani te zaključila: „Do tada možemo zaštititi cjelokupna staništa - od čovjeka, predatora i onečišćenja, podizati svijest o potrebi zaštite periski i nadati se da će nekako, uz pomoć ljudi, pobijediti najveću prijetnju s kojom su se suočile u svojem dugom postojanju na Zemlji.“

IZV. PROF. DR. SC. **TATJANA ŠIMURINA**, PRIM. DR. MED., ODJEL ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE, SUAUTORICA UDŽBENIKA **OPĆA KLINIČKA ANESTEZIOLOGIJA I REANIMATOLOGIJA**

Veliki interes za ovu knjigu ne čudi jer je riječ o prvom udžbeniku za studente sestrinstva, ali i drugom sveučilišnom udžbeniku iz anestezije

Sveučilište u Zadru objavilo je knjigu odnosno udžbenik *Opća klinička anestezijologija i reanimatologija*, koji su uredili izv. prof. dr. sc. Tatjana Šimurina, prim. dr. med., profesorica na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru i Medicinskom fakultetu Sveučilišta „Josip Juraj Strossmayer“ u Osijeku, i Boris Mraović, profesor sa Sveučilišta Missouri (Columbia, USA), u suradnji s 26 suradnika iz cijele Hrvatske. Prvo izdanje knjige gotovo u cijelosti je rasprodano, a traže je mladi liječnici iz zdravstvenih ustanova cijele Hrvatske te liječnici na specijalističkom usavršavanju. Veliki interes za ovu knjigu ne čudi jer je riječ o prvom udžbeniku za studente sestrinstva, ali i drugom sveučilišnom udžbeniku iz anestezije. Tiskanje ove stručne knjige bio je pun pogodak.

Kako je i zašto nastala knjiga odnosno udžbenik *Opća klinička anestezijologija i reanimatologija*?

U današnje vrijeme svjedoci smo brzog razvoja različitih medicinskih specijalnosti, među kojima se posebno ističe razvoj anestezijologije kao perioperacijske medicine. Nedavno smo, točnije 16. listopada, proslavili Svjetski dan anestezije, prisjećajući se prvog uspješno izvedenog kirurškog zahvata u općoj anesteziji eterom prije 174 godine u Bostonu. Taj povijesno važan

događaj označio je prekretnicu u razvoju moderne medicine, napose kirurgije. Prva bezbolna operacija u eterskoj narkozi u jugoistočnom dijelu Europe uslijedila je samo pet mjeseci poslije, 13. ožujka 1847. godine u Zadru, čime je označen početak hrvatske anestezijologije.

Sveučilišni studij sestrinstva u Zadru u sklopu kojeg se održava nastava iz anestezijologije i reanimacije proistekao je iz zdravih temelja duge tradicije zdravstva i sveučilišne tradicije. Tome u prilog govore povijesni podaci o osnivanju Vojne bolnice davne 1515. godine i prve Civilne bolnice 1804. godine. Pokrajinska bolnica, poslije preimenovana u Opću bolnicu Zadar, osnovana je 1887. godine, a danas je nastavna baza Sveučilišta „J. J. Strossmayer“ u Osijeku i Sveučilišta u Zadru. Tradicija zadrskog sveučilišta seže od 1396. godine, što ga titulira kao najstarije hrvatsko sveučilište. Između 1806. i 1811. godine u Zadru je djelovala medicinsko-kirurška škola s petogodišnjim studijem medicine koja je imala pravo dodjeljivanja akademskih naslova, stoga je predstavljala prvi medicinski fakultet u jugoistočnom dijelu Europe.

Ispočetka su anesteziju vodili kirurzi i priučeni anestezijološki tehničari, što je s današnjeg aspekta potpuno nezamislivo. Složenost anestezijoloških postupaka i rastuća potreba za invazivnim kirurškim zahvatima i dijagnostičko-terapijskim pro-

cedurama kod sve većeg broja bolesnika sa specifičnim često kompleksnim zahtjevima, podrazumijeva obrazovane i osposobljene anestezijološke timove spremne za cjeloživotno učenje.

Kolegij anestezijologija, reanimatologija i intenzivna medicina osposobljava studente zdravstvenih studija za izvođenje kardiopulmonalnog oživljavanja, rad u ambulanti za predoperacijsku pripremu, rad u anestezijском timu u operacijskoj dvorani i sobama za oporavak nakon anestezije, liječenje boli te rad u jedinicama intenzivne medicine. Recenzirani nastavni materijali dostupni na mrežnim stranicama Odjela za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru bili su pri tome dragocjena pomoć, no nisu bili dostatni. Studenti su iz godine u godinu pokazivali sve veće zanimanje za anestezijologiju i reanimaciju, tako da je s vremenom sazrela potreba za izradom udžbenika iz tog područja, pri čemu je izazov bio tim veći jer je takav udžbenik nedostajao u našem visokoobrazovnom sustavu. Zahvalnost za objavljivanje knjige *Opća klinička anestezijologija i reanimatologija* dugujemo velikoj tradiciji nastavne i izdavačke djelatnosti Sveučilišta u Zadru, a objavljivanje je financijski potpomoglo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

Kome je namijenjen udžbenik?

Ciljna skupina obuhvaća studente zdravstvenih studija i općenito sve zdravstvene djelatnike usmjerene na anestezijologiju i reanimatologiju. Sadržajno i didaktički knjiga je u prvom redu prilagođena potrebama edukacije studenata (pred)diplomskog studija sestrinstva. Udžbenik posjeduje širu znanstvenu i stručnu vrijednost te je kao takav pobudio i zanimanje studenata medicine i liječnika tijekom specijalističkog usavršavanja koji se upoznaju s osnovnim načelima anestezijologije i reanimatologije. Oni u knjizi mogu pronaći informacije koje su im potrebne, kao i stručne savjete, te mogu unaprijediti profesionalni pristup pri pripremi za anesteziju, vođenju anestezije i praćenju bolesnika tijekom oporavka nakon anestezije, a tako im se omogućava stjecanje početnih profesionalnih kompetencija. Udžbenik donosi najnovije kliničke algoritme i rezultate značajnih znanstvenih studija te na jednome mjestu objedinjuje najnovija znanstveno utemeljena saznanja i praktične spoznaje potrebne pri skrbi o kirurškom te životno ugroženom bolesniku. Nizom ilustracija omogućeno je upoznavanje s priborom, opremom, uređajima za praćenje vitalnih znakova i anestezijским strojevima koji se pritom koriste. Nadalje, knjiga obuhvaća tematiku koja se odnosi na palijativnu skrb bolesnika, postupke kod politraume i anafilaksije uz najnovije

Na ovom projektu okupili smo ukupno dvadeset i osam najistaknutijih specijalista i užih specijalista iz anestezijologije, reanimatologije, intenzivne medicine i srodnih specijalnosti. Autori poglavlja svi su redom uvaženi stručnjaci prepoznatljivi po svojim radnim postignućima i dosadašnjim znanstvenim publikacijama, iskusni mentori i zapaženi autori stručnih knjiga, koji ujedno sudjeluju u sveučilišnoj nastavi na medicinskim fakultetima u Hrvatskoj i inozemstvu. Pojedini autori odabrali su i obradili teme u skladu s vlastitim sklonostima u struci i iskustvu u svom kliničkom i nastavnom radu

Studenti su iz godine u godinu pokazivali sve veće zanimanje za anesteziologiju i reanimaciju, tako da je s vremenom sazrela potreba za izradom udžbenika iz tog područja, pri čemu je izazov bio tim veći jer je takav udžbenik nedostajao u našem visokoobrazovnom sustavu. Zahvalnost za objavljivanje knjige Opća klinička anesteziologija i reanimatologija dugujemo velikoj tradiciji nastavne i izdavačke djelatnosti Sveučilišta u Zadru, a objavljivanje je financijski potpomoglo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

postupnike za kardiopulmonalno oživljavanje zorno popraćene nizom slikovnih prikaza te postupke kod dokazivanja moždane smrti.

Tko je sve sudjelovao u izradi udžbenika?

Uz mene, urednik udžbenika je prof. dr. sc. Boris Mraović, ugledni anesteziolog sa Sveučilišta Missouri, Columbia, iz SAD-a s kojim uspješno održavam višegodišnju znanstvenu suradnju. On je bio specijalist anesteziologije i reanimacije u Šibeniku prije nego što je prije 20-ak godina otišao u SAD. Ponosan je na svoje hrvatsko porijeklo i

voli promicati Hrvatsku u SAD a i u svijetu, a isto tako i pomoći našim liječnicima na usavršavanju. Tako je i počela moja suradnja s njim. S oduševljenjem je prihvatio rad na udžbeniku koji sam mu predložila. Naime, kad smo početkom devedesetih bili na specijalizaciji, nije postojala nijedna anesteziološka knjiga na hrvatskom jeziku pa smo se prisjetili kako smo učili iz američkih i engleskih anestezioloških udžbenika u zatišju između granatiranja. Kako kod nas nije bilo moguće kupiti te udžbenike, svi smo bili sretni kad bi netko nabavio knjigu iz inozemstva. Onda bismo ih fotokopira-

li da bismo mogli učiti za specijalistički ispit i da bismo brzo stekli znanje kako bismo mogli što bolje pomoći ranjenim braniteljima i civilima. Veoma nam je drago što u sadašnje vrijeme možeš s nekoliko pritisaka računanim mišem imati dostupnu stručnu literaturu, kao i ovaj udžbenik.

Na ovom projektu okupili smo ukupno dvadeset i osam najistaknutijih specijalista i užih specijalista iz anesteziologije, reanimatologije, intenzivne medicine i srodnih specijalnosti. Autori poglavlja svi su redom uvaženi stručnjaci prepoznatljivi po svojim radnim postignućima

ma i dosadašnjim znanstvenim publikacijama, iskusni mentori i zapaženi autori stručnih knjiga, koji ujedno sudjeluju u sveučilišnoj nastavi na medicinskim fakultetima u Hrvatskoj i inozemstvu. Pojedini autori odabrali su i obradili teme u skladu s vlastitim sklonostima u struci i iskustvu u svom kliničkom i nastavnom radu.

Osjeća se nedostatak takve stručne literature kod nas. Zašto?

Nedostatak stručne literature na hrvatskom jeziku za nastavu studenata sestinstva iz anesteziologije i reanimacije svakako je prisutan. Anesteziološki tehničari (sestre) do sada nisu imali sveučilišni udžbenik koji bi na jednome mjestu objedinio gotovo cjelokupnu problematiku koja se odnosi na anesteziologiju i reanimaciju a pomoću kojeg bi se što bolje pripremili za sve zahtjevniju ulogu u procjeni i pripremi bolesnika za opću i regionalnu anesteziju, praćenje bolesnika tijekom i nakon kirurškog zahvata, procjeni znakova životne ugroženosti i zadacima koji slijede u timskom radu pri zbrinjavanju i skrbi za kritično oboljelog ili naglo stradalog bolesnika. Knjigu, osim studenata sestinstva, uvelike kupuju i liječnici na specijalističkom usavršavanju, što pokazuje da postoji potreba za ovakvim udžbenikom koji je napisan jednostavnim jezikom na pristupačan način. U posljednje vrijeme stvari su se pokrenule nabolje jer je tiskano nekoliko sveučilišnih priručnika i skripti iz anesteziologije i reanimacije koje su korisno nastavno štivo i pridonose popularizaciji anesteziološke struke, što je osobito važno tijekom ranog profesionalnog usmjerenja mladih zdravstvenih kadrova prema ovoj struci, jednoj od najzahtjevnijih i najvažnijih u medicini.

Je li razlog tome sve naprednija tehnologija i nove spoznaje, ali i naporan rad tijekom godina studiranja, specijalizacije i cjeloživotnog učenja?

Bez napretka i primjene suvremene tehnologije te stalnog nadograđivanja znanja uz praktičnu primjenu novih spoznaja, nema moderne anestezije. Primjena novijih anestetika poboljšanih svojstava, sofisticiranih uređaja i pomagala te mo-

dernih strojeva za anesteziju jamči mirnu i sigurnu anesteziju. Danas se u medijima, osobito u vezi s upalom pluća uzrokovanom virusom COVID-19, često spominju ventilatori koje popularno zovemo respiratorima. Respiratori su kompjutorizirani strojevi s mikroprocesorskim upravljanjem koji služe za mehaničku ventilaciju bolesnika koji zbog zatajenja dišne funkcije bilo plućnog ili nekog drugog uzroka ne mogu dostatno samostalno disati. Iskustvo u primjeni različitih oblika mehaničke ventilacije i spremnost anesteziološkog tima za proširenje znanja u radu s ventilatorima najnovije generacije pokazalo se ključnim za uspjeh respiracijske terapije i zdravstvene skrbi kod te specifične grupe bolesnika. Anesteziolog mora budno pratiti tempo suvremenog napretka primjenjujući optimalne metode rada prilagođene potrebama pojedinog bolesnika, a koje uključuju moderne anestetike i suvremenu opremu i pomagala. Budući napredak anesteziologije u velikoj mjeri određen je rezultatima bazičnih i kliničkih istraživanja u kojima anesteziolozi neposredno sudjeluju. Uz klinički rad, edukacija liječnika i anestezijskih tehničara jedna je od primarnih zadataka anesteziologa. Prenošenje znanja i vještina na mlađe generacije zdravstvenih djelatnika jamči opstojnost i razvoj anesteziologije kao pokretača razvoja mnogih drugih medicinskih specijalnosti.

Pri odabiru medicine kao životnog poziva svaki se zdravstveni djelatnik svjesno opredijelio za vlastito odricanje i brigu za tuđe zdravlje stavio ispred osobnih potreba. Nadalje, odabirom anesteziologije kao poziva unaprijed se odredio za naporan rad s najzahtjevnijim bolesnicima i donošenje ključnih odluka u stresnim situacijama. Bez obzira na to koliko napora iziskivao takav angažman, to nipošto ne smije biti razlog za odustajanje, nego naprotiv, poticaj za podučavanje i prenošenje znanja mlađim generacijama, što pridonosi stvaranju i očuvanju poticajne radne klime, komunikacije na profesionalnoj razini i dobre suradnje.

Je li, kad govorimo o anesteziologiji i reanimatologiji, riječ o multidisciplinarnim specijalnostima?

Izv. prof. dr. sc. Tatjana Šimurina, prim. dr. med., rođena je 1961. u Zadru i radi u Općoj bolnici Zadar i na Sveučilištu u Zadru. Studij medicine završila je 1998. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Poslijediplomski studij za znanstveno usavršavanje Biomedicina i zdravstvo pohađala je u Zagrebu, a Poslijediplomski znanstveni studij Temeljne i kliničke medicinske znanosti na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Magistrirala je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1996. radom *Kvantitativna analiza nuklearnih organizatora u stanicama karcinoma dojke te nekih promjena u pazušnim limfnim čvorovima*. Godine 1997. položila je specijalistički ispit iz anesteziologije i reanimacije, a 2011. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu obranila doktorsku disertaciju *Model predviđanja povraćanja nakon opće anestezije pri laparoskopskim ginekološkim zahvatima*.

Od 2008. predsjednica je Etičkog povjerenstva Opće bolnice Zadar. Ima priznat status specijalista iz uže specijalnosti intenzivne medicine te znanstveno-nastavno zvanje i radno mjesto izvanrednog profesora u kumulativnom radnom odnosu 20% iz znanstvenog područja biomedicine i zdravstva, znanstvenog polja kliničke medicinske znanosti, znanstvene grane anesteziologija i reanimatologija, na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru.

Osmislila je nastavne planove, nositelj je i predaje sljedeće predmete na diplomskom studiju sestrištva Sveučilišta u Zadru: Etika u znanstvenim istraživanjima (razlikovni modul sveučilišnog studija), Etika u zdravstvenim istraživanjima i praksi (temeljni predmet 1. godine), Hitna stanja (izborni predmet 1. godine), Istraživanja i metode istraživanja (temeljni predmet 2. godine). Radila je na Strateškom programu znanstvenih istraživanja u području biomedicine i zdravstva za razdoblje od 2018. do 2023.

Upravo tako. Anesteziolog i anestezijski tehničar jedinstven su anesteziološki tim sa zadacima koji se odnose na preoperacijsku skrb, vođenje anestezije, poslijeoperacijsku skrb, sedaciju i analgeziju kod različitih kirurških, opstetrijjskih te dijagnostičko-terapijskih procedura, oživljavanje životno ugroženih bolesnika, liječenje akutne i kronične boli te karcinomske boli, pri čemu veliku ulogu ima razvoj regionalne anestezije i analgezije. Sposobnosti, vještine i znanja koja je anesteziolog stjecao radom u perioperacijskoj medicini bile su kamen temeljac za razvoj uže specijalnosti intenzivne medicine i liječenja boli, a djelokrug rada anesteziologa proširuje se i na palijativnu medicinu. Anesteziolog tijekom specijalističke edukacije stječe potrebne kompetencije za vođenje anestezije u kirurškim užim specijalnostima te je, ako je opseg poslova i broj bolesnika velik, moguće formiranje specijaliziranih anestezioloških timova u određenim kirurškim specijalnostima.

Važne zadatke također obuhvaćaju nadzor i evaluaciju rada liječnika, medicinskih tehničara i medicinskih sestara na usavršavanju te podučavanje studenata zdravstvenih studija i medicine,

zdravstvenog i nezdravstvenog osoblja koje je uključeno u anesteziološki rad. Anesteziolozi danas zauzimaju vodeću ulogu u nastojanju poboljšanja bolesnikove sigurnosti i kvalitete u medicini te preuzimaju organizacijske dužnosti na svim razinama upravljačkih struktura u zdravstvu. Anesteziologija, reanimatologija i intenzivna medicina multidisciplinarnu su medicinske specijalnosti koje svojim nezaustavljivim razvojem podupiru razvoj ostalih medicinskih specijalnosti u zajedničkom nastojanju postizanja kvalitetne zdravstvene skrbi, veće sigurnosti i boljeg zadovoljstva bolesnika. Kao što smo već rekli, istraživanje i edukacija u anesteziologiji od osobite su važnosti za razvoj struke.

Anesteziolozi su, na žalost, sve traženiji. Je li razlog tome aktualna pandemija?

Pandemija korona virusa stavila je pred nas izazov rada u posebno otežavajućim okolnostima, kako u organizacijskom tako u svakom drugom pogledu. S pandemijom je došao do izražaja kronični problem nedostatka anesteziologa, s kojim se nosimo iscrpljujućim prekomjernim radom, izvan svih normi. Od ukupnog broja li-

ječnika specijalista koji su posljednjih godina napustili hrvatski zdravstveni sustav prednjače anesteziolozi, ali i anestezijski tehničari (sestre). To da je riječ o posebno zahtjevnoj struci, najbolje se može ilustrirati činjenicom da se u mnogim državama svijeta osjeća nedostatak anesteziologa te da su premije za osiguranje od profesionalne pogreške koje uplaćuju anesteziolozi u brojnim razvijenim zemljama među najvišima. To se neće tako lako promijeniti nabolje ako se ne promijeni zdravstvena politika napredovanja u zdravstvenom sustavu prema jasno definiranim kriterijima stručnosti, evaluacijom kvalitete i opsega rada svakog pojedinog djelatnika i ako se edukacija i dalje bude smatrala troškom poslovanja umjesto ulaganjem u znanje, a time u budućnost. Uprave bolnica trebale bi umjesto liječnika i sestara nekvalificiranih za vođenje poslovanja bolničkih sustava dok istodobno vlada manjak radnika uz bolesničku postelju, uključiti za to školovane stručnjake. Vjerojatno bi to pomoglo smanjenju „odljeva“ nekih liječnika i sestara u politiku i vratilo ih tamo gdje pripadaju, u struku koju su izabrali jer su je željeli. Vjerujem da će se uskoro temeljito poraditi na tom pitanju jer tek tako se svi skupa možemo nadati boljitku zdravstvenog sustava. Optimistična sam po tom pitanju jer ne vidim drugi izlaz.

Spominjali ste respiratore. Imaju li naše bolnice, pa i zadarska, dovoljno osposobljenih ljudi za rukovanje respiratorima?

Pri odabiru medicine kao životnog poziva svaki se zdravstveni djelatnik svjesno opredijelio za vlastito odricanje i brigu za tuđe zdravlje stavio ispred osobnih potreba. Nadalje, odabirom anesteziologije kao poziva unaprijed se odredio za naporan rad s najzahtjevnijim bolesnicima i donošenje ključnih odluka u stresnim situacijama

Dovoljan broj stručnjaka koji suvereno vladaju respiracijskom terapijom, nažalost, nemamo jer su sadašnje potrebe izvanredno velike i povećavaju se promptno iz dana u dan. U zadarskoj bolnici otprije postoji potreba da se specijalisti drugih specijalnosti, primjerice, specijalista za unutarnje bolesti, u prvom redu za plućne bolesti, uključe u respiracijsku terapiju plućnih bolesnika pomoću invazivne i neinvazivne ventilacije. Profesor Mraović pokazao mi je, dok sam bila kod njega na usavršavanju, kako su u Americi jedinice intenzivnog liječenja uže specijalizirane te u njima pretežno rade odgovarajući specijalisti a ne samo anesteziolozi kao kod nas. Drago mi je što je Ministarstvo pokrenulo to pitanje i poradilo na njegovu rješavanju. Zbog manjka osoblja broj postelja za bolesnike na intenzivnom liječenju i intenzivnoj skrbi je prepolovljen te nije dostatan za potrebe cijele zadarske županije. Stanje je alarmantno pogotovo kad se uzme u obzir da se u sklopu intenzivnog liječenja obavljaju, kada je to potrebno, složeni postupci liječenja, primjerice, postupci zamjenske bubrežne terapije koji nalažu dodatan angažman ionako već poprilično iscrpljenih zdravstvenih djelatnika. Teško je održavati kvalitetu rada u uvjetima organizacijskih teškoća.

Jesu li respiratori koje naš sustav ima dovoljno dobri?

Ministarstvo zdravstva počinulo se da naše bolnice imaju za sada dostatan broj ventilatora. Sve su to moderni, izrazito sofisticirani uređaji, najbolji mogući koji trenutačno postoje s mogućnošću prilagodbe individualnim respiracijskim potrebama svakog bolesnika pa i bolesnicima s COVID-19 pneumonijom.

Kako ste vi angažirani u vezi s borbom protiv pandemije, odnosno u smislu skrbi za zaražene koji se liječe u Općoj bolnici u Zadru?

Mi anesteziolozi u ovim se vremenima nalazimo na prvoj crti bojišnice u obrani protiv zaraze i naše znanje iz respiracijske terapije je dragocjeno. Kad nema drukčijeg izlaza i potreba za mehaničkom ventilacijom postane neizbježna, dolaze do izražaja znanje, promišljanje, požrtvornost i iskustvo aneste-

ziologa. Anesteziolozi, anesteziološki tehničari i medicinske sestre u jedinici intenzivne medicine u potpunosti su neposredno angažirani oko bolesnika koji potpuno ovise o njihovim vještinama i znanju. Nama zdravstvenim djelatnicima naporno je raditi u zaštitim odjelima u kojima se ne možemo normalno kretati ni disati, a pokatkad niti normalno vidjeti ako dođe do zamagljivanja naočala. Uz to, prisutan je i psihički stres jer mnogi su otrgnuti iz vlastitih obitelji zbog samoizolacije i prekovremenog rada. Široj javnosti često nije poznata predanost i borba koju mi vodimo za neposredni spas njihovih života jer tek se u izuzetno teškim situacijama poput ove današnje ili za vrijeme ugroze zbog prirodnih katastrofa ili ratnih zbivanja pobudi opća svijest o važnosti uloge koju anesteziolog ima pri skrbi o zdravlju i životu ljudi. Tijekom Domovinskog rata javnost je znala prepoznati tko u zdravstvenom sustavu najviše spašava ljudske živote. Slično se događa i ovih dana za vrijeme širenja zaraze COVID-19. Sve to radimo iz požrtvornosti bez ikakvih nagrada jer za svu žrtvu nama je najveća nagrada ako uspijemo spasiti nečiji život. Odrađujemo svoje zadatke mirno, onako kako treba, a sve sa željom da nam hrvatska javnost oda priznanje i zahvalnost svojim ponašanjem u skladu s trenutnim epidemiološkim mjerama.

Kakvo je stanje u Zadarskoj županiji kad je riječ o zarazi koronavirusom?

Bolest se zahuktava, ali prema današnjem broju novooboljelih, stanje je još podnošljivo. Širenje zaraze izrazito ovisi o poštivanju preporučenih epidemioloških mjera. Svaki se put poput kakvog plimnog vala osjeti kad se dogodi opuštanje i zanemare mjere socijalnog razmaka i higijenske mjere. Dolaskom hladnijih dana dolazi do okupljanja u zatvorenim prostorijama, suprotno preporukama o provjetranju prostorija i ograničavanju druženja u skupinama. U našem poslu često se pristupa oživljavanju ili hitnim kirurškim intervencijama pri kojima se stvara aerosol prije nego što stigne rezultat testa na COVID-19. Neki kolege koji su preboljeli COVID-19, iako nisu spadali u visoko rizičnu skupinu, opisuju vrlo neugodna iskustva, a i pi-

tanje je stvara li preboljela bolest trajni imunitet. Nadamo se da će cjepivo uskoro biti dostupno i da će ga javnost prihvatiti.

Traženi ste kao stručnjakinja, pozivaju vas na brojne međunarodne konferencije. U današnjim uvjetima zbog pandemije za potrebe tih konferencija snimate svoj govor pa ga šaljete. Na kojim konferencijama ili simpozijima ste sudjelovali ili ćete sudjelovati do kraja godine i u skoro vrijeme?

Bila sam vrlo ponosna kada sam dobila poziv da u svojstvu predsjedavajućeg člana organizacijskog odbora i pozvanog predavača sudjelujem na posljednjem kongresu Svjetske federacije anestezioloških društava WFSA u Hong Kongu jer je prvi put pozvan netko iz Hrvatske. Taj najveći i najvažniji svjetski anesteziološki kongres često nazivaju „anesteziološka olimpijada“ s obzirom na to da se održava u godini Olimpijskih igara. Tada sam bila uvjerenja da se takva čast i prilika da predstavim hrvatsku anesteziju koja ima prepoznatljivu tradiciju i rezultate ne može brzo ponoviti, no uslijedio je ponovni poziv. U međuvremenu je svjetski kongres planiran za ovu godinu zbog drugog vala pandemije odgođen te će se održati u rujnu iduće godine u Pragu. Prošle godine sam kao članica znanstvenog povjerenstva Europskog društva za anesteziologiju ESAIC predsjedavala više puta i održala predavanje na Europskom anesteziološkom kongresu u Beču. Ove godine ću također dati doprinos kao predsjedavajuća na kongresu i predavač, ali u kontekstu novonastalih okolnosti kongres će se održati u virtualnom obliku. Također sam u organizacijskom odboru i predavač na 9. hrvatsko-europsko-američkoj anesteziološkoj konferenciji koja bi se trebala održati mrežnim putem u prosincu ove godine, a radove s tog skupa recenzirali smo i objavili u Liječničkom vjesniku, časopisu Hrvatskog liječničkog zbora. Takve konferencije izvršna su prigoda za prikazivanje prvih rezultata istraživanja. U maloj i na žalost često nepoticajnoj sredini kakva je naša, unatoč brojnim preprekama, ipak se može držati korak i ići naprijed onako kako je to polazilo za rukom našim prethodnicima od kojih baštinitimo mnoge vrijednosti koje smo dužni

čuvati. Ovih dana planiramo na europski anesteziološki kongres poslati sažetak s istraživanjem na temu disertacije u izradi kolegice kojoj sam studijski savjetnik, što me posebno raduje. Kada se iskustvo suradnje u svakodnevnoj kliničkoj praksi nadograđuje suradnjom u znanstvenom timu u ozačaju međusobnog uvažavanja i poticaja, uspjeh ne može izostati. Znam se prisjetiti svojih početnih koraka i dragocjene pomoći svojih mentora prim. dr. Josipa Dujelle, našeg vrhunskog patologa u mirovini, velikog zaljubljenika u znanost koji mi je pomagao pri izradi magistarske radnje, i prof. dr. sc. Zdenka Soničkog sa ŠNZ-a „Andrija Štampar“ pri izradi disertacije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Što predajete studentima na Sveučilištu na Odjelu za zdravstvene studije u Zadru, a što na Medicinskom fakultetu u Osijeku?

U znanstveno-nastavnom zvanju izvanrednog profesora predajem na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini na Sveučilištu u Zadru i Sveučilištu „Josip Juraj Strossmayer“ u Osijeku.

Na Odjelu za zdravstvene studije gdje radim u kumulaciji 20%, nositelj sam i predavač na kolegiju prve godine preddiplomskog studija Prva pomoć i treće godine studija Anesteziologija, reanimatologija i intenzivna medicina. Na diplomskoj razini nositelj sam i predavač na kolegijima Hitna stanja, Paliativna zdravstvena njega, Paliativna skrb, Etika u zdravstvenim istraživanjima i praksi, Istraživanja i metode istraživanja.

Na Medicinskom fakultetu u Osijeku, gdje sam u naslovnom zvanju, predajem na Poslijediplomskom specijalističkom studiju iz Anesteziologije, reanimatologije i intenzivne medicine, PDSSARIM gdje sam predavač i voditelj kolegija Anestezija u kirurgiji glave i vrata i predavač na kolegiju Anestezija i intenzivno liječenje u neurokirurgiji i neurotraumatologiji.

Studijski sam savjetnik na doktorskom studiju i mentor brojnih završnih i specijalističkih završnih radnji te mentor disertacije u izradi. Obveza je mnogo, ali mogu se pohvaliti dobrom suradnjom s timom mladih kolega i suradnika čiji me entuzijazam oduševljava te iznova pokreće.

PROF. DR. SC. **BORIS MRAOVIĆ**, SVEUČILIŠTE MISSOURI - COLOMBIA, DIREKTOR KLINIČKIH ISTRAŽIVANJA ODJELA ZA ANESTEZIJU I PERIOPERATIVNU MEDICINU (DEPARTMENT OF ANESTHESIOLOGY AND PERIOPERATIVE MEDICINE), SUUREDNIK UDŽBENIKA *OPĆA KLINIČKA ANESTEZIOLOGIJA I REANIMATOLOGIJA*

Izdavanje knjige o anesteziji na hrvatskome za naše studente i specijalizante bio mi je jedan od ciljeva još otkad sam završio specijalizaciju

Prof. dr. sc. Mraović trenutačno je glavni istraživač u sedam projekata koji su u fazi prikupljanja podataka, u nekoliko projekata u razvoju te autor još nekoliko radova koji su poslani urednicima anestezioloških časopisa. S dr. sc. Šimurinom radi i na nastavku studije o uporabi dušičnog oksidula na kraju anestezije

Prof. dr. sc. Boris Mraović, profesor na Sveučilištu Missouri - Columbia, direktor kliničkih istraživanja Odjela za anesteziju i perioperativnu medicinu (Department of Anesthesiology and Perioperative Medicine), jedan je od urednika udžbenika o anesteziji *Opća klinička anesteziologija i reanimatologija*.

Zašto ste se angažirali na uređivanju udžbenika *Opća klinička anesteziologija i reanimatologija* koji je objavilo Sveučilište u Zadru, koji su motivi?

Angažirao sam se na prijedlog dr. sc. Tanje Šimurine, a njezin me poziv doista oduševio.

Naime, kad sam početkom devedesetih bio na specijalizaciji, nije postojala nijedna anesteziološka knjiga na hrvatskome jeziku pa smo, u zatišju između granatiranja, učili iz američkih i engleskih anestezioloških udžbenika. Kako se nije moglo ni kupiti te udžbenike, svi smo bili sretni kad bi netko nabavio knjigu iz inozemstva i onda bismo je fotokopirali da bismo mogli učiti za specijalističke rotacije i specijalistički ispit.

Stoga mi je izdavanje knjige o anesteziji na hrvatskome za naše studente i specijalizante bio jedan od ciljeva još otkad sam završio specijalizaciju. Sad kad smo dr. Šimurina i ja skupili dosta znanja i iskustva, sazrelo je vrijeme da se knjigu uredi.

Gdje ste studirali?

Medicinu sam izabrao jer je nakon dvije godine u šibenskoj gimnaziji, koja je tada slovila kao jedna od boljih u Hrvatskoj, trebalo odabrati daljnji obrazovni smjer, nastupila je reforma školstva. Tako sam upisao laboratorijski smjer jer sam bio dobar u matematici, kemiji i fizici. Iz mog razreda od 35 učenika gotovo je nas 30 otišlo na medicinu. Ja sam medicinu studirao u Rijeci, a taj sam grad slučajno odabrao jer mi je najbolji prijatelj tada rekao - idemo u Rijeku, a ne u Zagreb. Bio sam među prvih pet na prijemnom ispitu, a iako sam kampanjski učio, ispiti su mi išli lako pa sam studij završio u redovitom roku, što tada i nije bilo uobičajeno.

Kako ste i zašto otišli u SAD?

Otići u SAD oduvijek mi je bio san, a isto tako, želio sam se baviti znanstvenim radom i postati profesor na sveučilištu. SAD je epicentar najsuvremenije svjetske medicine i znanstvenih istraživanja, a i mogućnosti napredovanja su najveće na svijetu. Kao mladi liječnik u Hrvatskoj, kakva je situacija bila kod nas krajem 80-ih i u 90-ima, nisam mislio da ću ikad otići u SAD, čak ni kao običan turist, a kamoli raditi tamo. U SAD sam prvi put otišao 1998. zahvaljujući stipendiji za usavršavanje u klinici Cleveland, jednoj od najboljih klinika u SAD-u. Nakon što sam još kao specijalizant anestezije objavio znanstveni rad, poslao sam pismo u Ameriku na-

šem anesteziologu prof. dr. sc. Juri Sprungu koji mi je pomogao da dobijem stipendiju za usavršavanje na dva mjeseca, čak sam ta dva mjeseca i živio kod njega.

Kako je tekao vaš profesionalni put?

Nakon odrađenog staža, radio sam u Vodicama u obveznoj primarnoj medicini pa kao sekundarac na Anesteziji. Nakon godine dana sekundiranja na anesteziji zbog promjene propisa vratili su me u Vodice, gdje me zatekao i Domovinski rat. Nekoliko mjeseci svi mi - liječnici, sestre i pacijenti - praktički smo živjeli u diskoteci hotela Olimpija jer je bila u podrumu, sigurna od granata, a i dovoljno velika da nas sve primi. Znao sam pod uzbunom ići na prvu liniju fronte po ranjenike, i to u bijeloj uniformi i starim ambulantskim kombijem. Jednom smo završili u minskom polju pa smo se dvije medicinske sestre i ja vraćali pješice po ugaženim linijama guma kombija, stopu po stopu, dok se vozač polako vratio vožnjom unatrag. Kad smo stigli na prvu liniju, sjećam se, zapovjednik je počeo vikati: „Bježite od ambulantskog vozila, to će prvo bombardirati!“ Posakrivali smo se po kršu dok nije prošao avionski napad. Imali smo, nazovimo to tako, sreće da nisu bombardirali nas nego su gađali brdo pokraj nas gdje su bili topovi.

Nakon dva mjeseca rata u Šibeniku, opet sam bio pozvan na Anesteziju u bolnicu jer je treba-

lo anesteziologa. Zbog rata moja je specijalizacija trajala ukupno šest godina. Nakon završetka specijalizacije u Zagrebu, vratio sam se u Šibenik te radio u Intenzivnoj jedinici i na Anesteziji. Kad sam otišao na stručno usavršavanje u kliniku Cleveland, upoznao sam i profesora Bošnjaka, šefa laboratorija za anesteziju u Milwaukeeju, koji mi je pomogao da dobijem poziciju poslijediplomskog istraživača dok nisam položio američke ispite pa ponovio specijalizaciju iz anestezije na Medical College of Wisconsin. S obzirom na to da sam i kod nas učio iz američkih udžbenika, nije mi bio problem sve ponovno položiti. Čak sam bio dobio pismo predsjednika američkog Odbora za anesteziju (*American Board of Anesthesiology*) koji organizira ispite, u kojem su me obavijestili da je rezultat mog završnog ispita među prvih 10 od 6500 kandidata koji su pristupili testu te da mi preporučuju da se bavim akademskom anestezijom, što mi je i bio cilj. Nakon specijalizacije radio sam na Sveučilištu „Thomas Jefferson“ u Philadelphiji, a sad sam na Sveučilištu Missouri - Columbia gdje radim kao sveučilišni profesor i direktor kliničkih istraživanja Odje-

Moj interes za znanost počeo je još dok sam bio mladi liječnik, za mirnijih dana između granatiranja u Šibeniku. Najprije sam se počeo zanimati za tehnologiju korištenu za monitoriranje i ventiliranje pacijenta. Čak sam od tri donirana američka vojna ventilatora - koji su dostavljeni bez uputstava i izgledali kao krš - uspio spojiti jedan koji je radio

la za anesteziju i perioperativnu medicinu (*Department of Anesthesiology and Perioperative Medicine*).

Naša zemlja u posljednjih 15-ak godina, nakon epizoda o Hrvatskoj na američkoj televiziji, a pogotovo nakon svjetskog nogometnog prvenstva, postupno postaje popularna u SAD-u. Često me pacijenti pitaju otkud sam, a neki su čak i bili u Hrvatskoj. Ja ponosno odgovaram i trudim se promicati Hrvatsku kad god mogu. Čak im na kraju anesteziološkog pregleda znam pokazivati slike Šibenika i Hrvatske koje imam na mobitelu. Ponosno nosim kiruršku kapu na kockice, a i cipele za salu su mi s grbom Hrvatskog nogometnog saveza. Nabavio sam ih prije nogometnog prvenstva u Rusiji, a kako je Hrvatska napredovala na prvenstvu, tako su i moje cipele postale sve popularnije.

Koji su vaši znanstveni interesi?

Moj interes za znanost počeo je još dok sam bio mladi liječnik, za mirnijih dana između granatiranja u Šibeniku. Najprije sam se počeo zanimati za tehnologiju korištenu za monitoriranje i ventiliranje pacijenta. Čak sam od tri donirana američ-

ka vojna ventilatora - koji su dostavljeni bez uputstava i izgledali kao krš - uspio spojiti jedan koji je radio. Tada sam, nakon laparoscopske kolecistektomije, došao na ideju da napišem znanstveni rad o boli. Ispostavilo se da mi je taj rad - objavljen 1997. godine u skandinavskom anesteziološkom časopisu i popraćen editorijalom - bio odskočna daska u znanstvenom i profesionalnom pogledu. A i Pliva, čiji sam lokalni anestetik koristio, navodila ga je kao popratnu literaturu na anesteziološkim i kirurškim kongresima u Hrvatskoj. Taj prvi rad praktički sam napravio samouk. Nakon same ideje, pročitao sam knjigu prof. dr. Matka Marušića *Uvod u znanstveni rad u medicini*, koja mi je mnogo pomogla. Imao sam sreće što se tada počelo raditi laparoscopsku kirurgiju žučnog mjehura u Šibeniku, a kirurg koji je to uveo bio je zainteresiran za članak te mi je pomogao da uključim njegove pacijente u svoj rad. Isto tako, mnogo mi je pomogla i anesteziološka sestra Jagoda, koju sam educirao tako da je ona sama, nakon što sam otišao na specijalizaciju u Zagreb, dovršila skupljanje pacijenata. Nakon što sam na posuđenom laptopu napisao rad, odabrao sam ga poslati u skan-

dinavski anesteziološki časopis jer je to bio jedini anesteziološki časopis koji je šibenska bolnica primala. U to vrijeme malo tko iz Hrvatske je objavljivao anesteziološke radove u inozemstvu. Čak su mi dok sam bio u Zagrebu na specijalizaciji govorili da ne šaljem radove vani jer će mi ih samo odbiti i ukrasti ideju. Na kraju, kad je rad objavljen, bio je popraćen editorijalom koji je napisao njemački profesor kojemu je slična studija poslužila kao doktorska tema u Njemačkoj, ali s rezultatima suprotnim onima prikazanim u momu radu. Pokazao sam, naime, da intraperitonealna administracija lokalnog anestetika, ako se promijeni koncentracija i ako se daje na početku i na kraju operacije, znatno smanjuje postoperacijsku bol. Nastup njemačkog profesora bio mi je tada nešto potpuno novo, iznenađujuće, otkrivenje kako se diskutira u svijetu objektivno i s pohvalom, čak i ako ste potpuno oprečnih mišljenja. Tadašnji ravnatelj šibenske bolnice bio je pak potpuno nezainteresiran kad sam mu pokazao skandinavski časopis s mojim radom na prvim stranicama, a prije toga i editorijal o momu radu u kojemu je na prvih 10-ak stranica na svakoj stranici bilo ispisano barem jednom ili više puta moje ime te šibenska bolnica i Hrvatska. Na kraju je taj rad citiran 135 puta u svjetskoj literaturi. Najslađa potvrda tom radu dogodila se kad je, dok sam bio u Philadelphiji, gostujući profesor iz Bostona stavio slajd s tim mojim radom i govorio kako je moja metoda uspješna za kontrolu postoperacijske boli, a da nije znao da ja sjedim ispred njega u amfiteatru.

Osim postoperacijske boli, zanima me i problem postoperativne mučnine i povraćanja, zatim regionalna anestezija, otežana intubacija te poboljšanje oporavka nakon operacije.

Dok sam učio za ispite u SAD-u, radio sam u istraživačkom laboratoriju u Milwaukeeju na problematici utjecaja dijabetesa i

povišenog krvnog šećera na srce. Poslije, dok sam radio na Sveučilištu „Thomas Jefferson“, bio sam klinički direktor u centru za artifičijelni pankreas gdje samo istraživali kontinuirano mjerenje glukoze u krvi za vrijeme operacije i u intenzivnoj njezi, a i perioperativnu kontrolu glukoze. Otkrio sam korelaciju povišenja glukoze u krvi s dubokom venskom trombozom i životno opasnom plućnom embolijom nakon operacija zamjene kuka i koljena. To sam prezentirao 2006. na anesteziološkom kongresu u Chicagu. Moja prezentacija bila je izabrana kao *breaking news* kongresa, vijest o tome objavljena je na nacionalnim televizijama i brojnim diljem Amerike i Kanade te brojnim internetskim portalima.

Zanima me i uporaba dušičnog oksidula u anesteziji. Iako je to najstariji anesteziološki plin i o njemu se mnogo zna, s kolegicom Tanjom napravio sam o tome dva veoma uspješna znanstvena rada. Bili smo silno ponosni što smo iz male Hrvatske publicirali rad o anestetiku koji je u uporabi više od 150 godina i nalazi se u svakom anesteziološkom aparatu. Jedan od tih radova također je bio popraćen editorijalom u kanadskom časopisu, a oba su i citirana i komentirana u najpopularnijoj svjetskoj medicinskoj referentnoj bazi - *UpToDate*.

Na kojim ste projektima/istraživanjima trenutačno angažirani?

Trenutačno sam glavni istraživač u sedam projekata koji su u fazi prikupljanja podataka, u nekoliko projekata u razvoju te autor još nekoliko radova koji su poslani urednicima anestezioloških časopisa. Studije su iz različitih područja anestezije: oporavak od neuromuskularne blokade, različito ventiliranje anesteziološkom maskom izrazito pretelih bolesnika te perioperativna stres hiperglikemija. S dr. Šimurinom radim i nastavak studije o uporabi dušičnog oksidula na kraju anestezije.

MARKO GALIĆ, LUKA MUSTAPIĆ I LEON SIĆ, STUDENTI PSIHOLOGIJE NA ZADARSKOM SVEUČILIŠTU, PROVELI ISTRAŽIVANJE O COVID-U 19 TE U ČASOPISU FRONTIERS IN PSYCHOLOGY OBJAVILI ČLANAK RELATED KNOWLEDGE AND MENTAL HEALTH: CASE OF CROATIA

Krizni stožer i Vlada RH imaju veliku odgovornost kada se obraćaju građanima: njihove informacije mogu djelovati nejasno, nepravodobno i necjelovito, što bi moglo pridonijeti anksioznosti građana

Potaknuti brojnim informacija u medijima i na društvenim mrežama, trojica zadarskih studenata psihologije željela su istražiti koliko su hrvatski građani dobro informirani o COVID-u 19. Upitnik je posložen iznimno brzo, a nakon odabira konstrukata koji će se istraživati, Etičkom povjerenstvu Odjela za psihologiju poslana je zamolba za provedbu istraživanja - od slanja zamolbe do odobrenja prošla su manje od dva sata

Od pojave prvoga slučaja zaraze novim koronavirusom krajem veljače hrvatska je javnost bila bombardirana velikim količinama informacija, a neprovjerene informacije najbrže su se širile na društvenim mrežama i putem različitih aplikacija za komuniciranje. Potaknuti brojnim informacija u medijima i na društvenim mrežama, trojica zadarskih studenata psihologije Marko Galić, Luka Mustapić i Leon Sić željeli su istražiti koliko su hrvatski građani dobro informirani o COVID-u 19. Od ideje za istraživanje do početka provedbe istraživanja prošlo je manje od tjedan dana: nakon početnoga dogovora, istraživački tim zadarskih studenata krenuo je u pripremanje upitnika koji je posložen iznimno brzo, tijekom jednog vikenda. Istraživanja u psihologiji obično se pomno planiraju, no okolnosti su bile takve da je trebalo reagirati brzo kako se ne bi propustila prilika za istraživanje tijekom specifične situacije kakva je ova pandemijska. Nakon odabira konstrukata koji će se istraživati, Etičkom povjerenstvu Odjela za psihologiju poslana je zamolba za provedbu istraživanja. Etičko povjerenstvo prepoznalo je važnost i potrebu takvoga istraživanja te

Doc. dr. sc. Ana Šimunić

Doc. dr. sc. Ana Šimunić rođena je u Chicagu, SAD, 1986. godine. Doktorirala je psihologiju 2015. godine na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Trenutačno je docentica na Odjelu za psihologiju Sveučilišta u Zadru, na kojem se zaposlila 2009. godine, samo nekoliko mjeseci nakon što je na istom odjelu i završila studij psihologije.

odobrilo istraživanje u rekordno brzom roku - od slanja zamolbe do odobrenja prošla su manje od dva sata.

Početak istraživanja dan nakon prvog lockdowna

Poveznica za rješavanje upitnika aktivirana je u poslijepodnevnom satima 18. ožujka, dan uoči početka lockdowna u Hrvatskoj. Istraživački tim planirao je da se odgovori prikupljaju sedam dana, no jutro nakon potresa u Zagrebu, 23. ožujka, prikupljanje odgovora je prekinuto. Naime, potres u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji značajan je i stresan životni događaj koji je mogao utjecati na odgovore ispitanika te je dogovorom svih članova istraživačkoga tima donesena odluka o prekidu prikupljanja podataka.

Nakon što je prikupljeno mnogo više odgovora nego što je planirano i očekivano (u istraživanju je sudjelovalo 1244 sudionika), počeo je zahtjevniji dio posla - obrada podataka. Osim sociodemografskih podataka, sudionici su rješavali test znanja o koronavirusu koji se sastojao od osam pitanja, a sastavio ga je istraživački tim koristeći se stranicom Svjetske zdravstvene organizacije o COVID-u. Pitanja su bila, primjerice, o efektima ispiranja nosa, načinima prenošenja virusa COVID-19,

efikasnosti pranja ruku u zaštiti od COVID-a 19 itd. Nakon toga slijedila su pitanja o mentalnom zdravlju (anksioznosti i depresivnosti) te optimizmu i pesimizmu.

Od istraživanja do znanstvenog članka

Velikom broju prikupljenih odgovora zasigurno je pridonijelo kratko vrijeme potrebno za rješavanje upitnika (5 minuta), ali i činjenica da su se ljudi našli zatvoreni u svojim domovima. Test znanja nije pokazao dobre metrijske karakteristike (nije bio precizan), no pozornije iščitavanje podataka omogućilo je Marku i Luki da dio podataka predstave kao seminar iz kolegija *Social Psychology and Health* na Odjelu za psihologiju Sveučilišta u Padovi, gdje su trebali otići na Erasmus, ali ih je pandemija u tome spriječila te su cijeli Erasmus (i nastavu i ispite) proveli u svojim domovima, prateći nastavu i polazući ispite preko *Zooma*. Prof. Sabrina Cipolletta bila je oduševljena nakon izlaganja seminarara - prvi put se našla u situaciji da su studenti na preddiplomskoj razini studija sami, bez ikakve pomoći profesora proveli tako opsežno istraživanje. Zanimalo ju je što studenti dalje namjeravaju s podacima te im je ponudila pomoć u pisanju znanstvenog članka, ako Leon, kao treći član tima na to pristane. Leon je objuče pristao i rad na pisanju članka je počeo. Važno je istaknuti kako je prof. Cipolletta na samome početku naglasila da je pisanje članka vremenom iznimno zahtjevno te kako, nevezano za to hoće li biti prihvaćen za objavljivanje, Marko i Luka ne trebaju polagati ispit iz njezina kolegija jer će se pripremajući članak naraditi više nego učeći gradivo kolegija.

Nakon nekoliko sastanaka putem *Zooma*, prof. Cipolletta i studenti našli su se pred zidom jer iz prikupljenih podataka nisu uspijevali pronaći informacije koje bi se mogle objaviti kao znanstveni članak. Savjetovano im je da na svome odjelu u Zadru kontaktiraju nekoga tko je dobar statističar. Kontaktirali su doc. dr. sc. Anu Šimunić koja je rekla da će pregledati podatke i vidjeti što može učiniti.

Time je istraživački tim proširen na pet članova (tri studenta i dvije profesorice).

MARKO GALIĆ, LUKA MUSTAPIĆ I LEON SIĆ

Odabirom zanimanja u pomagačkoj struci željeli smo ne samo pomoći drugima, nego i bolje upoznati sebe, u čemu nam svakodnevno pomažu profesori na Odjelu za psihologiju

Marko Galić rođen je 1998. u Splitu, gdje je maturirao u IV. gimnaziji „Marko Marulić“. U slobodno vrijeme trenira triatlon i na Prvenstvu Hrvatske u srednje dugom triatlonu (tzv. *half-ironman*) koje se u rujnu 2020. održalo na Korčuli osvojio je treće mjesto u kategoriji do 24 godine.

Luka Mustapić rođen je 1996. u Imotskom, a u Imotskom završava i Gimnaziju doktora Mate Ujevića. Leon Sić rođen je 1998. u Osijeku, a maturirao je u Pomorskoj školi Zadar, nakon čega upisuje studij psihologije na Odjelu za psihologiju u Zadru. Obožava planinarenje.

Marko i Luka svoje su završne radove obranili u kolovozu, odnosno rujnu 2020., čime su stekli diplomu sveučilišnih prvostupnika psihologije. U listopadu su upisali prvu godinu diplomskoga studija.

Leon je student treće godine preddiplomskoga studija i trenutno priprema istraživanje za svoj završni rad. Marko ima veliku želju upisati poslijediplomski studij i nastaviti se baviti znanosti provodeći istraživanja u području zdravstvene psihologije. Luka bi se želio baviti kliničkom psihologijom i psihoterapijom, a Leon pomorskom i organizacijskom psihologijom.

Interes za psihologiju svoj trojici javio se još u srednjoj školi, a odabirom zanimanja u pomagačkoj struci željeli su ne samo pomoći drugima, nego i bolje upoznati sebe, u čemu im svakodnevno pomažu profesori na Odjelu za psihologiju.

Kakva će situacija biti nakon drugog lockdowna, trenutno se, kako navode, može samo nagađati, no istraživanja sugeriraju da će 50 posto građana zbog promjena izazvanih pandemijom biti otporniji nego što su bili, četvrtina građana funkcionirat će još bolje nego prije pandemije, odnosno doživjet će posttraumatski rast, dok će preostala četvrtina razviti određene teškoće mentalnog zdravlja

Prof. Sabrina Cipolletta sa Odjela za psihologiju Sveučilišta u Padovi

Objava u tematskom broju o COVID-u

Nakon mnogo dopisivanja putem maila i nekoliko sastanaka putem *Zooma*, konačno je odlučeno koji će rezultati biti prikazani u članku. Prije samoga slanja, članak je imao nekoliko radnih verzija i u svaku od njih uloženo je iznimno mnogo vremena, promišljanja i energije. Članak je poslan u tematski broj o COVID-u časopisa *Frontiers in Psychology*. *Frontiers in Psychology* prestižan je časopis i objavljivanje članka u njemu obično se plaća 2950 američkih dolara, no svi radovi prihvaćeni za objavljivanje u tematskom broju objavljeni su bez naknade. Koliko je časopis snažan, govore sljedeći brojevi: *Frontiers* je peti najcitiraniji izdavač znanstvenih članaka u 2020.; radovi objavljeni u *Frontiersu* citirani su 1,6 milijuna puta; 1,1 milijun puta spomenuti su na društvenim mrežama, a pregledani su i skinuti više od milijardu puta (https://www.frontiersin.org/about/impact?utm_source=fweb&utm_medium=fhpc&utm_campaign=impact-2020-home-carousel). Uspjeh je tim veći što je studentima ovo prvi članak na kojemu su radili, pri čemu su profesorice sugerirale potrebne promjene (prije slanja prve verzije i nakon pristizanja recenzija). Članku se može pristupiti putem sljedeće poveznice <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.567368/full>.

Građani bili dobro informirani

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da su građani bili dobro informirani, odnosno, većinom su točno odgovorili na postavljena pitanja o COVID-u 19. Najvaž-

Najvažniji nalaz provedenoga istraživanja je da je poznavanje različitih informacija bilo različito povezano s mentalnim zdravljem hrvatskih građana. Tako su npr. sudionici istraživanja koji su znali da je pranje ruku najučinkovitiji način zaštite od zaraze koronavirusom bili anksiozniji, depresivniji i pesimističniji u odnosu na sudionike koji nisu znali taj podatak, dok su sudionici koji su znali kako se virus prenosi bili manje anksiozni i pesimistični u odnosu na sudionike koji to nisu znali

niji nalaz provedenoga istraživanja je kako je poznavanje različitih informacija bilo različito povezano s mentalnim zdravljem hrvatskih građana. Tako su npr. sudionici istraživanja koji su znali da je pranje ruku najučinkovitiji način zaštite od zaraze koronavirusom bili anksiozniji, depresivniji i pesimističniji u odnosu na sudionike koji nisu znali taj podatak, dok su sudionici koji su znali kako se virus prenosi bili manje anksiozni i pesimistični u odnosu na sudionike koji to nisu znali. Nadalje, više razine anksioznosti i pesimizma predviđale su više razine znanja o pranju ruku, dok su niže razine anksioznosti i pesimizma predviđale više razine znanja o načinima prijenosa.

Rezultati istraživanja sugeriraju da stručnjaci u javnome zdravstvu imaju veliku odgovornost kada se obraćaju građanima: poruke stručnjaka ponekad mogu prestrašiti građane koji su ionako dobro informirani o najgorim posljedicama zaraze jer su oni ili njima bliski pojedinci doživjeli to iskustvo.

Dakle, moguće je da poruke dodatno prošire znanje građana, no istodobno se može javiti strah da se upravo to o čemu se govori dogodi njima bliskim osobama ili njima samima.

S obzirom na to da je istraži-

vanje provedeno u samo jednoj vremenskoj točki, nije moguće govoriti o uzročno-posljedičnim vezama, ali ni o tome je li se i na koji način mentalno zdravlje hrvatskih građana mijenjalulo u pandemiji. Nalazi drugih istraživanja ističu kako su za vrijeme prvog *lockdowna* zbog neizvjesnosti i straha od nepoznatog ljudi bili anksiozniji, manje zadovoljni životom te su doživljavali manje pozitivnih emocija.

Neosporno je da o virusu sada mnogo više znamo nego na početku *lockdowna*, međutim, moguće je pretpostaviti da informacije koje dobivamo od Kriznog stožera i Vlade RH djeluju nejasne, nepravodobne i necjelovite, što bi moglo pridonijeti anksioznosti građana jer jednostavno ne znaju što donosi novi dan, a brojke o broju novooboljelih i zaraženih sugeriraju kako je situacija ozbiljna. Kakva će situacija biti nakon drugog *lockdowna*, trenutačno možemo samo nagađati, no istraživanja sugeriraju da će 50 posto građana zbog promjena izazvanih pandemijom biti otporniji nego što su bili, četvrtina građana funkcionirat će još bolje nego prije pandemije, odnosno doživjet će posttraumatski rast, dok će preostala četvrtina razviti određene teškoće mentalnog zdravlja.

Prof. Cipolletta i studenti našli su se pred zidom jer iz prikupljenih podataka nisu uspijevali pronaći informacije koje bi se mogle objaviti kao znanstveni članak. Savjetovano im je da na svome odjelu u Zadru kontaktiraju nekoga tko je dobar statističar. Kontaktirali su doc. dr. sc. Anu Šimunić koja je rekla kako će pregledati podatke i vidjeti što se može. Time je istraživački tim proširen na pet članova (tri studenta i dvije profesore)

U SKLOPU 2. MEDITERANSKOG ŽENSKOG FESTIVALA U ORGANIZACIJI DOMINA - ORGANIZACIJE ZA PROMICANJE ŽENSKIH PRAVA 8. LISTOPADA 2020. ODRŽAN OKRUGLI STOL ŽENSKI RAD U VREMENIMA KRIZE

Pogađa li i kako kriza izazvana pandemijom COVID-a 19 zaista posebno žene

Izv. prof. dr. sc. Valerija Barada govorila je 8. listopada 2020. na okruglom stolu Ženski rad u vremenima krize u sklopu 2. Mediteranskog ženskog festivala u organizaciji DOMINA - organizacije za promicanje ženskih prava.

Okrugli stol održan je putem Zoom platforme, a vodila ga je Mirjana Kučer. Izlagale su

još Anamarija Tkalčec (CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje) i Željka Sartori (Centar za ženske studije).

Sudionice razgovora pokušale su odgovoriti na pitanje pogađa li i kako kriza izazvana pandemijom COVID-a 19 zaista posebno žene.

Okruglom stolu nazočilo je više od 35 sudionika.

Prof. dr. sc. Saša Božić, novi član uredništva znanstvenog časopisa *Innovation: The European Journal of Social Science Research*

Prof. dr. sc. Saša Božić postao je novi član uredništva znanstvenog časopisa *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. Časopis pripada izdavačkoj kući Taylor & Francis, Routledge i fokusira se na objavljivanje radova o europskom društvenom i političkom razvitku te napretku društveno-znanstvenog istraživanja.

U POVODU OBILJEŽAVANJA SVJETSKOG DANA MENTALNOG ZDRAVLJA 15. LISTOPADA OVE GODINE ODRŽANA RADIONICA KAKO SMIRITI ANKSIOZNI UM?

Kako se uhvatiti u koštac s anksioznošću

U povodu obilježavanja Svjetskog dana mentalnog zdravlja, 15. listopada ove godine održana je radionica *Kako smiriti anksiozni um?* u organizaciji Studentskog savjetovišta Sveučilišta u Zadru. Na radionici se prijavilo 40 sudionika, no zbog epidemioloških mjera prihvaćeno je 25 prijava.

Radionicu je vodila stručna suradnica u Studentskom savjetovištu Severina Mamić, mag. psych.

„Radionica je bila psihodukativnog karaktera jer kako ćemo se uhvatiti u koštac s anksioznošću ako ne krenemo od početka, vidimo što je ona, kada je normalna i očekivana, a kada nas ometa u svakodnevnom životu“, rekla je stručna savjetnica Severina Mamić.

Osim toga, kroz niz korisnih savjeta sudionici su mogli doznati i isprobati neke tehnike nošenja s anksioznošću te vidje-

Radionica je održana u organizaciji Studentskog savjetovišta Sveučilišta u Zadru, a vodila ju je stručna suradnica u Studentskom savjetovištu Severina Mamić, mag. psych.

ti što njima samima najbolje odgovara.

„Nošenje maski u radionici otežalo je izvođenje nekih korisnih vježbi za opuštanje i smanjenje anksioznosti poput vježbi disanja, no sudionici su dobili savjete kako da to izvode u sigurnosti vlastitoga doma, a primjenjuju uvijek kada se osjećaju opterećeno i pod stresom“, dodala je.

Osim toga, studenti su dobili *Skalu za samoprocjenu anksioznosti* te upute što znače pojedini rezultati na toj skali, a sve kako bi procijenili svoju razinu anksioznosti. Informirani su da

moгу zatražiti stručnu pomoć u Savjetovištu ako smatraju da ih njihova anksioznost ograničava u svakodnevnom životu.

Nakon radionice, sudionici su upućeni da je evaluiraju kako bi dobili povratnu informaciju o tome koliko su zadovoljni radionicom.

„Mogu sa zadovoljstvom reći da nas studenti kontinuirano ocjenjuju veoma visokim ocjenama, što je bio slučaj i s ovom radionicom. Studenti su radionicu procijenili kvalitetnom, korisnom i dobro pripremljenom“, kaže Severina Mamić koju su kao stručnu

voditeljicu radionice sudionici ocijenili 4,6 od moguće ocjene 5.

Osim toga, sudionici radionice izjavili su da se nakon radionice osjećaju dobro.

„Dali su nam prijedloge za teme budućih radionica, a neke od tema koje predlažu su - stres, postavljanje granica, izgradnja povjerenja, interpersonalni odnosi, prevladavanje strahova, učenje i prokrastinacija te brojne druge. Svakako ćemo imati na umu što naše studente zanima, a u skladu s tim smo i do sada osmišljavale naše aktivnosti“, zaključila je Severina Mamić.

Nakon održane radionice, studenti su, osim *Skale za samoprocjenu anksioznosti*, dobili i popis stilova mišljenja, (lošeg) načina razmišljanja o svakodnevnim situacijama koji nam neće pomoći u životu već dovesti do javljanja anksioznosti ili dodatno pojačati postojeću anksioznost.

Mogu sa zadovoljstvom reći da nas studenti kontinuirano ocjenjuju veoma visokim ocjenama, što je bio slučaj i s ovom radionicom. Studenti su radionicu procijenili kvalitetnom, korisnom i dobro pripremljenom, rekla je Severina Mamić koju su kao stručnu voditeljicu radionice sudionici ocijenili 4,6 od moguće ocjene 5

MEĐUNARODNI ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP XXII. DANI PSIHOLOGIJE U ZADRU OD 1. DO 3. LISTOPADA 2020. NA ODJELU ZA PSIHOLOGIJU SVEUČILIŠTA U ZADRU

Skup okupio 317 znanstvenika i stručnjaka iz Hrvatske, SAD-a i brojnih europskih zemalja

Od 1. do 3. listopada 2020. na Odjelu za psihologiju Sveučilišta u Zadru održan je bijenalni međunarodni znanstveno-stručni skup XXII. Dani psihologije u Zadru. Ta danas tradicionalna konferencija u organizaciji Odjela za psihologiju protekle je 44 godine odolijevala znatnim društveno-povijesnim izazovima uspjevši održati kontinuitet izvođenja. Od ratnih zbivanja u prvoj polovici 90-ih godina prošlog stoljeća pa do danas aktualne svjetske pandemije virusa COVID-19, Dani psihologije u Zadru zadržali su *mjesto* značajne diseminacije znanstvenog i stručnog rada psihologa iz zemlje i inozemstva.

Iznimno bogat program

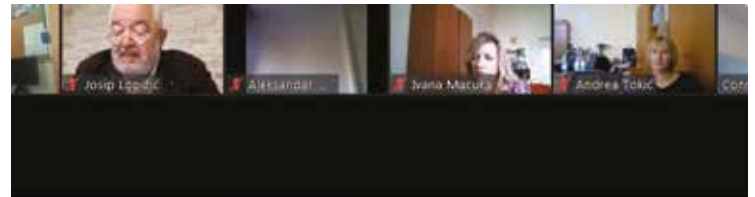
Ovogodišnju konferenciju, zbog globalno nepovoljne epidemiološke situacije, obilježava izvedba kompletnog programa na online platformi, prvi put otkad se skup organizira. Usprkos pandemijskim okolnostima, psiholozi koji stoje iza kulisa programsko-organizacijske izvedbe skupa spremno su se suočili s neočekivanim izazovima te u konačnici realizirali ovaj, za Sveučilište u Zadru važan događaj na koji su iznimno ponosni. Vrijednost ovog skupa prepoznalo

Ovogodišnju konferenciju, zbog globalno nepovoljne epidemiološke situacije, obilježava izvedba kompletnog programa na online platformi, prvi put otkad se skup organizira. Usprkos pandemijskim okolnostima, psiholozi koji stoje iza kulisa programsko-organizacijske izvedbe skupa spremno su se suočili s neočekivanim izazovima te u konačnici realizirali ovaj, za Sveučilište u Zadru značajan događaj na koji su iznimno ponosni

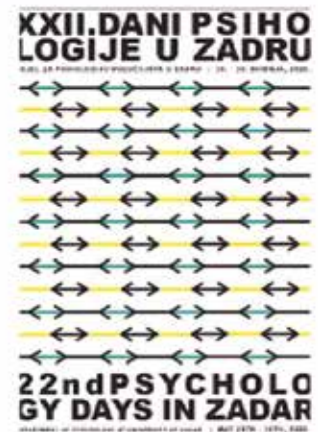
je i Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH koje je i ove godine financijski podržalo organizaciju Dana psihologije.

Osvrćući se unatrag, možemo zaključiti kako je program XXII. Dana psihologije u Zadru bio iznimno bogat, čime su znanost i struka potvrdile kako Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru i dalje ostaje prepoznat kao izuzetan domaćin kad je riječ o konferencijskim događanjima.

Ove je godine konferencijski program obogaćen pozvanim predavanjima četiriju renomiranih znanstvenika iz Europe i Hrvatske. Profesor Matthias Ziegler s Humboldt Sveučilišta u Berlinu (Njemačka) održao je predavanje o izazovima u području mjerenja ličnosti, profesor Michael Bang Petersen sa Sveučilišta u Aarhusu (Danska) govorio je o razlozima ši-

ODJEL ZA PSIHOLOGIJU
UNIVERSITATIS STUDIORUM ADERTINA

Ove je godine konferencijski program obogaćen pozvanim predavanjima četiriju renomiranih znanstvenika iz Europe i Hrvatske. Profesor Matthias Ziegler s Humboldt Sveučilišta u Berlinu (Njemačka) održao je predavanje o izazovima u području mjerenja ličnosti, profesor Michael Bang Petersen sa Sveučilišta u Aarhusu (Danska) govorio je o razlozima širenja glasina u svijetu politike, profesorica Iva Šverko s Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ u Zagrebu uputila nas je u profesionalni razvoj u adolescenciji, dok je profesor Pavle Valerjev s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru zaintrigirao publiku temom rasuđivanja i meta-rasuđivanja

renja glasina u svijetu politike, profesorica Iva Šverko s Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ u Zagrebu uputila nas je u profesionalni razvoj u adolescenciji, dok je profesor Pavle Valerjev s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru zaintrigirao publiku temom rasuđivanja i meta-rasuđivanja.

Izloženo više od 180 radova

Nadalje, iz programa ovoga

dišnje konferencije ističemo i pozvane simpozije izv. prof. dr. sc. Zvonimira Galića s Filozofskog fakulteta u Zagrebu na temu rada u doba korone te izv. prof. dr. sc. Ivane Tucak Junaković s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru na temu odrednica uspješnog starenja, kao i okrugli stol na temu razvoja mozga i izazova digitalnog doba u organizaciji prof. dr. sc. Zdravka Petanjeka s Medi-

cinskog fakulteta u Zagrebu. Na konferenciji je izloženo više od 180 radova kroz ukupno sedam simpozija, 19 usmenih sekcija i četiri poster-sekcije, a posebno smo ponosni na posjećenost naših sekcija koja je bila iznimno visoka. Pozornost struke i javnosti svakako su okupirali radovi na temu aktualne pandemije koronavirusa koji su dobrim dijelom predstavljeni kroz tri tematska

simpozija u organizaciji profesorice Anite Vulić-Prtorić (*PSIHOVID-20*), profesorice Željke Kamenov (*Život u doba korone*) i docentice Irene Pavela Banai (*Teorije zavjere o pandemiji COVID-a 19*). Program je dodatno obogaćen i predstavljanjem najnovijih projekata u području psihologije koje je financirala Hrvatska zaklada za znanost, pri čemu je sa svojim projektom znanstvenu i stručnu javnost upoznala i izv. prof. dr. sc. Irena Burić, predsjednica Programskog odbora ovogodišnje konferencije.

Nova znanstveno-stručna izdanja Sveučilišta

Značajno je za kraj istaknuti i predstavljanje najnovijih znanstveno-stručnih izdanja Sveučilišta u Zadru: jubilarno X. izdanje *Zbirke psihologijskih skala i upitnika* (glavna urednica izv. prof. dr. sc. Vera Čubela Adorić), zbornik radova *Book of Selected Proceedings of 21st Psychology Days in Zadar* (glavna urednica doc. dr. sc. Andrea Tokić) i sveučilišni udžbenik *Mozak i um: od električnih potencijala do svjesnog bića* (autori prof. dr. sc. Nataša Šimić, izv. prof. dr. sc. Pavle Valerjev, doc. dr. sc. Matilda Nikolić Ivanišević).

XXII. Dane psihologije u Zadru posjetilo je ukupno 317 znanstvenika i stručnjaka iz Hrvatske, SAD-a i brojnih zemalja Europe (Srbija, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Njemačka, Danska, Velika Britanija itd.). Ovim putem još jednom želimo izraziti zahvalnost svim aktivnim i pasivnim sudionicima na njihovom doprinosu uspješnoj realizaciji našega skupa!

Privredile:

*doc. dr. sc. Jelena Ombla
i doc. dr. sc. Marina Vidaković*

SVEUČILIŠTE U ZADRU PRVA USTANOVA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI S DOPUSNICOM U ZNANSTVENOM PODRUČJU BIOMEDICINA I ZDRAVSTVO

Smjer istraživanja naših znanstvenika su javno-zdravstveni projekti uz klinička istraživanja koja pridonose javnom zdravlju zajednice

Gotovo svi naši znanstvenici iz područja biomedicine i zdravstva djeluju na Odjelu za zdravstvene studije. Odjel je neprofitna jedinica integriranog Sveučilišta, čija je osnovna djelatnost visokoškolsko obrazovanje koje uključuje istraživanje i razvoj u biomedicini i zdravstvu. Odjel za zdravstvene studije kao nositelj znanstvenih istraživanja u području biomedicine i zdravstva aktivno sudjeluje u razvoju matičnog Sveučilišta, OB-a Zadar i drugih medicinskih ustanova, grada Zadra, zadarske regije i Republike Hrvatske

Godine 2007. Sveučilište osniva Odjel za zdravstvene studije na kojem se provodi visokoškolsko obrazovanje medicinskih sestara. U proljeće 2018. Sveučilište u Zadru je, nakon višemjesečnih priprema, dobilo dopusnicu za znanstveno-istraživački rad u znanstvenom području Biomedicina i zdravstvo. Kao početni korak, u veljači 2018. godine dobivena je pozitivna recenzija *Strateškog programa znanstvenih istraživanja u području biomedicine i zdravstva 2018. - 2023. godine* Sveučilišta u Zadru. Zatim je izrađen cjelokupni elaborat i sakupljena sva potrebna predviđena dokumentacija uz zahtjev za izdavanjem dopusnice za obavljanje znanstvene djelatnosti za znanstveno područje Biomedicina i zdravstvo na Sveučilištu u Zadru. Taj zahtjev Sveučilišta u Zadru odnosio se samo na proširenje znanstvene djelatnosti Sveučilišta i na područje biomedicine i zdravstva, pored svih ostalih područja znanosti za koje je Sveučilište već imalo dopusnice.

Dva studija u sklopu Odjela

U elaboratu smo istaknuli da gotovo svi naši znanstvenici iz područja biomedicine i zdravstva djeluju na Odjelu za zdravstvene studije. Odjel je neprofitna jedinica integriranog Sveučilišta, čija je osnovna djelatnost visokoškolsko obrazovanje koje uključuje istraživanje i razvoj u biomedicini i zdravstvu. Osnovan je kako bi se zadovoljile potrebe zajednice u produk-

ciji visokoobrazovanog sestričkog kadra te potaknuo razvoj i unaprjeđivanje sestrištva, na praktičnoj i znanstvenoj razini.

U sklopu Odjela postoje dva studija, Preddiplomski sveučilišni studij sestrištva i Diplomski sveučilišni studij sestrištva, čiji su nastavnici zaposlenici Opće bolnice Zadar te nosioci znanstveno-istraživačkog i nastavnog rada u području Biomedicine i zdravstva i na Sveučilištu i u Općoj bolnici. Budući da je Odjel povezan sa svim zdravstvenim ustanovama u trima županijama, može se reći da je usredotočen na suradnju sa zajednicom. S obzirom na primjenu sveučilišnog načela supsidijarnosti, Odjel ima autonomiju u pogledu definiranja strateškog plana, izvođenja nastave, znanstveno-istraživačkog i stručnog rada, a sve u skladu sa Statutom i drugim strateškim dokumentima i pravilnicima Sveučilišta. Pritom se uvažavaju potrebe današnjeg društva za visokoškolskim obrazovanjem, cjeloživotnim obrazovanjem te istraživanjima u području biomedicine i zdravstva.

Sam znanstveno-istraživački rad u području biomedicine i zdravstva na Sveučilištu je počeo krajem 2007. godine kada je osnovan Odjel za zdravstvene studije. Tada je od znanstvenog osoblja iz područja biomedicine i zdravstva bio jedan izvanredni profesor i jedan docent, da bismo danas (nakon 13 godina) imali dva redovita profesora u trajnom zvanju, jednog redovitog profesora, šest izvanrednih profesora te osam docenata. Imamo jednog višeg predavača, a u radu Odjela sudjeluju i vanjski suradnici, djelatnici Opće bolnice Zadar u naslovnim zvanjima poslijedoktoranada, asistenata, viših predavača i predavača. Dakle, u znanstveno-istraživačkom radu iz područja biomedicine i zdravstva sudjeluje ukupno 17 znanstvenika u znanstveno-nastavnim zvanjima, s tim da su u 100-postotnom radnom odnosu četiri znanstvenika i 11 u kumulativnom radnom odnosu. Tri znanstvenika članovi su Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, a jedan redovni profesor u trajnom zvanju član je Matič-

nog povjerenstva za Biomedicinu i zdravstvo pri Agenciji za znanost i visoko obrazovanje. Svi znanstvenici Odjela djeluju u okružju akademske zajednice na Sveučilištu u Zadru, koju čini oko 450 djelatnika u znanstveno-nastavnim, umjetničko-nastavnim, nastavnim i suradničkim zvanjima.

Suradnja sa zdravstvenim i srodnim institucijama

Kako zadarsko Sveučilište promiče znanstvenu, obrazovnu, umjetničku i razvojnu politiku od strateškog interesa za zadarsku regiju i šire, tako i Odjel za zdravstvene studije kao nositelj znanstvenih (temeljnih i primijenjenih) istraživanja u području biomedicine i zdravstva aktivno sudjeluje u razvoju matičnog Sveučilišta, Opće bolnice Zadar i drugih medicinskih ustanova, grada Zadra, zadarske regije i Republike Hrvatske. Djelatnici Odjela provode znanstveno-istraživačke i stručne projekte u suradnji s medicinskim ustanovama, s gospodarstvom, nacionalnim i međunarodnim javnim i privatnim sudionicima i s lokalnom zajednicom. To sve utječe i na razvoj društva i gospodarstva utemeljenog na primjeni rezultata istraživanja i znanju iz područja biomedicine i zdravstva. Kako se istraživanja u području biomedicine i zdravstva provode u uskoj suradnji sa zdravstvenim i srodnim institucijama Grada i Županije, poput Opće bolnice Zadar, Zavoda za javno zdravstvo Zadarske županije, Psihijatrijske bolni-

U znanstveno-istraživačkom radu iz područja biomedicine i zdravstva sudjeluje ukupno 17 znanstvenika u znanstveno-nastavnim zvanjima, s tim da su u 100-postotnom radnom odnosu četiri znanstvenika i 11 u kumulativnom radnom odnosu. Tri znanstvenika članovi su Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, a jedan redovni profesor u trajnom zvanju član je Matičnog povjerenstva za Biomedicinu i zdravstvo pri Agenciji za znanost i visoko obrazovanje

ce Ugljan, Doma zdravlja Zadar, Doma za stare i nemoćne, Dječjeg vrtića za djecu s teškoćama u razvoju „Latica“, Doma za psihički bolesne odrasle osobe „Sv. Frane“, Centra za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov te Doma umirovljenika Zadar, nastoji se učinkovito koristiti sve raspoložive ljudske i materijalne resurse te uspostaviti, ali i dalje razvijati postojeću suradnju s domaćim i inozemnim sveučilištima i institutima koji provode istraživanja u području biomedicine i zdravstva.

Na Odjelu za zdravstvene studije većina znanstvenika su i liječnici, angažirani na radnome mjestu u Općoj bolnici Zadar, što predstavlja određeno ograničenje s obzirom na njihove brojne obaveze. Međutim, upravo ta okolnost može se smatrati i prednošću jer te osobe funkcionalno objedinjuju znanstvena istraživanja i liječničku praksu na obostranu dobrobit, postizanjem dodane vrijednosti u pogledu znanstvenih istraživanja i podizanjem kvalitete zdravstvenih usluga.

Etička načela i smjernice

Istraživanja naših znanstvenika usklađena su (ciljevima i metodologijom) s recentnim istraživanjima u europskom istraživačkom prostoru i šire, kao i s nacionalnim istraživačkim prioritetima. Znanstvenici se pridržavaju temeljnih etičkih načela i vrijednosti u svom znanstvenom i nastavnom radu. Pritom se rukovode temeljnim odredbama i smjericama Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zadru, Kodeksa medicinske etike i deontologije te Etičkog kodeksa medicinskih sestara. Načini nadgledanja etičnosti predviđeni su djelovanjem Etičkog povjerenstva Sveučilišta u Zadru te Bioetičkog povjerenstva Opće bolnice Zadar i povjerenstava drugih institucija Zadarske županije.

U suradnji s lokalnom zajednicom, znanstveno-nastavno osoblje Odjela razvija projekte čiji je cilj osvješćivanje šire javnosti o važnosti informacija vezanih uz zdravlje te transfer tehnologija, što se provodi u skladu s misijom Sveučilišta.

Znanstvenici odjela svoj znanstveno-istraživački rad najčešće obavljaju unutar triju institucija (Sveučilišta, Opće bolnice Zadar i Zavoda za javno zdravstvo) te slijedom toga imaju na raspolo-

Doc. dr. sc. Nataša Skitarelić, pročelnica Odjela za zdravstvene studije

Povijest razvoja zdravstvene zaštite u Zadru

Zadar je administrativno i zdravstveno središte Zadarske županije kojoj gravitiraju i dijelovi Šibensko-Kninske županije te Ličko-senjska županija. Unutar regije djeluju brojne zdravstvene ustanove: Opća bolnica Zadar, Opća bolnica Šibenik, Opća bolnica Gospić, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na moru, Specijalna psihijatrijska bolnica Ugljan, Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije te domovi zdravlja i ambulante.

Poznato je da je Sveučilište u Zadru nastalo na zasadama Filozofskoga fakulteta osnovanog 1955. godine kao prvo dislocirano visoko učilište u Republici Hrvatskoj izvan Zagreba. Sveučilište nastavlja prostorni i kulturni kontinuitet prvoga dominikanskog sveučilišta na hrvatskom tlu osnovanog davne 1396. godine. Uz bogatu sveučilišnu tradiciju, zanimljiva je i povijest razvoja zdravstvene zaštite u gradu Zadru. Davne 559. godine osnovan je prvi hospital, a Zadar je imao i prvu karantenu u srednjem vijeku (1348.). Uz to, osnovana je i prva civilna bolnica 1804., a za francuske vladavine 1806. - 1811. otvorena je i Medicinsko-kirurška škola koja je, prema tadašnjim standardima, u cijelosti odgovarala medicinskom fakultetu. U Medicinsko-kirurškoj školi dodijeljena je i prva liječnička diploma na ovim prostorima.

U civilnoj bolnici 1847. godine izvršena je prva narkoza eterom u ovom dijelu Europe, i to samo pet mjeseci nakon prve takve narkoze izvedene u Bostonu, u Sjedinjenim Američkim Državama. U Zadru je osnovana i prva organizacija Crvenog križa (1878.) u Hrvatskoj te jedna od prvih primaljskih škola u Hrvata (1821.).

ganju znanstvenu infrastrukturu unutar navedenih institucija, što je regulirano ugovorima. Klinički odjeli i dijagnostički laboratoriji služe i u rutinske i u istraživačke svrhe, a svi znanstvenici mogu, osim infrastrukture Opće bolnice i Zavoda za javno zdravstvo, koristiti sveučilišnu infrastrukturu te laboratorije Odjela za psihologiju i Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu. Prostor su opremljeni računalnom opremom, opremom za kemijske i biokemijske analize i instrumentima poput spektrofotometra, kromatografa itd., što znači da su prikladni za obavljanje aktivnosti kojima su namijenjeni. Osim u vlastitim prostorima, dio znanstveno-istraživačkog rada odvija se u suradnji s partnerima iz znanstveno-istraživačkih institucija, posebice kada je riječ o zajedničkim projektima, domaćim i inozemnim. O tome postoje ugovori o suradnji Sveučilišta s Institutom za medicinska istraživanja, Institutom „Ruđer Bošković“ te medicinskim fakulteti-

ma u Rijeci, Osijeku i Zagrebu. Zajedničko korištenje opreme u suradnji s partnerskim ustanovama omogućava optimizaciju i racionalizaciju korištenja opreme i specijaliziranog tehničkog osoblja.

Projekti i publikacije

Trenutačno je aktivno 15-ak znanstvenih i stručnih domaćih i stranih projekata u kojima su naši znanstvenici vrlo aktivni. Cilj svih navedenih projekata je poboljšanje metoda za prevenciju i liječenje bolesti te podizanje javno-zdravstvene svijesti. Stoga su glavni rezultati projekata nove platforme prevencije i znanja u području liječenja te provedene edukativne aktivnosti i aktivnosti podizanja svijesti, kako bi se pridonijelo povećanju znanja o navedenim zdravstvenim temama. Smjer istraživanja naših znanstvenika su javno-zdravstveni projekti uz klinička istraživanja koja pridonose javnom zdravlju zajednice.

Naši znanstvenici redovito objavljuju radove u istaknutim svjetskim znanstvenim časopisima citiranim u znanstvenim bazama *Web of Science*, *Medline*, *Scopus*, a koji su relevantni za područje biomedicine i zdravstva, polja kliničke medicine i javnog zdravstva. Tako su u posljednjih 12 godine publicirali više od 150 radova u bazi *Web of Science* i više od 250 radova u bazama *Medline* i *Scopus*. Kako Sveučilište ne izdaje vlastiti časopis iz područja biomedicine i zdravstva, znanstvenici usko surađuju s općemedicinskim časopisom *Medica Jadertina*, čiji je izdavač Opća bolnica Zadar, a koji je citiran u najvećoj svjetskoj bazi *Scopus*. U uredništvu je veći broj znanstvenika i suradnika Odjela, a i urednik časopisa je znanstvenik s našeg odjela. Časopis obrađuje teme iz kliničke medicine, javnog zdravstva, farmakologije i psihologije. Izlazi četiri puta godišnje i objavljuje uvodnike, izvorne znanstvene i stručne članke, prethodna priopćenja, pregledne članke, izlaganja sa znanstvenih skupova itd. Digitalna verzija časopisa dostupna je u cijelom tekstu na znanstvenom portalu HRČAK.

Postignuti rezultati redovito se prezentiraju znanstvenoj zajednici i studentima, čime se proširuje i nastavno gradivo. Znanstvena istraživanja moguće je koristiti kao osnovu za pri-

Djelatnici Odjela provode znanstveno-istraživačke i stručne projekte u suradnji s medicinskim ustanovama, s gospodarstvom, nacionalnim i međunarodnim javnim i privatnim sudionicima te s lokalnom zajednicom. To sve utječe i na razvoj društva i gospodarstva utemeljenog na primjeni rezultata istraživanja i znanju iz područja biomedicine i zdravstva

premanje novih izbornih kolegi- ja na studijskim programima.

Zadar - jako središte znanosti

Eto, kada smo sve to zbrojili, stavili na papir, izradili odgovarajuću dokumentaciju predviđenu Zakonom i to predstavili Agenciji za znanost i visoko obrazovanje i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, dopusnica za znanstvena istraživanja u području Biomedicine i zdravstva je dobivena. Tako je Sveučilište u Zadru postalo prva ustanova u Zadarskoj županiji s dopusnicom u tom znanstve-

nom području.

Sve to bio je i dobar temelj za osnivanje Znanstvene jedinice i dobivanje dopusnice za znanstveno-istraživački rad u području biomedicine i zdravstva u Općoj bolnici Zadar, s obzirom na to da naše dvije ustanove, kako je gore navedeno, izrazito dobro i usko surađuju.

Treba istaknuti da je Znanstvena jedinica u Općoj bolnici Zadar osnovana još davne 1977. godine rješenjem tadašnjeg Savjeta za naučni rad. Spletom okolnosti, 2010. uskraćena je dopusnica za daljnji rad Znanstvene jedinice Općoj bolnici u Zadru te je time onemogućeno

sudjelovanje bolnice na brojnim natječajima za dobivanje sredstava za znanstveno-istraživački rad.

Opća bolnica Zadar tijekom 2019. godine počela je prikupljanje dokumentacije za dobivanje dopusnice i pisanje dokumenta *Strateški program znanstvenih istraživanja u Znanstvenoj jedinici Opće bolnice Zadar u razdoblju od 2019. do 2024.* U izradi tog temeljnog programa razvoja znanosti u Općoj bolnici Zadar u razdoblju od sljedećih pet godina, sudjelovali su znanstvenici Odjela za zdravstvene studije Sveučilišta, ujedno i liječnici Opće bolnice Zadar, prof. dr. sc. Neven Skitarelić kao voditelj znanstvene jedinice Opće bolnice u Zadru i izv. prof. dr. sc. Ivan Bačić te doc. dr. sc. Nataša Skitarelić, pročelnica Odjela za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru. To je dobar primjer suradnje Sveučilišta u Zadru i Opće bolnice u Zadru, dviju suradnih ustanova koje godinama održavaju bogatu i uspješnu suradnju u području Biomedicine i zdravstva. Ta suradnja još je važnija s obzirom na to da je riječ o dvije ustanove u Zadarskoj županiji s najvećim brojem visokobrazovanih djelatnika. Time se i grad Zadar, uz Zagreb, Split, Rijeku i Osijek, u Republici Hrvatskoj javlja kao jako središte znanosti u području biomedicine i zdravstva.

Doc. dr. sc. Nataša Skitarelić

Naši znanstvenici redovito objavljuju radove u istaknutim svjetskim znanstvenim časopisima citiranim u znanstvenim bazama *Web of Science*, *Medline*, *Scopus*, a koji su relevantni za područje biomedicine i zdravstva, polja kliničke medicine i javnog zdravstva. Tako su u posljednjih 12 godine publicirali više od 150 radova u bazi *Web of Science* i više od 250 radova u bazama *Medline* i *Scopus*

PROF. DR. SC. **MIRNA WILLER**, UMIROVLJENA PROFESORICA ODJELA ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI SVEUČILIŠTA U ZADRU, OVOGODIŠNJA DOBITNICA NAJZNAČAJNIJE MEĐUNARODNE GODIŠNJE NAGRADE IFLA-e (*THE INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS*), *IFLA SCROLL OF APPRECIATION*

Godišnja nagrada IFLA-e nagrada je koju dodjeljuju kolege iz struke, ona je priznanje knjižničarima za njihov doprinos međunarodnoj knjižničnoj zajednici, stoga mi je osobito draga

Nagradom IFLA-e priznat je moj tridesetogodišnji aktivan rad u toj međunarodnoj organizaciji, ali to je nagrada i svim mojim kolegama u hrvatskoj i međunarodnoj zajednici s kojima sam surađivala u proteklih četrdeset godina svoje profesionalne karijere. Bez suradnje, razmjene mišljenja, uzajamnog učenja i, posebno, razumijevanja i prihvaćanja različitosti uz pronalaženje rješenja za njihov dijalog, nema napretka i razvoja struke, a time i društva u kojem knjižnice aktivno sudjeluju

Prof. dr. sc. Mirna Willer, umirovljena profesorica Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, ovogodišnja je dobitnica najznačajnije međunarodne godišnje nagrade IFLA-e (The International Federation of Library Associations and Institutions), IFLA Scroll of Appreciation. Nagradu je dobila na temelju obrazloženja u kojem je naveden njezin utjecajan rad unutar IFLA-e, i to u području bibliografske organizacije informacija, osobito razvoja standarda za bibliografski opis, strojnočitljivog formata UNIMARC, konceptualnih modela u području bibliografske organizacije informacija te aktivne savjetodavne međunarodne uloge u svim navedenim, kao i u kontaktnim područjima.

Dobili ste godišnju nagradu IFLA-e (International Federation of Library Associations and Institutions), IFLA Scroll of Appreciation. Što vam znači ta nagrada?

Godišnja nagrada IFLA-e priznanje je knjižničarima za njihov doprinos međunarodnoj knjižničnoj zajednici, stoga mi je izuzetno draga ta nagrada koju dodjeljuju kolege iz struke. Njome je priznat moj tridesetogodišnji aktivan rad u toj međunarodnoj organizaciji, ali, kako to ja vidim, to je nagrada i svim mojim kolegama u hrvatskoj i međunarodnoj zajednici s kojima sam surađivala u proteklih četrdeset godina svoje profesionalne karijere. Smatram da bez suradnje, razmjene mišljenja, uzajamnog učenja i, posebno, razumijevanja i prihvaćanja različitosti uz pronalaženje rješenja za njihov dijalog, nema napretka i razvoja struke, a time i društva u kojem knjižnice aktivno sudjeluju. Sve mi je to omogućila IFLA i, naravno, moji nadređeni - u prvome redu ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a zatim pročelnici Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, koji su podržavali moj rad u međunarodnim tijelima i moje sudjelovanje na mnogim sastancima, radionicama, skupovima i konferencijama koje su bile dio tih aktivnosti.

Kad se kaže da ste dobili nagradu u „području bibliografske organizacije informacija, osobito razvoja standarda za bibliografski opis, strojno čitljivog formata UNIMARC, konceptualnih

modela u području bibliografske organizacije informacija i aktivne savjetodavne međunarodne uloge u svim navedenim, kao i u kontaktnim područjima“, zvuči pomalo nerazumljivo. Možete li pojednostaviti čitateljima koji nisu s informacijskim znanostima na ti?

To je kao da trebam pojednostavljeno ispričati cijeli svoj profesionalni život! Odgovorit ću vam na prvo pitanje. IFLA-in format UNIMARC (UNiversal Machine Readable Format), u prvom izdanju objavljen 1977., međunarodni je sustav kodova kojim se strojno bilježe bibliografski podaci kako bi se njima moglo upravljati u svrhu pretraživanja, pronalaženja i prikaza, i temelj je knjižničnih kataloga - svoje generacije. Uz taj format, u međunarodnoj zajednici tada, kao i sada, koristi se više nacionalnih MARC formata. IFLA je zamislila UNIMARC format kao onaj koji omogućuje razmjenu podataka između nacionalnih knjižnica i drugih sustava na međunarodnoj razini. Kao takav, format uključuje razne druge međunarodne standarde, npr. kôd za skupove znakova, jezike i države, standardni bibliografski opis knjižne i druge građe itd.

Nacionalna i sveučilišna biblioteka, kako se tada nazivala, krajem 1970-ih pokrenula je kompjutorizaciju katalogizacije i bibliografije te se odlučila za taj međunarodni standard sukladno tadašnjoj jugoslavenskoj katalognoj praksi. Naime, dr. Eva Verona, knjižnična savjetnica u NSB-u i svjetski priznati teoretičar i praktičar abecednih kataloga, aktivno je sudjelovala u donošenju mnogih međunarodnih dogovora i standarda, što je ugradila u jugoslavenska katalogna pravila - koja se i danas koriste, uz određene dorade i izmjene u Hrvatskoj i u zemljama bivše Jugoslavije. Tim je katalognim pravilima udaren temelj za daljnji razvoj teorije i prakse kataloga - strojno čitljivog

ili online kataloga kojim se danas još uvijek koristimo. Moja je uloga bila da „pročitam“ taj standard za, s jedne strane, informatičare zaposlene u novootvorenom ERC-u, a s druge da u taj međunarodni standard ugradim nacionalna katalogna pravila. Moja kolegica i draga prijateljica Vlasta Lešaja imala je ulogu učitelja, educirala je katalogizatore primjeni računalna na katalogizaciju u novom informacijskom sustavu NSB-a, ali i uopće, novom konceptu katalogizacije primjenom UNIMARC formata. Nacionalna i sveučilišna biblioteka svoja je iskustva i rezultate prikazala jugoslavenskoj knjižničnoj zajednici koja je, na njezin prijedlog prihvatila format UNIMARC kao nacionalni standard za izradu baza podataka (kataloga), bibliografija i razmjenu podataka među knjižnicama i knjižničnim sustavima.

Koliko dugo ste involvirani u projekte i rad IFLA-e?

Tijekom 1990. dobila sam poziv, na temelju svojih dotadašnjih aktivnosti u NSB-u, da postanem članica Stalnog odbora za UNIMARC (Permanent UNIMARC Committee) koji je bio osnovan 1991. kao stalno tijelo unutar IFLA-ina Središnjeg programa za bibliografski nadzor i MARC. Zadatak tog odbora bio je razvijati format UNIMARC u skladu s razvojem drugih, relevantnih IFLA-ina standarda i modela, kao i sa zahtjevima za proširenjem formata prema potrebama za bilježenje specifičnosti brzorazvijajuće nakladničke produkcije. U jednom sam razdoblju bila i predsjednica Odbora, a od 2007., kad više nisam bila zaposlena u Nacionalnoj knjižnici - to je bio jedan od uvjeta za članstvo u tom odboru - proglašena sam konzultantom i počasnim članom. Usporedo s time, bila sam članica i predsjednica više grupa koje su se bavile raznim aspektima međunarodnog standarda za bibliografski opis (ISBD), zatim članica grupa za tzv. normativne podatke, pred-

stavnicu ISBD standarda u grupi koja je stvarala novi konceptualni model itd. Od 2019. članica sam grupe koja se bavi revizijom standarda za bibliografski opis kojemu je u podlozi tehnologija povezanih podataka i semantički web, što predstavlja revoluciju u poimanju bibliografskih podataka.

Vaši su radovi neizostavan dio izobrazbe informacijskih stručnjaka te su uključeni u popise svih značajnih studijskih programa u području informacijskih i komunikacijskih znanosti. Imate impozantan znanstveni opus. Koji rad smatrate kapitalnim i koji vam je nekako najdraži, bilo da je riječ o knjizi i/ili projektu koji ste vodili?

Moj poriv bilježenju, fokusiranju na ovdje i sada rezultirao je tim opsežnim opusom u rasponu od prikaza, izvještaja, zabilježenih predavanja, stručnih radova vezanih uz aktualne događaje pa do preglednih, istraživačkih i znanstvenih radova. Smatram da svaki respektabilan profesor u svom opusu treba imati raspon radova kojim pokazuje svoju angažiranost ne samo u akademskom polju, nego i u struci i općenito u društvu. Takav opus proizlazi u prvome redu iz mojih početaka rada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, dakle u praksi gdje sam izučavala zanat, što je bilo važno da bih poslala, na temelju tih iskustava i razumijevanja rješavanja kompleksnih situacija u praksi, mogla brzo učiti i pratiti razvojne pravce u struci, teoriji i tehnologiji. Upravo zbog dinamike kompleksnog polja praksa-teorija-tehnologija-praksa u kojem sam aktivno sudjelovala i o tome ažurno pisala, ne mogu reći koji mi je rad najdraži. Znanstvenici su dokazali da ptice prije nego što krenu u seobu oslobođenja svoje pamćenje lokalnih informacija da bi bile lakše u letu na putu do odredišta, a to je ključan faktor u njihovu životu - o tome ovisi njihovo preživljavanje! Tako sam, smatram, i ja funkcionirala - „u glavi“ mi je bilo samo ono aktualno što sam morala rješavati. Naravno, kao i te ptice koje se služe svojim senzorima za razumijevanje prostora, tako sam se i ja služila sustavno građenim koordinatama vrijednosti i dostižućima struke.

Kad je riječ o projektima, svaki od njih bio mi je najdraži. Sve su to bili veliki, kompleksni izazovi koje je trebalo riješiti i koji su se rješavali u suradnji s kolegama iz

Moj poriv bilježenju, fokusiranju na ovdje i sada rezultirao je opsežnim opusom u rasponu od prikaza, izvještaja, zabilježenih predavanja, stručnih radova vezanih uz aktualne događaje do preglednih, istraživačkih i znanstvenih radova. Smatram da svaki respektabilan profesor u svom opusu treba imati raspon radova kojim pokazuje svoju angažiranost ne samo u akademskom polju, nego i u struci i općenito u društvu

različitih struka. Njihov uspjeh - jer svi su oni uspješno završeni ili su pri završetku - bio je rezultat našeg postavljanja pred sebe visoko profesionalnih zahtjeva, hrabrosti u istraživanju i predanosti razvoju struke i, kao što sam već spomenula, naše svijesti o nužnom doprinosu društvu.

Ipak bih izdvojila jedan projekt, možda zato što se još uvijek njime bavim, ali možda i više zbog toga što on sublimira sve moje dosadašnje projekte i, uopće, moj rad. To je rad na *Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*, koji je počeo 2013. godine kao rezultat suradnje triju baštinskih zajednica i akademske zajednice u sklopu godišnjih seminara *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*. Taj seminar, koji je 2019. održan 23. put i „arhivistički“ praćen objavljenim zbornicima radova, stvorio je podlogu za razgovor među arhivistima, knjižničarima, kustosima i muzejskim dokumentaristima te akademskom zajednicom, razgovor koji je omogućio otvaranje tih zajednica prema drugima, izlaženje iz vlastitih „silosa“, što je nužno u suvremenom svijetu prožimanja informacija iz najrazličitijih sfera života. U svijetu u kojem je *fake news* proglašena za riječ godine, uloga baštinskih ustanova i informacija koje one objavljuju postaje kritična. Zato donošenje odgovarajućih standarda u području organizacije informacija i njihovo dosljedno provođenje u informacijskim sustavima osigurava da podaci koje baštinske ustanove objavljuju budu prepoznati kao autoritativni i autentični, dokazani svojom provenijencijom, izvorom koji osigurava pouzdanost tih podataka jer slijedi točno utvrđenu metodologiju njihova stvaranja. Taj projekt nije značajan samo zbog tog važnog koraka u izradi nacionalnog zajedničkog standarda za baštinske ustanove i time stvaranja podloge za zajednički informacijski prostor, već poglavito zbog jačanja uloge i značenja za struku i društvo arhivista, knjižničara, kustosa, muzejskih dokumentarista i s njima povezane akademske zajednice te stvaranja kohorte stručnjaka koji su se profilirali u tom procesu.

Je li to možda knjiga UNIMARC u teoriji i praksi?

Tu sam knjigu napisala vrlo lako jer je bilo potrebno „samo“

opisati praksu, u njezinoj kompleksnosti, naravno, ali ipak nešto s čime sam „završila“, što je bilo iza mene, zabilježeno i o čemu više nisam trebala razmišljati. Isti je slučaj i s drugom knjigom koju sam napisala u suradnji sa svojim škotskim kolegom i dragim prijateljem Gordonom Dunsireom, *Bibliographic Information Organization in the Semantic Web*, koju je 2013. objavio britanski nakladnik Chandos. Ta je knjiga rezultat našega rada na prijenosu, da tako kažem, bibliografskih standarda na novu tehnološku platformu za knjižnične kataloge - platformu povezanih podataka i semantičkog weba, na čemu smo radili od 2008. u sklopu jedne IFLA-ine grupe (IFLA ISBD Linked Data Study Group). Ta, kao i ona o UNIMARC-u, temeljne su knjige za upoznavanje s bibliografskim i inim standardima te za njihovo razumijevanje u svrhu primjene u dvije ključne tehnologije na kojima se grade knjižnični katalogi od kraja 1970-ih.

Rezultatima spomenute tehnologije strojno čitljivog bilježenja podataka, tj. katalogiziranja koje karakteriziraju MARC standardi, služimo se i danas kad bilo u nekoj knjižnici ili putem weba pretražujemo fond jedne ili više knjižnica. Za rezultate druge tehnologije, tehnologije povezanih podataka i semantičkog weba kao njihova okruženja, još se pripremamo i, premda su učinjeni značajni pomaci, ta tehnologija još nije u potpunosti ovladala knjižničnim informacijskim sustavima. U toj su tehnologiji dvije ključne riječi - „podatak“ i „semantika“. Kako ju je Tim Berners-Lee zamislio i proveo, ona se temelji na povezivanju podataka, njihove semantike - značenja, ne više dokumenata, što je karakteristika weba kojim se sada služimo. Semantički web tako se definira kao web podataka. U

„ovom“, sadašnjem webu, dokumenti se povezuju poveznicama - linkovima kao što referenice u tiskanim knjigama povezuju sadržaje, samo što ne trebamo ustati od stola i s police uzeti tu referiranu knjigu, posuditi je iz knjižnice ili je naručiti. Da bi se omogućilo povezivanje „značenja podataka“, svaki je podatak potrebno jednoznačno (univerzalno) identificirati. Time se stvaraju lanci ili grafovi povezanih podataka kojima više ne upravlja čovjek nego stroj - zato za tu tehnologiju Berners-Lee kaže da je riječ o „strojnom razumijevanju“ (*machine reasoning*). Da bi na temelju tih jednoznačno identificiranih podataka mašine mogle zaključivati i zatim pružiti odgovor na korisnički upit, u našem slučaju, katalogu, ti se podaci moraju „kodirati“ na odgovarajući način pripremljenim bibliografskim standardima. (Uostalom, kao i u slučaju MARC formata.) Opći okvir ili model za opis „resursa“ ili bilo kojeg objekta koji se želi opisati, standardan je i omogućuje da se slijedom čvrsto definiranih pravila objave bilo koji od postojećih, korištenih standarda, na primjer i MARC formati, IFLA-in međunarodni standard za bibliografski opis (ISBD), kao i konceptualni modeli koje je IFLA razvila. Međutim, pokazalo se da prenošenje postojećeg (npr. MARC ili ISBD) u novu tehnologiju nikad nije posve zadovoljavajuće, a, u konačnici, postaje i kočnica daljnjem razvoju. Zato je i relativno novi IFLA-in knjižnični referentni model (*IFLA Library Reference Model*) uzeo za svoju konceptualnu podlogu upravo tehnologiju povezanih podataka i standard semantičkog weba. To je ujedno i podloga novih katalogičnih pravila, *Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*, čije objavljivanje očekujemo u prvoj polovici

2021., a koji će nam omogućiti ne samo semantičku povezanost podataka među knjižnicama, nego i među baštinskim ustanovama i uslugama.

Premda sam rekla da je bilo potrebno „samo“ opisati, moram priznati da sam uživala u pisanju tih dviju knjiga, tako da se ta strast za pisanjem i temom vidi i u njima - na čemu smo se Gordon i ja ispričali svojim čitateljima u predgovoru našoj knjizi.

Vaš rad odvijao se i u sklopu Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Koliko vam je važna ta zadarska epizoda?

Izuzetno mnogo! Mislim da bez te „zadarske epizode“ ne bih bila profesionalno potpuna. Još sam na studiju željela biti učitelj, međutim, nakon kratke epizode u tom smjeru odmah nakon završetka studija uvidjela sam da to nije za mene, da tome nisam bila dorasla! Nisam imala dovoljno znanja i iskustva za tako kompleksan poziv. Kada su me profesori Srećko Jelušić i Tatjana Aparac-Jelušić pozvali da razmislim o dolasku u Zadar, shvatila sam da je došlo vrijeme mog „učiteljevanja“. Moje tridesetogodišnje iskustvo u praksi, u radu na razvoju standarda, teorijsko bavljenje bibliografskom organizacijom informacija i razumijevanje suvremene tehnologije kataloga i informacijskih sustava, dalo mi je sigurnost da imam što prenijeti studentima. A rad sa studentima, kako to mnogi profesori dobro znaju, obostrano je učenje - zahtjeva od nastavnika propitivanje vlastitih postavki i otvara potrebu za samorazvojem. Zahvalna sam svojim studentima, onima od preddiplomskog do doktorskog studija na njihovim reakcijama na moje „metode“ podučavanja, na mom inzistiranju da je jedino njihovo znanje osiguranje za produktivan, kvalitetan i sretan odrasli život.

Rad na Odjelu, isto tako, omogućio mi je i daljnji razvoj u području znanstvenog i istraživačkog rada i širenja područja izvan samog knjižničarstva u sklopu doktorskog studija i doktorskih škola. Tu sam imala svesrdnu podršku prof. Aparac-Jelušić, kao i tadašnjih asistentica - dr. sc. Marijane Tomić, sada izvanredne profesorice, i dr. sc. Drahomire Cupar, docentice, kao i izv. prof. dr. sc. Nives Tomašević koja je za Odjel, a i mene otvorila izuzetno dinamično, a

U svijetu u kojem je fake news proglašena za riječ godine, uloga baštinskih ustanova i informacija koje one objavljuju postaje kritična. Zato donošenje odgovarajućih standarda u području organizacije informacija i njihovo dosljedno provođenje u informacijskim sustavima osigurava da podaci koje baštinske ustanove objavljuju budu prepoznati kao autoritativni i autentični, dokazani svojom provenijencijom, izvorom koji osigurava pouzdanost tih podataka jer slijedi točno utvrđenu metodologiju njihova stvaranja

za struku i društvo ključno područje nakladništva. Kad govorim o novim područjima koja su se otvorila za Odjel, to je svakako i arhivistika uvedena u diplomski i doktorski studij zahvaljujući motiviranosti, znanju i iskustvu prof. dr. sc. Anne Gilliland, profesorice s Kalifornijskog sveučilišta Los Angeles (UCLA), SAD. Postmodernistički pristup arhivističkim temama, koji je ovladao tom akademskom zajednicom, dodatno mi je učvrstio stav da je potrebno „izvana“ sagledavati svoju struku - knjižnične i ine standarde i njihovu ulogu u društvu.

U povodu umirovljenja kao izraz zahvalnosti za doprinos razvoju informacijskih i komunikacijskih znanosti i pedagoškom radu Sveučilište u Zadru objavilo je zbornik posvećen vama. Što vam znači objavljivanje tog zbornika, posebno odziv stranih kolega koji su poslali svoje tekstove?

Izuzetno sam počašćena i radostna što je objavljen taj zbornik. Svi autori tekstova moji su bliski suradnici, kolege i prijatelji i smatram se sretnom što sam ih imala prilike upoznati i s njima graditi svoju, ali i njihovu karijeru. Dodatno mi je drago što zbornik okuplja radove koji su relevantni za današnji trenutak pa su time i arhiv ovoga trenutka. Nadam se da će i čitatelji, prije svega studenti, moći sagledati tu široku lepezu tema i u njima naći poneki svoj interes ili čak usmjerenje za budućnost.

Počeli ste raditi 1978. u NSK katalogizirajući obvezne primjerke (Jugoslavica) i strane knjige u Odjelu za katalogizaciju knjiga. Jeste li se suočavali s problemima koje je inicirala politika tog vremena (komunistička) i kako su se, ako ih je bilo, ti problemi manifestirali?

Svaka politika, kao i režim u kojem čovjek djeluje generira probleme za one koji žele mijenjati trenutačno stanje i svojim vizijama donositi promjene, razvoj. To su situacije u kojima takvi ljudi stavljaju druge u zonu njihove nekompetentnosti - koja se počinje iskazivati upravo na pozadini novina. U tom, kako ga nazivate „komunističkom“ vremenu stvorili smo temelje za ono što danas imamo. Bez slobode da to stvaramo - jer imali smo tu slobodu i izborili smo se za nju - danas ne bih dobila IFLA-inu nagradu, ne bi bilo *Festschrifta*.

SPOMENICA U ČAST PROF. MIRNI WILLER

Radovi prof. Willer neizostavan su dio izobrazbe informacijskih stručnjaka te su uključeni u popise svih značajnih studijskih programa u području informacijskih i komunikacijskih znanosti

U spomenici, koju su uredile Tinka Katić i Nives Tomašević, zastupljen je značajan broj eminentnih međunarodnih i domaćih radova koji zorno svjedoče o značaju koji je prof. Willer imala u međunarodnoj i domaćoj znanstvenoj zajednici

Mirna Willer: *Festschrift* je spomenica koju je ove godine Sveučilište u Zadru objavilo u čast prof. Mirne Willer prigodom njezina umirovljenja. Spomenicu su uredile Tinka Katić i Nives Tomašević.

U spomenici je zastupljen značajan broj eminentnih međunarodnih i domaćih radova koji zorno svjedoče o značaju koji je prof. Willer imala u međunarodnoj i domaćoj znanstvenoj zajednici.

Knjiga je podijeljena u šest cjelina koje predstavljaju temeljne teme iz područja bibliografske organizacije informacija, obrađene iz pozicije najznačajnijih svjetskih i domaćih istraživača, osobito teme koje se odnose na konceptualne modele, bibliografske standarde i katalogne pravilnike, koji su bili u fokusu posebnog znanstvenog i stručnog interesa prof. Willer. Nije nevažno istaknuti da se kroz svaki rad provlače njezine

teze i citati njezinih radova, što govori o njezinu utjecaju na kreiranje teorija u područjima kojima se bavi. Nadalje, knjigom su obuhvaćene i teme kulture i kulturne povijesti te digitalnih knjižica i arhiva, koje su također obradili najutjecajniji autori. Posebno valja pozornost svratiti na dva posljednja poglavlja, u kojima se problematizira obrazovni prinos, što je potaknuto značajnim radom prof. Willer upravo u području izobrazbe, prijenosa znanja na kolege i na studente svih razina, od preddiplomske do doktorske, pa i dalje. U posljednjoj tematskoj cjelini doneseno je više osobnih osvrta kolega iz Hrvatske i iz inozemstva na rad s prof. Willer.

Knjizi je priložena i bibliografija radova prof. Willer iz koje je vidljiv njezin golem znanstveni i stručni doprinos, poglavito u području bibliografske organizacije informacija, ali i šire od toga.

S izuzetnim ponosom objavujemo da je prof. dr. sc. Mirna Willer, umirovljena profesorica Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, ovogodišnja dobitnica najznačajnije međunarodne godišnje nagrade IFLA-e (*The International Federation of Library Associations and Institutions*), *IFLA Scroll of Appreciation*.

Posebno valja pozornost svratiti na dva posljednja poglavlja, u kojima se problematizira obrazovni prinos, što je potaknuto značajnim radom prof. Willer upravo u području izobrazbe, prijenosa znanja na kolege i na studente svih razina, od preddiplomske do doktorske, pa i dalje. U posljednjoj tematskoj cjelini doneseno je više osobnih osvrta kolega iz Hrvatske i iz inozemstva na rad s prof. Willer

Prof. Willer nagradu je dobila na temelju obrazloženja u kojem je naveden njezin utjecajan rad unutar IFLA-e, i to u području bibliografske organizacije informacija, osobito razvoja standarda za bibliografski opis, strojnočitljivog formata UNIMARC, konceptualnih modela u području bibliografske organizacije informacija te aktivne

savjetodavne međunarodne uloge u svim navedenim, kao i u kontaktnim područjima. Prof. Willer u svim je navedenim, kao i u brojnim drugim područjima snažno poticala razvoj bibliografskih standarda, formata, pravilnika i konceptualnih modela.

Uz aktivnu ulogu u brojnim međunarodnim i nacionalnim odborima i radnim tijelima te uz savjetodavan rad u mnogim međunarodnim i nacionalnim tijelima, sve je svoje aktivnosti redovito i aktivno propitivala, ovjeravala i dokumentirala kroz znanstvene i stručne radove, uključujući monografije, zapažen broj znanstvenih i stručnih radova, uredničkih knjiga, prikaza itd.

Njezini su radovi neizostavan dio izobrazbe informacijskih stručnjaka te su uključeni u popise svih značajnih studijskih programa u području informacijskih i komunikacijskih znanosti.

Njezin je rad uvijek određen trima temeljnim načelima, i to rigoroznim znanstvenim pristupom svim temama, stalnim marom o doprinosu struci na međunarodnoj i nacionalnoj razini te osobito istaknutim pedagoškim pristupom i snažnom potrebom za aktivnim i strpljivim prijenosom znanja kolegama, suradnicima i posebno studentima, što ne prestaje ni formalnim umirovljenjem.

Ponosni smo što se nakon mnogih godina provedenih u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu rad prof. Mirne Willer odvijao u značajnom dijelu u sklopu Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru.

Izv. prof. dr. sc. Marijana Tomić, pročelnica Odjela za informacijske znanosti i voditeljica Centra za istraživanje glagoljaštva

PROF. DR. SC. NENAD ŠESTAN, VODITELJ LABORATORIJA NA SVEUČILIŠTU YALE, POČASNI DOKTOR SVEUČILIŠTA U ZADRU I DOPIJNI ČLAN HAZU, DOBITNIK JE NAGRADE GRADA ZADRA

Prof. dr. sc. Nenad Šestan, neuroznanstvenik, voditelj je laboratorija na prestižnom sveučilištu Yale, počasni doktor Sveučilišta u Zadru i dopisni član HAZU, a odnedavno i dobitnik Nagrade Grada Zadra.

Čestitamo vam na dodjeli Nagrade Grada Zadra. Kako se osjećate u povodu dodjele nagrade?

Mnogo vam hvala na čestitci. Izuzetno sam zahvalan rektoricu Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijani Vican na prijedlogu za nagradu te gradonačelniku Branku Dukiću i djelatnicima Uprave grada Zadra na dodjeli te izuzetne počasti. Ja sam zadarsko dite i ovo je za mene nešto posebno.

Zbog pandemije COVID-a 19 niste mogli doći na proslavu.

Naravno, više bih volio da sam osobno bio na dodjeli nagrade u mojem najdražem gradu, ali proživljavamo globalnu zdravstvenu krizu. Moj je otac primio nagradu u moje ime, što je silno razveselilo moje roditelje. Nadam se da ću sljedeće godine moći posjetiti Zadar, ali u međuvremenu je važnije da smo svi zdravi i da činimo sve što možemo u našem svakodnevnom životu da usporimo širenje virusa.

Sa suradnicima na Sveučilištu Yale razvili ste sustav BrainEx. Možete li detaljnije opisati taj visokotehnoški sustav, čemu služi?

Tehnologija koju smo razvili sastoji se od tri ključne komponente. Prva je sintetička, citoprotektivna otopina. Druga je perfuzijski uređaj koji pumpa tu otopinu kroz mozak i oponaša potporne organe, a posljednja komponenta je kirurški postupak koji omogućava selektivnu perfuziju mozga.

Razvitak te tehnologije rezultat je dugotrajnog i timskog rada između našeg laboratorija i nekoliko suradnika na Yaleu. Jednu od glavnih uloga imao je kolega Zvonimir Vrselja iz Osijeka.

U vašoj studiji, objavljenoj u vodećem znanstvenom časopisu Nature, piše da se povra-

Ja sam zadarsko dite i ta nagrada za mene je nešto posebno

Izuzetno sam zahvalan rektoricu Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijani Vican na prijedlogu za nagradu te gradonačelniku Branku Dukiću i djelatnicima Uprave grada Zadra na dodjeli te izuzetne počasti. Zbog pandemije COVID-a 19 nisam mogao osobno primiti nagradu, nego je to u moje ime učinio moj otac, no nadam se da ću dogodne posjetiti Zadar

tak cirkulacije u mozgu može dogoditi satima nakon smrti. Zna se da tri minute nakon zatajenja srca dolazi do trajnog oštećenja moždanih stanica. Kako onda dođe do cirkulacije u mozgu?

Primjena naše tehnologije pokazala je da je mozak sisavaca otporniji na nedostatak kisika nego što se prije mislilo i da je moguće ponovno uspostaviti cirkulaciju pod eksperimentalnim uvjetima. Konkretno, mozak ima podcijenjenju sposobnost obnavljanja cirkulacije i stanične aktivnosti nakon zastavljanja cirkulacije i globalne anoksije.

Također smo pokazali da postupak stanične smrti traje znatno dulje nego što smo mislili i da se, barem u našim eksperimentalnim uvjetima, može zaustaviti ili čak poništiti.

Rekli ste da vaša istraživanja možda mogu osmisliti nove terapije za moždani udar i druge bolesti čija je posljedica oštećenje stanica mozga. Možete li biti konkretniji?

Naša je tehnologija u ranoj fazi razvitka i još nemamo naznaka da bi mogla biti primjenjiva za liječenje moždanog udara ili bilo koje druge bolesti. Međutim, nadamo se da ćemo moći bolje razumjeti kako stanice u mozgu i drugim organima reagiraju na zastoj cirkulacije i nedostatak kisika te kako primijeniti to znanje da spasimo stanice. Radeći to, nadam se da ćemo moći razviti bolje terapije za moždani udar i druge bolesti zbog kojih stanice umiru.

Za svoje pokuse i eksperimente izabrali ste svinjske mozgove. Zašto svinjske?

Svinjski mozak odabrali smo iz dva razloga.

Prvo, svinje se svakodnevno koriste za proizvodnju hrane. To je važno jer je time smanjen ukupan broj životinja koje se koriste u biomedicinskim istraživanjima - svinje su već bile obrađene za proizvodnju hrane, a mozak im je nepotrebno odbačen.

Pitanje što nas čini ljudima fasciniralo je čovječanstvo tijekom moderne povijesti. Danas mozak promatramo kao ključnu komponentu ljudskog identiteta. Znati što ljudski mozak čini jedinstvenim nije samo intelektualna znatizelja, već nam može pomoći bolje razumjeti neuropsihijatrijske bolesti, koje nastaju zbog promjena u mozgu, uključujući i one koje zahvaćaju i najizrazitije aspekte ljudskog uma

Drugo, mozak svinja relativno je velik i složen. Ima moždane vijuge i sličan omjer sive i bijele tvari kao ljudski mozak, što ga čini lako prenosivim modelom. Važno je prevesti potencijalne tretmane izravno na ljude.

No, povratak u funkciju nekih molekula i stanica, nije i povratak mozga u funkciju? Vjerujete li da su vaša istraživanja početak nekih većih i značajnijih postignuća u tom pogledu?

Važno je naglasiti da smo u našoj tehnologiji koristili blokatore neuronske aktivnosti te da su sve stanične aktivnosti detektirane u odsutnosti organizirane globalne električne aktivno-

sti, koja je potrebna za normalno funkcioniranje mozga. To nije živi mozak, nego stanično aktivan mozak. Ta otkrića postavljaju temelje za nove pristupe proučavanju mozga i potencijalnog obnavljanja funkcije oštećenih stanica u bolesnome mozgu.

Hoće li se sustav BrainEx ikada primijeniti na ljudskom mozgu i pod kojim uvjetima s obzirom na to da se time otvaraju fundamentalna etička pitanja?

To nije cilj naših trenutačnih istraživanja i ne predviđam da će se to uskoro dogoditi. Međutim, ne mogu govoriti u ime drugih grupa koje koriste ili planiraju koristiti ovu tehnologiju.

Kao i kod svake nove tehnologije i protokola, moramo oprezno napredovati, temeljito procijeniti potencijalne rizike i koristi na svakom koraku. Sve znanstvene studije, kao i one koje koriste ovu tehnologiju, moraju se provoditi samo nakon regulatornog odobrenja i prateći stroge etičke smjernice.

Bavite se i genetikom i molekularnim razvojem moždane kore. Kako geni utječu na razvoj mozga?

Razvoj mozga znatno ovisi o međutjecaju gena i faktora iz okoline. Zapravo, kompletan skup gena u stanici ili organizmu služi kao nacrt mozga, ali okolina i iskustva grade i modificiraju moždane stanice i njihove veze.

Postoje kritična razdoblja u razvoju - obično tijekom ranog djetinjstva - tijekom kojih se senzorske informacije iz okoline moraju primati i obrađivati da bi se stvorile ispravne veze između stanica mozga.

Ako, primjerice, ne možemo dobiti lijek za Alzheimer, Parkinsonovu bolest, Huntingtonovu bolest itd., u kojoj mjeri možemo znati da ćemo na osnovu gena dobiti te bolesti?

Postoje dvije glavne kategorije gena koje utječu na to hoće li osoba razviti bolest. U prvu kategoriju spadaju geni koje možemo nazvati determinističkim jer mutacije u tim genima izravno uzrokuju bolest i velika većina ljudi koji naslijede ili dobiju takvu mutaciju tijekom života će razviti bolest. Takvi geni su rjeđi i znanstvenici su do sada pokazali da nekoliko tisuća gena spada u tu kategoriju. Do sada se pokazalo da takvi geni čine manji postotak slučajeva Alzheimerove ili Parkinsonove bolesti. S druge strane, Huntingtonova bolest posljedica je dominantne mutacije u jednom od takvih gena.

U drugu kategoriju spadaju geni rizika koji kad su mutirani povećavaju vjerojatnost razvoja bolesti, ali ne garantiraju da će se dogoditi. Poznato je na tisuće varijanti u genima koji povećavaju rizik da će osoba biti pogođena nekom bolesti. Na primjer, znanstvenici su pokazali da većina osoba oboljelih od Alzheimerove ili Parkinsonove bolesti ima mutacije u rizičnim genima.

Otkrili ste, među ostalim, gene koji kontroliraju razvitak

Sa suradnicima na Sveučilištu Yale prof. dr. sc. Nenad Šestan razvio je tehnologiju BrainEx. Njezina primjena pokazala je da je mozak sisavaca otporniji na nedostatak kisika nego što se prije mislilo te da je moguće ponovno uspostaviti cirkulaciju. Također je utvrđeno da postupak stanične smrti traje znatno dulje nego što se mislilo i da se, barem u eksperimentalnim uvjetima, može zaustaviti ili čak poništiti

kortikospinalnog trakta, veze između mozga i leđne moždine koja kontrolira ruke i noge? Kako ste došli do tog otkrića i hoćemo li jednom moći liječiti ljude kojima je, općenito rečeno, stradala kralježnica?

Prije petnaest godina naš je laboratorij tijekom istraživanja na miševima otkrio da je gen, koji se zove FEZF2 ili ZFP312, nužan za normalan razvoj kortikospinalnog trakta. To je glavni moždani trakt za kontrolu dobrovoljnog kretanja. Nakon toga otkrili smo još nekoliko gena koji međusobno funkcionalno surađuju u razvijanju kortikospinalnog trakta. Isti geni koje smo otkrili u miševa prisutni su u neuronima koji stvaraju kortikospinalni trakt u čovjeka. Međutim, kod ljudi, kortikospinalni trakt je izuzetno dug i ima više od milijun aksona koji prolaze kroz velik broj regija mozga. To je vrlo kompliciran proces i zbog toga naše otkriće na miševima još nije, a možda i neće biti, primjenjivo za liječenje ljudi sa stradalom kralježnicom.

Vi želite shvatiti u čemu se razlikuje ljudski od ostalih mozгова. Mislite li da znanstvenim proučavanjem mozga možemo doći do spoznaje po čemu smo ljudi, bića koja imaju dušu, osjećaje, spoznaje, memoriju?

Pitanje što nas čini ljudima fasciniralo je čovječanstvo tijekom moderne povijesti. Danas mozak promatramo kao ključnu komponentu ljudskog identiteta. Znati što ljudski mozak čini jedinstvenim nije samo intelektualna znatiželja, već nam može pomoći bolje razumjeti neuropsihijatrijske bolesti, koje nastaju zbog promjena u mozgu, uključujući i one koje zahvaćaju i najizrazitije aspekte ljudskog uma.

Ono što znamo je da ljudski mozak, s obzirom na svoju građu, nije svojstven samo ljudima, organiziran je prema istim pravilima kao i kod svih ostalih sisavaca. Mi smo primati i naš mozak je najveći među njima. Naš mozak je tri puta veći od mozga čimpanze, našeg najbližeg živućeg srodnika.

Iznenadujuće je i, možemo reći pomalo začaravajuće, što u 21. stoljeću još uvijek znamo vrlo malo o tome kako se ljudski mozak razlikuje od mozga našeg najbližeg srodnika, čimpanze, ili kako su genetske promjene u genomu dovele do razvoja ljudskog uma.

Prof. dr. sc. Nenad Šestan - počasni doktor Sveučilišta u Zadru i dopisni član HAZU

Prof. dr. sc. Nenad Šestan, neuroznanstvenik, neurobiolog, neurogenomikar i genetičar, istraživač i predavač na prestižnom sveučilištu Yale, rođen je 1970. godine u Zadru. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na kojemu je tijekom studija u Zagrebu dobio sveučilišnu stipendiju i Rektorovu nagradu. Godine 1999. doktorirao je na temu neurobiologije na Sveučilištu Yale.

Na Yaleu predaje na odjelima za neuroznanost, genetiku, psihijatriju i komparativnu medicinu, kao i u Zavodu za razvoj djeteta Sveučilišta Yale (Yale Child Study Center). Njegov istraživački interes je neuroznanost, neurogenomika i poremećaj razvoja ljudskog mozga.

Jedan je od ključnih voditelja više institucijskih BrainSpan i psychENCODE konzorcija pod pokroviteljstvom Nacionalnih instituta za zdravstvo SAD-a (National Institutes of Health – NIH). Član je Kavli instituta za neuroznanost i gostujući profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Objavio je na desetke radova u vodećim svjetskim znanstvenim časopisima i mnogo je puno citiran. Šestan je, uz ostalo, dobio važne nagrade i priznanja za razvoj neuroznanosti i psihijatrije. Njegov doprinos istraživanju normalnog i poremećenog razvoja mozga ostavio je trajan i dubok trag u svjetskoj znanosti.

Godine 2019. našao se na popisu američkoga znanstvenog časopisa Nature kao jedan od „deset ljudi ključnih za znanost za tekuću godinu“.

Počasni ste doktor Sveučilišta u Zadru i dopisni član HAZU. Planirate li ikada povratak u domovinu i koji bi se preduvjeti trebali ispuniti da biste to učinili?

Održavam znanstvene veze s nekoliko institucija u domovini. Trenutačno u našem laboratoriju radi pet kolega iz Hrvatske. Također, mnogi su bili na usavršavanju kod nas i sada su profesori u SAD-u ili u Hrvatskoj. Nažalost, ne planiram se vratiti jer su uvjeti za znanost ovdje povoljniji. Također, djeca su mi već velika i dvoje ih je na fakultetu, tako da me i to veže za SAD.

Ono što je na međunarodnom planu među nogometašima Luka Modrić, to ste vi u znanosti. Tko je najzaslužniji za vaš uspjeh i koji je bio ključni trenutak koji vas je

odveo do znanstvene „slave“?

Vrlo je laskavo biti uspoređen s Lukom. Hvala! Iznimno sam zahvalan velikom broju ljudi - roditeljima, učiteljima, profesorima i kolegama. Trebalo bi mi nekoliko sati da ih sve spomenem.

Je li to, možda, bio Ivica Kostović koji vas je otkrio kao talentiranog studenta?

Ivica Kostović i Miloš Judaš zaslužuju posebno mjesto i zaslugu u svemu tome. Njih dvojica su me prepoznali kao talentiranog studenta i usmjerili na put koji me je doveo do nečega za što nikad nisam ni pomislio da ću raditi.

Posjećujete li Hrvatsku?

Domovinu posjetim dva do tri puta godišnje. Uvijek se veselim posjetiti roditelje, rodbinu, prijatelje iz djetinjstva i s fakulteta,

Domovinu posjetim dva do tri puta godišnje. Uvijek se veselim posjetiti roditelje, rodbinu, prijatelje iz djetinjstva i s fakulteta, kolege s kojima surađujem. Uvijek se vratim s bocama maslinova ulja koje mi roditelji prave, Paškim sirom, čokoladom s rižom, Bajaderom, s teglicom incuna i nekoliko boca vina. Posljednji put sam se vratio s kovčegom teškim gotovo 30 kilograma

kolege s kojima surađujem. Uvijek se vratim s bocama maslinova ulja koje mi roditelji prave, Paškim sirom, čokoladom s rižom, Bajaderom, s teglicom incuna i nekoliko boca vina. Posljednji put vratio sam se s kovčegom teškim gotovo 30 kilograma. U jednoj našoj zračnoj luci, koju ne želim spomenuti da ne bi imali problema, dopustili su mi da ukrcam tako težak kovčeg, no kad sam sletio u New York, tamo su mi održali lekciju.

Predajete na prestižnom sveučilištu Yale!? U čemu se sastoji dnevna rutina istraživača vašega ranga?

Svaki dan je malo drukčiji. Najveći dio dana provedem u malim grupama s kolegama iz laboratorija u kojima raspravljamo o eksperimentima, rezultatima i pisanju radova. To mi je najveće zadovoljstvo na poslu. Prođem nekoliko puta kroz laboratorij da vidim eksperimente i pitam ako što treba pomoći. Međutim, tu me svi sve više ignoriraju jer uglavnom kažu da sam ja nadrađao provođenje eksperimenata. Svaku jesen i proljeće održim nekoliko predavanja studentima. Velik dio vremena provedem u pisanju dotacija, čemu se ne veselim.

Jednom ste izjavili da bez novca nikada ne bi bilo znanstvenih istraživanja, koja su privilegij bogatih država. Što je s koronavirusom? Uložen je golem novac i napor na svjetskoj razini da bi se stvorilo cjepivo, ali je rezultat neizvjestan. Kako to komentirate?

Ulaganje u znanost ulaganje je u budućnost i kvalitetu života. Primjer toga je i razvoj cjepiva, koja su najbolji način da se zaustavi pandemija COVID-a 19. Utrka za razvojem cjepiva za koronavirus napreduje neviđenom brzinom i razmjernom, s različitim cjepivima koja su trenutačno u razvoju u cijelome svijetu. Razlog za tako brz razvoj su prijašnja ulaganja u bazičnu znanost i medicinu. Također, za razliku od većine utrka u medicini, cilj ovdje nije proizvesti jednog pobjednika, nego ubrzati sve najperspektivnije kandidate za proizvodnju. U svijetu živi gotovo osam milijardi ljudi pa nam je za uspjeh potrebno više cjepiva i globalni zajednički pothvat. Ovo nam treba biti lekcija za budućnost.

DOC. DR. SC. ŽELJKA TONKOVIĆ, DOC. DR. SC. KREŠIMIR KROLO I DOC. DR. SC. SVEN MARČELIĆ, AUTORI KNJIGE *KLASIKA, PUNK, CAJKE: KULTURNI KAPITAL I VRIJEDNOSTI MLADIH U GRADOVIMA NA JADRANSKOJ OBALI*

Sustavne razlike u kulturnoj potrošnji s obzirom na socioekonomski status dovode do nejednakih mogućnosti za sudjelovanje u kulturi – to je ono što prepoznamo kao društveni problem

Doc. dr. sc. Željka Tonković, doc. dr. sc. Krešimir Krolo i doc. dr. sc. Sven Marčelić autori su knjige *Klasika, punk, cajke: kulturni kapital i vrijednosti mladih u gradovima na jadranskoj obali* objavljene ove godine u izdanju Sveučilišta u Zadru i Hrvatske sveučilišne naklade iz Zagreba.

Koja je bila motivacija za istraživanje koje ste objavili u knjizi i koji vam je bio cilj? Kojim temama ste se bavili u istraživanju?

Inspiracija za istraživanje došla je barem s tri strane. Jedna je bila naše višegodišnje sudjelovanje - i suradnjom s različitim udrugama i putem različitih polemika i analiza u medijima - u zadarskoj kulturi. Iz takve pozicije mogli smo razumjeti prednosti i nedostatke kulturne scene i njezinih sudionika, ali nam je izmicala pozicija onih koje kulturne politike najčešće zanemaruju, a to su mladi. Tako da je jedna motivacija svakako bila spoznajna praznina i nastojanje da se bolje razumije pozicija mladih i njihove kulturne potrebe, ali i navike. Drugi motiv bio je vezan uz potrebu da se dođe do pouzdanih podataka koji bi mogli pomoći u kreiranju boljih i usmjerenih kulturnih inicijativa i politika za mlade. Konačno, tu je bila i profesionalna motivacija kod koje smo sami sebi nastojali pokazati da kao troje tada još uvijek asistenata, gotovo isključivo oslonjenih na vlastite resurse, možemo ostvariti zahtjevan i logistički složen projekt.

Koliko je trajalo istraživanje i na kakvom uzorku?

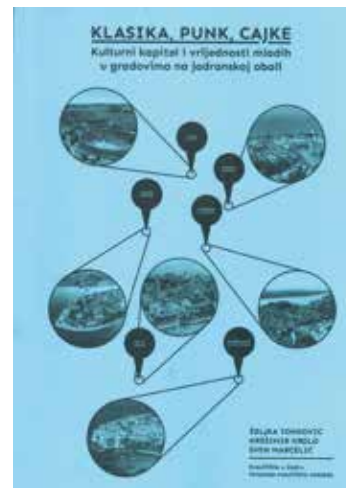
Istraživanje je trajalo oko pola godine i uključivalo je terenske posjete svim istraživanim gra-

dozima. Istraživanje je trajalo oko pola godine i uključivalo je terenske posjete svim istraživanim gradovima. Radili smo ga na kvotnom uzorku dobivenom na temelju podataka Ureda državne uprave koja ima vrlo detaljne evidencije o broju i sastavu upisanih u srednje škole. Naš uzorak bio je prilagođen tom sastavu prema kriteriju spola, tipa škole i veličine grada i u tome je bio vrlo precizan, a ukupno je u istraživanju sudjelovalo oko 2700 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola, što je oko petine populacije maturanata u tih šest gradova

dozima. Radili smo ga na kvotnom uzorku dobivenom na temelju podataka Ureda državne uprave koja ima vrlo detaljne evidencije o broju i sastavu upisanih u srednje škole. Naš uzorak bio je prilagođen tom sastavu prema kriteriju spola, tipa škole i veličine grada i u tome je bio vrlo precizan, a ukupno je u istraživanju sudjelovalo oko 2700 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola, što je oko petine populacije maturanata u tih šest gradova. Riječ je, dakle, o vrlo velikom i pouzdanom uzorku ne samo u zbroju, nego i za svaki od uključenih gradova.

Koja su teorijska polazišta istraživačkog tima? Kako, ukrajno, definirate kulturni kapital?

Interpretativni okvir koji smo koristili u knjizi obuhvaća tri temeljna teorijska argumenta kojima se najčešće promišlja odnos kulturne potrošnje i društvene strukture: homologija, individualizacija i omnivorstvo/univorstvo. Pritom je koncept kulturnog kapitala, kako ga je definirao francuski sociolog Pierre Bourdieu, u svom institucionaliziranom, objektiviranom i utjelovljenom obliku, jedan od nosivih koncepata knjige. S obzirom na

Muzeje i galerije barem jednom godišnje posjeti 56 % učenika, na barem jednu kazališnu predstavu godišnje ode 53 % učenika, filmski festival posjeti ih 23 %, a na barem jednu izvedbu suvremenog plesa gotovo 18 %

to da smo istraživanjem obuhvatili ne samo kulturne prakse i preferencije mladih, nego i odabrane pokazatelje vrijednosnih dimenzija, teorijsko-interpretativni okvir uključio je i rasprave o vrijednostima u kontekstu modernizacijskih i globalizacijskih procesa. Pritom je u središtu naše pozornosti povezanost vrijednosnih orijentacija mladih s obrascima kulturne potrošnje i ukusa. Konačno, treći aspekt teorijske refleksije polazi od promišljanja socioprostornih aspekata kulturne potrošnje, odnosno njezine „ugrađenosti“ u urbani kontekst.

Budući da kulturni resursi, ekonomski razvoj gradova i demografski pokazatelji gradova na istočnoj obali Jadrana nisu isti, koliko sve to utječe na konzumaciju kulturnih sadržaja?

Jedno od pitanja na koje smo htjeli odgovoriti ovim istraživanjem je koliko grad sa svojim resursima i ponudom utječe na oblikovanje kulturnih potreba i navika kod mladih. Naime, kada se pogledaju rezultati drugih istraživanja o kulturnoj participaciji, primjerice, rezultati Eurobarometra, vidi se da u Hrvatskoj općenito postoje velike

Doc. dr. sc. Krešimir Krolo, Odjel za sociologiju, bavi se područjima sociološke teorije, kulturnog studija, nove kulture mladih, kulture virtualnih zajednica, metodologija medijskih istraživanja, sociološkim teorijama te kvalitativnim metodama istraživanja.

Doc. dr. sc. Željka Tonković, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru, znanstveno istražuje kulturnu potrošnju, kulturni kapital i društvene nejednakosti, kulturne i kreativne industrije, kulturnu politiku, urbanu sociologiju i sociologiju prostora te mrežnu teoriju i analizu.

Područje interesa doc. dr. sc. Sven Marcelića, Odjel za sociologiju, je visoko obrazovanje, sociološke teorije i kvalitativne metode istraživanja.

razlike u stupnju sudjelovanja u kulturi među stanovnicima različitih regija s obzirom na stupanj razvijenosti. Odnosno, socioekonomske razlike postaju veoma vidljive u kulturnoj potrošnji, a stanovnici slabije razvijenih jedinica lokalne i regionalne samouprave znatno manje sudjeluju u kulturnoj potrošnji. Stoga smo pretpostavljali da će se slične razlike pokazati i u šest najvećih obalnih gradova, što smo i potvrdili, posebno kada je riječ o kulturnoj infrastrukturi.

Koliko je važna infrastruktura kulturnih sadržaja kada je riječ o srednjoškolicima?

Da bi se stvorile navike sudjelovanja u kulturnom životu, poput posjećivanja izložbi, odlazaka na koncerte ili u kazalište, ključna je dostupnost i raznolikost kulturne infrastrukture u mjestu stanovanja. To ne vrijedi samo za mlade, nego i za ostale dobne skupine. Srednjoškolci su pritom još više ograničeni na ono što im je dostupno u mjestu stanovanja ili školovanja jer još nisu mobilni kao ostale dobne skupine i većinom nemaju vlastite prihode. U knjizi smo analizirali po-

datke o kulturnoj infrastrukturi u šest najvećih hrvatskih gradova na Jadranu, gdje se jasno vidi prednost dvaju većih regionalnih središta (Rijeke i Splita) u odnosu na druge gradove, kao i specifičnost Dubrovnika koji je, bez obzira na broj stanovnika, iznimno bogat kulturnim resursima, međutim, nedostaju mu sadržaji koji bi bili zanimljivi mladima, osobito izvan turističke sezone. Pula se, s druge strane, ističe po velikom broju udruga u kulturi u odnosu na broj stanovnika, odnosno izdvaja se od ostalih gradova upravo zahvaljujući jakoj izvaninstitucionalnoj i nezavisnoj kulturnoj sceni. Prema tom pokazatelju, Zadar i Šibenik stoje uvjerljivo najlošije, s najmanjim brojem udruga u kulturi i umjetničkih organizacija. Šibenik pritom ima i najmanje kulturnih ustanova u usporedbi s drugim gradovima. Stoga ne iznenađuje da su prosječne vrijednosti posjećivanja pojedinih kulturnih sadržaja manje u Šibeniku nego u drugim gradovima (npr. muzeji i galerije, koncerti jazza, koncerti klasične glazbe), upravo zbog nedostatka kulturne infrastrukture. S druge strane, spe-

cifičnost Šibenika je znatno veći udio mladih koji su zainteresirani za rokero-alternativne sadržaje, odnosno češće posjećuju koncerte i svirke rock glazbe i srodnih žanrova kao što su *metal*, *punk*, *indie* i domaća alternativna glazba. Na to je vjerojatno utjecalo i održavanje glazbenih festivala i koncerata u Šibeniku i okolici koji su dovodili glazbenike iz tih žanrova. Dakle, opet se pokazuje da ponuda utječe na razvoj publike, pogotovo kod mladih koji u tom razdoblju intenzivno oblikuju svoju kulturni ukus i afinitete.

Jesu li mladi zainteresirani za tzv. visoku kulturu i ako nisu, zašto je tome tako?

U istraživanje nismo ni ušli s pretpostavkom da će srednjoškolci biti silno zainteresirani za tzv. visoku kulturu ili za onaj segment kulturne ponude koji možda više nije opravdano nazvati „visoka“ kultura, ali koji zasigurno traži određenu razinu kulturnog kapitala. I istraživanja provedena u drugim europskim državama, ali i šire, upućuju na sličan trend među mlađim dobnim skupinama: opadanje sudje-

lovanja u „klasičnijim“ oblicima legitimne kulture kao što su koncerti klasične glazbe, dok, s druge strane, raste interes za posjećivanje koncerata i festivala različitih modernih glazbenih žanrova. S obzirom na takve trendove, podaci koje smo dobili istraživanjem i nisu tako loši: muzeje i galerije barem jednom godišnje posjeti 56% učenika, na barem jednu kazališnu predstavu godišnje ode 53% učenika, filmski festival posjeti ih 23%, a na barem jednu izvedbu suvremenog plesa gotovo 18%. No, ono što je tu važno spomenuti su sustavne razlike u kulturnoj potrošnji s obzirom na socioekonomski status, zbog čega možemo govoriti o nejednakim mogućnostima za sudjelovanje u kulturi. To je ono što prepoznajemo kao društveni problem te smo zbog toga na kraju knjige predložili i neke smjernice za donositelje javnih politika u kulturi i obrazovanju.

Koje kulturne sadržaje mladi najviše posjećuju i postoje li razlike po gradovima? Zašto su kina uvjerljivo najposjećenija?

Rezultati istraživanja vrlo su

jasni kada je riječ o najposjećenijim sadržajima. Na cijelom uzorku to su kino, sportska događanja, koncerti domaće zabavne glazbe, gradska knjižnica te koncerti domaće i regionalne alternativne glazbe. S druge strane, zanimljivo je vidjeti i koji se sadržaji nalaze na dnu prema učestalosti posjećivanja. To su koncerti *indie* glazbe, *jazza*, *metala* i *punka*, izvedbe suvremenog plesa i koncerti/svirke demobendova. Razlike postoje s obzirom na cijeli niz čimbenika, uključujući spol, tip škole i grad. Primjerice, učenice češće posjećuju sadržaje koji su bliski „visokoj“ kulturi, kazališta, muzeje, knjižnice, koncerte klasične glazbe te izvedbe suvremenog plesa. Učenici su, s druge strane, više zainteresirani za sportska događanja. Kada je riječ o glazbenim sadržajima, učenice češće posjećuju koncerte domaće zabavne glazbe (npr. Severina, Rozga) i regionalne narodno-zabavne glazbe, odnosno „cajke“. Isto tako, više posjećuju koncerte domaće *pop-rock* glazbe i tradicijske glazbe, odnosno više su sklone srednjostrujaškim žanrovima i tradicionalno-popularnom glazbenom ukusu. Razlike među gradovima vrlo su zanimljive, premda su osnovni trendovi u principu slični. Dakle, u svim su gradovima rokersko-alternativni sadržaji uvjerljivo najmanje posječeni u usporedbi s drugim tipovima sadržaja, čak i u Šibeniku koji se izdvaja po malo većem udjelu mladih koji posjećuju takve koncerte. Sadržaji „visoke“ kulture čak bilježe veću posjećenost u odnosu na rokersko-alternativne sadržaje, odnosno učenici u prosjeku ipak češće posjećuju kazališta, muzeje i knjižnice nego što odlaze na *rock*, *punk*, *metal* ili *indie* koncerte i svirke. Nakon kina i sportskih događanja, sadržaji koji u svim gradovima, s izuzetkom Pule, bilježe najveću posjećenost su oni koje zovemo tradicionalno-popularni: koncerti domaće zabavne glazbe, narodno-zabavne glazbe odnosno „cajke“, tradicijske glazbe i domaće *pop-rocka*. Nakon toga, učenici dosta često posjećuju koncerte i *partyje* elektroničke glazbe i povezanih glazbenih žanrova. Popularnost kina razumljiva je s obzirom na to da je riječ o sadržajima koji su srednjoškolicima bliski i dostupni, ali i s obzirom na važnost audiovi-

Jedno od pitanja na koje smo htjeli odgovoriti ovim istraživanjem je koliko grad sa svojim resursima i ponudom utječe na oblikovanje kulturnih potreba i navika kod mladih. Naime, kada se pogledaju rezultati drugih istraživanja o kulturnoj participaciji, primjerice, rezultati Eurobarometra, vidi se da u Hrvatskoj općenito postoje velike razlike u stupnju sudjelovanja u kulturi među stanovnicima različitih regija s obzirom na stupanj razvijenosti. Stoga smo pretpostavljali da će se slične razlike pokazati i u šest najvećih obalnih gradova, što smo i potvrdili, posebno kada je riječ o kulturnoj infrastrukturi

zualnih sadržaja koji u socijalizaciji mladih danas imaju podjednaku, ako ne i veću ulogu u odnosu na glazbu.

Koliko škola, strukovna ili gimnazija, ima utjecaj na konzumaciju kulturnih sadržaja? Koliko kulturni kapital roditelja i njihov socioekonomski status utječe na mlade?

Bez obzira na grad u kojem se provodi istraživanje, rezultati uvjerljivo pokazuju razlike među učenicima gimnazija u odnosu na učenike četverogodišnjih strukovnih škola, a osobito trogodišnjih škola. Rezultati pokazuju da su učenici trogodišnjih strukovnih škola više strukovno deprivilegirani u odnosu na ostale. Prije svega, većina ih dolazi iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa, odnosno iz radničkih obitelji u kojima roditelji nemaju visoko obrazovanje. Osim toga, u hrvatskom obrazovnom sustavu strukovno obrazovanje je zanemareno, što dodatno produbljuje razlike stečene obiteljskom socijalizacijom. S druge strane, učenici gimnazija pokazuju veći interes za sudjelovanje u kulturnoj potrošnji te raznolikiji opseg sadržaja koji ih zanimaju, odnosno pokazuju sklonost „omnivorstvu“ u kulturnoj potrošnji. Međutim, gimnazijalci ujedno češće dolaze iz obitelji u kojima barem jedan od roditelja ima visoku stručnu spremu te češće pripadaju višoj srednjoj i srednjoj klasi u odnosu na radničku klasu. S obzirom na to da smo u upitniku tražili od učenika da procijene koliko njihovi roditelji posjećuju različite sadržaje i koliko često slušaju pojedine glazbene žanrove, rezultati istraživanja omogućuju uvid u kulturne

prakse i ukus roditelja. Podaci koje smo dobili pokazuju da su upravo roditelji gimnazijalaca oni koji češće sudjeluju u sadržajima „visoke“ kulture te pokazuju određenu sklonost za stranu *rock* i *pop* glazbu, dok su roditelji učenika strukovnih škola gotovo posve orijentirani na popularne sadržaje i domaću glazbu. Naše istraživanje stoga potvrđuje teze o međugeneracijskom prijenosu kulturnog kapitala, u kojem obiteljska socijalizacija igra najveću ulogu, a utjecaj škole se na to nadovezuje.

Što vaše istraživanje govori o popularnosti glazbenih žanrova?

Popularnost glazbenih žanrova uglavnom odražava ono što od srednjoškolaca i očekujemo, odnosno malo izraženije preferencije prema žanrovima koje oblikuju njihov život generacijski, dok su malo manje skloni žanrovima koji su obilježili generaciju njihovih roditelja. No, kada se uključe pokazatelji kulturnog kapitala, jasno je kako se preferencije razlikuju s obzirom na tip škole ispitanika, broj knjiga u kućanstvu, ali i utjelovljenog kulturnog kapitala roditelja. Drugim riječima, primjetno je kako srednjoškolci koji imaju izraženije preferencije prema stranoj i klasičnoj glazbi poput *jazza*, *rocka* i *bluesa* te *heavy metala*, *punka* i *reggaea*, ujedno imaju i više knjiga u kućanstvu, pohađaju gimnaziju i četverogodišnje strukovne škole, a roditelji slušaju srodne žanrove i posjećuju raznovrsne sadržaje. S druge strane, srednjoškolci koji više preferiraju tradicionalno-zabavnu i narodno-zabavnu glazbu koja je na hrvatskom jeziku, ili jeziku susjednih nam zemalja,

u prosjeku imaju manje knjiga u kućanstvu, pohađaju trogodišnje strukovne škole, dok roditelji u prosjeku više slušaju narodno-zabavnu glazbu starijeg datuma i posjećuju kulturne sadržaje tradicionalnijeg tipa. Dakle, ono što se može vidjeti prema glazbenim preferencijama je da se mladi dijele unutar dvije nešto izraženije skupine, a to su mladi koji su okrenuti kozmopolitskoj kulturi i vrijednostima te mladi koji su više okrenuti lokalnim i tradicionalnim glazbenim stilovima. Zanimljivost je i kako je generacijski jaz samo vezan uz žanrove koji su bili subkulturalna specifičnost roditeljske priče, no kada se gleda transmisijska ukusa, onda mladi praktički slijede obrazac koji su usvojili socijalizacijom u obitelji i kućanstvu. Ono što možda najviše zabrinjava unutar cijelog uzorka je primjetan izostanak zainteresiranosti za dio žanrova koji se mogu uzeti kao pokazatelj otvorenosti prema novim glazbenim pravcima, a od mladih se očekuje da su otvoreniji prema inovacijama i promjenama.

Zašto su „cajke“ još uvijek toliko popularne i što je najviše utjecalo na njihov prodor među hrvatsku mladež?

Tzv. cajke popularne su iz više razloga. No, kao prvo valja naglasiti kako termin koji je još imao smisla u trenutku kada smo mi počeli s našim istraživanjem, sada već teško da se može argumentirano opravdati. Navedeni žanr ili stil je „mutirao“ i praktički duboko ušao u neki tip elektronsko-pop-plesne glazbe s primjesama balkanskih i istočnih glazbenih izričaja. Primjerice, u Srbiji se skup navedenih stilova ili izvođača u razgovorima naziva „turbotronika“. Nadalje, kad je riječ o popularnosti, upravo se u odgovoru na prethodno pitanje nalazi i odgovor na popularnost tog glazbenog stila ili žanra. „Turbotronika“ ili „cajke“ jezično su prepoznatljivije široj skupini mladih te su glazbeno pomiješane s drugim popularnim stilovima dok vizualno kombiniraju motive koji se ne razlikuju previše od videospotova najpopularnijih svjetskih pop izvođača. Također, dobar dio domaćeg narodno-popularnog stvaralaštva ne razlikuje se fundamentalno od notornih „cajki“, što srednjoškolci i prepoznaju. Iz naših podataka vidljivo je kako su osobe koje su sklone doma-

čoj zabavnoj glazbi ujedno u visokom postotku sklone i slušaju „cajki“. Srednjoškolci koji ne pokazuju praktički nikakvu ili slabu sklonost takvim žanrovima su oni koji slušaju stranu glazbu i eventualno domaću alternativnu glazbu, odnosno riječ je o srednjoškolcima koji pokazuju više izraženu orijentaciju prema modernijim kulturnim sadržajima i vrijednostima. Dakle, jedan od zaključaka zašto je tako prisutan afinitet prema navedenom glazbenom žanru može se pronaći i u procesima retradicionalizacije društva koji se miješaju s materijalističkim i hedonističkim vrijednosnim elementima mladih. „Cajke“ su onda tu savršen „soundtrack za život“.

Zašto ste u kulturni sadržaj, koji mladi konzumiraju, uključili i gledanje televizijskih emisija? Koje emisije i sadržaje, prema vašim istraživanjima, mladi u hrvatskim gradovima na Jadranu vole gledati i zašto? Kako to tumačite?

Televizijski sadržaj uvrstili smo zato što su različiti aspekti suvremene (ali i klasične) televizijske produkcije i distribucije postali neizbježan dio svakodnevice mladih, pogotovo kada se uzmu u obzir platforme poput Netflix, HBO-a i Amazon Primea koje, osim postojećeg materijala, u velikom broju proizvode i vlastiti programski sadržaj. Pogled na te preferencije u kombinaciji s preferencijama domaćih televizijskih sadržaja može dodatno ojačati argumentaciju o strukturi ukusa i kulturnog kapitala mladih u gradovima na Jadranu, a što se onda u konačnici i pokazalo opravdanim kada se pogledaju rezultati. Ono što je zanimljivo kod podataka na prvi pogled je da mladi na samo dno preferencija stavljaju edukativne programske sadržaje koji su namijenjeni njihovoj dobnoj skupini. Dakle, emisije za mlade javnih televizija, kao i diskusijske emisije nisu prepoznate kao nešto što privlači prosječnog srednjoškolca u našem uzorku. Najpopularnije emisije su strane humoristične emisije, što je također očekivano ako pogledamo kako je riječ o serijama koje se obrađuju uglavnom mlađoj publici („Teorija velikog praska“, „Dva i pol muškarca“ i sl.), no svakako je zanimljivost da su popularne i središnje informativne emisije poput Dnevnika. Odgovor na pitanje zašto ih vole gledati nema-

mo jer nismo koristili taj tip metodologije u svom istraživanju, no, kao i kod glazbenih žanrova, vidljivo je kako su, primjerice, strani fikcijski sadržaji (od krimiserija do znanstvene fantastike i *fantasyja*) i strane humoristične serije, u prosjeku više izbor gimnazijalaca i ispitanika s većim brojem knjiga u kućanstvu, dok *talent* i *reality* emisije u prosjeku više preferiraju djevojke, polaznici strukovnih škola i s manjim brojem knjiga u kućanstvu. Također, ukus u televizijskim sadržajima tog tipa dobro objašnjava i roditejski glazbeni ukus kao i ukus u kulturnoj potrošnji, odnosno ispitanici čiji roditelji više preferiraju modernije i elitnije glazbene žanrove i koji više odlaze na događaje suvremene kulture, u prosjeku više pokazuju sklonost stranom fikcijskom i humorističnom programu u odnosu na ispitanike čiji roditelji preferiraju narodno-zabavnu glazbu starijeg datuma te tradicijske kulturne sadržaje. Dakle, i ovdje je primjetan svojevrsan jaz ili polaritet između emisija i sadržaja koje se smatraju dijelom globalne kulture te emisija koje su, iako je riječ o adaptiranim franšizama, valorizirane kao domaći proizvod na domaćem jeziku.

Koje su njihove kulturne potrebe i zašto mladi žele otići iz svoga mjesta u inozemstvo ili u Zagreb? U kojim gradovima su mladi skloni odlasku iz Hrvatske u inozemstvo i/ili Zagreb, a u kojim, prema vašim istraživanjima, bi najradije ostali u svome gradu? Je li, osim materijalnog statusa i budućnosti, motivacija za odlazak i kulturni sadržaj?

Ono što možemo vidjeti iz naših podataka je da su učenici iz manjih gradova skloniji odlasku, a oni koji žive u regionalnim središtima, Splitu i Rijeci, manje su motivirani za to. Jedan razlog svakako možemo naći u tome da su zadovoljniji mogućnostima nastavka studiranja i stoga nemaju potrebu napuštati svoju sredinu jer je riječ o gradovima s relativno velikim sveučilištima. Ipak, veličina grada i raznovrsnost ponude samo su neke od okolnosti koje objašnjavaju želju za odlaskom. Ono što se također može vidjeti je da će, bez obzira na to koliki je grad, iz njega više htjeti otići oni koji su otvoreniji, skloniji modernim vrijednostima i stranoj kulturi. Takve

sklonosti u knjizi smo povezali s kozmopolitskim svjetonazorom i određenim oblicima kulturnog kapitala koji mladima olakšavaju mobilnost i lakše uklapanje na drugim lokacijama. Konkretno, najveći udio mladih koji planiraju trajno otići nakon završetka srednje škole je u Puli i Šibeniku (43 %), a najmanje u Splitu (25 %) i, zanimljivo, Dubrovniku (22 %).

Bavili ste se i političkom orijentacijom i religioznošću mladih u jadranskim gradovima. Što na osnovu dobivenih podataka možete zaključiti?

Iz naših je podataka jasno da su mladi heterogena skupina u kojoj se istodobno može naći i vrlo liberalno i kozmopolitski orijentirane, ali i vrlo tradicionalne i konzervativne osobe. Srednjoškolci u Dalmaciji, s izuzetkom Šibenika, konzervativniji su od svojih kvarnerskih i istarskih vršnjaka, ali regija nije jedini kriterij. Oni čiji su roditelji visokobrazovani i skloniji širem spektru kulturnih sadržaja vjerojatnije će biti tolerantniji i otvoreniji, dok će djeca tradicionalnijih roditelja i sama biti tradicionalnija. To se odnosi i na religiju pa je tako, logično, religioznost snažno povezana s konzervativnim i tradicijskim vrijednostima. Možemo sumirati i reći da je suodnos tradicije i modernosti jedna od ključnih razdjelnica kod mladih na Jadranu, baš kao što i suvremena sociologija govori o tome da je to ključna točka u modernim društvima općenito. Ipak, ako treba izdvojiti nešto što je apsolutno prisutno kod svih vrijednosnih skupina, to je nezainteresiranost za politiku i vrlo visoka razina nepovjerenja u druge.

Na kraju, u knjizi ste objavili i preporuke za javne politike. Što, ukratko, preporučujete da bi se popravilo stanje u konzumaciji kulturnih sadržaja u jadranskim gradovima?

Ono na što smo ciljali kada smo pisali te preporuke bilo je načelo jednakog prava na pristup kulturnim sadržajima. Naime, ako postoje sustavne razlike s obzirom na socioekonomski status, ali i lokalnu i regionalnu razvijenost, onda su i kulturni sadržaji manje dostupni za veći segment mladih. To su ponajprije učenici trogodišnjih strukovnih škola, učenici koji žive u ruralnim područjima, na otocima i drugim slabije razvijenim sredinama, ali i učenici iz ostalih osjetljivih sku-

pina. U tom smislu, preporučujemo da se upravo u strukovnim školama više potiče učenike na sudjelovanje u kulturi, da im se omoguće kreativne radionice, odnosno pristup različitim neformalnim programima obrazovanja u kulturi, da se u osnovnim i srednjim školama radi na programima kulturnog obrazovanja koje je trenutačno vrlo slabo zastupljeno te da se mjerama kulturne politike na lokalnim razinama potiču programi kojima je cilj aktivno uključivanje mladih u kulturno-umjetničke i obrazovne programe.

Koliko izvaninstitucionalna kulturna ponuda u nekim gradovima (kulturne organizacije, udruge, pojedinci...) može utjecati na potrošnju kulturnih sadržaja i je li to, možda, put za „ozelenjavanje pustinje u kulturi“?

Za veću razinu sudjelovanja u kulturi važne su i kulturne ustanove poput muzeja i kazališta, ali i izvaninstitucionalna ponuda. U tom smislu, razvijenost nezavisne i izvaninstitucionalne kulturne scene jedan je od ključnih indikatora kulturne vitalnosti gradova i kulturne participacije stanovništva. Prema relevantnim pokazateljima, gradovi na jadranskoj obali međusobno se dosta razlikuju u tom pogledu, a naše istraživanje upućuje na zaključak da gradovi koji imaju razvijenu nezavisnu kulturnu scenu imaju i veću razinu kulturne participacije mladih u usporedbi s gradovima slične veličine. Važni su i društveno-kulturni centri koji okupljaju nezavisne kulturne inicijative, a građanima pružaju mogućnost aktivnije participacije u kulturi kroz programe neformalnog obrazovanja, radionice i slične sadržaje. Zbog toga među smjernicama za javne politike preporučujemo i to da se radi na osnaživanju, diversifikaciji i osuvremenjivanju kulturne ponude kroz poticanje izvaninstitucionalnih kulturnih sadržaja te da se osiguraju prostorni resursi za aktivnosti koje su namijenjene mladima. Naime, zbog velikog pritiska turizma i povezanih komercijalnih djelatnosti na javne prostore i infrastrukturu, upravo je u jadranskim gradovima važno omogućiti opstanak kulturnih inicijativa i sadržaja koji će biti dostupni mladima i cijeloj lokalnoj zajednici.

DOC. DR. SC. **KATICA BALENOVIĆ**, ODJEL ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU, AUTORICA MONOGRAFIJE *(MEĐU)JEZIKOM DO INOGA JEZIKA: KAKO OVLADATI ENGLLESKIM ČLANOM*

Kako je svijet u kojemu živimo jedinstven i povezan sustav, uvjetovan dobrim poznavanjem engleskoga jezika, svako je primijenjeno istraživanje važno, posebice ono koje može unaprijediti proces učenja i poučavanja inoga jezika

Doc. dr. sc. Katica Balenović s Odjela za nastavničke studije u Gospiću, ove je godine u izdanju Sveučilišta u Zadru objavila monografiju *(Među) jezikom do inoga jezika: kako ovladati engleskim članom*. Riječ je o, kako je navedeno u recenziji, materijalu koji će dobro doći svima u procesu proučavanja i učenja engleskoga jezika, čiji teorijski i metodološki dio može poslužiti i za bolje razumijevanje drugih stranih jezika.

Što vas je potaknulo da objavite knjigu *(Među) jezikom do inoga jezika: kako ovladati engleskim članom*?

U svojem dugogodišnjem nastavničkom radu često sam primjećivala koliko je izvornim govornicima hrvatskoga jezika teško ovladati engleskim članovima, neovisno o njihovu stupnju ovladanosti engleskim jezikom. Čak i na vrlo visokom stupnju ovladanosti nailazimo na primjere nerazumijevanja članova, što me motiviralo na istraživanje procesa njihova usvajanja i rezultiralo objavom ove knjige.

Zašto ste cijelu knjigu posvetili ovladavanju engleskim članom (određenim i neodređenim), i to u osnovnoškolskom obrazovanju?

Kao prvo, u knjizi se ovladavanje inim jezikom promatra

kao interdisciplinarno znanstveno-istraživačko područje koje obuhvaća različita gledišta (lingvistička, psihološka, psiholingvistička, sociološka) i teorijske spoznaje više disciplina, s posebnim naglaskom na lingvističkim teorijama i teoriji međujezika. Nadalje, bolje razumijevanje ovladavanja inim jezikom zahtijevalo je i razmatranje individualnih čimbenika koji čine područje individualnih razlika korisnika inoga jezika poput dobi i motivacije za učenje. Općeprihvaćeno je stajalište da su djeca u ovladavanju inim jezikom uspješnija od odraslih učenika. Međutim, sporno je pitanje o postojanju tzv. kritičnog razdoblja u ljudskome razvoju nakon kojeg (ni

Da bi se omogućila međujezična usporedba i provjera vlastitih podataka, potrebno je stvoriti kodove za jedinstveno transkribiranje auditivnih zapisa te za njihovo kasnije računalno analiziranje. U tu svrhu nastao je sustav za transkribiranje govorne interakcije CHAT (engl. *Codes for Human Analysis of Transcripts*) koji je razvijen u sklopu programa za računalnu analizu jezika CLAN (engl. *Computerized Language Analysis*). CLAN je napravljen kako bi se sustavno analizirali transkripti dječjeg jezika

je moguće usvajanje inoga jezika. Kao neizvorni govornici engleskoga jezika nismo uvijek sigurni koji član treba upotrijebiti, napose kada smo govornici čiji prvi jezik nema člana, kao što je slučaj u hrvatskome jeziku. Jedno od poglavlja u knjizi prikazuje teorijske spoznaje o fenomenu određenosti i neodređenosti koji se često smatra univerzalnom kategorijom ljudskoga promišljanja, jezičnom univerzalijom, a što pretpostavlja da nema jezika koji ne poznaje spomenutu kategoriju, nego se jedino može govoriti o različitim načinima njezina izražavanja (npr. u hrvatskom jeziku ona se izražava determinatorima). Konačno, nakon pregleda teorijsko-istraživačkih spoznaja o procesu ovladavanja inim jezikom i engleskim članom, u knjizi se daje prikaz istraživanja koje sam, za potrebe svojega doktorskog

rada, provela u sklopu projekta *Usvajanje engleskoga jezika od rane dobi: analiza učenikova međujezika*. U istraživanju je obrađen dio učenikova korpusa iz navedenoga projekta, a u cilju rasvjetljavanja procesa ovladavanja engleskim članom u sklopu osnovnoškolske nastave engleskoga kao stranoga jezika.

Čini se da se cijeli radni vijek bavite tim pitanjima. Radili ste na projektu *Usvajanje engleskoga jezika od rane dobi: analiza učenikova međujezika* te doktorirali na temu *Kategorija određenosti i neodređenosti u međujeziku hrvatskih osnovnoškolskih učenika engleskoga kao stranoga jezika*.

Svoje prvo radno iskustvo, nakon završetka studija 1988. godine, stekla sam radeći kao srednjoškolska profesorica en-

Moj znanstveni interes, osim istraživanja o ovladanosti engleskim članom, obuhvaća i područja englesko-hrvatskih jezičnih dodira, kolokacija te istraživanja međujezičnog razvoja korisnika inoga jezika. U istraživanju za ovu knjigu izvršena je kvantitativna i kvalitativna analiza transkripata, primjera govornog diskursa - snimljenih polustrukturiranih intervjua slučajno odabranih učenika te analiza transkripata, snimaka razredne interakcije na kraju tri uzastopne školske godine

Doc. dr. sc. Katica Balenović

Doc. dr. sc. Katica Balenović rođena je 1965. godine u Gospiću, gdje je završila osnovnu i srednju školu. Engleski i sociologiju diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1988. godine.

Poslije studija radila je kao srednjoškolska profesorica engleskoga jezika u Gospiću i Zagrebu. Od 1995. radi i kao vanjska suradnica na tadašnjoj Pedagoškoj akademiji u Gospiću u zvanju predavača. Od 2003. radi u Gospiću, najprije na Visokoj učiteljskoj školi koja 2006. godine prerasta u Odsjek za učiteljski studij u Gospiću Učiteljskog fakulteta u Rijeci, a od 2011. Odjel za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru.

Na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru nositeljica je kolegija: *Engleski jezik, Engleski jezik I i II i Integrirane jezične vještine u engleskome jeziku*. Mentorirala je 20-ak studenata u izradi njihova diplomskoga rada na stručnom i sveučilišnom učiteljskom studiju.

Godine 2012. obranila je doktorsku disertaciju *Kategorija određenosti i neodređenosti u međujeziku hrvatskih osnovnoškolskih učenika engleskoga kao stranoga jezika*. Trenutačno je Odjelni ECTS i Erasmus koordinator. Članica je Hrvatskog udruženja profesora engleskoga jezika, a objavila je dvadesetak znanstvenostručnih članaka.

gleskoga jezika u Gospiću i Zagrebu. Od 1995. godine, uz rad u srednjoj školi, radila sam i kao vanjska suradnica na učiteljskom studiju na kojemu se, u to vrijeme, na studiju razredne nastave uvodi pojačani program iz nastavnoga predmeta engleskoga jezika, na čijem sam uvođenju aktivno sudjelovala, osmišljavajući predmete koji su studentima davali kompetencije za izvođenje nastave engleskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole. Radom na osmišljavanju i izvođenju programa ranoga učenja engleskoga jezika počinje moje stalno zaposlenje na učiteljskom studiju, kao i znanstveni interes za proučavanje procesa ovladavanja inim jezikom, posebno istražujući čimbenike koji na taj proces utječu, npr. motivacija za učenje, što je tema na koju sam magistrirala na Sveučilištu u Zadru. Moj znanstveni interes, osim istraživanja o ovladanosti engleskim članom, obuhvaća i područja englesko-hrvatskih jezičnih dodira, kolokacija te istraživanja međujezičnog razvoja korisnika inoga jezika.

Što je zapravo međujezik , kako ga definirate?

Međujezik je zaseban jezični sustav koji se nalazi i razvija između sustava prvoga jezika i ciljnoga jezika a sadrži nove elemente koji ne pripadaju ni prvomu ni inom jeziku te se sastoji od jezičnih pravila koja formuliraju učenici inoga jezika na temelju jezičnoga unosa koristeći se urođenim mehanizmom za učenje jezika. Na njegovo oblikovanje utječu još u potpunosti nerazjašnjene (univerzalne) zakonitosti procesa usvajanja ciljnoga jezika, lingvistička složenost pojedinih jezičnih struktura kojima korisnik inoga jezika nastoji ovladati, jezični sustav prvoga jezika, kao i kontekst ovladavanja te individualne osobine učenika. Međujezik kao jezični kontinuum između prvoga i jezika koji se usvaja stalno se mijenja i razvija: od pojednostavljenoga postupno se pretvara u složen jezični sustav koji teži prema ciljnomu jeziku. Na primjer, u situaciji kada učenik pokušava komunicirati na stranome jeziku,

u trenutku proizvodnje iskaza on nema vremena usmjeriti pozornost na oblikovanje točnoga jezičnog oblika ako taj oblik još nije automatiziran. Stoga će upravo tada nastojati pojednostaviti svoj iskaz, npr. prevelikim uopćavanjem. Tako će biti narušena usvojenost pravila ciljnoga jezika, a mogu se pojaviti i jezične interferencije, pri kojima će učenik pokušati uspostaviti odnose između sustava usvojenoga i stabiliziranog materinskog jezika.

Nastava i motivacija su ključni u ovladavanju jezikom, a tako i članovima?

Na ovladavanje (inim) jezikom utječu različiti čimbenici (biološki, kognitivni, afektivni, sociokulturalni...) koji su tijekom jezičnoga razvoja pojedinca u stalnom i nepredvidivom suodnosu. U nastavnom procesu, tj. u razrednom okruženju, učenici su izloženi jeziku koji se poučava putem unosa koji primaju od nastavnika, nastavnog materijala i ostalih učenika. Uloga nastavnika je vrlo važna jer će jezične strukture (npr. članovi) biti prihvaćene i usvojene jedino ako učenik u određenoj mjeri razumije ono što usvaja. Učeniku je „pružena prilika za učenje“, što uvijek ne pretpostavlja da će nastavnikov poučavanje rezultirati učenikovim znanjem. Svakako da će učenik koji je više motiviran za učenje lakše ovladati jezičnim strukturama od učenika koji to nije. Međutim, ne smijemo zanemariti ostale kognitivne i afektivne čimbenike koji utječu na proces ovladavanja (inim) jezikom.

Koji su individualni čimbenici ovladavanja jezikom?

Na proces ovladavanja inim jezikom utječu različiti čimbenici, među njima i oni koji čine individualne razlike, tj. ovisni su o učenikovim osobinama i sklonostima. Područje individualnih razlika može se podijeliti u kategoriju afektivnih i kognitivnih čimbenika. U najvažnije kognitivne čimbenike ubrajaju se strategije učenja, jezična nadarenost (talent), inteligencija i dob. Od afektivnih faktora posebnu važnost imaju motivacija, stavovi i strah od jezika.

Kojim ste se metodama koristili u svojim istraživanjima u vezi s ovladavanjem članom?

Član je vrlo složena jezično-semantička kategorija koju povezujemo s pojmovima jedinstvenosti, poznatosti, određenosti, specifičnosti. Učenicima u ranome učenju engleskoga jezika ti su pojmovi nerazumljivi, a kako bismo im olakšali usvajanje člana važno je, ilustrirajući primjerima, objasniti poveznicu između člana u engleskome jeziku i zamjenica u hrvatskome jeziku, s obzirom na to da kategorija određenosti/neodređenosti postoji u svim jezicima, pa tako i u hrvatskome jeziku, ali se ne izražava članom

U istraživanju je izvršena kvantitativna i kvalitativna analiza transkripata, primjera govornog diskursa - snimljenih polustrukturiranih intervjua slučajno odabranih učenika te analiza transkripata, snimaka razredne interakcije na kraju tri uzastopne školske godine.

Kvantitativna analiza uključuje mjerenje broja iskaza, morfema, srednju duljinu iskaza, omjer različitih riječi i točnost uporabe člana (putem računalnog programa CLAN), a kvalitativna analiza provedena je analizom pogrešaka.

Tvrdite da bi članovi (određeni i neodređeni) trebali biti više zastupljeni u udžbenicima, da bi više trebalo naglašavati (ne)postojanje članova u hrvatskome jeziku te da bi trebalo osnovnoškolcima osvještavati činjenicu da je određen član *the* u engleskome jeziku najviše povezan s pokaznom zamjenicom u hrvatskome, a neodređeni *a* s neodređenom zamjenicom?

Član je vrlo složena jezično-semantička kategorija koju povezujemo s pojmovima jedinstvenosti, poznatosti, određenosti, specifičnosti.

Učenicima u ranome učenju engleskoga jezika ti su pojmovi nerazumljivi, a kako bismo im olakšali usvajanje člana važno je, ilustrirajući primjerima, objasniti poveznicu između člana u engleskome jeziku i zamjenica u hrvatskome jeziku, s obzirom na to da kategorija određenosti/

neodređenosti postoji u svim jezicima, pa tako i u hrvatskome jeziku, ali se ne izražava članom.

Kad je riječ o uporabi članova kod osnovnoškolaca, do koji ste rezultata došli u istraživanjima?

Istraživanje je pokazalo da s porastom opsega iskaza, broja morfema i broja riječi raste i učestalost uporabe članova, raste broj točnih, ali i broj pogrešnih uporaba, kao i broj izbjegavanja uporabe ili dolazi do zamjene jednoga člana drugim, što su potvrdila i prethodna istraživanja (npr. Trenkić, 2002.). To također potvrđuje hipotezu o fluktuaciji (Ionin, 2008.), tj. da učenici čiji materinski jezik nema člana „fluktuiraju“ u uporabi između određenog i neodređenog člana. Učenici na početku ovladavanja članovima većinom izbjegavanju njihovu uporabu, što se s vremenom smanjuje te ih upotrebljavaju vezujući ih uz poznate riječi (ime-nice), iz čega proizlazi međusobna ovisnost leksika i gramatike. Često izbjegavanje uporabe članova u početku učenja povezujemo s nepostojanjem tog jezičnog elementa u materinskome jeziku. Zanimljivo je istaknuti čestu uporabu broja jedan (*one*) umjesto neodređenog člana (*a*), što objašnjavamo jezičnim prijenosom iz materinskoga jezika.

Recenzenti kažu da knjiga, misleći na vaša istraživanja, prvi put detaljno opisuje

i predstavlja istraživačku metodologiju zasnovanu na programu za obradu jezičnih podataka, poznatu kao CLAN?

Pouzdanu analizu govornoga jezika nemoguće je provesti bez transkribiranja zvučnog zapisa koji se još obavlja ručno. Da bi se omogućila međujezična usporedba i provjera vlastitih podataka, potrebno je stvoriti kodove za jedinstveno transkribiranje auditivnih zapisa te za njihovo kasnije računalno analiziranje. U tu svrhu nastao je sustav za transkribiranje govorne interakcije CHAT (engl. *Codes for Human Analysis of Transcripts*) koji je razvijen u sklopu programa za računalnu analizu jezika CLAN (engl. *Computerized Language Analysis*). CLAN je napravljen kako bi se sustavno analizirali transkripti dječjeg jezika. Radi lakšeg korištenja tog računalnog programa, smatram da je važno detaljno objasniti pravila i način transkribiranja da bi transkribirani zapisi bili pripremljeni za računalnu analizu putem programskoga paketa CLAN u kojemu se nalaze mnogi programi za analizu jezika (mjerenje srednje duljine iskaza, učestalost i omjer uporabe pojedinih riječi i dr.), s obzirom na to da je korištenjem tog programa pri analizi govornoga jezika omogućena razmjena podataka o razvoju dječjeg jezika u okvirima svjetskog sustava za razmjenu podataka o dječjem jeziku CHILDES (engl. *Child Language Exchange System*).

Riječ je o primijenjenim istraživanjima koja mogu unaprijediti nastavnu praksu. Jeste li ponosni na svoja istraživanja?

Budući da živimo u digitalnom dobu u kojemu je svijet postao jedinstven sustav, gospodarski i komunikacijski međuovisan i povezan te uvjetovan dobrim poznavanjem engleskoga jezika, svako je primijenjeno istraživanje važno, a posebice ono koje može unaprijediti proces učenja i poučavanja inoga jezika.

Na proces ovladavanja inim jezikom utječu različiti čimbenici, među njima i oni koji čine individualne razlike, tj. ovisni su o učenikovim osobinama i sklonostima. Područje individualnih razlika može se podijeliti u kategoriju afektivnih i kognitivnih čimbenika. U najvažnije kognitivne čimbenike ubrajaju se strategije učenja, jezična nadarenost (talent), inteligencija i dob. Od afektivnih faktora posebnu važnost imaju motivacija, stavovi i strah od jezika

PROJEKT KOMPETENCIJSKI STANDARDI NASTAVNIKA, PEDAGOGA I MENTORA

Kontinuitet dugogodišnje uspješne suradnje Sveučilišta u Zadru i Hrvatske vojske

Projekt *Kompetencijski standardi nastavnika, pedagoga i mentora* koji je pokrenulo Sveučilište u Zadru, a u kojem među sedam partnera participira i Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, kontinuitet je dugogodišnje uspješne suradnje Sveučilišta i Hrvatske vojske.

Ulazak u projekt kompe-

tencijskih standarda logičan je nastavak procesa koji je počeo davne 1997. godine kada je osmišljena i provedena prva Škola nastavnika letenja. Od tada do danas provedeno je školovanje šesnaest naraštaja vojnih pilota/nastavnika letenja. Izrada standarda zanimanja vojnih nastavnika letenja i instruktora jedan je od de-

klariranih i očekivanih rezultata projekta. Upravo tim rezultatom koncept školovanja nastavnika letenja dobiva potpunost u dimenziji i otvorenost prema sustavnom razvoju i poboljšanju. Za tako složen i zahtjevan proces koji je u svojoj osnovi interdisciplinaran, važna su sustavna rješenja, kako u očuvanju dostignute kvalitete, tako i u poboljšanju programa za stjecanje nastavničkih kompetencija.

Kronologija događaja ovog projekta vezana je za 24. svibnja 2018. godine, kada je tadašnji ministar obrane Damir Krstičević potpisao izjavu o partnerstvu i odredio Središte za obuku Hrvatskog ratnog zrakoplovstva „Rudolf Perešin“ kao operativnog suradnika. Iz perspektive operativnog suradnika ističemo kako nam je izuzetno drago što smo partneri u projektu te smo u dosadašnjem radu stekli nova iskustva i saznanja. Radom na projektu potvrdili smo otvoren, moderan i interoperabilan pristup novim izazovima i spremnost na kontribuciju u istraživanju i usavršavanju nastavnih procesa kojima se bavimo za potrebe Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Oružanih snaga općenito. Također je potrebno naglasiti kako će se kroz benefite projekta, a u sklopu poboljšanja nastavnih procesa, u Središtu za obuku HRZ-a „Rudolf Perešin“ u Zemunik Donjem opremiti jedan kabinet/radionica, čime će se dostići visoka i suvremena razina obuke vojnih pilota/nastavnika letenja.

Brigadir Goran Huljev,
zapovjednik Središta za
obuku HRZ-a

Projekt kompetencijskih standarda logičan je nastavak procesa koji je počeo davne 1997. godine kada je osmišljena i provedena prva Škola nastavnika letenja. Od tada do danas provedeno je školovanje šesnaest naraštaja vojnih pilota/nastavnika letenja

PREMINUO PROF. DR. SC. VALTER TOMAS, IZV. PROF. U MIRU

Ostat će zapamćen kao kolega i prijatelj koji je svojim znanstvenim, nastavničkim, ali i ljudskim kvalitetama dao velik doprinos izgradnji i radu talijanistike na Sveučilištu u Zadru

Dr. sc. Valter Tomas, izv. prof u miru, preminuo je 1. prosinca 2020. godine. Prof. dr. sc. Tomas rođen je 1. srpnja 1952. godine u Zadru, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Na Filozofskom fakultetu u Zadru diplomirao je 1979. godine filozofiju i talijanski jezik i talijansku književnost. Magisterij znanosti obranio je 1988. godine na Filološkom fakultetu Sveučilišta u Beogradu. Godine 1997. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uspješno je obranio doktorsku disertaciju *Prijevodi hrvatske poezije i ostali književni prinosi u Gazzetta di Zara*. Objavio je veći broj znanstvenih i stručnih radova, dvije znanstvene monografije te u koautorstvu jednu dvojezičnu (talijansko-hrvatsku) stilističku studiju. Sudjelovao je zapaženim priopćenjima na većem broju znanstvenih skupova, gostovao kao pozvani profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru te u Italiji. Suradivao je na više znanstveno-istraživačkih projekata te bio član i aktivni sudionik Matice hrvatske, ogranak u Zadru, ali i u okvirima djelatnosti Matice hrvatske u Zagrebu.

Na Odjelu za talijanistiku Sveučilišta u Zadru izv. prof. dr. sc. Tomas ostat će zapamćen kao kolega i prijatelj koji je dao velik doprinos izgradnji i radu talijanistike na Sveučilištu svojim znanstvenim, nastavničkim, ali i ljudskim kvalitetama. Izražavamo iskrenu sućut obitelji i prijateljima.

MARIO PAVIĆ, PREDsjedNIK UPRAVE TANKERSKE PLOVIDBE

Između Tankerske i Sveučilišta najvažnija je ona „nevidljiva suradnja“: zapošljavamo kao vježbenike studente iz našega kraja, a prošle smo ih godine imali čak 160

Mario Pavić, predsjednik Uprave najveće domaće broderske kompanije Tankerske plovidbe, rođen je 1975. u Zadru. Pavić je, nakon srednje pomorske škole diplomirao na nautici u Splitu, nakon čega je završio i pomorski menadžment, također na Sveučilištu u Splitu, te MBA na IEDC u Bledu. U Tankerskoj plovidbi karijeru je počeo kao vježbenik palube prije 27 godina, a kompaniju vodi osmu godinu. Uspješna suradnja te broderske kompanije i Sveučilišta u Zadru rezultat je kontinuiranog nastojanja Sveučilišta i rektorce prof. dr. sc. Vican da se putem suradnje s partnerskim institucijama iz gospodarstva, posebice dugogodišnjim partnerima Sveučilišta, poput Tankerske plovidbe d.d., unaprijedi kvaliteta visokog obrazovanja u skladu s međunarodnim kompetitivnim okruženjem.

Kako ide suradnja između Tankerske plovidbe i Sveučilišta u Zadru, odnosno njegova Pomorskog odjela?

Najveća suradnja je ona koju nismo dogovarali ili definirali, ona „nevidljiva suradnja“, a to je da studenti upisuju fakultet dobrim dijelom zbog postojanja Tankerske, a zbog same kvalitete

fakulteta Tankerska ih kao vježbenike uzima nakon što steknu diplomu. Prošle smo godine na brodove pod upravljanjem Tankerske plovidbe ukrcali rekordan broj od 160 vježbenika, mahom iz našeg kraja, s diplomom zadarskog sveučilišta. Posljednjih godina bilježimo konstantan rast broja vježbenika na brodovima. Za usporedbu, 2013. godine imali smo ih „samo“ 40. Dakle, vrijeme čekanja na vježbenički staž i polaganje časničkog ispita znatno se smanjilo, a samim time ubrzalo i osamostaljenje mladih ljudi.

Moram istaknuti da zapošljavanje vježbenika i njihovo odrađivanje vježbeničkog staža nije samo forma. Kompletan menadžment tvrtke svjestan je da su sutra to naši časnici i zapovjednici pa su u skladu s tim brodovima date jasne upute da je s vježbenicima potrebno ozbiljno raditi te im posvetiti punu pozornost. Uvećan broj vježbenika na brodovima znatan je trošak za Tankersku plovidbu, no to je zalag za budućnost, a ujedno i velik doprinos društvenoj zajednici. Mladim ljudima vježbenički staž omogućava završetak obrazovnog procesa koji je preduvjet za stjecanje časničkog zvanja u pomorstvu, a danas-sutra kad postanu časnici, na našim ili stranim brodovima,

od njihovih primanja višestruku korist ima šira zajednica u Republici Hrvatskoj.

Simulator Pomorskog odjela i Tankerskoj je dobrodošao?

Pomorski odjel Sveučilišta u Zadru napravio je veliki iskorak kada je riječ o opremi. Svoje pomorce šalje na tečajeva Pomorskog odjela, uglavnom na simulator koji je od iznimne pomoći neiskusnoj posadi koja tek treba osjetiti more i brod. Simuliraju se situacije koje su vrlo slične stvarnim prilikama na moru i u lukama. Pomorci nakon takvih tečajeva zasigurno dolaze pripremljeniji na brod, a mi u Tankerskoj sretni smo što Pomorski odjel prati trendove i ulaže u najmoderniju opremu.

A projekt BE UNIZD, razvoj, uspostavljanje i promicanje novog združenog diplomskog studija u području pomorskog menadžmenta na engleskom jeziku u suradnji Pomorskog odjela Sveučilišta u Zadru s Visokom školom Flensburg te Fakultetom za pomorstvo i promet Portorož?

Taj projekt je pri kraju, pokrenut je u listopadu 2018. i završava ove godine.

Studij pomorskog menadžmenta nudi dobru podlogu za budući rad u pomorskoj

industriji. To mogu potvrditi iz osobnog iskustva jer sam, među ostalim, završio i pomorski menadžment. No, isto tako, iz današnje perspektive uviđam da sam određena znanja i vještine trebao naknadno usvajati. Stoga smatram da sada u Zadru imamo jedinstvenu prigodu da se na združenom diplomskom studiju pomorskog menadžmenta program upotpuni tako da se studentima što više približi stvarna poslovna problematika u pomorskoj industriji. Tankerska zasigurno u tome želi, može i hoće participirati.

Nama su jasni motivi zbog kojih je Europski socijalni fond, koja financira projekt BE UNIZD, postavio uvjet da u projektu mora sudjelovati pomorska kompanija. Sinergija znanosti i prakse nužna je za najbolje rezultate. Jedno bez drugoga ne ide.

Sudjelovanje u projektu pokretanja studija pomorskog menadžmenta prigoda je i za nas da obnovimo neka svoja znanja, da se mladi iz kompanije dodatno educiraju, a isto tako, da profesori i predavači na studiju provedu vrijeme u Tankerskoj, čime će sebi, a sutra i studentima približiti realni sektor. Bitno je stvari u startu postaviti pravilno, ono što je u početku pogrešno poslije se teško ispravlja.

Moram istaknuti da zapošljavanje vježbenika i njihovo odrađivanje vježbeničkog staža nije samo forma. Kompletan menadžment tvrtke svjestan je da su sutra to naši časnici i zapovjednici, a brodovima su date jasne upute kako je s vježbenicima potrebno ozbiljno raditi te im posvetiti punu pozornost. Uvećan broj vježbenika na brodovima znatan je trošak za Tankersku plovidbu, no to je zalag za budućnost, a ujedno i velik doprinos društvenoj zajednici. Mladim ljudima vježbenički staž omogućava završetak obrazovnog procesa koji je preduvjet za stjecanje časničkog zvanja u pomorstvu, a danas-sutra kad postanu časnici, na našim ili stranim brodovima, od njihovih primanja višestruku korist ima šira zajednica u Republici Hrvatskoj

U vrijeme mog studiranja kolegij Komunikologija smatran je tek nečim što upotpunjuje kurikulum, nečim na čemu nitko ne pada – pročitate i prođete ispit. Ali, kad uđeš u živi poslovni svijet, shvatiš koliko je komunikacija iznimno bitna. Potrebno je formirati efikasne timove koji će donositi kvalitetne odluke, a komunikacija je ključna u tome

Tijekom provedbe projekta imali smo određene sugestije koje su uglavnom dobro prihvaćene, dijalog je, usprkos koroni, konstantan, tako da iz svega toga može izaći dobar studij. U načelu, sugeriram da se stavi naglasak na ono što smo sami prošli i usavršili, čime smo unaprijedili dio poslovanja. Želimo dio našeg iskustva prenijeti na studij.

Osim pomorskog menadžmenta, ideja je da ljudi koji završe taj studij nauče i generalno o menadžmentu. Stoga smo dio naglaska stavili na računovodstvo, proces odlučivanja, *Enterprise resource planning* (ERP) i sl.

Što bi to moglo značiti?

Poslovni menadžment čini niz procesa i radnji te je u svakoj kompaniji, uz odabir zaposlenika i njihova individualna znanja i vještine, jednako toliko bitno postaviti poslovno-informacijski sustav gdje se integriraju svi operativni procesi u kompaniji (i na brodovima ako je riječ o broderskoj kompaniji), a koji omogućuju bolju automatizaciju i korištenje ljudskih resursa te unaprjeđenje izvještavanja

i kontrolnih mehanizama. Postoje neka parcijalna i integrirana rješenja na tržištu, no njihova potpuna implementacija u kompaniji izrazito je zahtjevan i mukotrpan posao. Menadžment, među ostalim, znači upravljanje takvim sustavima i njihovo postavljanje, a na studiju bi barem trebalo upoznati mogućnosti i osnovni rad tih sustava.

Dok ne zaživi združeni studij pomorskog menadžmenta i ne budete, možda, imali pri-

liku angažirati diplomce s tog studija, naći kvalitetne ljude za menadžment je problem?

Brodarskih kompanija u Hrvatskoj nije ostalo mnogo, sa strancima postoji niz ograničavajućih faktora, a imajući u vidu i lojalnost zaposlenika, filozofija kompanije pri zapošljavanju u menadžment na kopnu uvijek je bila oslanjanje na vlastiti kadar. Istina je da je pronalazanje kvalitetnih „gotovih“ ljudi iz struke problem, a nepostojanje tržišta rada u Hrvatskoj za

zvanja u pomorskom menadžmentu zahtijeva redundanciju na pojedinim radnim mjestima. Zahvaljujući menadžment kompaniji THOME, čiji je glavni europski ured u Zadru, uspijevamo na lokalnoj razini imati poslovni dijalog na nama međusobno „razumljivom jeziku“ i izmijeniti iskustva, a isto tako, omogućena je i migracija zaposlenih unutar branše. Dok je u ostalim broderskim državama to pravilo, kod nas u Zadru u odnosu na ostatak Hrvatske to je iznimka. Izazov je i odabrati pravi *timing* odnosno kada pravodobno „povući“ dobrog časnika s broda i od njega stvoriti dobrog menadžera.

Potrebne su i komunikacijske vještine?

U vrijeme mog studiranja kolegij Komunikologija smatran je tek nečim što upotpunjuje kurikulum, nečim na čemu nitko ne pada - pročitate i prođete ispit. Ali kad uđeš u živi poslovni svijet, shvatiš koliko je komunikacija iznimno bitna. Potrebno je formirati efikasne timove koji će donositi kvalitetne odluke, a komunikacija je ključna u tome.

Studij pomorskog menadžmenta nudi dobru podlogu za budući rad u pomorskoj industriji. To mogu potvrditi i iz osobnog iskustva jer sam, među ostalim, završio pomorski menadžment. No, isto tako, iz današnje perspektive uviđam da sam određena znanja i vještine trebao naknadno usvajati. Stoga smatram da sada u Zadru imamo jedinstvenu prigodu da se na združenom diplomskom studiju pomorskog menadžmenta program upotpuni tako da se studentima što više približi stvarna poslovna problematika u pomorskoj industriji. Tankerska zasigurno u tome želi, može i hoće participirati

IZV. PROF. DR. SC. LEONARDO MARUŠIĆ, PROČELNIK POMORSKOG ODJELA

Samo postojanje Tankerske plovidbe bilo je ključno da se pokrene studij - da nije bilo njih, ne bi bilo ni nas

Kakav je utjecaj studija nautike i brodogradarstva na lokalnu zajednicu?

Volim govoriti o socijalnom utjecaju tog studija na grad Zadar i Zadarsku županiju. U Zadru je uvijek postojala tradicija pomorstva, ali ljudi koji su htjeli studirati pomorstvo morali su odlaziti u Rijeku i Split, oni koji su mogli, kojima su obiteljske prilike to dopuštale. Mnogi nisu mogli poslati djecu na studij, iako su bila i pametna, i sposobna i motivirana, a sada mogu. Kad smo odlučili pokrenuti taj studij u Zadru, već je postojao studij pomorstva u Rijeci, Splitu i Dubrovniku. Reakcije nadležnih ministarstava, Ministarstva obrazovanja i Ministarstva prometa i mora, bile su otprilike - što će Hrvatskoj još jedan studij pomorstva kad već postoje tri, to je dovoljno!? Naš protuargument bio je da je sjedište naše najuspješnije i najveće pomorske kompanije u Zadru pa je logično da ovdje bude i studij. Dakle, samo postojanje Tankerske plovidbe bilo nam je ključno da se pokrene studij. To je ta nevidljiva suradnja o kojoj govori gospodin Pavić. Ta je suradnja prirodna - da nije bilo njih, ne bi bilo ni nas.

Koja je konkretna suradnja između Pomorskog odjela i Tankerske plovidbe?

Imamo neke međusobne dogovore u kojima mi svoje studente, kada završavaju preddiplomski studij, šaljemo na kadeturu u Tankersku plovidbu, ne samo u Tankersku plovidbu, ali uglavnom njima. Svi moraju proći kadeturu da bi mogli početi graditi karijeru. S druge strane, nama Tankerska šalje svoje ljude na tečajeve vezano za simulatore. To funkcionira i time smo veoma zadovoljni. U te simulatore dosta smo uložili pa da bi nam se ta investicija isplatila, mora netko doći učiti na njima. Naravno, moramo stalno ulagati u njih,

softver simulatora mora se stalno nadograđivati da bi bio primjenjiv.

Projekt BE UNIZD?

BE UNIZD je projekt u kojem pokrećemo međunarodni studij pomorskoga menadžmenta, a u kojemu surađujemo s Tankerskom plovidbom. Projekt je gotovo završen, sada smo u fazi slanja završnih obračuna. Zašto je bilo važno sudjelovanje ljudi iz Tankerske? Naime, mi sa sveučilišta znamo kako treba složiti neki studijski program, ali informacije o tome je li nešto zastarjelo i kako biti u trendu s najnovijim trendovima u pomorstvu možemo dobiti samo iz realnoga sektora. Stoga smo napravili prijedlog programa, uputili ga Tankerskoj plovidbi, a oni

su nam dali svoje primjedbe na taj program. To nam je bilo dragocjeno. Taj studijski program sada mora proći postupak akreditacije, računamo da će to biti gotovo tijekom ove akademske godine, tako da iduće jeseni možemo startati sa studijem.

Nakon projekta, kad studij dobije akreditaciju, posljedično će, pretpostavljam, doći i do drugih vrsta suradnje?

To je definitivno u planu. Nastavu na novom studiju izvodit će naši nastavnici jer sveučilišnu nastavu mogu izvoditi samo nastavnici izabrani u znanstvenonastavna zvanja, a oni će moći pozvati ljude iz prakse da sudjeluju u izvođenju nastave, održe pokoje predavanje i prenesu stu-

Kad smo odlučili pokrenuti studij nautike i brodogradarstva u Zadru, već je postojao studij pomorstva u Rijeci, Splitu i Dubrovniku. Reakcije nadležnih ministarstava bile su - što će još jedan studij pomorstva u Zadru, ako već imaju tri u Hrvatskoj!? Naš protuargument bio je da je sjedište naše najuspješnije i najveće pomorske kompanije u Zadru pa je logično da ovdje bude i studij. To je ta nevidljiva suradnja o kojoj govori gospodin Pavić

dentima svoja iskustva. Pritom u prvome redu mislim na ljude iz Tankerske plovidbe.

Iznimno nam je važno da u procesu izvođenja novoga studija uključimo ljude iz gospodarstva, posebno u svjetlu činjenice da to nije preddiplomski studij, nego je riječ o višoj razini. Idemo prema menadžmentu i potreban nam je netko tko se njime bavi. Studij će biti na engleskome jeziku, a nadamo se da ćemo uspjeti privući studente ne samo iz triju zemalja uključenih u izvođenje studija (Hrvatska, Slovenija i Njemačka), nego i iz drugih zemalja, posebno iz Azije.

I konačno, ono što je, smatram, veoma važno je izrada diplomskih radova. Na kraju studija studenti će morati napisati diplomski rad, a nama je stalo da se to napravi u suradnji s kompanijom, da student ima mentora i komentora sa sveučilišta i iz tvrtke, odnosno da u svom diplomskom rješava neki stvarni problem koji se pojavio u kompaniji.

Iznimno nam je važno da u procesu izvođenja novoga studija uključimo ljude iz gospodarstva. To je, naime, neka viša razina, nije to više preddiplomski studij. Idemo prema menadžmentu i potreban nam je netko tko se njime bavi

DOC. DR. SC. **DIANA SORIĆ** I DOC. DR. SC. **TEUTA SERREŢI JURIĆ**, ODJEL ZA KLASIČNU FILOLOGIJU, AUTORICE KNJIGE *ANTUN VRANČIĆ: EPISTOLAE AD FAMILIARES*

Svakako nam je u planu prirediti i prijevod Vrančićevih pisama na hrvatski jezik

Doc. dr. sc. Diana Sorić i doc. dr. sc. Teuta SerreŢi Jurić s Odjela za klasičnu filologiju, autorice su knjige *Antun Vrančić: Epistolae ad familiares* objavljene ove godine u izdanju Sveučilišta u Zadru. Djelo je to koje obuhvaća kritičko izdanje obiteljske prepiske hrvatskog humanista Antuna Vrančića (1504. - 1573.) i članova njegove obitelji, a popraćeno je uvodnom studijom.

Ovo vrijedno izdanje zapravo je doktorska disertacija doc. dr. sc. Diane Sorić prerađena prema standardima suvremene neolatinistike, pri čemu je na jednome mjestu okupljen korpus Vrančićevih obiteljskih pisama. Riječ je o sačuvanim pismima koja je Antun Vrančić poslao članovima svoje obitelji i onima koja je dobio od njih. Takvih je pisama ukupno osamdeset i osam, no važno je naglasiti da je riječ samo o sačuvanim pismima te da je njihov broj sigurno bio i veći

Što vas je inspiriralo da objavite pisma Antuna Vrančića, odnosno kako je i zašto došlo do izdanja ove knjige?

Antun Vrančić (1504. - 1573.) važan je hrvatski latinist, humanist, diplomat i crkveni velikodostojnik čiji je stvaralački opus, izuzev prije petnaestak godina otkrivene rukopisne građe iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, tiskan u seriji *Monumenta Hungariae historica* Mađarske akademije znanosti. Premda je riječ o vrijednom izdanju, ono je ipak priređeno prema pomalo zastarjelim filološkim kriterijima jer nije opremljeno kritičkim aparatom, a pored toga sadrži i nemali broj netočnih čitanja te tiskarskih pogrešaka. Stoga se smatralo izuzetno korisnim preraditi doktorsku disertaciju Diane Sorić tako da se prema standardima suvremene neolatinistike priredi ovu knjigu, u kojoj je na jednome mjestu okupljen korpus Vrančićevih obiteljskih pisama.

O kojim je pismima riječ i koliko ih je uvršteno u ovu zbirku?

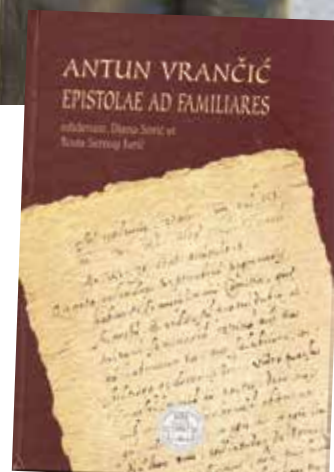
Riječ je o sačuvanim pismima koja je Antun Vrančić poslao članovima svoje obitelji i obrnuto, pismima koja je dobio od njih. Takvih je pisama ukupno osamdeset i osam, no važ-

no je pritom naglasiti da je riječ samo o sačuvanim pismima te da je njihov broj sigurno bio i veći.

Po čemu su toliko važna obiteljska pisma Antuna Vrančića?

Njihova se važnost ponajprije očituje u tome što nam osvjetljavaju zanimljive obiteljske okolnosti te poznate šibenske obitelji, kao i privatni život Antuna Vran-

čića. Obiteljska prepiska razotkriva Antuna ne samo kao diplomata, političara i crkvenog dostojanstvenika, nego i kao običnog čovjeka od krvi i mesa, dajući nam uvid u neke od najintimnijih detalja iz njegova života, od njegovih literarnih afiniteta sve do obiteljskih svađa i nesuglasica, vlastitih zdravstvenih tegoba ili avantura sa ženama. Ta nam pisma također daju potvrdu

Doc. dr. sc. **Diana Sorić** rođena je 1973. u Zadru, gdje je 2000. na Filozofskom fakultetu diplomirala talijanski jezik i književnost, latinski jezik i književnost te grčki jezik i književnost. Godine 2009. magistrirala je na temu *Klasifikacija pisama Antuna Vrančića*, a 2013. obranila doktorsku disertaciju *Obiteljska korespondencija Antuna Vrančića: kritičko izdanje rukopisa i jezično-stilske osobitosti*. Na Odjelu za klasičnu filologiju predaje Latinski jezik, Osnove latinskog jezika, Epiku i satiru, Historiografiju, Hrvatski latinitet i Epistolografiju hrvatskih latinista.

Doc. dr. sc. **Teuta Serreqi Jurić** rođena je 1976. u Zadru, gdje je završila gimnaziju i upisala studij Klasične filologije koji je završila 1998. Godine 2013. upisala je Poslijediplomski doktorski studij književnosti, izvedbenih umjetnosti, filma i kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na kojemu je 2016. obranila doktorski rad *Usporedba jezično-stilskih osobitosti Porfirigenetovih djela Vita Basillii i De thematibus*. Područje interesa su joj grčka i bizantska književnost, bizantska historiografija, Konstantin Porfirogenet i stilistika. Predaje Grčki jezik I, II, III, IV, Latinski jezik I, II, III, IV, Grčke jezične vježbe I, II, III, IV, Latinske jezične vježbe I, II, III, IV, Osnove grčkog jezika I, II, Osnove latinskog jezika I, II, Grčku lekturu, Latinsku lekturu i Lekturu II (latinski).

da je Antun bio veoma privržen svojoj obitelji, da je iznimno držao do njezina ugleda te da mu je silno bilo stalo do toga da njezini članovi žive u slozi i ni u čemu ne oskudijevaju. U tom kontekstu, u pismima nalazimo potvrdu da je, osim što je svojoj obitelji bio moralna podrška i financijski skrbio za nju, i financirao školovanje njezinih mlađih članova, primjerice polubraće Ivana i Jerolima, nećaka Fausta i rođaka po majci Jeronima Domicija.

Koliko pisama se prvi put objavljuje?

Editio princeps doživjelo je petnaest pisama iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, koja su priređena prema rukopisu R-5717, te jedno pismo iz Nacionalne knjižnice Széchenyi u Budimpešti, nemarom izostavljeno u mađarskoj ediciji, koje je Mihovil Vrančić uputio bratu Antunu 11. siječnja 1559. godine.

Zar je moguće da Hrvati do sada nisu objavili svu ostavštinu Antuna Vrančića?

To je, nažalost, istina. Zaslugom Mađara Vrančić je jedan od rijetkih hrvatskih humanista kojemu su objavljena sabrana djela u dvanaest svezaka, *Verancsics Antal Összes munkái - Opera omnia Antonii Wrancii*, priredio László Szalay i Gusztáv Wenzel, Budimpešta, 1857. - 1875. Jedan od razloga za to je činjenica da se najveći dio Vrančićeve rukopisne ostavštine čuva u Nacionalnoj knjižnici Széchenyi u Budimpešti, kamo je dospio tako što su knezovi Draganić-Vrančić krajem 18. stoljeća rukopise ili darovali ili prodali grofu Ferencu Széchenyju, a on ih je oporučno darovao knjižnici Ugarskog nacionalnog muzeja, danas knjižnici Szécheny. Ipak, Vrančićev opus nije potpuno ostao izvan interesa hrvatske znanstvene i stručne produkcije. Postoji, naime, nekoliko pojedinačnih prijevoda njegovih djela

Obiteljska prepiska razotkriva Antuna ne samo kao diplomata, političara i crkvenog dostojanstvenika, nego i kao običnog čovjeka od krvi i mesa, dajući nam uvid u neke od najintimnijih detalja iz njegova života, od njegovih literarnih afiniteta sve do obiteljskih svađa i nesuglasica, vlastitih zdravstvenih tegoba ili avantura sa ženama. Ta nam pisma također daju potvrdu da je Antun bio veoma privržen svojoj obitelji, da je iznimno držao do njezina ugleda te da mu je silno bilo stalo do toga da njezini članovi žive u slozi i ni u čemu ne oskudijevaju

(Putopis *Iter Buda Hadrianopolim*, Govori, Historiografski fragmenti) te vrlo vrijedna, ali nažalost i jedina monografija o njemu objavljena na hrvatskom jeziku pod naslovom *S visina sve. Antun Vrančić*, koju su priredili Darko Novaković i Vladimir Vratović. No, ako govorimo u kontekstu objavljivanja Vrančićevih djela na latinskom jeziku, naša knjiga kao izdanje jednog segmenta iz Vrančićeva golemo epistolarnog korpusa prvi je takav pokušaj u okvirima hrvatske znanstvene produkcije.

S kojim problemima ste se suočavali pri radu na objavi Vrančićevih pisama?

Najveći je izazov svakako bila izrada kritičkog izdanja pisama, koja počinje pomnim transkribiranjem i kritičkim iščitavanjem zahtjevne rukopisne građe, a zatim izradom kritičkog izdanja opremljenog kritičkim aparatom.

Sudeći prema sačuvanim pismima, Antun Vrančić je, čini se, najbližiji bio s bratom Mihovinom?

Mjesto povlaštenog korespondenta svakako pripada Mihovilu

Vrančiću s kojim je Antun imao najbližiji odnos, barem na temelju onoga što možemo iščitati iz samih pisama. O tome nam svjedoči njihova korespondencija u trajanju od punih trideset godina, od 1539. do 1569. godine. U tom su razdoblju braća razmijenila pedeset i šest pisama, od čega je 36 Antunovih, a 20 Mihovilovih.

Može li se iz pisama iščitati koliko je Antun Vrančić utjecao na još slavnijeg nećaka Fausta, Mihovilova sina?

Antun Vrančić je zbog svojih visokih zasluga koje je postigao na dvorovima europskih vladara Ivana Zapolje, Ferdinanda I. i Maksimilijana II. nećaku Faustu zasigurno poslužio kao moralni uzor. Osim što je prema njemu gajio posebne osjećaje, za svog je života financijski skrbio i o njegovu obrazovanju omogućivši mu studiranje na najuglednijim europskim sveučilištima u ono vrijeme. Faust je, naime, uz stričevu potporu završio studij prava i filozofije u Padovi (1568. - 1569.), a od velike je važnosti za njegovu buduću karijeru bio odlazak u Ugarsku kod Antuna, koji je u to vrijeme obnašao duž-

nost kraljevskog namjesnika. Iz pisama koja su razmijenili stric i nećak doznajemo kako je Antun Fausta stalno podsjećao na važnost obrazovanja, poticao ga na učenje i hvalio za uspjehe, no često ga je znao i ukoriti zbog njegove rastrošnosti za vrijeme studiranja u Padovi.

Šifrirana pisma Vrančiću i poslanicima u Carigrad, koje su dobivali od vladara i velikodostojanstvenika, i danas izazivaju pozornost. Zna li se kako je funkcionirala ondašnja kriptografija?

U 16. stoljeću kriptografija je bila dosta razvijena te su postojali službeni priručnici za kodiranje, koji su služili za razmjenu važnih informacija između vladara i njihovih službenika. Da je i Vrančić bio upoznat s kriptografijom i njome se služio na svojim diplomatskim putovanjima za careve Ferdinanda I. i njegova sina Maksimilijana II., svjedoči njegova rukopisna ostavština iz Nacionalne knjižnice Széchenyi, u kojoj se, među inim, nalazi i pet sličnih sustava za kodiranje. Riječ je o četirima službenim dokumentima što ih je pedesetih godina 16. st. Vrančiću dodijelio bečki dvor te o jednom Antunovu pomagalu za osobnu upotrebu. Svih pet načinjeno je prema istom obrascu: sa stoje se od šifriranog alfabeta i dodatnih šifriranih riječi; jedino Antunov privatni priručnik nema dodatka.

Kad će Vrančićeva pisma biti prevedena na hrvatski jezik?

Ako govorimo o obiteljskoj prepisci, svakako nam je u planu u nekoj bliskoj budućnosti prirediti i prijevod na hrvatski jezik, no kad će to biti točno, zasad je teško predvidjeti s obzirom na to da nas trenutačno čekaju ostala započeta istraživanja koja moramo privesti kraju.

Ako govorimo u kontekstu objavljivanja Vrančićevih djela na latinskom jeziku, naša knjiga kao izdanje jednog segmenta iz Vrančićeva golemo epistolarnog korpusa prvi je takav pokušaj u okvirima hrvatske znanstvene produkcije

IZV. PROF. DR. SC. **LARIS BORIĆ**, ODJEL ZA POVIJEST UMJETNOSTI, SUAUTOR MONOGRAFIJE *UVELIKO I U MALO: LIK I LIKOVNOST RENESANSNOG CRESA*

Baština naših jadranskih gradova iznimno je slojevita raznolikim utjecajima koji je neraskidivo umrežuju u europsku kulturnu baštinu, a istodobno je snažno ukorijenjena u sveukupnost lokalnog *geniusa loci*

Knjiga je objavljena u listopadu 2019. godine, a polučila je pozitivne kritike i dobre reakcije u stručnoj javnosti, ali i, što je još važnije, lokalnoj otočkoj zajednici. U njoj su objavljeni rezultati i interpretacije višegodišnjih istraživanja koje sam u suradnji s kolegicom dr. sc. Jasenkom Gudelj provodio na terenu i u arhivima. Ta su istraživanja bila usmjerena na renesansno razdoblje u dugoj povijesti toga grada, no fokus je bio usmjeren dublje, promatrali smo procese nastajanja grada u ranom novom vijeku

Izv. prof. dr. sc. Laris Borić s Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta i Zadruga i dr. sc. Jasenka Gudelj s Odsjeka za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu autori su vrijednoga izdanja *Uveliko i u malo: lik i likovnost renesansnog Cresa*, monografije nastale kao kruna dugogodišnjega terenskog i arhivskog istraživanja, a na temelju više znanstvenih radova koje su autori objavili tijekom godina, ali i temeljita iščitavanja historiografije, ne samo o creskoj renesansi, nego i geografski znatno obuhvatnije, a tematski univerzalnije.

Uveliko i u malo: lik i likovnost renesansnog Cresa naslov je vaše i knjige Jasenke Gudelj. Na prvi pogled neobičan i pomalo tajanstven naslov. Što je uveliko a što u malo kada je riječ o rađanju urbanoga (renesansnog) Cresa?

Naslov je višeznačan jer pokriva nekoliko razina i vidova promatranja fenomena grada i njegovih mijena, metodoloških alata koji su u istraživanjima primijenjeni, ali i njihovih rezultata: pitanja, teza i zaključaka s ko-

jima se čitatelj susreće tijekom i nakon čitanja knjige. Prije svega, odnosi se na sveobuhvatnost transformacija kroz koje je kasnosrednjovjekovno cresko naselje - *terra Chersi*, kako se naziva u arhivskim izvorima, doživjelo u osvit ranoga novog vije-

ka, postajući gradom (*civitas*) sa svim njegovim formalnim i sadržajnim strukturama i osobinama. Naslov proizlazi iz sveobuhvatnosti tih mijena kojima su kapilarno zahvaćeni slojevi i dijelovi gradskoga tkiva i njegovih funkcija: od urbanističkih zna-

čajki, odnosa fortifikacija, gradskih vrata i uličnih poteza, uređenja luke, formiranja trgova, administrativnih i sakralnih zdanja i njihova neposrednog urbanističkog konteksta, nove zborne crkve u funkciji konkatedrale, sve do stambenih zdanja mjesne

U formiranju ukusa i postavljanju stilskih modela najutjecajniji su bili pripadnici crkvene vlasti, biskupi koji u suradnji s kanoničkim zborom prije svega ulažu u izgradnju nove zborne crkve, zapravo konkatedrale. Ona je, uz obližnji kompleks komunalne uprave koji se sastojao od Kneževe palače, Gradskega tornja, lože i novoga trga, činila okosnicu svih preobrazbi koje propituje knjiga

Gradovi su živa bića, mijenjaju svoje tkivo, propadaju i ponovno se rađaju, ali u svim tim procesima zadržavaju osobine prethodnih struktura. Samo oni gradovi čiji je život nekom vanjskom silom zaustavljen jasno pokazuju jedinstvene naznake određenoga stila.

U kontekst koje i čije, uvjetno rečeno, povijesti umjetnosti možemo smjestiti baštinu Cresa, mletačke, talijanske?

Zašto ne jedno, drugo i treće, ali i više od toga - kao sastavni dio europske baštine, a istodobno duboko ukorijenjeno u lokalne okvire povijesnog razvitka. Povijesni identiteti vrlo su slojeviti i umreženi, a povijest umjetnosti kao humanistička znanost nema zadatak odgovarati na pitanja koja proizlaze iz političkih projekcija sadašnjeg trenutka. Štoviše, suvremeni metodološki alati uspješno su dekonstruirali niz manipulativnih projekcija kojima su režimi 20. stoljeća baštinu nastojali očitati u svjetlu „povijesnih prava“ ili povezivanja ovog ili onog stila s nekim „nacionalnim izričajem“. Baština naših jadranskih gradova iznimno je slojevita raznolikim

elite, čak i skromnijih pučkih, pa i težačkih nastambi. No, osim takve sveobuhvatnosti iz koje je proizašla prva asocijacija naslova, on se odnosi i na stupnjevitost tih procesa, odnosno dubinu ili snagu kojom su oni prodrli u starije srednjovjekovne strukture, izmijenivši ih dubinski, sadržajno i strukturalno. S druge strane, katkad su te promjene bile zadržane na razini detalja, dekoracije, usputne ili slučajne stilske vinjete nalijepljene na dugotrajne starije koncepte.

Na prvi pogled Cres ne

ostavlja dojam renesansnoga grada. Može li se reći da je vaša monografija (raz)otkrivanje Cresa i kao renesansnoga grada?

Knjiga je objavljena u listopadu 2019. godine i polučila je pozitivne kritike i dobre reakcije u stručnoj javnosti, ali i - možda još važnije - lokalnoj otočkoj zajednici. U njoj su objavljeni rezultati i interpretacije višegodišnjih istraživanja koje sam u suradnji s kolegicom Jasenkom Gudelj provodio na terenu i u arhivima. Ta su istraživanja doista bila usmjerena na renesansno razdoblje u

dugoj povijesti toga grada, no fokus je bio usmjeren dublje, promatrali smo procese nastajanja grada u ranom novom vijeku. Nisam siguran da bi se Cres trebalo smatrati „renesansnim gradom“ u užem smislu riječi; štoviše, nisam siguran da bi ta sintagma - ili bilo koja druga poput „gotičkoga“ ili „baroknoga grada“ - mogla funkcionirati na bilo kojem primjeru, a da nije riječ o specifičnom narativu turističkih vodiča. Grad je daleko širi i složeniji fenomen a da bi mogao biti obilježen jednim stilskim razdobljem, ma koliko ono dominantno bilo.

utjecajima koji je neraskidivo umrežuju u europsku kulturnu baštinu, a istodobno je snažno ukorijenjena u sveukupnost lokalnog *geniusa loci*.

Zahvaljujući čemu ili kome je na temeljima ribarskoga, težačkog i pastirskog naselja nastao renesansni Cres?

Cres je već u razdoblju kasnoga srednjeg vijeka prolazio kroz procese koji upućuju na onu razvojnu fazu naselja koju najbolje opisuje naslov jednog talijanskog zbornika radova proizašlog iz znanstvenog skupa na tu temu *L'Ambizione di essere città*, ambicija da se postane gradom. Iako je na mjestu grada Cresa po svoj prilici još u antici postojalo naselje s elementima grada, naznakama ortogonalnog sustava uličnih pravaca, možda čak i forumom, ta je urbana matrica tijekom ranosrednjovjekovnih stoljeća djelom promijenjena u procesima deurbanizacije, no već tijekom kasnog srednjeg vijeka, svakako od 13. stoljeća, mogu se pratiti procesi društvenoga i gospodarskog razvoja u kojima su prepoznati zametci formiranja grada u specifičnim okolnostima bimunicipalne Cresko-osorske komune pod mletačkom vlašću. Sredinom 15. stoljeća, propadanjem Osora zbog nepovoljnijega geostrateškog položaja, ali prije svega malaričnih uvjeta prouzrokovanih zapuštanjem solana, Cres je iskoristio svoj povijesni *kairos*, sretan trenutak, te su oko sredine 15. st. otopili knez, a zatim i osorski biskup onamo iz Osora izmjestili svoja sjedišta. Time počinje stoljeće i pol intenzivnog razvoja i transformacije naselja u grad. Oformljeno je Gradsko vijeće, intenzivira se život bratovština i samostana, a gospodarska orijentacija uključuje i pomorsku trgovinu.

Može li se rađanje urbano-renesansnog Cresa zahvaliti naručiteljima, poput bogatih obitelji, vlastele, Crkve i samostana, što je u ono doba bila, uvjetno rečeno, „moda“?

Naravno, svi navedeni generatori su urbanističkih promjena, arhitektonskih zahvata i likovnih narudžbi kojima se opremaju sakralni i javni prostori. Inicijatori su često pripadnici komunalne ili crkvene uprave, knezovi i biskupi, no njihove primjere, a često i specifičnosti likovnog ukusa ili ikonografskih

Povijesni identiteti vrlo su slojeviti i umreženi, a povijest umjetnosti kao humanistička znanost nema zadatak odgovarati na pitanja koja proizlaze iz političkih projekcija sadašnjeg trenutka.

Štoviše, suvremeni metodološki alati uspješno su dekonstruirali niz manipulativnih projekcija kojima su režimi 20. stoljeća baštinu nastojali očitati u svjetlu „povijesnih prava“ ili povezivanja ovog ili onog stila s nekakvim „nacionalnim izričajem“

matrica prate i pripadnici mjesne elite, vlastela i imućniji pučani koji se putem kolektivnih ili individualnih narudžbi nastoje pozicionirati na otočnom društvenom horizontu. U razdoblju ranoga novog vijeka upravo su takvi modeli disperzije arhitektonskih i likovnih trendova paneuropski model, pa Cres nije iznimka. Posebno je zanimljivo pratiti projekcije naručiteljskih strategija pri izgradnji većih kuća te izgradnji i opremanju sakralnih zdanja koje naručuju pojedinci, ali i bratovštine koje su u tome vrlo utjecajni društveni mehanizmi. Ipak, u formiranju ukusa i postavljanju stilskih modela najutjecajniji su bili pripadnici crkvene vlasti, biskupi koji u suradnji s kanoničkim zborom prije svega ulažu u gradnju nove zborne crkve, zapravo konkatedrale. Ona je, uz obližnji kompleks komunalne uprave koji se sastojao od Kneževe palače, Gradskoga tornja, lože i novoga trga, činila okosnicu svih preobrazbi koje propituje knjiga pa u tom smislu još jedan mogući značenjski sloj sintagme iz naslova.

Likovna kultura renesansnog Cresa može se, zahvaljujući naručiteljima, smjestiti u kontekst uvoza likovnih djela. Od koga su najčešće naručivana likovna djela?

Posve očekivano, Venecija koja je u tim stoljećima jedan od najsnažnijih likovnih središta onodobne Europe, a politički

je upravitelj gotovo svih gradova na istočno-jadranskom plovnom putu, bila je i najsnažnije izvorište arhitektonskih i likovnih inovacija, počevši od krugova oko mletačkog ranorenesansnog arhitekta Maura Codussija, preciznije Giovannija Buore koji se dovodi u vezu s projektiranjem Osorske katedrale, a onda i formiranjem lokalnih radionica koje će tijekom idućih desetljeća ustrajati na takvom Codussijevu izričaju, i onda kada je u samoj Veneciji već odavno zaboravljen. Stoga unutrašnjost creske kolegijalne crkve, sagrađena tijekom posljednje četvrtine 16. stoljeća, gotovo u potpunosti oponaša stoljeće stariji model Osorske katedrale čiju je funkciju praktički preuzela. Codussijanski modeli na kojima su ustrajavale lokalne kameno-klesarske radionice dugo su trajali i u tipologiji arhitektonske plastičke stambene arhitekture.

Nasuprot tome, već sredinom 16. stoljeća u nekim javnim zahvatima, prije svega novom Gradskom tornju s urom, utjelovljeni su i neki modeli klasičnoga jezika arhitekture, odnosno zrele renesanse koji su prethodno postali novim općim modelom venecijanske arhitekture, posebno zdanja javne namjene. Tako creski protomajstor Sidar Stošić u izgradnji Morskih vrata u prizemlju spomenutog tornja prenosi modele gradskih vrata Sebastiana Serlija koje je ovaj desetak godina prije objavio u jednome od svojih traktata.

Grad je daleko širi i složeniji fenomen a da bi mogao biti obilježen jednim stilskim razdobljem, ma koliko ono dominantno bilo. Gradovi su živa bića, mijenjaju svoje tkivo, propadaju i ponovno se rađaju, ali u svim tim procesima zadržavaju osobine prethodnih struktura. Samo oni gradovi čiji je život nekom vanjskom silom zaustavljen jasno pokazuju jedinstvene naznake određenoga stila

Tako je mali Cres tek nekoliko godina nakon Zadra i Dubrovnika u svoju javnu arhitekturu unio te posve nove, monumentalne zrelo-renesansne modele koji će ostati ustaljeni predložak i pri gradnji dvaju novih gradskih vrata krajem 16. st., Porta Marcella i Porta Bragadina.

Kada je pak o slikarskoj baštini riječ, i tu je Venecija kao važno slikarsko središte odigrala ključnu ulogu. Već je krajem 15. st. od uglednog venecijanskog slikara Alvisea Vivarinija naručena oltarna pala Sv. Sebastijana, a krajem 16. st. za netom dovršenu kolegijalnu crkvu nabavit će se pala Andree Vicentina. Riječ je o vrlo uglednim imenima venecijanske rane i zrelorenesansne slikarske produkcije, no za razliku od prijenosa arhitektonskih modela, ovdje je riječ o uobičajenim standardima slikarskog importa iz Venecije kakvi vrijede za cijeli prostor mletačke Dalmacije.

Konačno, kada je o skulpturi riječ, ona je uglavnom produkt lokalnih radionica koje se oslanjaju na ranorenesansne tradicije spomenutoga Giovannija Buore čiji su radovi sačuvani na Osorskoj katedrali. Zanimljivo je uočiti način na koji prve generacije suradnika tog kruga usvajaju stileme i prenose ih u vlastitu produkciju koja se u kasnijim vremenima ipak gasi, barem kad je riječ o figuralnom kiparskom oblikovanju. Naposlijetku, na Kvarneru i u Istri prisutno je i nekoliko majstora i radionica drvorezbarske produkcije. U Cresu je sačuvana jedna Gospa s Djetetom majstora Andree da Murana i nešto kasnogotičke drvene skulpture 15. st., ali ne i drvorezbareni oltari sa skulpturom kakvi su zabilježeni drugdje na Kvarneru i u Istri.

Tko su Creski majstori Gapići koji su djelovali u Rimu i Vatikanu?

Stric i nećak, Ivan stariji i Ivan mlađi Gapić, naročito onaj prvi, jedno su od najzanimljivijih otkrića ovih creskih istraživanja, prije svega stoga što je Ivan stariji u Rimu tijekom druge polovice 16. stoljeća ostvario nezamislivu slikarsku karijeru, a u našoj povijesti umjetnosti bio je potpuno zaboravljen. Prije objava njegovih istraživanja posljednji ga je spomenuo Ivan Kukuljević Sakcinski još 1861. godine u svom *Slovníku umjetnikah jugoslavenskih*, uvrstivši ga u po-

pis znamenitih umjetnika s naših prostora koji su u nacionalnoj likovnosti ostavili traga. Ivan Gapić, rođen u Cresu oko 1530. u obitelji koja pripada mjesnom plemstvu, između 1561. i 1595., kada je umro u Rimu, zabilježen je kao član nacionalne bravovštine Sv. Jeronima, no zarana se formirao kao slikar, mozaičar i štukater u radionici glasovitih Taddea i Federica Zuccarija, koji su odigrali ključnu ulogu u razvoju rimskog slikarstva druge polovice stoljeća. Oni ga već kao mladog slikara uvode u važne naručiteljske krugove papa i kardinala, pa naš Gapić tako oslikava i štuko dekoracijom ukrašava pročelnu prostoriju prvoga kata Casine pape Pija IV., male vrtne palače u Vatikanskim vrtovima. Ondje ga je spomenuo i sam Giorgio Vasari u svojim *Životima poznatih slikara, kipara i arhitekata* navodeći da je riječ o „prilično vještom majstoru groteski“, specifičnog antikizirajućeg ukrasa u štukaturi i freskama koje krasi tu prostoriju. Gapić zatim radi za kardinale poput Alfonsa d'Este u njegovoj bajkovitoj vili u Tivoliju ili pak moćnoga kardinala Alessandra Farnesea, a više narudžbi ostvaruje i za papu Grgura XIII. i kardinala iz njegove orbite; izdvojimo npr. mozaike u kapele Gregorijani u bazilici Sv. Petra, dekoraciju drvenog tabulata crkve Santa Maria Aracoeli posvećenu pobjedi kod Lepanta, oslik kapele kardinala Altemps u crkvi Santa Maria in Trastevere, a papa Grgur XIII. ga je angažirao i za procjenu radova nekih drugih slikara koji su radili po njegovim narudžbama. O ugledu što ga je Ivan Gapić stariji uživao u rimskim umjetničkim krugovima svjedoče i arhivski podaci koji potvrđuju njegov angažman u pokretanju i prvim godinama upravljanja glasovitom Akademijom sv. Luke, najranijom slikarskom akademijom u Rimu, gdje je uz Federica Zuccarija bio članom upravnog odbora tijekom posljednjih godina života.

Osim rimskih arhiva, u istraživanju Gapićeva života presudnim se pokazao i creski. Naime, Gapićev nećak, Ivan mlađi 1596. godine u Cresu se natjecao za posao izrade okvira i dekoracije spomenute oltarne pale Andree Vicentina, pri čemu je naveo svoje sedmogodišnje rimsko iskustvo gdje je sa stricem radio na dobrom dijelu od gore navedenih papinskih i kardinalskih

Izv. prof. dr. sc. Laris Borić rođen je u Malom Lošinj 1969. godine. Na Filozofskom fakultetu u Zadru 1996. diplomirao je povijest umjetnosti i engleski jezik i književnost.

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu magistrirao je radom *Razvoj arhitekture i urbanizma u gradu Cresu od 1450. do 1610. godine*, a doktorirao 2011. na Sveučilištu u Zadru temom *Renesansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru* pod mentorstvom prof. dr. sc. Emila Hilje.

Od 1997. godine zaposlen je na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, gdje je od 2020. u zvanju izvanrednog profesora.

Predaje temeljne i izborne preddiplomske i diplomske kolegije vezane uz arhitekturu i likovne umjetnosti ranog novog vijeka.

Znanstvena istraživanja usmjerava na pitanja arhitekture, urbanizma i likovne kulture od 15. do 17. st. u jadranskom bazenu primjenom raznolikih metodoloških pristupa i obrazaca.

Glavni je urednik znanstvenog časopisa Odjela za povijest umjetnosti *Ars Adriatica* i član Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske te *The Renaissance Society of America*.

narudžbi. U Gapićevu slučaju, doista je riječ o jednom od naših potpuno zaboravljenih, a karijerom zapaženih Schiavona, naših majstora koji su zavidne karijere ostvarili u prekojadranskim i europskim gradovima tijekom ranoga novog vijeka. Ako čitatelj želi doznati više o Ivanu Gapiću, upućujem ga na moj članak iz 2018. u talijanskom znanstvenom časopisu *Il Capitale Culturale*, br. 7, dostupnom i na webu.

Vaše zanimanje za Cres ne posustaje. Može li se, nakon ove knjige, više išta reći o renesansnom Cresu, gradu kojem je, kako navodite vi kao autori knjige, renesansa odredila urbane gabarite?

Naravno, zapravo knjiga ili bilo koja druga vrsta znanstvenog ili stručnog rada u području humanističkih znanosti nema (samo) zadatak odgovarati na unaprijed definirana pitanja. Jednako je važno pronaći i postaviti istraživačka pitanja koja postavljaju nove horizonte istraživanja, a u tome smo, vjerujem, uspjeli. Stoga nam preostaje samo nastaviti arhivska, komparativna i terenska istraživanja, naročito u okvirima znanstvenog projekta koji je koautorica knjige, kolegica Jasenka Gudelj nedavno dobila od European Research Councila (ERC) unutar programa Horizon 2020, kao prvog hrvatskog projekta iz humanističkih znanosti, naslovljenog *Architectural Culture of the Early Modern Eastern Adriatic*, a koji će se baviti arhitektonskom baštinom ranoga novog vijeka na prostoru jadranskoga bazena. Sjedište

projekta je pri venecijanskom Sveučilištu Ca' Foscari, a pridruženo mu je nekoliko hrvatskih i talijanskih povjesničara umjetnosti. Spomenute inovacije creske arhitekture 15. i 16. stoljeća jedno su od istraživačkih pitanja tog projekta. Osim toga, i u drugom projektu na kojemu sam angažiran, a riječ je o projektu Hrvatske zaklade za znanost, voditeljice Nine Kudiš s riječkog Odsjeka za povijest umjetnosti pod naslovom *ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine*, kojem su u fokusu istraživanja pitanja naručiteljskih strategija, sveukupnost njihovih motivacija, zahtjeva i postupaka koje u interakciji s umjetnicima rezultiraju postavom i realizacijama narudžbi i njihovim specifičnostima. S tog su uspješnog projekta koji je pred dovršetkom bila sufinancirana i istraživanja objavljena u ovoj knjizi, ali i nekoliko znanstvenih i stručnih članaka izvan nje.

Osim creskim temama u užem smislu riječi, namjeravam se vratiti i temama važnih toposa arhitektonske baštine 16. i 17. stoljeća, prije svega Zadra i Cresa, ali i Pule, Šibenika, Splita, Dubrovnika i Kotora. Tema prema kojoj osjećam posebnu sklonost pa, ako hoćete, i poziv, istraživanja su rimskog života i djela Ivana Gapića. On nam je zasad poznat tek na razini osnovnih biografskih činjenica i niza pretpostavki o stilskoj formaciji i razvoju koje sam iznio u spomenutom članku.

Monografija o urbanizmu

i arhitekturi kruna je vaših istraživanja creske kulturne povijesti. U kojim arhivima ste najviše istraživali povijest creske umjetnosti?

To je, prije svega, djelomice sačuvan creski komunalni arhiv koji se nalazi u Državnom arhivu u Rijeci, zatim arhiv Osorske biskupije koji se najvećim dijelom nalazi u Biskupskom arhivu u Krku. Osim toga, istraživanja su dijelom bila vršena u Državnom arhivu u Veneciji. Značajan izvor arhivskih podataka pronašli smo i u apostolskim vizitacijama Agostina Valiera, dostupnim na mikrofilm u Državnom arhivu u Zagrebu. S obzirom na činjenicu da je dio creskih arhiva u turbulentnim zbivanjima 20. stoljeća izgubljen, dragocjenima su se pokazala regista komunalnih arhiva koje su načinili stariji lokalni historiografi, Stefano Petris i Niccolo Lemessi. No, htio bih upozoriti da se istraživanja i interpretacije u povijesti umjetnosti ne mogu svesti samo na tumačenje arhivskih podataka. Metodologije su daleko složenije i zahvaćaju sagledavanje komparativnih situacija, uobičajenih putanja i prijenosa stilema te kulturološka učitavanja, a pritom je, ovisno o problemu i procijenjenom pristupu, potrebno uključiti i teorijske pristupe pomoću kojih je moguće dekonstruirati okamine i naslage predrasuda i preduvjerena koja su nametnula protekla stoljeća.

Tekst monografije, kako navode prikazivači knjige u stručnim časopisima, nastao je u suradnji s restauratorima. Zašto s njima?

U stanju u kojem se nalazi creska (i ne samo) arhitektonska, slikarska i kiparska baština, konzervatori su svojevrstna hitna služba koja stjecajem okolnosti u kojima živimo često i prekasno dolazi u pomoć zgradama i umjetninama. Na sreću, tijekom posljednjih nekoliko godina, slijedom probuđenog interesa za creske, i uopće kvarnerske teme, formirala se mala neformalna skupina povjesničara umjetnosti i konzervatora koji su uspjeli skrenuti pozornost javnosti na osorske otoke (kako su se povijesno nazivali), a koji su zbog svoje pučinske insularnosti, često izvan fokusa hrvatske povijesno-umjetničke, zapravo, javnosti uopće.

*Dijelovi drvene
konstrukcije liburnske
luke (foto: Mate Parica)*

DOC. DR. SC. **MATO ILKIĆ** i DOC. DR. SC. **MATE PARICA**, ODJEL ZA ARHEOLOGIJU SVEUČILIŠTA U ZADRU, OTKRILI PRVU LIBURNSKU LUKU IZ MLAĐEG ŽELJEZNOG RAZDOBLJA

U Novigradskome moru otkrivena najstarija luka na području Liburnije

Doc. dr. sc. Mato Ilkić i doc. dr. sc. Mate Parica s Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru otkrili su prvu liburnsku luku iz mlađeg željeznog razdoblja.

„Pregledom zračnih fotografija nedavno smo zamijetili da se uz zapadnu obalu Novigradskog mora nedaleko od Posedarja, a izravno uz golemu prapovijesnu gradinu Budim u podnožju Podgradine, nalaze tamni pravocrtni obrisi. Tu smo poziciju oko 20 km sjeveroistočno od Zadra išli provjeriti i kada smo zaronili, odmah se pokazala prastara konstrukcija koja je upućivala na liburnsku luku čiji arheološki

Luka je sagrađena između 371. i 199. godine prije Krista, što je potvrdila radiokarbonska analiza drveta, tzv. C 14 datum, iz lučke konstrukcije, čiji je uzorak bio poslan na testiranje u Miami na Floridi. Kad je stigao radiokarbonski rezultat, kaže doc. dr. sc. Mato Ilkić, ugodno smo se iznenadili jer je drvo starije za oko stoljeće nego što smo isprva pretpostavljali, kada smo starost prosuđivali samo prema nalazima ranih vrsta amfora

ostaci leže do približno tri metra dubine. Riječ je za sada o najstarijoj luci u Liburniji, a možda i na cijelom hrvatskom dijelu Jadrana“, kaže doc. dr. sc. Mato Ilkić s Odjela za arheologiju Sve-

učilišta u Zadru, koji to otkriće dijeli s kolegom doc. dr. sc. Matom Paricom.

Liburnska luka sagrađena je u mlađem željeznom razdoblju, što je potvrdila radiokarbonska

analiza drveta iz lučke konstrukcije, čiji je uzorak bio poslan na testiranje u Miami na Floridi. Dobiven je rezultat koji je poprilično razveselio kolege sa Sveučilišta u Zadru. Radiokarbonska

analiza drveta, tzv. C 14 datum, govori o tome da je luka nastala između 371. i 199. godine prije Krista.

Zahtjevan graditeljski pothvat

„Kad je stigao radiokarbonski rezultat, ugodno smo se iznenadili jer je drvo starije za oko stoljeće nego što smo isprva pretpostavljali, kada smo starost prosuđivali samo prema nalazima ranih vrsta amfora. Naime, luka je sagrađena približno na prijelazu iz 4. u 3. stoljeće prije Krista, a to je oko 300 godina prije svih drugih liburnskih luka za koje smo do tada znali. Većina lučkih pristaništa na području istočne jadranske obale, odnosno Hrvatske, sagrađena je početkom Rimskog Carstva, dakle, potkraj 1. stoljeća prije Krista ili malo kasnije. No, one uglavnom nisu bile uvučene u ovakve zaljeve kao što je Novigradsko more, nego su građene uz glavnu plovnu rutu duž istočne obale Jadrana, primjerice, u priobalju Zadarskog i Pašmanskog kanala. Što ima tražiti jedna tako velika luka negdje u 'slijepom crijevu'? Naime, da bi se došlo do nje, mora se ploviti Velebitskim kanalom, proći Novsko ždrilo i uploviti u Novigradsko more. Zapravo, pojavila su se pitanja koja donedavno nismo mogli ni pretpostaviti“, pojašnjava doc. dr. sc. Ilkić.

Riječ je o za ono doba zahtjevnom graditeljskom pothvatu. Naime, luka je dosta velika. Lukobran je u obliku slova L, a dug je 70-ak metara. Osobito je važna činjenica da liburnska luka nije preslojena kasnijim intervencijama. Sve u njoj je iz predcarskoga razdoblja.

„Osim lukobrana, imamo sačuvanu i operativnu obalu. Riječ je o umjetno stvorenoj konstrukciji koja je napravljena u kombinaciji drva i kamena, i to tako da su temelji i određene bočne stranice rađeni od drva, odnosno drvenih greda, a sredina je ispunjena amorfnim kamenom. Osim u Novigradskom moru kod Poseđarja, takvih primjera drugdje u Liburniji za sada nema. Međutim, takav sustav gradnje luka koristi se poslije, u rimsko vrijeme. Ovo je jedna od najstarijih sačuvanih luka iz predrimskog doba“, pojašnjava doc. dr. sc. Mate Parica, koji pokazuje zračne snimke nekadašnje luke na kojima se praktički vidi izvorno stanje.

Luka je dosta velika. Lukobran je u obliku slova L, a dug je 70-ak metara. Osobito je važna činjenica da liburnska luka nije preslojena kasnijim intervencijama. Sve u njoj iz predcarskog je razdoblja. Osim lukobrana, imamo sačuvanu i operativnu obalu. Riječ je o umjetno stvorenoj konstrukciji koja je napravljena u kombinaciji drva i kamena, i to tako da su temelji i određene bočne stranice rađeni od drva, a sredina je ispunjena amorfnim kamenom. Osim u Novigradskom moru kod Poseđarja, takvih primjera drugdje u Liburniji za sada nema, pojašnjava doc. dr. sc. Mate Parica

Drvena konstrukcija luke se, naime, očuvala zbog bočate vode, odnosno mješavine slane i slatke vode. U takvom ambijentu morski crvi ne uništavaju drvene konstrukcije. Novigradsko i Karinsko more je, naime, bočato zbog goleme količine slatke vode i mulja koje donosi rijeka Zrmanja, ali i Bašćica, rječica čije je ušće nedaleko od arheoloških ostataka liburnske luke kod Poseđarja.

Važno trgovačko središte

Doc. dr. sc. Parica naglašava i da bedemi goleme gradine Budim idu s jedne i druge strane u more, što znači da su Liburni ciljano štitali prostor luke kako je nitko s kopna ne bi mogao ugroziti.

Luka je u funkciji bila potkraj prapovijesti. Dakle, vjerojatno nije dočekala rimsku vlast, nije bila u funkciji kad su Rimljani zagospodarili istočnom obalom Jadrana.

Liburni su, naime, bili pomorski narod koji je, prema rimskim vrelima, gospodario istočnom obalom Jadrana, i to od rijeke Raše u Istri do rijeke Krke u Dalmaciji. Tim su prostorom vladali i na njemu živjeli tijekom posljednjega tisućljeća prije Krista. Trgovinom su bili povezani s Japodima, koji su živjeli s one strane Velebita, odnosno na prostoru današnje Like te još dublje u unutrašnjosti.

Dakle, na zapadnoj obali Novigradskog mora bilo je itekako važno trgovačko središte koje je imalo uspostavljene veze i poslove s dalekim prekomorskim kra-

Ulomak amfore iz 2. st. prije Krista (foto: Mato Ilkić)

*Novac Kartage i Numidije
te liburnska i italska
keramika (foto: Mato Ilkić)*

jevima. O tome svjedoči i novootkrivena luka koja ne bi bila sagrađena da nije imala trgovačku flotu, da nije imala logistiku, odnosno razlog zašto bi se tako nešto gradilo.

„Očito su bili neki izravni ili posredni trgovački kontakti između Liburna, a preko njih i Japoda, sa sjevernom Afrikom. Dakle, nešto su oni ovdje imali veoma važno, što je u određenim okolnostima bilo primamljivo onodobnom svjetskom tržištu. Što bi to moglo biti, možemo za sada samo naslućivati“, pojašnjava doc. dr. sc. Ilkić.

„Za utvrđivanje morskih ruta i kopnenih cestovnih pravaca od iznimne je važnosti numizmatička topografija. Naime, mjesta nalaza novca iz predcarskog razdoblja upućuju na to da su trgovački brodovi uplovljavali u liburnske vode kod Molata te od tog otoka plovili dalje prema Virskome moru gdje su ulazili u Velebitski kanal i kroz Novsko ždrilo dolazili do odredišta, do

Na zapadnoj obali Novigradskog mora bilo je itekako važno trgovačko središte koje je imalo uspostavljene veze i poslove s dalekim prekomorskim krajevima. O tome svjedoči i novootkrivena luka koja ne bi bila sagrađena da nije imala trgovačku flotu, da nije imala logistiku, odnosno razlog zašto bi se tako nešto gradilo. Očito su, pojašnjava doc. dr. sc. Ilkić, bili neki izravni ili posredni trgovački kontakti između Liburna, a preko njih i Japoda, sa sjevernom Afrikom. Nešto su oni ovdje imali veoma važno, što je u određenim okolnostima bilo primamljivo onodobnom svjetskom tržištu

liburnske luke uz golemu gradinu Budim uz zapadnu obalu Novigradskog mora. No, tu trgovina nije završavala. Novac je svoj put našao i duboko u unutrašnjosti. Kolao je uz južni rub Velebita i preko planinskih prijevoja silazio u Liku gdje se račvao u dva glavna smjera, prema dolini rijeke Une u smjeru jugoistočne Panonije te u pravcu sjeve-

rozapada, prema predalpskom prostoru i tamošnjim keltskim zajednicama“, pojašnjava doc. dr. sc. Ilkić.

Numizmatička svjedočanstva

Naime, na gradini Budim do sada je otkriveno oko 350 komada novca, od kojih je glavni-

na iz posljednja tri stoljeća prije Krista. Riječ je o novcu iz vrlo udaljenih prekomorskih krajeva, zapravo većinom iz sjeverne Afrike, tj. iz Kartage i Numidije, a dijelom i iz helenističkog Egipta.

„Numizmatička svjedočanstva upućuju na to da je plodna i vodom bogata sjeverna Dalmacija - koja spada u najgušće naseljen dio nekadašnje Liburnije - bila izravno ili posredno trgovački povezana sa sjevernom Afrikom. Mi sada ne možemo sve točno sagledati, ali je činjenica da je taj novac kao platežno sredstvo dominirao upravo kod Liburna, a onda preko njih trgovinom dospio i na drugu stranu Velebita, u zemlju Japoda. Kod liburnskih i japodskih susjeda sjevernoafrički novac je rijedak ili ga za sada uopće nema. Dakle, Liburni koji su bili okrenuti prema moru i imali svoju flotu, a preko kojih su se okoristili i Japodi, imali su, čini se, neki trgovački dogovor s dalekim prekomorskim zemljama i gradovima. To je funkcioniralo na obostrano zadovoljstvo, osobito u drugoj polovici 3. i prvoj polovici 2. stoljeća prije Krista“, pojašnjava doc. dr. sc. Ilkić.

A što su to Liburni i Japodi imali za ponuditi, nameće se pitanje?! Više je pretpostavki. Primjerice, neki misle da su Liburni i Japodi prodavali drvo, što baš i nema neke logike. Naime, balvan od 10 tona nije lako prebaciti iz Like do mora ni danas, a kamoli u ono vrijeme, objašnjava doc. dr. sc. Ilkić, koji s kolegom doc. dr. sc. Paricom pretpostavlja da numizmatički nalazi imaju veze s Punskim ratovima na Apeninskom poluotoku i Hanibalom.

„U prilog rata idu vrijeme i struktura numizmatičkih nalaza. Hanibal je vojsku morao opskrbljivati svakodnevno, osobito hranom jer je došao u Italiju na sprženu zemlju. Rimljani su jednostavno uništili sve resurse kako se Hanibalova brojna vojska ne bi mogla opskrbiti namirnicama. Pretpostavljamo da je kartaški vojskovođa imao dogovor s Liburnima: on je imao novac, a oni ono što njemu treba, a to je hrana. Hanibal je vodio svjetski rat onoga doba. Rat je bio dugotrajan, iscrpljujući i bilo je pitanje tko će izaći kao pobjednik. Da je Hanibal bio možda malo kuražniji, da je odmah išao na Rim, možda bi se cijela povijest toliko okrenula da ne možemo uopće zamisliti kako bi izgledala“, kaže doc. dr. sc. Ilkić.

Doc. dr. sc. Mate Parica navodi podatak da antički izvori, kad opisuju Hanibalove ratove, nekoliko puta spominju njegove probleme s logistikom jer su Rimljani napravili blokadu južne Italije kako bi presjekli Hanibalovu komunikaciju s Afrikom, prije svega opskrbu vojske. Zbog toga su se Kartazani morali okrenuti alternativnoj opskrbi. Međutim, nameće se pitanje je li luka u Novigradskome moru mogla zadovoljiti sve potrebe Hanibalove vojske. Vjerojatno nije, ali dio svakako jest. I na tome su trgovci dobro zarađivali. Profiterstvo je, naime, bila i ostala popratna pojava svih ratova.

U ovom slučaju, ako su pretpostavke arheologa Sveučilišta u Zadru točne, Hanibalova vojska je trebala opskrbu, nije se pitalo za cijenu. Zato je i pronađena golema količina novca afričkoga podrijetla iz druge polovice 3. i 2. stoljeća prije Krista u širem zaleđu Zadra.

Velika potpora lokalne zajednice

Pa ipak, mnogi odgovori u vezi s liburnskom lukom vise u zraku i svode se na puke pretpostavke.

Projekt podvodnog arheološkog

Ono što su do sada odradila dva prijatelja i arheologa može se zahvaliti njihovu entuzijazmu i donaciji Alana Mandića iz Turnja, turističkog djelatnika koji ima svoju turističku agenciju, zaljubljenika u kulturnu baštinu koji je svjestan koliko je ona važna i u smislu prezentacije turističkih sadržaja. On to dokazuje tako da već godinama redovito izdvaja po 30 tisuća kuna za arheološka istraživanja, a pomogne i logistički besplatno ustupajući brod za potrebe podvodnih arheologa. Mandić je, naime, financirao i prva podvodna arheološka istraživanja u Pašmanskom kanalu kod otočića Ričula i Galešnjaka na području Turnja gdje su doc. dr. sc. Parica i doc. dr. sc. Ilkić otkrili najstarije tragove maslinarstva u Hrvatskoj i tragove naselja iz starijega neolitika

istraživanja liburnske luke tek je na početku.

Ono što su do sada odradila dva prijatelja i arheologa može se zahvaliti njihovu entuzijazmu i donaciji Alana Mandića iz Turnja, turističkog djelatnika koji ima svoju turističku agenciju, zaljubljenika u kulturnu baštinu koji je svjestan koliko je ona važna i u smislu prezentacije turističkih sadržaja. On to dokazuje tako da već godinama redovito izdvaja po 30 tisuća kuna za arheološka istraživanja, a pomogne i logistički besplatno ustupajući brod za potrebe podvodnih arheologa. Mandić je, naime, financirao i prva podvodna arheološka istraživanja u Pašmanskom kanalu kod otočića Ričula i Galešnjaka na području Turnja gdje

su doc. dr. sc. Parica i doc. dr. sc. Ilkić otkrili najstarije tragove maslinarstva u Hrvatskoj i tragove naselja iz starijega neolitika.

„Pomićemo granice arheoloških spoznaja kada je riječ o našim područjima. Prije desetak godina prevladavalo je mišljenje da su masline došle s Grcima, ali nisu, bile su ovdje i prije Grka“, pojašnjava doc. dr. sc. Parica.

On i kolega Ilkić su sada, zahvaljujući Mandićevoj donaciji, otkrili i poziciju najstarije luke u Liburniji, a možda i na području Hrvatske. Tom timu podvodnih arheologa pridružio se i Luka Bogdanić, diplomirani arheolog, ali i crtač, dokumentarist i arhivist na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru.

„Kod dokumentacije sve se više koriste digitalne tehnologije koje idu toliko naprijed da znanstvenici to više ne mogu pratiti“, kaže Bogdanić. Uloga dokumentarista postajat će, naime, sve važnija.

Osim toga, i lokalna zajednica iz Posedarja forsira istraživanja liburnske luke u Novigradskome moru jer u tome vidi svoju šansu u budućoj turističkoj ponudi.

Boris Ante Magaš, predsjednik Udruge knezovi i serdari posedarski, također je angažiran i arheolozima sa Sveučilišta u Zadru pomaže u logistici.

„Ako se ovo nastavi istraživati, doći će do preokreta i velikog turističkog buma za Posedarje“, uvjeren je Boris Ante Magaš.

Liburnska gradina Budim s lukom kod Posedarja (foto: Luka Bogdanić)

PROF. DR. SC. BERNADETTE NADYA JAWORSKY, ODJEL ZA SOCIOLOGIJU SVEUČILIŠTA „MASARYK“ U BRNU, 13. LISTOPADA NA ODJELU ZA SOCIOLOGIJU SVEUČILIŠTA U ZADRU ODRŽALA PREDAVANJE *THE NARRATIVE BATTLE BETWEEN CHINA AND THE US OVER COVID-19*

Globalna pandemija uzrokovala je posvuda jačanje nacionalizma; bila sam iznenađena kako su se brzo europske države, inače toliko međusobno povezane, naizgled odvojile jedna od druge, doslovno preko noći

Prof. dr. sc. Bernadette Nadya Jaworsky s Odjela za sociologiju Sveučilišta „Masaryk“ u Brnu, voditeljica Centra za kulturnu sociologiju migracija te suradnica Centra za kulturnu sociologiju na Sveučilištu Yale 13. listopada na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru održala je predavanje *The Narrative Battle between China and the US over COVID-19* (Sukob narativa između Kine i SAD-a u vrijeme pandemije COVID-a 19).

Na studijskom ste boravku i gostujete na Odjelu za sociologiju. Zašto se odabrali Zadar i kako se osjećate u Zadru?

Obožavam Zadar! More, predivni ljudi, odlična hrana - što se više može poželjeti!? Trenutačno sam na slobodnom studijskom semestru, a odabrati Zadar kao mjesto inspiracije za istraživanje i pisanje bio je pun pogodak. Uspjela sam dovršiti tri članka za časopise koja sam počela pisati prije Zadra te sam napisala i još jedan novi. Istražujem "alternativne narative" o pandemiji virusa COVID-19, a te narative neki nazivaju "teorijama zavjere". U Zadru sam mogla izraditi studiju slučaja u kojoj su predmeti proučavanja bila dva videozapisa *Plandemija* i njihova zvijezda dr. Judy Mikovits. To je iznimno važno i uzbudljivo područje istraživanja!

Zadar je veoma prijateljsko mjesto. Ljudi u kafićima, restoranima i trgovinama u koje sam redovito zalazila su me upoznali i uvijek toplo pozdravljali. Pronašla sam odličan *concept store Objects* koji je postao jedan od mojih najdražih mjesta za kupnju unikatnih komada odjeće. Također sam kupila tradicionalni i moderni nakit od srebra, bisera i koralja. Imam mnogo krašnih suvenira iz Zadra!

Prof. dr. sc. Jaworsky ujedno je i voditeljica Centra za kulturnu sociologiju migracija te suradnica Centra za kulturnu sociologiju na Sveučilištu Yale, a u fokusu njezina znanstvenog interesa trenutačno su "alternativni narativi" o pandemiji virusa COVID-19, narativi koje neki nazivaju "teorijama zavjere"

Moje sveučilište „Masaryk“ u Brnu i sveučilište u Zadru partnerska su sveučilišta. Odjel za sociologiju u Brnu i Odjel za sociologiju u Zadru suraduju u obliku programa međunarodnog združenog diplomskog studija Kulturne sociologije. Znanstvenike iz Zadra Valeriju Baradu, Svena Marcelića i Mirka Petrića upoznala sam u Brnu i Grazu tijekom sastanaka našeg konzorcija ili sudjelovanjem na konferenciji koja raspravlja o identitetima, a održava se svake godine u Brnu. Ali, tijekom svih ovih godina suradnje i poznan-

stva nikada nisam posjetila Zadar. Sad kad sam imala vremena tijekom slobodnog semestra, pomislila sam: „Zašto ne!?”

U znanstvenom radu bavite se migracijama i voditeljica ste Centra za kulturnu sociologiju migracija. Kako gledate na „seobu naroda“ s bliskog i srednjeg istoka prema Europi posljednjih godina?

To je zaista izazovno pitanje. U skladu s etičkim principom, vjerujem u pravo slobodnog kretanja ili Kantov princip država koje imaju dužnost pru-

žiti univerzalno gostoprimstvo migrantima. Apsolutno je pravo svakog čovjeka migrirati u drugu državu, posebice ako traži azil.

Sve dok postoji tolika nejednakost u distribuciji bogatstva u svijetu, neizbježno je da će ljudi biti u pokretu. Mnogi ljudi prave razliku između prisilne i dobrovoljne ili političke i ekonomske migracije, pretpostavljajući motivaciju ljudi koji migriraju. Ali, ja bih pitala koliko "dobrovoljno" može biti odlučiti se migrirati ako ne možeš na bilo koji način prehraniti obitelj u vlastitoj domovini? Iskreno, većina ljudi ne želi napustiti svoje domove, vezani su uz svoju obitelj i domovinu. Potrebno je mnogo da se odlučite napustiti svoju zemlju.

Zatim, tu je i realno stanje u državama domaćinima. Neki ljudi bore se protiv integracije novopridošlica koji su drukčiji od njih samih, a to uzrokuje ozbiljne probleme za sve uključene. Istraživači su otkrili da strah i negativni stavovi cvatu uglavnom na mjestima gdje je malo migranata. Kad ljudi upoznaju migrante, situacija je općenito bolja.

S čime se Europa suočava: od otvorenosti prema migrantima do zaključavanja granica i poticanja netrpeljivosti?!

Mnoga su mjesta pružila dobrodošlicu izbjeglicama i ostalim migrantima 2015. i 2016.

Moja kineska kolegica Runya Qiaoan i ja napisale smo studiju *The Narrative Battle*. Sukob narativa između SAD-a i Kine u vezi s pandemijom COVID-a 19 vidimo kao vrstu predstave. Društveni akteri, politički vođe i elite na svakoj su strani performativno reagirali jedni prema drugima i nastoje postići širenje odjeka te predstave u javnosti. Jedna strana izvršit će napad, bilo u vijestima bilo na društvenim mrežama, a druga reagirati nacionalistički i uzvratiti napad. Zbog toga javnost postaje sve više nacionalistički nastrojena

godine tako što su im pomagali dobiti azil i početi nove živote. U uvjetima rata i političkih nemira veoma je važno ljudima raseljenim zbog tih uvjeta pružiti utočište. Oni prolaze zastrašujuća putovanja napuštajući domovinu i trebaju pomoć stabilnijih država kao što su države u Europi.

U posljednje je vrijeme, smatram, situacija poprilično žalosna. Države su postavile ograničenja i postale netolerantne. Migranti se susreću s otporom i ponekad čak nasiljem tijekom pokušaja prelaska europske granice.

Nije dovoljno da se "tolerira" dolazak migranata i izbjeglica, mora postojati otvorena komunikacija i edukacija za sve uključene kako bi došlo do istinske integracije. Život u multikulturalnom okruženju nije uvijek lagan, ali je zasigurno potreban u današnjem globaliziranom i međusobno povezanom svijetu.

Na Odjelu za sociologiju održali ste predavanje *The Narrative Battle between China and the US over COVID-19*.

Bilo je odlično održati javno predavanje na Odjelu sociologije te tako podijeliti rezultate svog istraživanja. Nakon predavanja

uslijedila je izuzetno kvalitetna rasprava koja je zadovoljila sve sudionike. Javno predavanje o istoj temi održala sam i u Zagrebu, što je sponzoriralo Hrvatsko sociološko društvo. O svojem posljednjem projektu o teorijama zavjera u vezi s pandemijom COVID-a 19 govorila sam studentima koji pohađaju kolegije *Sociology of Identity* i *Disasters and Inequalities*.

Kako objašnjavate sukob narativa između Kine i SAD-a te kakve posljedice tog sukoba možemo očekivati?

Moja kineska kolegica Runya Qiaoan i ja napisale smo tu studiju. Sukob narativa između SAD-a i Kine u vezi s pandemi-

jom COVID-a 19 vidimo kao vrstu predstave. Društveni akteri, politički vođe i elite na svakoj su strani performativno reagirali jedni prema drugima i nastoje postići širenje odjeka te predstave u javnosti. Jedna strana izvršit će napad, bilo u vijestima bilo na društvenim mrežama, a druga reagirati nacionalistički i uzvratiti napad. Zbog toga javnost postaje sve više nacionalistički nastrojena. I tako se to nastavlja naizgled bez rješenja.

Posljedica toga je, smatram, situacija u kojoj su odnosi dviju država napetiji nego ikad, što je potencijalno opasno. Dovoljno je problema unutar samih država i bez međusobnog sukobljavanja na nacionalnoj razini. Prvi korak

prema konstruktivnom dijalogu je razumijevanje pojave mehanizama takvog narativnog sukoba.

Pandemija COVID-a 19 uzrokovala je, kako navodite, jačanje nacionalizma, ne samo u SAD-u, nego u cijelom svijetu. Kako se u svemu tome ponašaju Europa i njezine članice?

Porast nacionalizma u Europi, kao odgovor na pandemiju, bio je izraženiji u proljeće kada su u ožujku i travnju države proglasile *lockdown* i zatvorile svoje granice. Riječ je o prilično tipičnoj obrambenoj reakciji - moramo štiti ono što je naše. Bila sam iznenađena kako su se brzo europske države, inače toliko međusobno povezane, naizgled odvojile jedna od druge, doslovno preko noći.

Kao suprotnost, sada kada doživljavamo drugi val, vidim naznake suradnje. Umjesto da zatvaraju granice, nacionalne države pronalaze načine kako omogućiti ljudima kretanje zbog vlastitih potreba. No, ljudi postaju umorni od restrikcija i posljedica toga je porast prosvjeda. To je zabrinjavajući fenomen, iako nije direktno povezan s nacionalizmom.

Obožavam Zadar! More, predivni ljudi, odlična hrana - što se više može poželjeti!? Trenutačno sam na slobodnom studijskom semestru, a odabrali Zadar kao mjesto inspiracije za istraživanje i pisanje bio je pun pogodak. Moje sveučilište „Masaryk“ u Brnu i sveučilište u Zadru partnerska su sveučilišta. Odjel za sociologiju u Brnu i Odjel za sociologiju u Zadru surađuju u obliku programa međunarodnog združenog diplomskog studija Kulturne sociologije

MAG. GEOGR. MISLAV STJEPAN ČAGALJ, ODJEL ZA GEOGRAFIJU

SAD usred Hladnog rata financira gradnju Jadranske magistrale, vitalne prometnice u jednoj komunističkoj državi

Mag. geogr. Mislav Stjepan Čagalj, geostrateg, asistent na Odjelu za geografiju, na međunarodnom simpoziju održanom u Sarajevu imao je zanimljivo predavanje o tome kako su Amerikanci, posredstvom Svjetske banke za obnovu i razvoj, zbog svojih strateških razloga financirali gradnju Jadranske magistrale 60-ih godina prošloga stoljeća.

Bavite se geopolitikom. Zašto se zanimete za geopolitiku?

Politika me oduvijek zanimala. Odrastao sam u poslijeratnom razdoblju nakon stvaranja suvremene Hrvatske u kojem su političke teme, poput pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, dominirale javnim prostorom.

Školujući se uvidio sam da geografija uvelike utječe na političke procese u svijetu. Države kao ključni političke akteri uvelike su određeni položajem na karti svijeta, prirodnim bogatstvima, stanovništvom i drugim geografskim obilježjima.

Obično se kaže da geopolitika utječe na strateške projekte?

Veliki infrastrukturni projekti, a gradnja Jadranske magistrale bila je jedan od najvećih u Jugoslaviji, uvijek su prvorazredno političko pitanje. Naime, financiranje takvih projekata nemoguće je bez upliva stranog kapitala koji u tome vidi neki svoj interes.

Na nedavnom simpoziju u Sarajevu (održanom on line)

Zbog zategnutih odnosa sa SSSR-om komunistička Jugoslavija bila je otvorena za suradnju sa SAD-om. U sljedećih nekoliko desetljeća Jugoslavija će primiti obilnu financijsku pomoć od SAD-a. Upravo je SAD iz sjene osigurao kredit Svjetske banke za gradnju Jadranske magistrale

imali ste zanimljivo izlaganje o američkom strateškom interesu za financiranje i gradnju Jadranske magistrale 60-ih godina prošloga stoljeća?

Početak 60-ih godina prošloga stoljeća Hladni rat je bio na vrhuncu. Sovjeti su 1962. instalirali raketni sustav na komunističkoj Kubi te je postojala realna prijetnja od nuklearnog rata. Suočeni s ruskom prisutnošću u vlastitome dvorištu, Amerikan-

ci su zauzvrat počeli širiti utjecaj u sovjetskom susjedstvu. Zbog zategnutih odnosa sa SSSR-om komunistička Jugoslavija bila je otvorena za suradnju sa SAD-om. U sljedećih nekoliko desetljeća Jugoslavija će primiti obilnu financijsku pomoć od SAD-a. Upravo je SAD iz sjene osigurao kredit Svjetske banke za gradnju Jadranske magistrale. Tako je došlo do neobične situacije da SAD usred Hladnog rata financira gradnju prometnice u

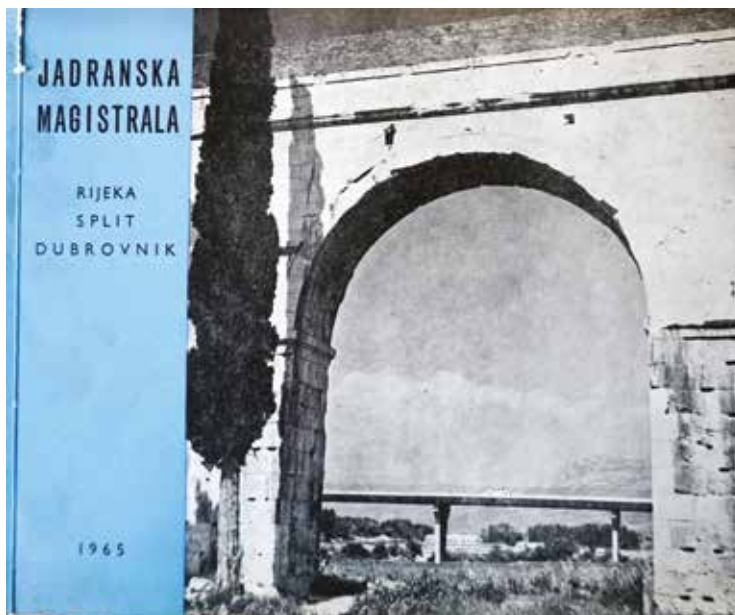
jednoj komunističkoj državi.

Kojim dokumentom to potkrepljujete?

Na službenim stranicama Svjetske banke moguće je pronaći dokument *Appraisal of a highway project Yugoslavia* iz 1963. godine. U spomenutom dokumentu odobrava se iznos od 35 milijuna ondašnjih američkih dolara (oko 300 milijuna današnjih američkih dolara) Jugoslaviji namijenjenih gradnji Jadranske magistrale i autoceste „Bratstvo i jedinstvo“. Zanimljive su ocjene stručnjaka kako Jadranska magistrala ima znatno veći ekonomski potencijal od autoceste „Bratstvo i jedinstvo“. Međutim, onodobnim vlastima prioritet je bila gradnja autoceste „Bratstvo i jedinstvo“ koja će povezavši četiri glavna republička grada (Ljubljanu, Zagreb, Beograd i Skoplje) omogućiti integraciju teritorija.

Zašto su komunističke vlasti šutjele o tome da su Amerikanci financirali gradnju magistrale?

Komunističkim vlastima nije odgovarala činjenica da je kapitalistička država poput SAD-a osigurala financiranje magistrale.

Na koji se način financiralo magistralu?

Prvu fazu gradnje od 1945. do 1963. financirala je Jugoslavija vlastitim sredstvima. Ukupno je sagrađeno ili rekonstruirano 299 km ceste. Druga faza gradnje trajala je od 1963. do 1965. godine, a ukupno je sagrađen 291 km ceste. Zbog financijskog sudjelovanja Svjetske banke, gradnja druge faze išla je znatno brže.

Što je za Hrvatsku značila magistrala?

Izgradnjom Jadranske magistrale konačno su suvremenom prometnicom povezana naselja na obali. Dotad su se veze između obalnih naselja odvijale morskim putem. Osim toga, Jadranska magistrala približila je Jadran ostatku Hrvatske. Konačno, Jadranska magistrala omogućila je razvoj masovnog turizma.

Zašto su se mjesta uz obalu kroz koja nije prolazila magistrala bunila?

Mala obalna mjesta strahovala su da će ih zaobići razvoj ako magistrala ne prođe kroz njih. Naime, zbog nedostatka novca pri gradnji magistrale nisu se gradili cestovni priključci pre-

ma okolnim mjestima, već je to ostavljeno za neka buduća vremena. Takve slutnje su se i obistinile. Ispostavit će se da je trebalo nekoliko desetljeća da se sva mjesta spoje na magistralu. Ilustrativan je primjer mjesta Jadrtovac, smještenog u Morinjskom zaljevu. Iako udaljen samo 2 km od magistrale, Jadrtovac je na spoj s magistralom čekao sve do 90-ih godina prošloga stoljeća. Zbog toga su ga turistički tijekovi zaobišli. O tome nam svjedoči isječak iz Slobodne Dalmacije iz 1985. Brojna druga mjesta (Vinišće, Sevid, Zečevo Rogozničko, Suhovare itd.) također su godinama čekala na spoj s magistralom.

Neka su se mjesta pozivala na velik broj partizana kako bi magistrala prošla kroz njihovo mjesto.

Postojali su brojni prijepori u vezi s trasom magistrale. Svako mjesto htjelo je da magistrala prođe baš kroz njega, strahujući da ga ne zaobiđe razvoj. O tome zašto bi magistrala trebala proći upravo kroz njihovo mjesto navodili su se brojni razlozi, a neki su načelnici povlačili i zasluge mještana u NOB-u.

Ipak, magistrala je, osim priključanja turista, u dobroj mjeri devastirala obalu? Dogodila se devastacija kaštelanskoga polja, a poslije su niknula betonska naselja uz magistralu odnosno uz samu obalu?

Pri određivanju trase magistrale nije se vodilo dovoljno brige o utjecaju magistrale na krajobraz. Ponegdje su nagrđeni ili čak uništeni najvrjedniji predjeli, iako se to s malo umješnosti moglo izbjeći. Magistrala je tako presjekla brojna obalna mjesta (Novi Vinodolski, Trogir, Omiš i dr.) i plodna polja (Kaštelansko polje, vinogradi u Primoštenu i dr.). Nadalje, magistrala se mjestimice (Turanj, Marina, Jesenice i dr.) nepotrebno spušta do obalne crte uništavajući tako najvrjedniji dio obale. Osim toga, na trasi magistrale našli su se brojni kulturni i arheološki spomenici. Najpoznatiji primjer kulturocida je rušenje crkve sv. Karla u Karlobagu, na opće protivljenje mještana, kako bi se skratio cestovni zavoj. Ostaci antičke Salone također su se našli ispod prometnice, a narušen je i dom srednjovjekovne parkovne arhitekture u Župi Dubrovačkoj.

Zbog specifične stjenovite

podloge gradnja Jadranske magistrale zahtijevala je probijanje brojnih usjeka, prokopa i tunela koji su degradirali prirodni krajolik. Nakon završetka teških građevinskih radova, okoliš uz magistralu ostao je neuređen. Turistička društva u pojedinim krajevima (Dubrovačko i Makarsko primorje) pokrenula su sadnju čempresa, oleandara i tamariisa uz magistralu, no sustavna akcija ozelenjivanja je izostala.

Osim izravnih posljedica u smislu probijanja usjeka, prokopa i tunela, magistrala je posredno utjecala na promjenu fizionomije cijelog okolnog prostora. Naime, ceste uz sebe vežu brojne ljudske djelatnosti. Uz magistralu se počelo masovno graditi kuće i vikendice. S obzirom na to da je magistrala prošla blizu obale, prostora za gradnju bilo je malo. Upravo je ta niska trasa magistrale uvjetovala kordonsku gradnju uz cestu.

Kako se određivala ruta magistrale?

Maksima projektanata bila je povezati najveća naselja na obali uz što manje troškove. Stoga su se pri određivanju rute projektanti vodili isključivo građe-

vinskim kriterijima. Gdje god je bilo moguće magistrala je prošla po staroj trasi, primjerice, na odsecima Senj - Karlobag i Metković - Dubrovnik.

Zašto magistrala nije prošla kroz Zadar?

Kad je sagrađena, Jadranska magistrala prošla je neposredno pokraj Zadra. Tadašnji gradski oci žalili su se kako je magistrala prošla predaleko od centra grada. U međuvremenu Zadar se prostorno širio pa je danas Jadranska magistrala u Zadru gradska cesta.

Kakve su ponude za gradnju magistrale pristigle od nizozemskog Shella?

Na više mjesta može se pročitati kako je postojala ponuda strane naftne kompanije Shell da sagradi suvremenu dužobalnu cestu. Zauzvrat, Shell bi dobio koncesiju na 20 godina za naplatu cestarine te vođenje benzinskih postaja s popratnim sadržajima. Nakon isteka koncesije, Shell bi cestu u cijelosti sa svim sagrađenim popratnim objektima predao u jugoslavensko vlasništvo. Takvu ponudu tadašnji su vlastodršci glatko od-

bili strahujući da će kapitalizam na mala vrata ući u Jugoslaviju.

U dokumentu koji ste otkrili spominje se i to da je FAO, Organizacija UN-a za hranu i poljoprivredu, financirao melioraciju doline Neretve?

Intenzivna melioracija tla u dolini Neretve počela je 50-ih godina prošlog stoljeća. Izvršeni su sveobuhvatni radovi na isušivanju močvara, zatvaranju rukavaca i navodnjavanju umjetnim ili prirodnim kišenjem. Znakovito je da su istraživanja, kao i provedba radova, obavljani uz asistenciju stručnjaka FAO-a koji su izradili Projekt regulacije toka rijeke Neretve.

Veliko značenje za razvoj poljoprivrede u delti Neretve imala je i Jadranska magistrala koja je omogućila brži transport kvarljivih poljoprivrednih proizvoda do konačnog odredišta.

Zašto je Jugoslavija forsirala gradnju magistrale?

Nakon Drugog svjetskog rata komunističke vlasti u Jugoslaviji pokrenule su industrijalizaciju države. Naglasak je bio na razvoju teške industrije, poglavito brodogradnje i petroke-

mije. S druge strane, razvoj turizma bio je zanemaren, iako je Kraljevina Jugoslavija 1930-ih doživjela značajan rast turizma, zbog njegove „neproduktivne naravi“. Posebno je stagnirao inozemni turizam, što je bilo u skladu s ondašnjom percepcijom stranaca kao nepoželjnih i sumnjivih. Prekretni događaj koji je uvjetovao zaokret po pitanju ekonomske politike bio je isključivanje KPJ iz Informbiroa 1948. godine. Uslijedila je ekonomska izolacija Jugoslavije pa je već iduće godine trgovinska razmjena sa SSSR-om i ostalim zemljama socijalističkog bloka smanjena za trećinu. Suočena s blokadom, Jugoslavija je imala kroničan nedostatak deviza kao rezultat birokratske distribucije, ali i velikog uvoza opreme i strojeva za potrebe razvoja industrije. Kao alternativni izvor deviza nametnuo se turizam. Ključna prednost turizma u odnosu na tešku industriju je što za njegov razvoj nisu potrebne kapitalne investicije. Glavna prepreka razvoja turizma u Jugoslaviji bila je nerazvijena prometna infrastruktura koja je otežavala dolazak turista. Stoga je gradnja Jadranske magistrale označena

kao nužni infrastrukturni preduvjet razvoja turizma. O tome nam svjedoči podatak da se 60-ih godina prošlog stoljeća čak 70 % turističkih putovanja odvijalo cestovnim motornim vozilima.

Natječaj za gradnju magistrale bio je međunarodni, međutim, posao su dobili domaći izvođači. Natječaj je raspisan samo radi zadovoljavanja forme?

Natječaj je bio međunarodni jer je tako zahtijevala Svjetska banka koja je financirala projekt. Na natječaj su se prijavile tvrtke iz Austrije, Italije, Francuske i Libanona, međutim, komunističke vlasti unaprijed su se opredijelile za domaćeg izvođača.

Prednost odabira domaćih izvođača bio je razvoj cijele generacije inženjera i radnika različitih profila. Sve dotad Jugoslavija nije imala operativu za izvedbu većih infrastrukturnih projekata. Poslije će tvrtke iz Jugoslavije pobijediti na brojnim međunarodnim natječajima za izvođenje građevinskih radova, poglavito u nesvrstanim zemljama.

UNISPORT FINALS, ZAVRŠNICA STUDENTSKOG PRVENSTVA HRVATSKE ZA AKADEMSKU GODINU 2019./2020., ODRŽAN OD 4. DO 6. LISTOPADA U ZAGREBU

Odbojkašice, odbojkaši i košarkaši zadarskog sveučilišta brončani, a najbolji strijelac završnice u muškoj košarci zadarski student Emilio Banić

Od 4. do 6. listopada u Zagrebu je održana završnica studentskog prvenstva Hrvatske - UniSport Finals za akademsku godinu 2019./2020. Nakon odigranih kvalifikacija i poluzavršnica, na završnicu su se plasirale četiri najbolje studentske ekipe u Hrvatskoj u košarci, rukometu, odbojci i futsalu u muškoj i ženskoj konkurenciji.

Cjelokupni događaj odvijao se bez gledatelja i uz pridržavanje epidemioloških mjera. Sveučilište u Zadru na završnici je nastupilo s tri ekipe, i to u odbojci u muškoj i ženskoj konkurenciji te u muškoj košarci. Sve tri ekipe ostvarile su uspjeh i kući se vratile s osvojenim trećim mjestima i brončanim medaljama. Nagradu za najboljega strijelca završnice u muškoj košarci dobio je igrač Sveučilišta u Zadru Emilio Banić.

SASTAVI EKIPA SVEUČILIŠTA U ZADRU:

ODBOJKA (Ž) – Martina Juričević, Franka Volpi Kobal, Enea Mujagić, Simona Nikpalj, Mia Puljek, Eva Stapić, Manuela Miklaj, Magdalena Polaček, Ema Raspović, Franka Zubović. Trenerica: Dajana Jašić

ODBOJKA (M) – Lovre Babić, Karlo Buterin, Domagoj Pernjak, Ante Barišić, Rajko Marić, Filip Vido-
vić, Mario Jurić, Dino Vodopija, Boris Šestak, Šime Di-
klić. Trenerica: Dajana Jašić

KOŠARKA (M) – Vito Barbaroša, Gabrijel Majica, Roko Erslan, Emilio Banić, Mate Mitar, Domagoj Cice-
ro, Niko Manojlović, Matej Knežević, Andro Kasunić, Pavao Lepur. Trener: Tonči Jerak

LOVRE BABIĆ, STUDENT TREĆE GODINE PREDDIPLOMSKOG STUDIJA NAUTIKE I TEHNOLOGIJE POMORSKOG PROMETA NA POMORSKOM ODJELU, NAJBOLJI ODBOJKAŠ NA UNISPORT FINALSU 2019./2020. ODRŽANOM OD 4. DO 6. LISTOPADA U ZAGREBU

Vjerujemo da ćemo biti još bolji sljedeće godine

Lovre Babić (21), student treće godine preddiplomskog studija nautike i tehnologije pomorskog prometa na Pomorskom odjelu, najbolji je odbojkaš na završnici studentskog prvenstva Hrvatske za akademsku godinu Unisport Finals 2019./2020., održanog od 4. do 6. listopada u Zagrebu. Babić je predvodio ekipu Sveučilišta u Zadru do brončane medalje. Za treće mjesto u završnici pobijedili su ekipu Sveučilišta Sjever.

Sve je počelo tako što je dr. sc. Tonći Jerak, profesor izbornog predmeta, mladoga igrača Lovru pitao zašto na Sveučilištu ne bi okupio odbojkašku ekipu Sveučilišta i natjecao se. Lovre Babić, naime, trenira i igra odbojku za Odbojkaški klub Zadar, koji se trenutačno natječe u hrvatskoj Superligi, najjačoj hrvatskoj muškoj odbojkaškoj ligi.

„Rekao sam: Zašto ne?! Saznao sam da je jedan igrač iz Kaštela upisao studij u Zadru i da je još jedan naš prijatelj, koji je trenirao odbojku, također upisao studij u Zadru pa smo nas trojica okupili ekipu“, priča Lovre Babić koji s odbojkaškom ekipom Sveučilišta sljedeće godine ima velike planove.

„Pridružit će nam se još jedan student, bruceš, koji trenira odbojku, a uspjeli smo nagovoriti još jednoga prijatelja studenta da igra s nama. Pojačanja su tu i očekujemo rezultate sljedeće godine“, dodaje odbojkaš Babić, ističući:

„Na Sveučilištu imaju dosta razumijevanja za nas koji se bavimo sportom. Ugodno sam se iznenadio kako to dobro funkcionira.“

Za završnicu studentskog prvenstva Hrvatske Unisport Finals 2019./2020 nisu se, kaže, dugo pripremali ni trenirali,

Babić, koji je na završnici studentskog prvenstva Hrvatske predvodio ekipu Sveučilišta u Zadru do brončane medalje, naglašava kako na Sveučilištu imaju dosta razumijevanja za studente koji se bave sportom. Njega samog je, ističe, ugodno iznenadilo kako to dobro funkcionira

možda samo mjesec dana, ali su bili odlični.

„Na kraju je sve dobro ispalo. Utakmica s ekipom Sveučilišta u Osijeku za finale bila je ‘gusta’, međutim, presudilo je iskustvo u njihovu korist. Vjerujemo da ćemo biti još bolji sljedeće godine“, rekao je Lovre Babić koji se odbojkom počeo baviti u

osmom razredu osnovne škole.

„Odbojka mi je sjela. Kad sam bio u osmom razredu, na satu tjelesnog uzeo sam loptu i počeo je udarati preko mreže. Nekoliko prijatelja reklo mi je da mi dobro ide i da bih mogao igrati odbojku. Počeo sam s treninzima, svidjelo mi se pa sam nastavio.“ Lovrina obitelj je sva u

sportu, svi su sportski aktivni, i roditelji i sestre.

Lovrini planovi su, za sada, napisati završni rad i položiti još jedan ispit koji mu je ostao te nastaviti studirati u Rijeci pa na brod.

„Trenutačno nemam mnogo obveza pa imam vremena za treninge“, rekao je.

16. LISTOPADA U ŠPORTSKOM CENTRU VIŠNJK TJELOVJEŽBOM OBILJEŽEN
MEĐUNARODNI DAN STUDENATA

Povezivanje vježbom

U Športskom centru Višnjik 16. listopada demonstracijom *Povezivanje vježbom*, koju je predvodila voditeljica Centra za tjelovježbu i studentski šport Sveučilišta u Zadru doc. dr. sc. Gordana Ivković, obilježen je Međunarodni dan studenata. Zbog lošeg vremena vježba je, umjesto na otvorenom, održana u dvorani te ju je uz pridržavanje epidemioloških mjera odradilo dvadeset studenata.

„Riječ je o jednoj od redovitih aktivnosti koje provodimo kroz

Vježbanje je predvodila voditeljica Centra za tjelovježbu i studentski šport Sveučilišta u Zadru doc. dr. sc. Gordana Ivković, a uz pridržavanje epidemioloških mjera odradilo ga je dvadeset studenata

izborni kolegij Kineziološka kultura 1. To su fitness programi koji su uglavnom informacijski, odnosno studenti uče kako pravilno vježbati i kako dozirati op-

terećenje, kako bi poslije sami mogli ispravno vježbati“, rekla je doc. dr. sc. Gordana Ivković.

Studenti su izvodili vježbe za razvoj koordinacije, povezivanja

lijeve i desne strane, a u sljedećim planiranim susretima radit će vježbe za razvoj fleksibilnosti, refleksivnu snagu, intervalni trening, trening izdržljivosti itd.

Program koji su osmislili Studentsko savjetovište Sveučilišta u Zadru, Centar za tjelovježbu i studentski šport te Alumni klub Sveučilišta u Zadru nastavljen je sljedeći dan, 17. listopada, radionicom *Mentalni trening i sport*, koja je održana u učionici u Novom kampusu pod vodstvom sportskog psihologa Tonija Gauta.

Cilj je podvodni ragbi na Sveučilištu razviti do natjecateljske razine i povezati se sa sličnim europskim fakultetima

Studenti Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Luka Leon Škapul, Grgur Vurdelija, David Kopic i Edmond Robeli 26. studenoga 2020. na bazenu Višnjik demonstrirali su zanimljiv i zahtjevan sport

Desno Luka Leon Škapul, kameru drži Edmond Robeli, lijevo je David Kopic, a u sredini s maskom na glavi Grgur Vurdelija

U Centru za tjelevojezbu i studentski sport Sveučilišta u Zadru oformljena je sekcija Podvodni ragbi s ciljem poboljšanja i održavanja kondicije studenata koji se bave ronjenjem. Studenti Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Luka Leon Škapul, Grgur Vurdelija, David Kopic i Edmond Robeli 26. studenoga 2020. na bazenu Višnjik demonstrirali su taj zanimljiv i zahtjevan sport.

Inicijator Luka Leon Škapul, student prve godine diplomskoga studija, kaže da su prošlih godina kolege također pokušali organizirati natjecanje u podvodnom ragbiju, ali ipak nije došlo do realizacije.

„Profesorica Gordana Ivković i ja angažirali smo se i uspjeli okupiti ekipu. To je natjecateljski sport, ne znam je li olimpijski, ali ima međunarodnih natjecanja. U, Njemačkoj, Danskoj i Švedskoj imaju i po nekoliko klubova podvodnog ragbija. Kod njih je to već uhodan sport“, objašnjava Luka Leon Škapul te otkriva prave razloge osnivanja tima i okupljanje desetak studenata.

Profesorica Gordana Ivković i ja angažirali smo se i uspjeli okupiti ekipu. To je natjecateljski sport, ne znam je li olimpijski, ali ima međunarodnih natjecanja. Kako smo mi s našeg Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu većinom i ronioci, cilj nam je baviti se sportom koji bi nam omogućio potrebnu kondiciju. Aktivno ronimo tek tri od dvanaest mjeseci pa smo odlučili nešto smisliti kako bismo održali kondiciju i spremno dočekali ljeto, kaže inicijator Luka Leon Škapul koji je, za sada, okupio desetak zainteresiranih studenata

„Kako smo mi s našega Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu većinom i ronioci, ili to pokušavamo biti, cilj nam je baviti se sportom koji bi nam omogućio potrebnu kondiciju. Aktivno ronimo tek tri od dvanaest mjeseci, tijekom ljeta, pa smo odlučili nešto smisliti kako bismo održali kondiciju i spremno dočekali ljeto“, kaže Luka Leon Škapul koji je, za sada, okupio desetak zainteresiranih studenata.

Podvodni ragbi vrlo je gruba igra, gotovo borilačka. Prema propozicijama, pet igrača je u timu, koševi su postavljeni na dubini od 3 do 3,5 metara, a igra se loptom koja je puna slane vode i mora stalno lagano tonuti. Lopta ne smije ići na površinu. Ako se pojavi iznad razine vode, riječ je o prekršaju. Sudac je na suhom, pokraj bazena. Dolje, u vodi, igra se oštra igra.

„Ako imate loptu i ronite u bazenu, a morate izroniti, udahnuti zrak, prije toga morate loptu ili dodati svome igraču ili je pustiti. Riječ je o dosta grubom sportu. Meni su prošli put gotovo zub izbili. Mi smo se, doduše, više zezali, ali u pravilu, u profesionalnom ragbiju pod vodom događa se da mnogi igrači izgube svijest. Primjerice, netko drži loptu, uhvati ga protivnički igrač i ne pušta dok ovaj ne pusti loptu, a ovaj drži dok ne ostane bez zraka. Sve je to prema pravilima, morate pustiti loptu, a na vama je kad ćete je pustiti“, pojašnjava Luka.

Cilj je, otkriva, podvodni ragbi na Sveučilištu razviti do natjecateljske razine i povezati se sa sličnim europskim fakultetima iz Italije, Njemačke i Francuske, koji su vezani s vodenim ili podvodnim aktivnostima (podvodna biologija, na primjer!), uključiti ih i natjecati se s njima.

„Tako bismo se međusobno mogli natjecati u tom sportu, ali i upoznati. Mi ronioci zapravo se ne poznajemo, svatko se bavi ronjenjem u nekom svom uskom području i ne znamo za druge roniocce na širem području“, govori Luka. Ekipa će se ponovno okupiti nakon što se bazen na Višnjiku, kad popuste mjere zbog COVID-a 19, opet otvori. Sekcija će biti otvorena za sve zainteresirane studente.

„Moj plan je završiti studij i naći posao vezan za podvodnu ili biologiju, ili ekologiju ili pak nešto vezano uz more“, zaključio je Luka Škapul koji roni već deset godina kao član Ronilačkog centra „Moby Dick“ iz Lopara na otoku Rabu.